

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Veel raad, weinig baat : een onderzoek naar nut en noodzaak van de Nederlandse Raad voor de Journalistiek

Mentink, J.

Citation

Mentink, J. (2006, November 8). *Veel raad, weinig baat : een onderzoek naar nut en noodzaak van de Nederlandse Raad voor de Journalistiek*. Ad. Donker, Rotterdam.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4973>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4973>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

VEEL RAAD, WEINIG BAAT

Veel raad, weinig baat

*Een onderzoek naar nut en noodzaak van de
Nederlandse Raad voor de Journalistiek*

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van de Rector Magnificus Dr. D.D. Breimer,
hoogleraar in de faculteit der Wiskunde en
Natuurwetenschappen en die der Geneeskunde,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op woensdag 8 november 2006,
klokke 15.00 uur

DOOR

Johannes (Hans) Mentink

geboren te Rotterdam op 29 oktober 1934

Ad. Donker – Rotterdam

PROMOTIECOMMISSIE

Prof.mr. G.A.I. Schuijt, promotor (UL)
Prof.mr. J.M. de Meij, referent (emer. UvA)
Prof.mr. J.H. Nieuwenhuis (UL)
Prof.mr. R. Lawson (UL)
Prof.dr. D. Voorhoof (Universiteit van Gent)

Inhoud

1	Inleiding en probleemstelling	9
1.1	Inleiding	9
1.2	De Raad voor de Journalistiek	12
1.3	Werkwijze	14
1.4	Enige verhelderingen en beperkingen	15
2	Geschiedenis van de Raad voor de Journalistiek in kort bestek	17
2.1	De periode 1945-1960	17
2.2	De periode 1960-1982	20
2.3	De periode 1982-heden	24
2.4	Conclusie	28
3	Vrijheid, uitingsvrijheid en persvrijheid	30
3.1	Vrijheid	30
3.2	Uitingsvrijheid	33
3.3	Persvrijheid	35
3.4	Conclusie	38
4	Uitingsvrijheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid, in het bijzonder ten aanzien van de rechten van anderen	40
4.1	Uitingsvrijheid als grondrecht	40
4.2	De beperkingen van de uitingsvrijheid volgens het EVRM	42
4.3	Uitingsvrijheid volgens de jurisprudentie van het EHRM	43
4.4	De horizontale werking van artikel 10 EVRM	47
4.5	De persvrijheid en de rechten van anderen, met name de vrijheid van godsdienst en het recht op privacy	50
4.6	Conclusie	57
5	De rechtsingangen voor de burger bij klachten over journalistieke gedragingen	58
5.1	De Strafrechter	58
5.2	De burgerlijke rechter	63
5.3	De Raad voor de Journalistiek	69
5.4	Conclusie	75
6	De uitspraken van de Raad en de rechter in cijfers	76
6.1	Geground bevonden klachten/toegewezen vorderingen	78

6.2	Wie zijn de eisers c.q. klagers?	81
6.3	Onderwerpen waarover wordt geklaagd	83
6.4	Slotopmerkingen	85
7	Uitspraken van Raad en rechter; de overeenkomsten	87
7.1	Appels en peren?	87
7.2	De Raad en het EVRM	88
7.3	De toetsingscriteria	93
7.4	De Raad als voorportaal van de Rechter	100
7.5	Conclusie	103
8	Uitspraken van Raad en rechter, de verschillen	106
8.1	Onjuiste berichtgeving	106
8.2	Aantasting van eer en goede naam	113
8.3	Aantasting van de persoonlijke levenssfeer	119
8.4	Conclusie	130
9	De – ontbrekende – gedragscode	132
9.1	Waarom een gedragscode?	132
9.2	Journalistieke gedragscodes in soorten en maten	137
9.3	Gedragscodes in enkele Europese landen	140
9.4	Conclusie	143
10	De Raden voor de Journalistiek in enkele Europese landen	144
10.1	Raden elders	144
10.2	Zweden	144
10.3	Groot-Brittannië	147
10.4	Duitsland	150
10.5	(Vlaams) België	152
10.6	Frankrijk	154
10.7	Nederland	156
10.8	Conclusie	158
11	Het toezicht op reclameboodschappen	159
11.1	Artikel 7 Grondwet en artikel 10 EVRM	159
11.2	De Stichting Reclame Code	164
11.3	Verschillen met de Raad voor de Journalistiek	169
11.4	Conclusie	173

INHOUD

12 Conclusies en aanbevelingen	175
12.1 Geen Raad?	175
12.2 Artikel 10 EVRM	176
12.3 Journalistieke gedragscode	177
12.4 Samenstelling	179
12.5 Bemiddeling	181
12.6 Kennelijk niet-ontvankelijke en kennelijk ongegronde klachten	184
12.7 Het belanghebbende-vereiste	185
12.8 Verschijningsplicht	186
12.9 Publicatieplicht	187
12.10 Raad en rechter	188
12.11 De bevoegdheid om getuigen onder ede te horen	189
12.12 Drie opties	190
Samenvatting	192
Summary	197
Bijlagen	203
Lijst van geraadpleegde literatuur	297
Rechtspraakregister	310

1 Inleiding en probleemstelling

1.1 INLEIDING

De journalistiek wordt al enige jaren van verschillende kanten belaagd. Niet minder dan drie gezaghebbende adviesraden van de Regering hebben zich bezorgd getoond over de wijze waarop in Nederland momenteel de journalistiek wordt bedreven.

De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) signaleerde in een in 2003 verschenen nota dat de media steeds commerciëler worden en dat nieuws-waarde in toenemende mate wordt bepaald door criteria als het persoonlijke conflict en de ‘horse race’ naar macht en entertainment.¹

De Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) wees er in hetzelfde jaar op dat de vele mediahypes een gevaar opleveren voor een goede informatie van de burger en een zorgvuldige politieke besluitvorming.²

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR)³ stelde in 2005 dat de door RMO gelaakte commerciële instelling van de media tot gevolg heeft dat journalisten zich laten leiden door wat het publiek behaagt. De WRR citeert daarbij met instemming media-historicus Wijffes⁴ die in een in 2004 verschenen boek schreef:

Ondanks beschermende constructies zoals dagbladstichtingen, redactiestatuten en een publiek omroepbestel is een commerciële oriëntatie (het verlangen om het publiek te veroveren door het kritiekloos te behagen) steeds meer bepalend geworden voor de vorm en inhoud van media en houding van journalisten.

Ligt in bovenstaande kritiek het accent op een beweerdelijk royaal gebruik van de persvrijheid, er valt ook kritiek te beluisteren op de wijze waarop journalisten toestaan dat de persvrijheid wordt ingeperkt. Volgens de voormalige Staatssecretaris van Cultuur onderhouden de media een ‘zweterige relatie’ met

1 Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO), *Medialogica, over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*, Den Haag 2003.

2 Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB), *Politiek en media. Pleidooi voor een LAT-relatie*, Den Haag 2003. Zie in dit verband ook J. Bardoel, *Macht zonder verantwoordelijkheid? Media, mediabeleid en de kwaliteit van de openbare informatievoorziening* (oratie Nijmegen 2003) en P. Vasterman, *Mediahype* (diss. UvA 2004).

3 Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), *Focus op functies, uitdagingen voor een toekomstbestendig mediabeleid*, Amsterdam: Amsterdam University Press 2005, p. 55.

4 H. Wijffes, *Journalistiek in Nederland 1850-2000. Beroep, cultuur en organisatie*, Amsterdam 2004, p. 507.

de politiek.⁵ PvdA-voorzitter Van Hulten kwalificeert deze relatie zelfs als ‘een incestueuze bende’.⁶ Lijsten van journalisten die de overheid tegen betaling diensten verleenden, gepubliceerd in augustus 2004 door de Haagse ministeries, doen inderdaad de vraag rijzen of sommige journalisten wel werkelijk onafhankelijk zijn.⁷

De voormalige Staatssecretaris wordt in haar opvatting bijgevalen in een studie van Van Vree en Prenger uit 2004.⁸ Daarin wordt gesteld dat de journalistiek zich te gemakkelijk laat gebruiken door de voorlichtings- en pr-industrie van de overheid en het bedrijfsleven en dat deze ontwikkelingen aan de persvrijheid in Nederland knagen.

Minister van Justitie Donner heeft dezelfde kritiek als de Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling, de Raad voor het Openbaar Bestuur en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.⁹ Hij zegt:

natuurlijk een verzwegen belang van adverteerders is een aantasting van de integriteit, maar schrijven wat mensen willen horen, wat de aandacht trekt, wat verkoopt, in plaats van wat er werkelijk aan de hand is, is dat nog veel meer.

Donner wordt in dit standpunt gesteund door de hoofdredacteuren van de Volkskrant, Trouw en NRC Handelsblad. Zij noemen als onaangename trekjes die hun vak zijn binnengeslopen:

De enorme uitvergroting van het schandelijk detail. De eindeloze herhaling van telkens hetzelfde ontluisterende beeld en het hypeachtige nakakelen van elkaars weinig overtuigende vondsten.’¹⁰

Donner laat blijken niet afkerig te zijn van een zekere beknotting van de persvrijheid. Hij meent:

Bij iedere andere tak van bedrijvigheid waar de producten zo belangrijk zijn

5 Staatssecretaris M. van der Laan in haar toespraak op 3 februari 2004 in Nieuwspoort bij het officieel in ontvangst nemen van het in de vorige noot genoemde boek van Wijffes (te vinden op www.minocw.nl/toespraken).

6 Zie het interview met M. van Hulten in de Volkskrant van 9 februari 2006.

7 Zie: *Schnabbellende reporters, met behoud van zuiverheid*, NRC Handelsblad, 18 augustus 2004.

8 F. van Vree en M. Prenger, *Schuivende grenzen, de vrijheid van de journalist in een veranderend medialandschap*, UvA 2004.

9 P.H. Donner, Inleiding op de Internationale dag van de persvrijheid, 4 maart 2004 (te vinden op www.nrc.nl/opinie/artikel).

10 Gerard Van Westerloo, *Oorlog tussen pers en politiek*, M maandblad van NRC Handelsblad september 2004, p. 53.

voor de samenleving en het gevaar van verlies van kwaliteit zo groot, had de wetgever allang ingegrepen.

Hij zit hiermee in het spoor van de Tilburgse hoogleraar Barendrecht, die vindt dat de juridische aansprakelijkheid van de pers strenger moet worden, dat de media een gewone bedrijfstak vormen en dat het schadetoebrengende effect van media-producten moet worden beoordeeld als een gewone vraag van productaansprakelijkheid.¹¹ Hij geeft te kennen niet veel boodschap te hebben aan persvrijheid: *want wie ook maar één reguleringsvinger naar de pers wil uitsteken, krijgt een onverslaanbare coalitie tegenover zich van vrijheid van meningsuiting – verabsoluteerders, de pers zelf en degenen die de pers misschien te vriend willen houden, dat wil zeggen iedereen die belangrijk is of wil worden, nog versterkt door degenen met een liberale, anarchistische of door de geschiedenis sceptisch geworden onderbuik, die eigenlijk tegen iedere overheidsregulering zijn.*¹²

Ook Brenninkmeijer meent dat de samenleving nalatig is in het aanpakken van de media. Hij zegt:

*de media hebben macht, en checks en balances ten aanzien van deze macht (zijn) naar mijn mening te beperkt.*¹³

Na de moord op Theo van Gogh op 2 november 2004 sloeg in het debat over de persvrijheid de verwarring toe. Sommigen meenden van Gogh te moeten bejubelen als martelaar van het vrije woord,¹⁴ anderen zagen in de moord juist een aanleiding tot een oproep tot een meer terughoudend gebruik van de vrijheid van meningsui-

11 J.M. Barendrecht, *Breidel de pers*, in NJB special Media, Macht & Recht 24 oktober 2003. Barendrecht krijgt voorzichtige bijval van de WRR, die een onderzoek aanbeveelt naar de vraag onder welke condities de invoering van (beperkte vormen van) risicoaansprakelijkheid van de media zinvol is: WRR, Focus op functies, p. 140.

12 Gilhuis merkt daarover op: 'het pleidooi van Barendrecht is bewust stevig aangezet maar getuigt van weinig realiteitszin en respect voor de grondrechten' (K. Gilhuis, *Enkele recente ontwikkelingen op het gebied van de (on)rechtmatige perspublicaties*, Mediaforum 2005-10, p. 321).

13 A.F.M. Brenninkmeijer, *Verplaatsing van de vrijheid*, NJB 2005/43, p. 2249.

14 Dat dit een wat vertekend beeld van de werkelijkheid is, blijkt bij lezing van de uitspraken RvdJ 1997, 20 (Antidiskriminatiebureau/van Gogh en Holman) en HR 11 december 1990, NJ 1991, 313 (OM/v. Gogh), waarin tot uitdrukking wordt gebracht dat de vrijheid van meningsuiting geen vrijbrief vormt voor het beledigen van bevolkingsgroepen. J. Griffiths zegt: 'Theo van Gogh heette in de dagen na zijn dood een held van de vrijheid van meningsuiting. Daarna zag men in dat hij van dat recht weliswaar luidruchtig gebruik had gemaakt, maar het recht zelf geen dienst had bewezen.' (J. Griffiths, *Geef mij meer fatsoen en minder recht!* NJB 17 december 2004, p. 2336).

ting. Zo bepleitte premier Balkenende op het CDA-congres van 13 november 2004 voor meer terughoudendheid bij 'spraakmakende critici die onze opiniebladen bevolken' en stelde minister Donner voor de reeds bestaande wettelijke mogelijkheden om godslastering aan te pakken strenger te gaan toepassen.¹⁵

Mede vanwege de vele kritiek op de media is de Universiteit van Amsterdam in een groot onderzoek vanaf maart 2005 de nieuwsmedia kritisch gaan volgen. Door middel van een nieuwsmonitor zal de berichtgeving van de landelijke dagbladen en enkele regionale bladen en tv-nieuwsrubrieken worden onderzocht om discussies te entameren over het functioneren van de journalistiek. Het onderzoek zal drie jaar in beslag nemen.¹⁶

1.2 DE RAAD VOOR DE JOURNALISTIEK

Hoe divers de kritiek op de media ook moge zijn, de grootste gemene deler is de vraag of bepaalde journalistieke gedragingen maatschappelijk aanvaardbaar zijn.

Het instituut dat sedert 1982 door middel van zelfregulering journalistieke gedragingen toetst op maatschappelijke aanvaardbaarheid is de Raad voor de Journalistiek.

De laatste jaren bestaat er niet alleen onbehagen over de media, maar wordt er ook stevige kritiek op deze Raad geuit. Zo wordt de Raad 'onbekend, onbemind en ongevaarlijk' genoemd¹⁷ en gediskwalificeerd als 'ineffectief' en 'partijdig'.¹⁸ Ook wordt de Raad verweten dat hij niet aan bod komt bij kwesties, die tot veel publieke discussie aanleiding geven.¹⁹ Er zijn media die uitdrukkelijk te kennen hebben gegeven de Raad niet te erkennen (HP/De Tijd, Elsevier en RTL Nieuws) en daarom de procedures van de Raad boycotten. Een ander deel van de media voert wél verweer tegen klachten die bij de Raad zijn ingediend, maar weigert meestal op de zitting te verschijnen (bijv. De Telegraaf). Daarnaast weigert een deel van de media zich te verplichten uitspraken van de Raad te publiceren.²⁰

15 *Kabinet verdeeld over godslastering*, NRC Handelsblad 15 november 2004.

16 *De journalistiek onder de loep. Onderzoek Amsterdamse wetenschappers naar gedrag media*, NRC Handelsblad 8 februari 2005.

17 S. ten Hoove, *Grenzen in de journalistiek*, Amsterdam 2003, p. 195.

18 L.R. van Harinxma thoe Slooten, *De criticus bekritiseerd: een waakhond voor de media*, NJB 2004, p. 1200 e.v.

19 Wijfjes 2004, p. 484. Zie in dit verband ook: E. van Thijn geciteerd in Ten Hoove 2003, p. 66: 'veel grote zaken gaan de Raad aan de neus voorbij.'

20 Het secretariaat van de Raad is niet bereid mee te delen hoeveel media inmiddels het convenant, dat tot publicatie van de uitspraken verplicht, hebben ondertekend. In 2000 had slechts 61% van de hoofdredacties het convenant getekend (De Journalist, 17 november 2000). Dit percentage zou in 2001 niet verder zijn gestegen (De Journalist, 9 februari 2001, nr. 3).

Over de vraag hoe de toekomst van de Raad er zou moeten uitzien lopen de meningen zeer uiteen. Volgens de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling zou de Raad voor de Journalistiek ‘meer tanden’ moeten krijgen.²¹ Ook de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid pleit voor versterking van de positie van de Raad.²² De voormalige Staatssecretaris van Cultuur wil de Raad een nieuwe impuls geven met meer menskracht en een ruimer budget. Zij wil dat de Raad vaker op eigen initiatief algemene uitspraken doet over ‘de principes en praktijk in de journalistiek’.²³ Daarentegen stelde Van Harinxma thoe Slooten, die een onderzoek deed naar de rechtsbescherming van de burger in mediakwesties, voor om de Raad te vervangen door een anders samengestelde klachtencommissie.²⁴ Anderen hebben vervanging van de Raad door een ombudsman voor mediazaken bepleit.²⁵ Nog verder gaan degenen die de Raad eenvoudigweg willen afschaffen wegens overbodigheid naast de bestaande controle van de rechter op journalistieke gedragingen.²⁶ Ondanks alle kritiek op de Raad voor de Journalistiek stijgt het aantal bij de Raad ingediende klachten gestaag. In 1990 deed de Raad 26 uitspraken; dat was in 2004 gestegen tot 100 (waarbij wel valt op de merken dat sedert 1990 de media in aantal en soort zijn toegenomen).²⁷ Desalniettemin is – in absolute getallen – het aantal bij de Raad voor de Journalistiek ingediende klachten gering.

21 RMO, *Medialogica*: ‘de positie van burgers die om rekenschap vragen behoeft versterking door ofwel de instelling van een media-ombudsman ofwel een verzwaring van de rol van de Raad voor de Journalistiek’.

22 WRR, *Focus op functies*, p. 16.

23 Kabinetsreactie op de rapporten van RMO en ROB (brief Staatssecretaris aan de Tweede Kamer van 12 juli 2004).

24 Van Harinxma 2004, p. 2002. Hij blijkt dit standpunt inmiddels te hebben verlaten; zie L.R. van Harinxma thoe Slooten, *Snel en goedkoop procederen tegen de media*, NJB 18 februari 2005, p. 342 en diens dissertatie ‘*Toegang tot het recht in perszaken*’, Universiteit Tilburg, 2006, p. 65. Hij noemt nu een groter budget en meer menskracht voor de Raad ‘een schot in de roos’.

25 Oud-president Rb. Amsterdam mr. B.J. Asscher in diens interview in *De Journalist* van 23 april 1993.

26 Zie o.a. W.C. van Manen, *De Raad voor de Journalistiek is misbaar*, NRC Handelsblad 19 september 2000.

F. Oppenoorth, *De Raad voor de Journalistiek en de strijd om de informatievrijheid*, Mediaforum februari 1994.

W.F. Korthals Altes, *Is de Raad voor de Journalistiek overbodig?* Massacommunicatie 1989/3, p. 263.

W.F. Korthals Altes, *De zin van de Raad voor de Journalistiek*, Mediaforum 2004-5, p. 160.

27 Van de klachten had het merendeel (75 à 80%) betrekking op de schrijvende pers. Bron: *Jaarverslag Raad voor de Journalistiek* 2004.

Een andere instantie die zich eveneens bezighoudt met het beoordelen van uitingen, de Reclame Code Commissie, lijkt op het eerste gezicht beter in de Nederlandse samenleving te zijn verankerd. Daar worden gemiddeld jaarlijks ruim twintig maal zoveel klachten ingediend als bij de Raad voor de Journalistiek,²⁸ al dient daarbij wel in aanmerking te worden genomen dat bij de Reclame Code Commissie eenieder mag klagen, terwijl de klager bij de Raad voor de Journalistiek 'direct belanghebbende' moet zijn. Bovendien kan men bij de Reclame Code Commissie o.a. terecht met klachten over gebrek aan goede smaak. Daarvan is bij de Raad voor de Journalistiek geen sprake.

Beter is het dan ook een vergelijking te maken met de in 1991 opgerichte Press Complaints Commission waar klachten kunnen worden ingediend over de schrijvende pers in het Verenigd Koninkrijk. In 2003 werden 3649 klachten bij de Press Complaints Commission ingediend; in 2004 3618 en in 2005 3654 klachten.²⁹ Toch heeft het Verenigd Koninkrijk slechts ca. 3,7 maal zoveel inwoners als Nederland.³⁰

Het bovenstaande voert tot de vraagstelling:

Heeft de Raad voor de Journalistiek in zijn huidige vorm bestaansrecht naast de controle van de rechter op journalistieke gedragingen?

1.3 WERKWIJZE

Om de gestelde vraag te beantwoorden onderzoek ik in hoofdstuk 6 aan de hand van vijftien jaar uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en de rechter of er verschillen zijn tussen wie er procedeerden bij Raad en rechter, tegen wie en waarover. In hoofdstuk 7 belicht ik de overeenkomsten tussen de uitspraken van de Raad en de rechter vanaf 1982 en in hoofdstuk 8 laat ik aan de hand van de rechtspraak van de Raad en de rechter sedert 1982 zien dat tussen beider uitspraken op enkele punten belangrijke inhoudelijke verschillen bestaan. Omdat er in Nederland geen geschreven nationale journalistieke gedragscode bestaat, die de Raad voor de Journalistiek als toetsingskader kan gebruiken, wordt in hoofdstuk 9 onderzocht wat de situatie op dit punt in andere Europese landen is.

In hoofdstuk 10 wordt de Nederlandse Raad in zijn functioneren met de Raden voor de Journalistiek in enkele ons omringende landen vergeleken. In hoofdstuk 11 wordt nagegaan wat – ondanks de hierboven genoemde verschil-

²⁸ In 2003 werden er 2465 klachten aan de Reclame Code Commissie voorgelegd (Bron: *Jaarverslag Reclame Code Commissie 2003*).

²⁹ Bron: *What is the PCC*, te vinden op www.pcc.org.uk.

³⁰ De Zweedse Raad voor de Journalistiek, Pressens Opinionsnämnd genaamd, ontvangt jaarlijks 350 à 400 klachten hoewel Zweden nog geen 9 miljoen inwoners heeft (bron: www.po.se).

len – een vergelijking van de Raad voor de Journalistiek met de Reclame Code Commissie oplevert. In het laatste hoofdstuk ga ik na of er uit het onderzoek enige conclusies zijn te trekken en aanbevelingen te doen voor het functioneren van de Raad voor de Journalistiek als klachteninstantie in mediageschillen en zijn mogelijke bijdrage aan de totstandkoming en instandhouding van een geschreven nationale journalistieke gedragscode.

Deze 7 hoofdstukken worden voorafgegaan door een korte beschouwing over de historische achtergrond van de Raad voor de Journalistiek: hoofdstuk 2.

In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de grondslagen van de persvrijheid in relatie tot het filosofische begrip vrijheid, en op de vraag hoe een instituut als de Raad voor de Journalistiek in dat kader moet worden gezien.

De juridische grenzen van de persvrijheid en de vraag wat deze grenzen betekenen voor de Raad voor de Journalistiek komen aan de orde in hoofdstuk 4.

Hoofdstuk 5 bevat een overzicht van de rechtsingangen in Nederland bij klachten van de burger over journalistieke gedragingen en behandelt tevens de vraag welke plaats de Raad voor de Journalistiek daarbij inneemt.

1.4 ENIGE VERHELDERINGEN EN BEPERKINGEN

Het onderzoek begint in 1983 omdat in oktober 1982 een nieuwe toetsingsnorm voor de Raad werd ingevoerd ('Is de journalistieke gedraging waarover wordt geklaagd *'maatschappelijk aanvaardbaar'*?).

De term persvrijheid wordt in het onderzoek gebruikt als pars pro toto: met persvrijheid wordt – conform het algemeen spraakgebruik – bedoeld informatievrijheid, de vrijheid van de media om informatie te vergaren, te publiceren en van opinies te voorzien. Het gaat in dit onderzoek primair om laatstgenoemde twee vrijheden.³¹

Onder media worden in het onderzoek verstaan de nieuwsmedia. Deze onderscheiden zich, volgens de definitie van Schuijt, van andere media door actualiteit, periodiciteit en professionaliteit.³²

31 Over de eerstgenoemde vrijheid schreef G.A.I. Schuijt uitputtend in *Vrijheid en nieuwsgaring*, Boom, 2006.

32 G.A.I. Schuijt (*Werkers van het woord*, diss. Leiden 1987, p. 31) verstaat onder nieuwsmedia: 'massamedia, die zich beroepsmatig met een zekere periodiciteit en, wat de inhoud betreft, min of meer aansluitend bij de actualiteit wenden tot een in beginsel onbepaald publiek'. Wat betreft de eis van periodiciteit is een uitspraak van de Raad voor de Journalistiek uit 1999 interessant. Daarin verklaarde de Raad zich onbevoegd kennis te nemen van een klacht over een open brief, die een journaliste op haar persoonlijke website had geplaatst (RvdJ 1999-44; v.Gasteren/Hemelrijk).

Het onderzoek beperkt zich tot journalistieke gedragingen, waarvan gesteld wordt dat zij materiële of immateriële schade aan personen hebben toegebracht. Een belangrijk deel van de journalistieke gedragingen blijft daardoor noodzakelijkerwijs onbesproken, omdat het buiten het bereik van het recht valt: Als media zich overgeven aan het behagen van het publiek en het publiceren van wat – in de terminologie van Donner – goed verkoopt, in plaats van wat er werkelijk aan de hand is, handelen zij weliswaar in strijd met artikel 1 van de gedragscode voor Nederlandse journalisten opgesteld door het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteurs ('De journalistiek beschouwt een deugdelijke publieke nieuwsvoorziening als een algemeen belang van de eerste orde'), maar in dat geval is er meestal geen individuele gelaedeerde aan te wijzen, die zich over dit journalistieke gedrag bij de Raad voor de Journalistiek of de rechter kan beklagen.³³

Het onderzoek werd afgesloten op 31 mei 2006.

³³ Een onderzoek naar deze wijze van journalistiek bedrijven kan wellicht een interessant sociaal-wetenschappelijk proefschrift opleveren.

2 Geschiedenis van de Raad voor de Journalistiek in kort bestek¹

De Raad voor de Journalistiek, het geweten van verslaggevend Nederland, stelt bijna niets voor. Martin van Amerongen²

2.1 DE PERIODE 1945-1960

Tijdens de Duitse bezetting (1940-1945) bestond er een wettelijk tuchtrecht voor journalisten. Het Journalistenbesluit van 2 mei 1941 verplichtte journalisten lid te zijn van een publiekrechtelijke beroepsorganisatie. De leden waren onderworpen aan tuchtrechtspraak, uitgeoefend door de Secretaris-Generaal van het Departement van Volksvoorlichting.

Na de oorlog verdween de tuchtrechtspraak niet meteen. Dit hield enerzijds verband met het onderzoek naar de collaboratie van een deel van de pers met de Duitsers, anderzijds met de opvatting dat er na de oorlog veel jonge journalisten waren aangetreden waarvan men vond dat ze (nog) niet wisten hoe zich beroepshalve te gedragen. Dit laatste komt tot uitdrukking in een nota die Minister van Justitie Van Maarseveen in 1947 schreef, o.a. blijkend uit de navolgende passage:

*De uitingen van de pers, naar veler gevoelen, meer en meer blijf geven van bandeloosheid en gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel bij diegenen die een zoo grooten invloed uitoefenen op de publieke opinie.*³

In 1947 werd een Staatscommissie onder voorzitterschap van de strafrechtgeleerde prof.mr Pompe ingesteld om te adviseren over 'de wenselijkheid om,

1 De geschiedenis van de Raad voor de Journalistiek is uitvoerig beschreven in: J.M. de Meij, *De vrijheid en de verantwoordelijkheid van de pers* (diss. RU Utrecht), 1975, p. 95 e.v.; G.A.I. Schuijt, 1987, p. 155 e.v. (Zie in dit verband ook diens artikel *Tuchtrecht voor journalisten bestaat niet*, in *Tuchtrecht*, Zwolle 1975.)

H.J. Evers, *Journalistiek en ethiek* (diss. Universiteit van Amsterdam), 1987, p. 37 e.v.

J. Doomen, *Opinies over journalistiek gedrag. De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek 1960-1987*, Gouda Quint 1987, p. 9.

Wijffes 2004, p. 279 e.v.

2 Toenmalig voorzitter van de Stichting Raad voor de Journalistiek tijdens de jaarvergadering 2000 van de Nederlandse Orde van Advocaten (zie: *Advocatenblad* 20 oktober 2000, p. 822).

3 H. van den Heuvel, *De vrijheid van de pers*, Baarn 1981, p. 105-106.

met inachtneming van de grondwettelijk gewaarborgde vrijheid van drukpers, nadere wettelijke regelen te stellen met betrekking tot het perswezen'. Deze commissie kon het niet eens worden over de inhoud van een perswet, maar wél over de wenselijkheid van een wettelijk geregeld tuchtrecht voor de pers. Op basis van het (niet gepubliceerde) rapport van de commissie-Pompe werd in 1948 het wetsontwerp 'Regelen nopens de verantwoordelijkheid van journalisten en andere bij de pers werkzame personen voor de journalistieke arbeid' (Wet op de Journalistieke Verantwoordelijkheid) door de ministers Rutten en Wijers bij de Tweede Kamer ingediend.

De strekking van dit wetsontwerp⁴ was van de journalistiek een gesloten beroep te maken door de invoering van een registratieplicht voor journalisten en een wettelijke bescherming van de beroepstitel 'journalist'. Daarnaast regelde het ontwerp de invoering van een wettelijk tuchtrecht voor journalisten. Volgens het ontwerp (artikel 35) zou het mogelijk worden dat het in te stellen persgerecht tuchtrechtelijke maatregelen (waarschuwing, berisping, een geldboete van maximaal 1000 gulden; schorsing van ten hoogste 1 jaar; of ontzetting uit het recht van het journalistenberoep uit te oefenen voor ten hoogste 5 jaar) zou opleggen aan een journalist

aan wiens opzet of grove schuld feitelijk onjuiste dan wel oneerlijke of onverantwoordelijke voorlichting te wijten is of die zich opzettelijk of door grove schuld gedraagt in strijd met de zorgvuldigheid die de journalist in het maatschappelijk verkeer betaamt of met de eer van zijn stand'.

Het persgerecht zou voor de helft bestaan uit journalisten en verantwoordelijke redacteuren, voor de andere helft uit uitgevers van periodieken en directeurs van persbureaus, met als voorzitter een onafhankelijk jurist. Er was voorzien in hoger beroep bij een in te stellen perskamer bij het Gerechtshof te Amsterdam.

Het wetsontwerp van 1948 voerde als motief voor de invoering van een wettelijk tuchtrecht voor journalisten aan dat het journalistenberoep net als het beroep van advocaten en medici een vertrouwensberoep ('een vertrouwenspost') is en dat dit vertrouwen soms wordt misbruikt waardoor tekort wordt gedaan aan het belang van een eerlijke voorlichting en aan de 'waardigheid van de journalistenstand'. De bestaande interne verenigingsrechtspraak van de journalistenorganisatie was volgens het wetsontwerp geen adequate remedie, omdat journalisten zich aan de werkingsfeer van de interne tuchtrechtspraak zouden kunnen onttrekken door de vereniging te verlaten of daar geen lid van te worden.

Opmerkelijk is dat in die tijd niet alleen de overheid maar ook de geor-

ganiseerde journalistiek behoefte had aan een tuchtrecht voor journalisten: de Federatie van Nederlandse Journalisten, de FNJ (de voorganger van de NVJ), berichtte de Tweede Kamer geen principiële bezwaren tegen een wettelijk tuchtrecht te hebben mits dit onderdeel zou zijn van een perswet die de rechtspositie van de journalist zou verstevigen.⁵ Deze opstelling van de FNJ is, in een historische context geplaatst, misschien niet zo opmerkelijk: Schuijt wijst erop⁶ dat het eerste bestuur van de in 1884 opgerichte journalistenkring streefde naar invoering van tuchtrecht: 'om er op toe te zien dat sommige regels van dagbladwelgevoegelijkheid niet door uit de band springende broeders worden uit het oog verloren'.

De Meij merkt op dat het streven van de journalistieke wereld aan het eind van de jaren veertig naar een wettelijk tuchtrecht werd ingegeven door het verlangen naar verheffing van het beroep.⁷ Dat is ook de mening van Boon:⁸ *De gedachte (was) dat tuchtrecht kan leiden tot vermindering van het aantal journalistieke excessen en daardoor tot versteviging van de sociale positie van de journalist.*

In 1960 werd het wetsontwerp ingetrokken. Het ontwerp werd langzamerhand als een bedreiging van de persvrijheid beschouwd. Zo vond bijvoorbeeld het pleidooi in 1956 van de Wiardi Beckman Stichting (het wetenschappelijk bureau van de PvdA) tot invoering van een wettelijk tuchtrecht voor journalisten geen enkele weerklank.⁹ Na 1960 heeft niemand uit de journalistieke wereld meer voor invoering van een wettelijk tuchtrecht gepleit.¹⁰

Vanaf 1948 werd verenigingsrechtspraak uitgeoefend door de door de Federatie van Nederlandse Journalisten opgerichte Raad van Tucht. De Raad van Tucht kon als sanctie opleggen: een waarschuwing, een geldboete, een berisping of een schorsing of beëindiging van het lidmaatschap. De Raad van Tucht hanteerde als toetsingsnorm of gedragingen van in de Federatie georganiseerde journalisten in strijd waren met 'de waardigheid van de stand der journalisten'.

Hoe glibberig de norm 'waardigheid van de stand' was bleek, na het neerslaan van de Hongaarse opstand van 1956, uit de houding van sommige journalisten tegenover hun communistische collega's. Zo namen de Gronings-Drentse en

5 De Meij 1975, p. 100-101.

6 Schuijt 1987, p. 155.

7 De Meij 1975, p. 107.

8 P.J. Boon, *Zonder voorafgaand verlof*, Nijmegen 1993, p. 97.

9 Wiardi Beckman Stichting, *De vrijheid van drukpers. Het recht op antwoord*, 1956, p. 8.

10 In Europa kent momenteel alleen Italië een op de wet gebaseerd (verenigings)tuchtrecht voor journalisten: zie C.J. Bertrand, *An arsenal for democracy*, 2003, p. 112.

Haagse afdelingen van de Nederlandse Journalisten Kring (NJK) in november 1956 een motie aan waarin werd gevraagd om de CPN-leden te royeren, wegens het schaden van 'de waardigheid van de Nederlandse journalisten'. De Rotterdamse afdeling van de NJK pleitte ervoor de waardigheid van het journalistiek handelen van de communistische collega's aan de Raad van Tucht voor te leggen. Dat ging voor anderen weer niet ver genoeg, omdat een uitspraak van de Raad niet automatisch tot royement zou leiden.¹¹

Omdat het eind jaren veertig nog de bedoeling was om geleidelijk een tuchtrecht voor alle journalisten in het leven te roepen, was in de eerste cao voor dagbladjournalisten van 1948 een bepaling opgenomen die iedere dagbladjournalist verplichtte om lid te zijn van een van de drie bij de Federatie aangesloten journalistenkringen (in het verzuilde Nederland van die tijd waren de journalisten georganiseerd in de Nederlandse Journalistenkring, de Protestants-Christelijke Journalistenkring en de Katholieke Nederlandse Journalistenkring). Zou deze cao zijn goedgekeurd, dan was iedere dagbladjournalist verplicht geweest zich aan het oordeel van de Raad van Tucht te onderwerpen. De desbetreffende cao-bepaling werd echter geschrapt door het College van Rijksbemiddelaars, de instantie die destijds cao's goedkeurde, vanwege de closed-shop bepaling. Zo mislukte de poging het tuchtrecht boven het verenigingsrecht uit te tillen en bleef de Raad van Tucht tot 1960 een college dat alleen verenigingsrechtspraak uitoefende over georganiseerde journalisten.

De verrichtingen van de Raad van Tucht zijn weinig indrukwekkend: de Raad van Tucht heeft in zijn dertienjarig bestaan slechts 32 zaken behandeld.¹²

2.2 DE PERIODE 1960-1982

In november 1960 werd de Raad van Tucht vervangen door een 'Raad ter beoordeling van journalistieke gedragingen', kortweg Raad voor de Journalistiek genaamd. De directe aanleiding voor deze verandering was het toegangsverbod tot alle ministeries, aanvankelijk voor de periode van een jaar, uitgevaardigd tegen parlementair redacteur Faas van de Volkskrant, die in zijn krant van 14 september 1957 het embargo op de miljoenennota zou hebben geschonden. Minister-president Drees verweerde zich tegen de opvatting van de FNJ dat de regering zich over de handelwijze van Faas bij de Raad van Tucht had kunnen beklagen, met het standpunt dat Faas zich aan het oordeel van de Raad

¹¹ Wijffes 2004, p. 278-279.

¹² A. Stempels, *Ter inleiding in de bundel Beslissingen van de Raad van Tucht der Federatie van Nederlandse Journalisten (1948-1961)*, Leiden 1962, p. 5.

W.G.H.M. van der Putten *Verbreiding van de grondslag van de Raad van de Journalistiek*, Ars Aequi 1983, p. 120.

zou kunnen onttrekken door het lidmaatschap van zijn bij de FNJ aangesloten journalistenorganisatie op te zeggen.¹³ Daarom was het streven erop gericht voortaan ook niet-leden van de Federatie aan het gezag van de nieuwe Raad voor de Journalistiek te onderwerpen.

Tevoren (op 28 december 1957) had de regering – in een poging haar relatie met de pers te verbeteren – de tegen Faas getroffen maatregel al ingetrokken.¹⁴

Dat de Raad voor de Journalistiek in tegenstelling tot de Raad van Tucht voortaan voor alle journalisten zou gelden, riep heftige reacties op. Al vóór de installatie van de Raad voor de Journalistiek zegde een dertigtal – veelal jonge – journalisten hun lidmaatschap van de FNJ op. Zij zagen in de oprichting van de Raad een capitulatie voor de druk van de regering naar aanleiding van de kwestie-Faas. Zij hadden geen behoefte aan een Raad voor de Journalistiek, omdat zij strafrechtelijke en civielrechtelijke aansprakelijkheid van de journalist voldoende achtten.¹⁵

Ook na de instelling van de Raad verschenen er nog felle kritische reacties van verschillende aard: Zo betoogde hoogleraar strafrecht Van Bemmelen in *De Telegraaf*¹⁶ dat, als de nieuwe Raad een oordeel zou uitspreken over niet-leden, hij het toenmalige artikel 170 Grondwet (thans artikel 17) zou schenden: *Niemand kan tegen zijn wil worden afgehouden van de rechter die de wet hem toekent.*

Het lid Stempels van het dagelijks bestuur van de FNJ, bracht hier tegenin dat een klacht bij de Raad geen enkel beletsel zou vormen om de zaak ook aan de rechter voor te leggen.¹⁷

Witteman betoogde in het *Nederlands Juristenblad*¹⁸ dat de Raad zich bij het gegrond verklaren van een klacht tegen een niet-lid schuldig zou maken aan smaad (artikel 261 Sr), d.w.z. aan het opzettelijk aanranden van iemands eer en goede naam door tenlastelegging van een bepaald feit met het kennelijk doel om daaraan ruchtbaarheid te geven. Dit argument werd aan de hand van

13 Aanhangsel handelingen T.K. 1957 nr. 8, 2 oktober 1957; antwoorden op vragen van het kamerlid Vrolijk.

14 Wijffes 2004, p. 308. Zie over de kwestie- Faas ook G.A.I. Schuijt, *Vrijheid van nieuwsgaring*, 2006, p. 295 ev.

15 Wijffes 2004, p. 310.

16 *De Journalist* 1959, p. 264 e.v.

17 *De Journalist* 1960, p. 26 e.v.

18 P.M. Witteman, *NJB* 1961, p. 45-48.

smaadjurisprudentie door Nieskens weerlegd.¹⁹ Hij ontzenuwde daarmee impliciet ook de stelling van het VVD Tweede-Kamerlid Van Someren-Downer, die van mening was dat de Raad bij een openbare uitspraak over een niet-georganiseerde journalist een civielrechtelijke onrechtmatige daad zou plegen.²⁰

Volgens De Meij was al deze negatieve kritiek er waarschijnlijk de oorzaak van dat de Raad de eerste drie jaar van zijn bestaan slechts drie klachten te behandelen kreeg.²¹

De nieuwe Raad had tot taak te waken tegen een eventuele aantasting van ‘de waardigheid van de stand der Nederlandse journalisten.’²² Daardoor leek het een tuchtrechter, maar dat was hij – in tegenstelling tot de hier bovengenoemde Raad van Tucht – niet. Hij kon, evenals zijn opvolger, de in 1982 opgerichte (vernieuwde en verbrede) Raad voor de Journalistiek, géén sancties opleggen maar uitsluitend opiniërende uitspraken doen; dit om te voorkomen dat niet-leden van de Federatie van Nederlandse Journalisten, waarover de Raad geen jurisdictie had, zouden worden afgeschrikt door zijn uitspraken.

Desondanks was het gezag van de nieuwe Raad, met name buiten de kring van de leden van de Nederlandse Vereniging van Journalisten, NVJ (de opvolgster van de FNJ), niet groot. Daarom kreeg in 1971 een commissie onder voorzitterschap van prof. mr. Rooij (ex-hoofdredacteur NRC) opdracht van het bestuur van de NVJ om te adviseren over organisatie, taak, functie en werkwijze van de Raad voor de Journalistiek.

De reeds bij de oprichting van de Raad voor de Journalistiek aan de orde gestelde vraag of leden van de Raad gevrijwaard zouden zijn van civielrechtelijke aansprakelijkheid voor de door hem gedane uitspraken was in 1970 opnieuw ter sprake gebracht door de toenmalige voorzitter van de Raad, prof. mr. Enschedé, hoogleraar strafrecht. Hij legde het NVJ-bestuur de vraag voor of het uit een oogpunt van rechtsbescherming niet wenselijk zou zijn ten behoeve van de leden van de Raad een bankgarantie te stellen en de Raad bovendien een sterkere rechtsgrondslag te geven (waarbij hij dacht aan een publiekrechtelijke basis).

19 J.J.H. Nieskens, *De Raad voor de Journalistiek. Een gevaarlijk product*, NJB 1961, p. 533 e.v.

20 Handelingen Tweede Kamer 1959-1960, p. 2285-2286.

21 De Meij 1975, p. 120.

22 Volgens zijn reglement had de in 1960 opgerichte Raad de navolgende taak: ‘Naar aanleiding van bij hem ingediende klachten of verzoekschriften te oordelen over de vraag of een handeling of gedraging van een journalist schadelijk is voor de waardigheid van de stand van de journalisten. De Raad neemt daarbij de geschreven en de ongeschreven regels van de journalistieke erecode in acht.’

Daarom gaf het NVJ-bestuur de commissie-Rooij opdracht om zich behalve op organisatie, taak, functie en werkwijze tevens te bezinnen op de rechtsgrondslag van de Raad.²³

De commissie-Rooij wees in haar advies (1972) de door Enschedé bepleitte beperkte publiekrechtelijke grondslag, bijvoorbeeld door middel van een erkenning door de wetgever, af. Naar het oordeel van de commissie zou de civielrechtelijke aansprakelijkheid van de leden van de Raad ook bij een publiekrechtelijke grondslag blijven bestaan.²⁴

De commissie-Rooij opende haar evaluatie van de Raad voor de Journalistiek in het in 1972 uitgebrachte rapport als volgt:

Noch onder journalisten zelf, noch onder buitenstaanders heeft de Raad voor de Journalistiek die erkenning gekregen die men bij de instelling ervan verwachtte.

Als oorzaken van het gebrek aan gezag van de Raad noemde de commissie dat niet-leden van de NVJ vaak weigerden mee te werken aan behandeling van een tegen hen ingediende klacht; dat de toetsingsnorm (schadelijkheid voor de waardigheid van de stand van de journalisten) in de praktijk niet goed bruikbaar was gebleken en dat klagers er vaak de voorkeur aan gaven zich in geval van (vermeende) journalistieke misdragingen tot de rechter te wenden.

De belangrijkste voorstellen van de commissie-Rooij waren:

- een verbreding van de privaatrechtelijke grondslag van de Raad door daarin naast de NVJ ook werkgeversorganisaties uit de perswereld, de NOS en omroeporganisaties te laten participeren. Door deze bredere grondslag zou de Raad niet langer kunnen worden verweten slechts verenigingsrechtspraak te beoefenen;
- het instellen van een pers-ombudsman, die bij klachten zou kunnen bemiddelen tussen klager en de aangeklaagde media;
- het invoeren van een nieuwe toetsingsnorm: de Raad zou voortaan moeten oordelen 'of de grenzen zijn overschreden van hetgeen, gelet op de eisen van de journalistieke verantwoordelijkheid, maatschappelijk aanvaardbaar is'. De achterliggende gedachte was dat door het invoeren van deze nieuwe

²³ Rapport van de commissie Raad voor de Journalistiek, gepubliceerd door de Nederlandse Vereniging van Journalisten 1972, p. 1.

²⁴ Rapport commissie-Rooij: p. 12. Dit standpunt contenteerde Enschedé niet. Hij gaf als reactie op het rapport in een interview te kennen dat de commissie 'te gemakkelijk elke binding met het publieke recht verworpen [had]', De Dagbladers 1973, p. 61 e.v.

toetsingsnorm voortaan niet de persoon van de journalist, maar de journalistieke gedraging centraal zou komen te staan. De Raad zou er niet langer zijn voor het aanzien van de stand der journalisten, maar voor klachten van de door de media gegriefde burger, die de gang naar de rechter, om welke reden dan ook, te bezwaarlijk acht.²⁵

In haar rapport ontraadde de commissie-Rooij om de Raad voor de Journalistiek tuchtrechtelijke bevoegdheden te geven. Volgens de commissie zou een klager die sancties opgelegd wilde zien, zich maar tot de gewone rechter moeten wenden.²⁶ De Raad voor de Journalistiek zou dus een Raad van opinie moeten blijven.²⁷

Het pleidooi van twee hoogleraren in de jaarvergadering van de Nederlandse Juristenvereniging van 1971 om alsnog te komen tot invoering van een wettelijk tuchtrecht voor journalisten had bij de commissie geen weerklank gevonden.²⁸

2.3 DE PERIODE 1982-HEDEN

Het heeft tien jaar geduurd voordat de voorstellen van de commissie-Rooij in de praktijk werden gebracht. In oktober 1982 werd de huidige Stichting Raad voor de Journalistiek opgericht met als statutair doel:

een Raad ter beoordeling van journalistieke gedragingen, Raad voor de Journalistiek genaamd, in te stellen en in stand te houden, die omtrent bij hem aanhangig gemaakte klachten tevens bemiddelt.

25 Schuijt plaatst deze verandering van de toetsingsnorm in het kader van de ontwikkeling van de FNV, resp. NVJ van een standsorganisatie naar een – de belangen van de leden behartigende – vakbond: Schuijt 1987, p. 159.

26 In 1975 kwam een nieuwe commissie onder voorzitterschap van P.L. van Enk tot dezelfde conclusie.

27 Het is dan ook pikant dat de Raad zich in een uitspraak uit 1999 – in een slip of the pen – vergelijkt met andere ‘tuchtcolleges’: RvdJ 1999-44 (v. Gasteren/ Hemelrijk).

28 Prof.mr. A.A.M. van Agt en prof.mr. O.A.C. Verpaalen, *Preadviezen voor de Nederlandse Juristen Vereniging 1971*. De preadviseurs kregen een kleine meerderheid van de bij de vergadering aanwezige leden van de Nederlandse Juristen Vereniging achter zich, maar zeven jaar later lagen de kaarten anders: Bij de beraadslagingen in 1978 over de preadviezen van Diemer en Mout, respectievelijk *Bescherming van het individu ten opzichte van de communicatiemedi*a en *Bescherming van het individu tegen ongefundeerde aantijgingen in de massamedia*, was er in de Nederlandse Juristen Vereniging nauwelijks nog een voorstander van invoering van een wettelijk tuchtrecht voor journalisten te vinden. Ook het latere pleidooi van Schalken (in 2001) om een tuchtcollege voor de journalistiek in te voeren vond geen weerklank. (T. Schalken, *Straf de pers voor haar rechtersrol*, Trouw 16 juni 2001).

Vanaf dat moment werd de Raad gedragen door alle organisaties werkzaam op het gebied van de massamedia: uitgevers, zendgemachtigden en journalisten. Door deelname in de stichting, naast de NVJ, van de belangrijkste overkoepelende organisaties op het terrein van de massamedia (de vereniging van dagbladuitgevers Nederlandse Dagbladpers, NDP; de vereniging van nieuwsbladuitgevers Nederlandse Nieuwsbladpers, NNP; het Genootschap van Hoofddredacteurs; de Nederlandse Omroepstichting, NOS, en de vereniging van tijdschriftuitgevers, NOTU) zouden de oordelen van de Raad aan gewicht moeten winnen, waarmee de maatschappelijke status van de Raad zou worden vergroot. In 1995 volgden het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP), de regionale en de meeste commerciële omroepen als deelnemers.

Niet alleen deze verbreding was nieuw, ook werd de door de commissie-Rooij voorgestelde nieuwe toetsingsnorm geïntroduceerd, namelijk:

Zijn de grenzen overschreden van hetgeen, gelet op de journalistieke verantwoordelijkheid, maatschappelijk aanvaardbaar is?

De commissie-Rooij had voorgesteld in de statuten van de Stichting 'Raad voor de Journalistiek' een ombudsman voor de journalistiek op te nemen. Hij zou bemiddelend kunnen optreden tussen klagers en media, maar daarnaast op eigen initiatief een oordeel van de Raad kunnen uitlokken en hulp kunnen bieden aan klagers bij het formuleren en indienen van hun klacht. Ondanks de hem in de vernieuwde opzet van de Raad toegedachte belangrijke functie, is de ombudsman nooit aangesteld. Hij komt dan ook in de statuten van de Raad niet voor.

Omdat de kritiek op de werkwijze en de toegankelijkheid van de Raad voor de Journalistiek ondanks de in 1982 ingevoerde veranderingen aanhield,²⁹ verzocht de Stichting 'Raad voor de Journalistiek' in 1989 een werkgroep onder voorzitterschap van prof. Van Veen, hoogleraar strafrecht, suggesties te doen om het functioneren van de Raad te verbeteren. De commissie bracht in 1991 haar eindrapport uit. Dit – nooit gepubliceerde – rapport is vanwege zijn belangwekkende inhoud als bijlage bij dit hoofdstuk opgenomen.³⁰ De commissie-Van Veen stelde voor om een bemiddelaar aan te stellen die eenvoudige zaken op basis van de jurisprudentie van de Raad, zelf zou kunnen afdoen. Zaken van importantie zouden aanhangig kunnen worden gemaakt bij een meervoudige

²⁹ Ten Hoove 2003, p. 17-18.

³⁰ Eindrapport commissie-Van Veen, 1991, *Eerst media-bemiddeling; daarna opinie-uitspraken*. NB De bijlage bij het rapport, een notitie van G.A.I.Schuijt en A.P.J.M. van Loon over de raden voor de journalistiek in enkele andere landen, is achterhaald en daarom niet bijgevoegd.

kamer, die tevens – desgewenst – in een soort hoger beroep zou kunnen oordelen over de door de bemiddelaar behandelde zaken.

Dit voorstel bleek echter een doodgeboren kind: Hoewel het per 1 januari 1993 geldende reglement van de Raad bepaalt (artikel 4 lid 1) dat indien een klacht ertoe aanleiding geeft de secretaris de klager op de mogelijkheid van bemiddeling vanuit de Raad wijst, komt bemiddeling in de praktijk van de Raad slechts zeer sporadisch voor.³¹ Een advies van de commissie-Van Veen dat wel werd opgevolgd was de – al eerder door de commissie-Rooij geopperde – gedachte om het mogelijk te maken de Raad in principiële kwesties ambtshalve uitspraak te laten doen.

In 1994 deed op verzoek van het bestuur van de NVJ een driemanschap bestaande uit de oud-voorzitter van de KRO Schmitz, de hoogleraar mediarecht Schuijt en de ex-secretaris van de NVJ Van der Zande een aantal (niet gepubliceerde) aanbevelingen om de Raad aan gezag te laten winnen. Hun belangrijkste adviezen waren de procedure van de Raad te versnellen, de uitspraken van de Raad beter te motiveren door naar eerdere uitspraken of een gedragscode te verwijzen en de secretaris een zekere ‘ombudsmanachtige’ taak te geven teneinde klachten door bemiddeling op te lossen. Zoals in hoofdstuk 12 vermeld is slechts een deel van de aanbevelingen van dit driemanschap opgevolgd.

Op verzoek van de Raad voor de Journalistiek onderzocht Marieke Sjerps³² de meningen van klagers over de Raad in de periode juli 1993 tot en met juni 1995. Haar rapport riep – zoals ten Hoove³³ constateert – een vernietigend beeld op van de werkwijze van de Raad. Sjerps zegt:

Geïnterviewden spraken van een ‘closed shop’ die de pers een hand boven het hoofd hield; van een ‘uiterst onplezierig, afstandelijk, afgemeten orgaan dat zich niet kan verplaatsen in de situatie van iemand anders’, zelfs van een ‘kafkaïaans bastion’.

Abram,³⁴ de toenmalige voorzitter van de Stichting Raad voor de Journalistiek, zei naar aanleiding van het onderzoek van Sjerps:

31 In de 320 uitspraken van de Raad, onderzocht in hoofdstuk 6, wordt in slechts twee gevallen gewag gemaakt van een – vergeefse – poging tot bemiddeling: RvdJ 1997-42 (Timmers/Trouw) en RvdJ 1998-47 (van Mierlo/Elsevier).

32 Marieke Sjerps, *Journalistiek is een mooi beroep, maar journalisten moeten niet heilig verklaard worden. Onderzoek naar bevindingen van klagers met de Raad voor de Journalistiek in de periode juli 1993 t/m juni 1995*, Amsterdam, februari 1996.

33 Ten Hoove 2003, p. 22.

34 A.I. Abram *De Raad is geen verlengstuk van de journalistiek*, voorwoord bij het jaarverslag van de Raad over 1995.

De ervaringen van deze 'klanten' van de Raad stemmen tot nadenken en zullen ook leiden tot nadere aanpassing en verbetering van de werkwijze.

Deze verwachting van Abram is, zoals in het slothoofdstuk aangegeven, niet uitgekomen. Sinds het rapport van Sjerps heeft er onder klagers geen satisfactieonderzoek meer plaatsgevonden.

Een omstreden uitspraak van de Raad in 2000 bracht een nieuwe vertrouwenscrisis teweeg. De wapen- en drugshandelaar Mink K. stond op 12 maart 2000 terecht voor de Rechtbank Amsterdam. Een deel van de zitting vond achter gesloten deuren plaats, maar door een menselijke fout bleef de luidspreker in de perskamer aanstaan. Zo konden journalisten horen dat Mink K. zich trachtte vrij te pleiten met een beroep op zijn positie als politie-informant. RTL-Nieuws zond een deel van de verklaring van de verdachte uit, waarop hoofdofficier Vrakking een klacht tegen RTL-Nieuws indiende bij de Raad voor de Journalistiek. De Raad achtte op 1 augustus 2000 de klacht gegrond.³⁵ Hij meende dat RTL-Nieuws zich had moeten houden aan het besluit van de rechter om een deel van de zitting achter gesloten deuren te houden. De uitspraak oogstte een storm van kritiek.³⁶ Zo merkte bijv. Schuijt naar aanleiding van de uitspraak van de Raad op:

*De Rechtbank kan niet decreteren dat er over iets niet gepubliceerd mag worden.*³⁷

Resumerend kan worden gezegd dat de in 1982 gewijzigde opzet van de Raad voor de journalistiek niet heeft geleid tot de door de commissie-Rooij nage-

35 RvdJ 2000-50 (Officier van Justitie te Amsterdam/RTL-nieuws).

36 NVJ bestuurslid C. Groeneweg zei dat de Raad 'in de val van het OM was getrapt' (*Red de Raad voor de Journalistiek*, NRC Handelsblad 1 september 2000). F. Kuitenbrouwer schreef: 'Helemaal vreemd is dat de journalist van de raad wel mag berichten over mededelingen van procesdeelnemers over de besloten zitting, maar niet gebruik mag maken van een geluidsverbinding die justitie nota bene zelf heeft laten openstaan.' (NRC Handelsblad 5 september 2000).

A.J. Nieuwenhuis wierp de Raad voor de voeten: 'Uit de beslissing van de rechter tot het sluiten van de deuren is vrijwel naadloos een publicatieverbod af te leiden.' (*Raad, gezag en open deuren*, Mediaforum 2000, 10, p. 323).

Zie verder nog de kritiek van een aantal hoofdredacteuren op de beslissing van de Raad: *Moet de Raad voor de Journalistiek weg?*, in de Volkskrant van 15 september 2000.

37 G.A.I. Schuijt, *De Raad voor de Journalistiek en de Reclame Code Commissie en hun consequenties voor de uitingsvrijheid*, Mediaforum 2002-9, p. 278.

streefde vergroting van het gezag van de Raad: Nog steeds komt het regelmatig voor dat ‘aangeklaagde’ journalisten weigeren voor de Raad te verschijnen³⁸ en nog steeds zijn er regelmatig media die weigeren een voor hen onwelgevallige uitspraak van de Raad te publiceren.³⁹ Sommige media hebben zelfs uitdrukkelijk te kennen gegeven niet bereid te zijn zich aan het gezag van de Raad voor de journalistiek te onderwerpen.⁴⁰

Ten Hoove karakteriseert de Raad als ‘onbekend,⁴¹ onbemind en ongevaarlijk’. Hij zegt:
gezag, of beter gezegd gebrek aan gezag, is de rode draad die door de geschiedenis van de Raad voor de Journalistiek loopt.’⁴²

Dat is ook de mening van de mediahistoricus Wijfjes, die opmerkt:
de zaken die de Raad behandelde, spraken lang niet tot ieders verbeelding, terwijl de Raad zweeg over journalistiek-ethische kwesties waar de opiniëpagina's vol van stonden ...’⁴³

2.4 CONCLUSIE

De geschiedenis van de Raad voor de Journalistiek is een verhaal over de spanning tussen de persvrijheid en het pogen om journalistieke gedragingen te normeren. Vanwege de persvrijheid bestaat er in Nederland geen draagvlak om van de journalistiek een gesloten beroep te maken. Daarom ook is invoering van een wettelijk tuchtrecht met sancties, als bijvoorbeeld schorsing uit het beroep van journalist, problematisch. Het huidige alternatief, een in vrijwillige zelfregule-

38 Voormalig voorzitter van de Raad Fleers spreekt in dit verband over ‘spookprocedures’ (jaarverslag Raad voor de Journalistiek 2003).

39 Volgens een ingezonden mededeling van de Stichting Raad voor de Journalistiek in de Journalist van 9 februari 2001 nr.3 zou 80% van de media hebben laten weten ‘relevante’ uitspraken te zullen publiceren en zou driekwart van deze 80% het in 2000 tot stand gekomen convenant tot publicatie van uitspraken van de Raad hebben getekend. Het secretariaat van de Raad voor de Journalistiek wenst, zoals vermeld, echter niet exact mee te delen welke media in 2005 nog tot de weigeraars behoorden. Het rapport van de commissie-Van Veen stelde voor media die weigeren het convenant te tekenen incidenteel de gelegenheid te bieden om het publiceren van de uitspraak te beloven, zodat bij weigering de klager zou kunnen beslissen of hij de zaak bij de Raad voortzet of niet.

40 Dat zijn, zoals in hoofdstuk 1 vermeld, Elsevier; HP/De Tijd en RTL Nieuws.

41 Van Harinxma meent dat door de onbekendheid van de Raad benadeelden hem vaak niet weten te vinden (Van Harinxma 2006, p. 59).

42 Ten Hoove 2003, p. 13 en 195.

43 Wijfjes 2004, p. 486. Idem het lid van de Raad Ed van Thijn in ten Hoove 2003, p. 65 e.v.

ring tot stand gekomen⁴⁴ – slechts opiniërende – Raad voor de Journalistiek, blijkt echter niet te voldoen.

De vraag rijst of het gesignaleerde gebrek aan maatschappelijke erkenning van de Raad niet inherent is aan de zeer lichte vorm van zelfregulering waarvoor in Nederland is gekozen in het spanningsveld tussen het grondrecht van persvrijheid en de maatschappelijke behoefte om normen te stellen aan journalistieke gedragingen. Om deze vraag te beantwoorden is het zinvol eerst op dit spanningsveld in te gaan. Dit gebeurt in de twee volgende hoofdstukken.

44 J. Bröhmer en J. Ukrow, *Selfregulation of the Media in Europe. A competitive Legal Study*, EMR/Institut für Europäisches Medienrecht, Saarbrücken 1999. Zij onderscheiden “voluntary selfregulation where operators ... agree on rules amongst themselves” van “co-regulation ... wich is elaborated within a specific legal framework or has a basis in law”.

3 Vrijheid, uitingsvrijheid en persvrijheid

Liberty means responsibility; that is why most people dread it.
Bertrand Russell (1872-1970)

In dit hoofdstuk komt de vraag aan de orde in hoeverre persvrijheid ruimte laat voor bemoeienis van de samenleving. Daaraan voorafgaand probeer ik op bescheiden schaal de begrippen vrijheid en uitingsvrijheid te verduidelijken en aan de hand van literatuur de grenzen daarvan te onderzoeken. Ook de positie van een instituut als de Raad voor de Journalistiek komt in dit kader ter sprake.

3.1 VRIJHEID

Het is niet eenvoudig het begrip vrijheid ondubbelzinnig te definiëren. Terecht zegt Langerak: ‘freedom seems easier to die for than to define.’¹

Voor John Stuart Mill (1806 – 1873), de belangrijkste 19e-eeuwse denker over het begrip vrijheid, is het wezenlijke van de mens zijn vermogen om zelfstandig keuzen te maken en meester te zijn over zijn eigen leven. Mill stelt een duidelijke grens aan interventies van de zijde van de samenleving, omdat: *the only purpose for which power can be rightfully exercised over any member of a civilized community, against his will, is to prevent harm to others.*²

Mill werd hierbij ongetwijfeld geïnspireerd door artikel 4 van de *Declaration des droits de l’homme et du citoyen* van 1789:

De vrijheid bestaat erin te mogen doen hetgeen aan de rechten van een ander geen schade toebrengt.

Mill wijst verdere vrijheidsinbreuken door de samenleving af op drie gronden:

- Individuen weten zelf het beste wat in het belang is van hun eigen welzijn: ‘All errors which the individual is likely to commit against advice and warning are far outweighed by the evil of allowing others to constrain him to what they deem his good.’³
- Interventie van de samenleving (paternalisme) miskent de menselijke waardigheid.

¹ J. Langerak, *Freedom; idea and ideal*, 1979, p. 39.

² John Stuart Mill, *On Liberty*, in: *Utilitarianism* (1859), New York, Fontana Press 1986, p. 135.

³ Mill 1986, p. 207.

- Paternalisme ontnemt mensen de mogelijkheid om door het maken van juiste en onjuiste keuzes individualiteit te ontwikkelen: 'The human faculties of perception, judgment, discriminative feeling, mental activity and even moral preference are exercised only in making a choice'.⁴

De 20^e eeuwse filosoof Berlin grijpt in zijn beschouwingen vaak terug op het gedachtegoed van Mill. Verhelderend is mijns inziens het onderscheid dat Berlin⁵ daarbij maakt tussen negatieve en positieve vrijheid.⁶ Negatieve vrijheid heeft in de visie van Berlin betrekking op de vraag:

What is the area within which the subject – a person or group of persons – is or should be left to do or to be what he is able to do or be, without interference by other persons.

Positieve vrijheid ligt volgens Berlin besloten in het antwoord op de vraag:

What or who is the source of control or interference that can determine someone to do or be this rather than that.

Positieve en negatieve vrijheid kunnen zowel door externe als interne (bijv. psychische) belemmeringen worden gefrustreerd. In dit hoofdstuk komen alleen externe belemmeringen aan de orde; d.w.z. belemmeringen afkomstig óf van de samenleving c.q. delen daarvan óf van individuen die invloed uitoefenen op de gedragingen van mensen en/of groepen. Met name gaat het daarbij om de vraag welke belemmeringen aanvaardbaar zijn en welke moeten worden beschouwd als een onacceptabele beperking van de vrijheid.

Voor Berlin is vooral de tweede door Mill genoemde reden voor afwijzing van paternalistische interventies van belang:

*Paternalism is despotic [...] because it is an insult to my conception of myself as a human being, determined to make my own life in accordance with my own purposes.*⁷

Hij voelt zich met Mill verbonden in de overtuiging dat de kennis van mensen altijd voorlopig en beperkt is; dat er geen universeel kenbare of ultieme waarheid bestaat;⁸ dat mensen zich voortdurend in een spontane interactie met hun omgeving tot iets nieuws en unieks ontwikkelen; dat het vermogen om zelf-

4 Mill 1986, p. 187.

5 Isaiah Berlin 1909-1997 (Erasmusprijs 1983).

6 Berlin, *Two concepts of liberty*, Oxford Press 1958, p. 121.

7 Berlin 1958, p. 157.

8 Berlin 1958, p. 188 e.v. en 206.

standig te kiezen en zich te ontplooien (positieve vrijheid) het wezenskenmerk van mensen is en dat mensen juist om deze reden een begrensde privéterrein nodig hebben waarbinnen zij vrij van interventies van anderen datgene kunnen doen wat zij verkiezen (negatieve vrijheid). Berlin deelt de angst van Mill voor de tirannie van een intolerante meerderheid, die uit onvermogen en angst om zelf keuzes te maken of om zelf de waarden te zoeken die in vroeger tijden door wereldse of kerkelijke autoriteiten werden aangereikt, op zoek gaat naar rust en orde, en die denkt te kunnen vinden in een ondemocratische irrationele autoriteit. De uitweg is volgens Berlin en Mill te vinden in 'reason, education, self-knowledge and responsibility'.⁹

De politiek filosoof Blokland omschrijft in het voetspoor van Berlin negatieve vrijheid als het gebied waarbinnen het subject ongehinderd door anderen zijn gang kan gaan, en positieve vrijheid als het vermogen het eigen leven zelfstandig richting te geven (autonomie).¹⁰ In deze opvatting zijn negatieve en positieve vrijheid onlosmakelijk met elkaar verbonden.¹¹ Zonder negatieve vrijheid is positieve vrijheid ondenkbaar. Blokland zegt dit als volgt:

*Autonomie omvat deels negatieve vrijheid, omdat wie niet vrij is moeilijk meester kan zijn over het eigen leven.*¹²

Onbegrensde vrijheid is ondenkbaar. De wijze waarop de een gebruik maakt van zijn positieve vrijheid kan de negatieve vrijheid van de ander aantasten, bijv. bij botsing van uitingsvrijheid en het recht op privacy. A.J. Nieuwenhuis omschrijft het recht op privacy als de vrijheid om te bepalen of informatie al dan niet gedeeld wordt.¹³

Dat Mill en Berlin vrijheid in de eerste plaats definiëren als zelfbepaling en zelfontplooiing heeft van vele zijden kritiek uitgelokt, o.a. van Charles Taylor, Richard Norman en Frithjof Bergmann. Norman uit kritiek op de door Mill veronderstelde tegenstelling tussen individu en samenleving. Volgens hem ziet Mill

9 Berlin 1958, p. 199.

10 H. Blokland, *Wegen naar vrijheid*, Amsterdam 1995, p. 19.

11 Safranski daarentegen ziet in negatieve en positieve vrijheid een tegenstelling. Volgens hem zijn de aanhangers van het positieve vrijheidsbegrip bereid hun ideeën desnoods met geweld door te drukken, terwijl degenen wier levenshouding verbonden is met het negatieve vrijheidsbegrip stellen dat de vraag naar de identiteit van de mens met geen enkele machtspreuk, hoe goed bedoeld ook, mag worden beantwoord. Zie R. Safranski, *Het kwaad of Het drama van de vrijheid*, uitgeverij Atlas, Amsterdam/Antwerpen, derde druk 2001 p. 150.

12 Blokland 1995, p. 122.

13 A. J. Nieuwenhuis, *Tussen privacy en persoonlijkheidsrecht*, 2001, p. 25.

de gemeenschap ten onrechte louter als bron van vrijheidsbelemmeringen. Naar de opvatting van Norman is vrijheid alleen denkbaar binnen de gemeenschap.¹⁴ Taylor verzet zich tegen de opvatting dat de samenleving voor het individu slechts instrumentele waarde zou hebben. Naar zijn mening negeert een dergelijk atomisme het sociale karakter van de mens en zijn vrijheid. Het ontkent dat het individu naast de rechten ook plichten heeft jegens de samenleving.¹⁵ Ook Bergmann levert kritiek op het zijns inziens atomistische mensbeeld van Mill. Hij benadrukt dat de mens zijn vrijheid niet kan verwerven door zich van zijn sociale omgeving af te sluiten.¹⁶

Zij die de liberaal Mill tegenwerpen het individu in zijn vrijheidsbegrip te centraal te stellen, miskennen dat ook Mill de samenleving als decor van intermenselijk handelen ziet. Mill zegt met nadruk dat als vrijheid van meningsuiting slechts een individueel belang zou dienen hij het onderdrukken van deze vrijheid niet bezwaarlijk zou achten.¹⁷ Hij pleit voor een 'free market-place of ideas and information' omdat die zowel in het belang van de individuele vrijheid als in het belang van de maatschappij is. Volgens Mill vergroot de mens zijn vrijheid door met anderen van gedachten te wisselen. Daarnaast zorgt uitingsvrijheid voor een breed en gevarieerd aanbod van informatie en denkbeelden waar de maatschappij als geheel baat bij heeft. Deze 'free market place' levert een botsing van ideeën op, die maakt dat ook de heersende publieke mening kan worden bekritiseerd.¹⁸

3.2 UITINGSVRIJHEID

Uitingsvrijheid is de belangrijkste vorm van positieve vrijheid. Het is het recht zich in het openbaar vrij te uiten, informatie te vergaren en informatie en denkbeelden door te geven aan anderen. Omdat uitingsvrijheid ook de vrijheid omvat om informatie te ontvangen, heeft Schuijt in zijn dissertatie¹⁹ bepleit om

14 R. Norman, *Free and equal, a philosophical examination of political values*, Oxford University Press 1987, p. 54.

15 Ch. Taylor, *Atomism*, in: *Powers, possessions and freedom; essays in honour of C.B. McPherson*, Toronto, University Press 1979, p. 58.

16 F. Bergmann, *On being free*, University of Notre Dame Press of Notre Dame 1977, p. 102.

17 Mill 1986, p. 76.

18 Mill gaat ervan uit dat de samenleving uit kritische individuen bestaat. Om zijn theorie sluitend te maken sluit hij kinderen, dwazen en volkeren uit achtergebleven samenlevingsvormen van het recht van uitingsvrijheid uit. In dit opzicht lijkt hij op John Milton, een vurig voorstander van drukpersvrijheid uit de 17^e eeuw, die een vrije uitwisseling van meningen essentieel achtte voor het vinden van de waarheid, met name in geloofszaken, maar katholieken en journalisten van het recht op uitingsvrijheid uitsloot (zie A.J. Nieuwenhuis, *Over de grens van de uitingsvrijheid*, Nijmegen 1997, p. 20).

in plaats van het begrip ‘uitingsvrijheid’ het begrip ‘communicatievrijheid’ te gebruiken. Ik volg hem daarin niet, omdat ‘uitingsvrijheid’ in de literatuur de meest gangbare term is.²⁰

A.J. Nieuwenhuis heeft geprobeerd een opsomming te geven van de functies van uitingstvrijheid die in de literatuur worden genoemd:

*De uitingstvrijheid heeft een functie als veiligheidsklep, de uitingstvrijheid is wezenlijk voor het individu, de uitingstvrijheid is het middel om de waarheid te ontdekken, en de uitingstvrijheid is verbonden met de democratische politieke besluitvorming. Daarnaast wordt wel gewezen op de integratiefunctie van de uitingstvrijheid: het maatschappelijk communicatieproces brengt een gemeenschap van burgers tot stand; de uitingstvrijheid zorgt mede daardoor voor stabiliteit.*²¹

Deze duiding van uitingstvrijheid gaat verder dan die van de schrijvers, die uitingstvrijheid uitsluitend zien als middel tot zelfontplooiing²² of auteurs die het bewerkstelligen van een democratische besluitvorming en het bevorderen van het algemeen welzijn als enige functie van uitingstvrijheid beschouwen.²³

Degenen die – net als Mill – menen dat uitingstvrijheid ten diepste haar grondslag vindt in de menselijke waardigheid en het recht op individuele zelfontplooiing, met als afgeleide functie dat uitingstvrijheid tevens nuttige effecten heeft op de samenleving, met name ten behoeve van de democratische besluitvorming,²⁴ sluiten aan bij Dworkin, die van mening is dat alle grondrechten,

19 Schuijt 1987, p. 34.

20 Idem J.M. de Meij, *Uitingstvrijheid*, Amsterdam 1996, p. 11-12.

21 Nieuwenhuis 1997, p. 9. Nieuwenhuis spreekt in dit verband vreemd genoeg over ‘rechtvaardigingen van de uitingstvrijheid’, alsof niet het bestaan van uitingstvrijheid maar het ontbreken ervan de norm zou zijn.

22 Bijv. M. Redish, *The value of free speech*, 1982, p. 595 e.v.

D. Richards, *Foundations of American Constitutionalism*, 1989, p. 196 e.v.

P.J. Boukema, *Enkele aspecten van de vrijheid van meningsuiting in de Duitse Bondsrepubliek en Nederland* (diss. UvA), 1966, p. 104-105.

Zie ook artikel 227 van de Grondwet van 1815: ‘Het is aan een elk geoorloofd om zijn gedachten en gevoelens door de drukpers als zijnde een doelmatig middel tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting te openbaren zonder enig voorafgaand verlot daartoe noodig te hebben ...’.

23 O.a.: A. Meiklejohn, *Free speech and its relation to self-government*, New York 1948 en P.R.A.P. Dresen, *Vrije meningsuiting* (diss. UvA), 1949.

Volgens F. Schauer, *Free speech and its philosophical roots* in: Shumate e.a., *The First Amendment*, 1985, is uitingstvrijheid hét middel om wantrouwen tegen de overheid vorm en inhoud te geven.

24 Zie o.a. Schuijt 1987, p. 61 en J.A. Peters, *Het primaat van de vrijheid van meningsuiting* (diss. Leiden), Nijmegen 1981, p. 3.

dus ook het grondrecht van uitingsvrijheid, afgeleid zijn van de basisgedachten 'human dignity and political equality'.²⁵ Deze twee fundamenten zijn terug te vinden in de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (waarover meer in hoofdstuk 4).

3.3 PERSVRIJHEID

Persvrijheid is in de moderne maatschappij te beschouwen als een belangrijke vorm van uitingsvrijheid, zo niet de belangrijkste. Het geschreven of gesproken woord van de (massa)media bereikt immers velen.

De mate van persvrijheid is afhankelijk van de rol die de samenleving aan de pers toekent. Siebert²⁶ onderscheidt vier theorieën die de taak en verantwoordelijkheid van de pers beschrijven. Het zijn in de eerste plaats sociaal-wetenschappelijke – dus beschrijvende – theorieën,²⁷ maar daarnaast ook normatieve, omdat zij naast een sociologische beschrijving ook opvattingen weergeven over de verhouding tussen pers en staat en maatschappij op grondrechtelijk gebied.²⁸

De autoritaire theorie, ontwikkeld in het Engeland van de 17^e eeuw, ging ervan uit dat de overheid een – door vergunningen en licenties in de hand gehouden – pers gebruikt om politieke opvattingen van de machthebbers uit te dragen. Journalisten die daarmee strijdige informatie verspreidden werden vervolgd wegens opruiing.

De (Sovjet-) communistische theorie is een variant op het autoritaire model. In deze visie is de pers dienstbaar aan de arbeidersklasse die belichaamd wordt in de communistische partij. Het model is sinds de instorting van het Oost-Europese communisme minder relevant geworden, maar leeft hier en daar nog wel, bijvoorbeeld in China en Cuba.²⁹

Alleen de libertaire theorie en de theorie van de maatschappelijke verantwoordelijkheid vinden nog aanhang in de westerse wereld. De libertaire theorie

25 R. Dworkin, *Taking rights seriously* in: Rostov e.a., *Is law dead?*, New York 1971, p. 186.

26 F. Siebert, *Four theories of the press*, Urbana Press 1956.

27 Bertrand wijst erop dat geen van de vier theorieën in pure vorm hebben bestaan omdat zelfs onder de meest autoritaire regimes de burgers altijd toegang hebben gehad tot enige vorm van ondergrondse pers en omdat er in liberale democratieën altijd een consensus is geweest dat de media ten behoeve van het algemeen belang enige vorm van regulering behoeven: C.J. Bertrand, *Media ethics & accountability systems*, New Brunswick, London 2002, p. 14.

28 A.J. Nieuwenhuis, *Persvrijheid en persbeleid*, Amsterdam 1991, p. 61 en H.J. Evers, *Journalistiek en ethiek*, diss. 1987, p. 53.

29 Zie artikel 1 van de Chinese perscode, die journalisten gebiedt loyaal te zijn aan het land en het communisme en artikel 5 van de Cubaanse perscode, die journalisten verbiedt het Cubaanse volk en zijn instituties in diskrediet te brengen. Beide codes zijn te vinden op <http://presscouncils.org>.

kwam in de 18^e en 19^e eeuw tot ontwikkeling onder invloed van de Verlichting en denkbeelden van filosofen als Milton en Stuart Mill. Anders dan in de autoritaire visie staat de mens – niet de Staat – in dit model centraal. De kerngedachte is: *Let every man who has something to say on public issues express himself regardless of whether what he has to say is true or false, and let the public ultimately decide.*³⁰

Daarnaast werd de pers in deze theorie gezien als ‘watchdog over the workings of democracy’. Deze visie kwam geleidelijk aan tot ontwikkeling nadat in Engeland in 1695 de wet die de pers reguleerde (de ‘Regulations of Printing Act’), werd afgeschaft. In de Republiek der Zeven Provinciën ontstond pas een eeuw later ruimte voor de libertaire theorie. Tot het begin van de 19^e eeuw werd berichtgeving over binnenlandse gebeurtenissen en binnenlandse aangelegenheden vaak gezien als ongeoorloofde kritiek op de overheid.³¹ De oprichting van een krant was in de meeste steden afhankelijk van voorafgaande goedkeuring door de plaatselijke autoriteiten.³² Pas aan het einde van de 18^e eeuw verschenen hier de eerste staatkundige weekbladen en werd journalistieke kritiek op de politiek mogelijk.³³

De theorie van de maatschappelijke verantwoordelijkheid, vooral ontwikkeld in het midden van de 20^e eeuw in de Verenigde Staten, is gebaseerd op het uitgangspunt:

*The press [...] is responsible to society for carrying out certain essential functions of mass communications in contemporary society.*³⁴

Dit uitgangspunt vindt zijn basis in de ideeën van de Commission on the Freedom of the Press onder voorzitterschap van R.M. Hutchins, president van de University of Chicago, die vlak na de Tweede Wereldoorlog in de Verenigde Staten het functioneren van de pers onderzocht. In het rapport van deze commissie³⁵ wordt een aantal verplichtingen van de pers jegens de samenleving geformuleerd met als belangrijkste: de plicht tot het betrachten van objectivi-

³⁰ Siebert 1956, p. 51-52 en 56.

³¹ A.J. Nieuwenhuis 1991, p. 28.

³² Schneider en Hemels, *De Nederlandse krant 1618-1978*, Baarn 1979, p. 47.

³³ S. Groenveld, *The Mecca of authors; States Assemblies and censorship in the Seventeenth Century Dutch Republic*, Zutphen 1987, p. 72.

³⁴ Siebert 1956, p. 87-92.

³⁵ Commission on the Freedom of the Press, *A free and responsible press*, University of Chicago Press 1947.

teit, volledigheid en veelzijdigheid, alsmede het openstaan voor commentaar en kritiek.

De theorie van de maatschappelijke verantwoordelijkheid ontstond als een reactie op de libertaire theorie en praktijk. Deze kritische reactie werd in Nederland o.a. verwoord door Snijders:

De massamedia geven veelal aandacht aan oppervlakkige en sensationele gebeurtenissen. Ze bedreigen morele normen en privacy, ze worden gecontroleerd door de 'business class'; voor nieuwelingen is het schier onmogelijk een krant of zo te beginnen en zodoende wordt de 'free and open market of ideas' in gevaar gebracht.³⁶

Schuijt wijst erop dat de media vrij zijn in hun keuze hoe zij hun maatschappelijke verantwoordelijkheid vormgeven.³⁷ Zo plaatsten de Volkskrant en NRC Handelsblad – ondanks een rechterlijke beslissing waarin dit niet onrechtmatig werd geacht³⁸ – géén foto van Mohammed B., de moordenaar van Theo van Gogh, maar vele andere bladen wél.³⁹

Veel raden voor de journalistiek ademen de geest van de 'social responsibility'-theorie. Dit komt bijvoorbeeld fraai tot uiting in het Statement of Principles van de Australian Press Council:⁴⁰

The freedom of the press is important more because of the obligation it entails towards the people than because of the rights it gives to the press. Freedom of the press carries with it an equivalent responsibility to the public. Liberty does not mean licence. Thus, in dealing with complaints, the Council will give first and dominant consideration to what it perceives to be in the public interest.

Ook aan de Nederlandse Raad voor de Journalistiek ligt de 'social responsibility'-theorie ten grondslag. Het rapport van de commissie-Rooij uit 1972, dat

36 K. Snijders, *Massamedia, hun bijdragen tot een verantwoorde maatschappij*, in: Hamelink, *Kerk en massamedia*, Baarn 1971.

37 Schuijt 1987, p. 82. De media geven ieder op hun eigen wijze aan hoe zij hun maatschappelijke verantwoordelijkheid zien: o.a. door hun cao's; hun redactiestatuten en stijlboeken; door het instellen van een eigen ombudsman, de publicatie van uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en door 'civic journalism'.

38 De voorzieningenrechter van de Rechtbank Amsterdam achtte publicatie van het portret van Mohammed B. in het programma 'Opsporing verzocht' niet onrechtmatig omdat het om zeer zware misdrijven ging die een ernstige inbreuk op de rechtsorde betekenden (Vzr. Rb. Amsterdam 29 november 2004; Mohammed B./Staat, LJN AR6898).

39 Maar laatstgenoemde krant beëindigde op 23 december 2005 wel haar rubriek 'De krant achteraf', waarin Piet Hagen, oud-hoofdreacteur van De Journalist, gedurende 3 jaar als 'extern criticus' van NRC Handelsblad kritisch volgde wat de krant schreef.

40 Vastgesteld in oktober 1996, te vinden op www.media-accountability.org.

de basis vormde voor de vernieuwing van de Raad voor de Journalistiek in 1982 toen de toetsingsnorm van de maatschappelijke aanvaardbaarheid werd ingevoerd, zegt:

dat het belang van de maatschappij, zowel van de samenleving in haar geheel als van de individuele burgers als ook dat van de journalisten zelf als beroepsgroep daarbinnen, is gediend met het bestaan en het functioneren van een afzonderlijk college dat, in onafhankelijkheid, uitspraken doet met betrekking tot een zo eerlijk en zo betrouwbaar mogelijke journalistiek.

Het idee van maatschappelijke verantwoordelijkheid is ook te vinden in de statuten van de NVJ. Artikel 36 lid 3 bepaalt:

*Van leden, ereleden en buitengewone leden van de vereniging wordt verwacht aan een geldige oproep om als betrokkene of getuige te verschijnen voor de Raad voor de Journalistiek gevolg te geven.*⁴¹

Gilmore en Root,⁴² en ook A.J. Nieuwenhuis,⁴³ zijn, mijns inziens terecht, voorstander van een compromis tussen de libertaire theorie en de theorie van de maatschappelijke verantwoordelijkheid: Zij bepleiten maximale vrijheid gepaard aan maximale verantwoordelijkheid. Dit betekent dat de overheid de plicht heeft de media alle ruimte te geven hun werk naar behoren te verrichten, maar dat de media daartegenover de plicht hebben – desgevraagd – verantwoording af te leggen aan de samenleving, gelet op hun belangrijke functie daarin.

De Raad van Europa heeft in 2004 in zijn *Declaration on freedom of political debate in the media* uitgesproken dat uitoefening van de persvrijheid gepaard gaat met verplichtingen en verantwoordelijkheden en dat – om een juiste balans te krijgen met de rechten van anderen – de persvrijheid kan worden beperkt.⁴⁴

3.4 CONCLUSIE

De belangrijkste vorm van positieve vrijheid, de vrijheid tot zelfbepaling en zelfontplooiing, is de uitingsvrijheid (met als exponent de persvrijheid), het recht om informatie te vergaren en in het openbaar informatie en denkbeelden door te geven aan anderen.

Negatieve vrijheid is, toegespitst op het onderwerp van dit onderzoek, het

41 Navraag onder journalisten leert dat deze bepaling binnen de beroepsgroep vrijwel onbekend is.

42 G. Gilmore en R. Root, *Ethics for newsmen*, in: Merrill e.a., *Ethics and the press*, New York 1975, p. 25-37.

43 A.J. Nieuwenhuis 1991, p. 129.

44 Declaration van 12 februari 2004.

recht om te bepalen of informatie al of niet wordt gedeeld. Hoe beide vrijheden zich tot elkaar verhouden, wordt bepaald door de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de journalist.

Dat persvrijheid – gelet op de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de journalist – geen absolute vrijheid is, mag er niet toe leiden dat sterk afwijkende meningen of aanvallen op gemeenschapswaarden niet aan bod kunnen komen. Dat zou een bedreiging zijn van de onafhankelijkheid van de media, die het wezenskenmerk van persvrijheid is. Anderzijds mag persvrijheid er niet toe leiden dat journalisten zich onttrekken aan het afleggen van verantwoording als zij daartoe door een instituut als de Raad voor de Journalistiek worden geroepen.

In het volgende hoofdstuk bespreek ik hoe de rechter, en in het bijzonder het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, positie kiest in het spanningsveld tussen persvrijheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid.

4 Uitingsvrijheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid, in het bijzonder ten aanzien van de rechten van anderen

De burger bepaalt wat hij wil weten en de media bepalen wat zij publiceren. De rechter moet slechts nagaan of er noodzaak is daaraan beperkingen te stellen. G.A.I. Schuijt¹

4.1 UITINGSVRIJHEID ALS GRONDRECHT

In het vorige hoofdstuk schetste ik dat in de filosofische literatuur uitingsvrijheid als voorwaarde voor individuele zelfontplooiing en democratische besluitvorming wordt gezien. In de uitspraken van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) is diezelfde opvatting terug te vinden.² Volgens het EHRM is uitingsvrijheid een van de essentiële elementen van een democratische samenleving en een van de basisvoorwaarden voor de ontwikkeling van ieder mens:

*freedom of expression [...] constitutes one of the essential foundations of a democratic society and one of the basic conditions for its progress and each individual's self-fulfilment.*³

Daarom heeft uitingsvrijheid volgens het Hof in het Handyside-arrest niet alleen betrekking op informatie of ideeën 'that are favourable received or regarded as inoffensive or as a matter of indifference, but also to those that offend, shock or disturb; such are the demands of that pluralism, tolerance and broad mindedness without which there is no democratic society'. In een uitspraak van het Hof Leeuwarden uit 1995 is dit gedachtegoed voor wat betreft de persvrijheid terug te vinden:

De taak van een journalist binnen een democratische samenleving [...] zoals aanvaard in de jurisprudentie van het EHRM, is het verschaffen van informatie

- 1 Schuijt in zijn noot onder EVRM 24 juni 2004 (Prinses Caroline), Mediaforum 2004 -7/8, nr. 27, p. 252.
- 2 De kern van mijn onderzoek ligt in hoofdstuk 6 e.v. Daarom is in dit hoofdstuk geen uitputtende bespreking van de jurisprudentie van het EHRM met betrekking tot de uitingsvrijheid te vinden. De uitspraken van het EHRM zijn, voor zover niet gepubliceerd in Mediaforum, NJ of NJB, te raadplegen op www.echr.coe.int.
- 3 Zie o.a. EHRM 7 december 1976, NJ 1978, 236 (Handyside/UK); EHRM 25 november 1999 (Nilsen & Johnsen/Noorwegen), NJ 2001, 63 en meer recent: EHRM 6 mei 2003 (Perna/Italië), Mediaforum 2003-4, p. 199.

*en ideeën inzake politieke kwesties en andere aangelegenheden van openbaar belang, ongeacht of deze informatie en ideeën kwetsend, schokkend dan wel verontrustend zijn.*⁴

In onze wetgeving is de belangrijkste vorm van uitingsvrijheid, de persvrijheid, verankerd in artikel 7 Grondwet, dat luidt: 'Niemand heeft voorafgaand verlof nodig om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet'. Het artikel zegt echter niet wat de grenzen zijn binnen welke deze vorm van uitingsvrijheid mag worden beperkt. Dat doet artikel 10 van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM), dat rechtstreekse werking heeft, wél.⁵

Artikel 10 lid 2 EVRM maakt duidelijk dat uitingsvrijheid onlosmakelijk verbonden is met maatschappelijke verantwoordelijkheid. Uitingenvrijheid is volgens deze verdragsbepaling onderworpen aan beperkingen *die in een democratische samenleving nodig zijn in het belang van 's lands veiligheid, territoriale onschendbaarheid of openbare veiligheid, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen, om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen.*

Lemmens⁶ zegt over deze beperkingen:

Wie gebruik maakt van de vrijheid van meningsuiting dient terdege rekening te houden met plichten en verantwoordelijkheden. Plichten en verantwoordelijkheden tegenover de samenleving in de eerste plaats; plichten en verantwoordelijkheden tegenover de medeburgers in de tweede plaats.

Daar staat tegenover dat uit artikel 10 lid 2 EVRM volgt dat degene die inbreuk wil maken op de vrijheid van meningsuiting de bewijslast heeft dat de inbreuk noodzakelijk is; zo besliste de Hoge Raad in de zaak van de uitgever van het blad *Ravage* tegen de Staat. Bij de uitgever was huiszoeking gedaan naar aanleiding

4 Hof Leeuwarden 26 januari 1995, NJ 1995, 388.

5 Europees Verdrag van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, gesloten te Rome op 4 november 1950. (Een nieuwe vertaling van het Verdrag is opgenomen in Trb 1990, 156.)

6 Lemmens, *Vrijheid van meningsuiting, een grondrecht ingebed in plichten en verantwoordelijkheden*, preadvies voor de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland, 2005, p. 102.

van een door Ravage uitgegeven persbericht waarin melding werd gemaakt van de komende publicatie van een claimbrief afkomstig van de plegers van een drietal bomaanslagen in Arnhem in 1995 en 1996. Bij de huiszoeking was o.a. een aantal geautomatiseerde bestanden in beslag genomen. De Hoge Raad overwoog dat wanneer de Staat wordt aangesproken uit onrechtmatige daad wegens inbreuk op artikel 10 EVRM, het in beginsel aan de Staat is gemotiveerd te stellen en zonodig te bewijzen dat de in aanmerking komende belangen van zo zwaarwegende aard zijn dat zij een inbreuk op de vrijheid van meningsuiting in het voorliggende geval rechtvaardigen.⁷

Artikel 19 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR), ook wel BUPO-verdrag genoemd, noemt in lid 3 hetzelfde noodzakelijkheidsvereiste als het EVRM, maar stelt minder beperkingsdoeleinden.⁸ Het noodzakelijkheidsvereiste is dus van mondiaal belang. Het IVBPR is weliswaar van grote betekenis omdat het wereldwijde gelding heeft, maar het biedt een minder effectieve klachtenprocedure dan het EVRM. Daarom laat ik het IVBPR bij het verkennen van de grenzen van de uitingsvrijheid verder buiten beschouwing.⁹

4.2 DE BEPERKINGEN VAN DE UITINGSVRIJHEID VOLGENS HET EVRM

Het EVRM stelt drie vereisten aan de beperking van uitingsvrijheid: De beperking moet:

- a bij wet zijn voorzien;
- b in het belang zijn van de in de betreffende verdragsbepaling opgesomde doeleinden;
- c noodzakelijk zijn in een democratische samenleving.

De wijze waarop het EHRM de beperkingen toetst vertoont een vast patroon.¹⁰

7 HR 2 september 2005 NJ 2005, 479. Zie over dit arrest W.F. Korthals Altes, *Journalistiek privilege ook voor anonieme claimbrieven?* NJB 2006, nr. 3, p. 144 e.v.

8 Artikel 19 IVBPR (gesloten op 19 december 1966 te New York (Nederlandse tekst in Trb 1978, 177; voor Nederland in werking getreden op 11 maart 1979)) spreekt alleen over beperkingen die nodig zijn in het belang van de rechten en goede naam van anderen; in het belang van de nationale veiligheid of de bescherming van de openbare orde, de volksgezondheid of goede zeden.

9 Daarmee blijft tevens artikel 20 IVBPR buiten beschouwing, dat in lid 2 bepaalt dat het propageren van op nationale afkomst, ras of godsdienst gebaseerde haatgevoelens die aanzetten tot discriminatie, vijandigheid of geweld bij wet wordt verboden. Dergelijke verbodsbepalingen zijn in Nederland echter reeds ingevoerd op grond van het Verdrag tot uitbanning van alle vormen van racisme (CERD) uit 1965; artikel 137c-137e Sr.

10 Zie Th. v. Bellekom, *Het Hof voor de Rechten van de Mens en de beperkingsclausules in het EVRM*, in: *40 jaar Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens*, p. 59-74.

De toetsing door het Hof voltrekt zich als een drietrapsraket:

Bij de toetsing of de beperking ‘in accordance with the law’ is, gaat het Hof na:

- of de beperking van het grondrecht een basis heeft ‘in domestic law’;
- of voldaan is aan het vereiste van ‘accessability’ (m.a.w. is de regel die de beperking stelt toegankelijk voor de burger);
- of voldaan is aan het vereiste van ‘foreseeability’ (m.a.w. is de norm zodanig geformuleerd dat de burger zijn gedrag erop kan afstemmen).

Vervolgens pleegt het Hof na te gaan of voldaan is aan het vereiste van de ‘legitimate aim’ van de beperking van het grondrecht (m.a.w. is voldaan aan de doelcriteria van artikel 10 lid 2).

Als sluitstuk gaat het Hof na of de beperking noodzakelijk is. Deze vraag valt in tweeën uiteen:

- is er een dringende maatschappelijk noodzaak een (‘pressing social need’) voor de inbreuk op het grondrecht;¹¹
- voldoet de inbreuk aan het proportionaliteitsvereiste.

4.3 UITINGSVRIJHEID VOLGENS DE JURISPRUDENTIE VAN HET EHRM¹²
Lawson¹³ signaleert drie trends in de jurisprudentie van het EHRM met betrekking tot artikel 10 EVRM:

- In zijn streven effectieve bescherming te bieden aan het grondrecht van uitingstvrijheid onderwerpt het Hof artikel 10-zaken aan een zeer zorgvuldig onderzoek, daarbij steeds minder ruimte latend voor een nationale *margin of appreciation*. Het EHRM komt volgens Lawson in zaken betreffende de uitingstvrijheid erg dicht in de buurt van het opereren als een vierde rechterlijke instantie. De navolgende overweging uit het Jersild-arrest¹⁴ illustreert dit: ‘[...] the Court has to satisfy itself that the national authorities did apply standards which were in conformity with the principles embodied in Article 10 and, moreover, that they based themselves on an acceptable assessment of the relevant facts’.

11 Bij de beoordeling van de noodzakelijkheid van de beperking kent het Hof een zekere beleidsvrijheid (‘margin of appreciation’) aan de verdragstaten toe, zij het in steeds mindere mate: zie D. Voorhoof, *Het Europese first amendment*, Mediaforum 2004-6, p. 211.

12 De uitspraken van het EHRM zijn te vinden op de website van het Hof: www.echr.coe.int.

13 R.A. Lawson, *Securing the freedom of expression. Three trends in the case-law of the European Court of Human Rights*, Istanbul 2001 (niet gepubliceerd).

14 EHRM 23 september 1994 (Jersild/Denemarken) NJ 1995, 387.

- De tweede trend is uitbreiding van de reikwijdte van artikel 10 EVRM. Op deze ontwikkeling, die met name voor dit hoofdstuk van belang is kom ik hieronder terug.
- In uitspraken van het Hof valt in toenemende mate te lezen dat uit artikel 10 de positieve verplichting volgt om de uitoefening van het grondrecht van uitingsvrijheid daadwerkelijk mogelijk te maken. Werde dit aanvankelijk door het Hof gezien als een verplichting die geldt voor de Staat jegens zijn burgers, (zoals werd uitgesproken in het geval van de Oostenrijkse minister van Defensie die de verspreiding van een vakbondstijdschrift onder militairen had verhinderd¹⁵), in latere uitspraken zag het EHRM het ook als een plicht die van toepassing is in de horizontale verhouding van burgers onderling.¹⁶

Het EHRM gaf in een arrest uit 1999 te kennen dat artikel 10 EVRM betrekking heeft op de publieke uitwisseling van culturele, politieke, en sociale informatie en ideeën van alle soort,¹⁷ of het nu gaat om poëzie (zoals in het betreffende arrest) of om commercial speech, waarover ik in hoofdstuk 11 (§ 11.1) kom te spreken.

Niet alleen door de veelsoortigheid van de door artikel 10 beschermde uitingen aan te geven heeft het EHRM de reikwijdte van het artikel vergroot, ook op andere wijze heeft het Hof de bescherming die artikel 10 biedt extra dimensie gegeven. Van veel belang is in dit verband het Sunday Times-arrest. Het EHRM kende daarin het noodzakelijkheidsvereiste een zwaarder gewicht toe dan uit de verdragstekst volgt. Er moet volgens het Hof een ‘*pressing social need*’¹⁸ zijn voor het beperken van de persvrijheid. Dit heeft het Hof in alle daarop volgende artikel 10-arresten herhaald.

De uitspraak betrof een klacht van de Sunday Times. Dat blad publiceerde een artikel onder de kop *Our thalidomide children: A cause for national shame* en kondigde aan een nadere publicatie te zullen wijden aan de voorgeschiedenis van de tragedie en aan de fabricage en het testen van thalidomide (in Nederland

15 EHRM 19 december 1994 (VDSÖ/Oostenrijk), Series A, vol. 302.

16 EHRM 16 maart 2000, nr. 23144/93 (Özgür Gündem): de plicht die voor de staat voortvloeit uit art. 10 EVRM “*may require positive measures of protection, even in the sphere of relations between individuals*”. Zie bijv. EHRM 29 februari 2000 (Fuentes Bobo/Spanje), NJ 2001,73 voor wat betreft de relatie werkgever-werknemer en EHRM 6 mei 2003 (Appleby e.a./UK) nr. 44306/98 voor wat betreft de relatie tussen de eigenaren en de gebruikers van een winkelcentrum.

17 EHRM 8 juli 1999 No. 23168/94, (Karatas/Turkije).

18 EHRM 26 april 1979, NJ 1980, 146 (Sunday Times): *A social need sufficiently pressing to outweigh the public interest in freedom of expression...*

beter bekend als *softenon*) tussen 1958 en 1961. De High Court verbood het in het vooruitzicht gestelde artikel op verzoek van de Attorney General wegens aanhangige civiele procedures, waarop de krant een klacht indiende bij het Europese Hof. Het EHRM oordeelde dat het verbod om te publiceren over een aanhangige rechtzaak een ontoelaatbare aantasting van de persvrijheid was.

Voor de scope van artikel 10 is ook belangrijk dat het EHRM, zoals hierboven aangegeven, drie jaar eerder stelde dat het noodzakelijkheidsvereiste met zich brengt dat meningsuitingen mogelijk moeten zijn die 'offend, shock or disturb the state or any sector of the population'.¹⁹ De zaak betrof de inbeslagname en verbeurdverklaring van het 'Little red schoolbook', uitgegeven door Handyside, waarvoor als motief was aangevoerd dat de zeden van de Britse jeugd dienden te worden beschermd tegen de (beweerdelijk) immorele passages in het boekje. Het Hof achtte dit geen ontoelaatbare beperking van de uitingsvrijheid omdat sommige lezers door het boekje zouden kunnen worden aangezet tot het plegen van strafbare feiten.

In 1997 oordeelde het Hof in een zaak betreffende de kritiek van journalisten op Belgische magistraten (zij hadden hen beschuldigd van partijdigheid bij het toewijzen van de kinderen aan een van de ouders in een echtscheidingsprocedure), dat de media de vrijheid hebben 'to a degree of exaggeration, or even provocation'.²⁰

Uit deze uitbreidingen van de reikwijdte van artikel 10 EVRM mag niet worden afgeleid dat de journalist onbeperkt zijn gang kan gaan. Uit enkele arresten van het EHRM blijkt dat de verantwoordelijkheid die aan de uitoefening van persvrijheid verbonden is, inhoudt dat journalisten 'are acting in good faith in order to provide accurate and reliable information in accordance with the ethics of journalism'.²¹ Deze uitspraak is allereerst te vinden in een arrest betreffende een artikel over het exorbitante inkomen van de directeur van de autofabriek Peugeot, waarbij journalisten gebruik hadden gemaakt van afschriften van belastingformulieren die door anonymi aan hen waren toegestuurd. Het Hof achtte gebruikmaking van deze vertrouwelijke documenten geoorloofd.

19 EHRM 7 december 1976, NJ 1978, 236 (Handyside) r.o. 49. In het licht van deze rechtspraak is een passage uit de kersttoespraak 2003 van de koningin wat kort door de bocht: 'De grondwettelijke vrijheid van meningsuiting biedt geen vrijheid voor het schaamteloos oordelen verkondigen over mensen.'

20 O.a. EHRM 24 februari 1997, NJ 1998, 360 (De Haes & Gijsels) r.o. 46.

21 EHRM 21 januari 1999 (Fressoz & Roire) r.o. 54, NJ 1999, 713.

EHRM 20 mei 1999 (Bladet Tromsø) r.o. 65, NJ 2001, 64.

In twee andere uitspraken onderzocht het Hof of de betrokken journalisten aan de gewraakte publicatie wel voldoende onderzoek naar de feiten ten grondslag hadden gelegd.²²

Het Hof maakt al sedert het arrest-Lingens uit 1986²³ onderscheid tussen waardeoordelen en feitelijke informatie. Feitelijke aantijgingen die niet aannemelijk worden gemaakt zijn volgens het Hof niet aanvaardbaar in het licht van de ethics of journalism. (Het Hof stelde in het eerder genoemde Dalban-arrest de betrokken journalist in het gelijk met de overweging: ‘There is no proof that the description given in the articles was totally untrue.’) Maar van de juistheid van waardeoordelen of opinies mag van de journalist geen bewijslevering worden verlangd.²⁴

Dat ‘the ethics of journalism’ in de optiek van het Hof onderdeel uitmaken van de ‘pressing social need’ blijkt o.a. uit de uitspraak inzake een publicatie in het Noorse persorgaan *Bladet Tromsø* die ging over de zeehondenjacht en het openbare debat daarover. Het blad interviewde iemand die eerst als journalist had meegevaren op een zeehondenjager en daarover destijds een negatief artikel had geschreven. De geïnterviewde journalist was later inspecteur bij het Ministerie van Visserij geworden en had zijn bevindingen in die hoedanigheid in een vertrouwelijk kritisch rapport neergelegd. *Bladet Tromsø* publiceerde niet alleen het interview maar ook het – voor de zeehondenjacht vernietigende – rapport. De bemanning van de zeehondenjager won vervolgens een naar aanleiding van de publicatie gevoerd smaadproces tegen de journalist/inspecteur, waarop de klacht bij het EHRM volgde. Het Hof sanctioneerde het gebruik van het gelekte rapport. Dommering concludeert in zijn noot bij dit arrest dat uit deze uitspraak, waarin het Hof – zoals al eerder – expliciet naar de ‘ethics of journalism’ verwijst, blijkt dat het van groot belang is dat de pers er alles aan doet om een instituut in stand te gehouden dat de professionele integriteit handhaaft.²⁵

Voorhoof wijst er op dat in de jurisprudentie van het EHRM journalistieke beroepsnormen in twee opzichten van belang zijn: zij kunnen de publicatie legitimeren of – integendeel – juist het professioneel tekortschieten van journalisten aan het licht brengen.²⁶

22 EHRM 7 mei 2002 (McVicar/Uk), nr. 46311/99 en EHRM 19 juni 2003 (Pedersen & Baadsgaard/Denemarken), nr. 49017/99, bekrachtigd door de Grand Chamber 17 december 2004 NJ 2005, 156.

23 EHRM 8 juli 1986, NJ 1987, 901 (Lingens/Oostenrijk).

24 Zie o.a. EHRM 17 december 2004 NJ 2005, 156 (Pedersen & Baadsgaard/Denemarken).

25 Dommering, in noot onder EHRM 20 mei 1999, NJ 2001, 64 (*Bladet Tromsø*).

26 Voorhoof 2004, p. 202.

Uit het bovenstaande blijkt dat de pers volgens het Europese Hof de rol van publieke waakhond moet kunnen spelen en daarbij de vrijheid moet hebben om ‘zonodig’ op kwetsende, schokkende of verontrustende wijze te publiceren en in zekere mate te overdrijven of te provoceren, maar wél binnen de ‘grenzen die de beroepsethiek trekt’. Het Hof bepaalt die normen van geval tot geval.

4.4 DE HORIZONTALE WERKING VAN ARTIKEL 10 EVRM

Het EVRM is voor de Nederlandse rechter van belang bij de beantwoording van de vraag of in een concreet geval het recht op uitingsvrijheid aan beperkingen onderhevig is. Artikel 94 Grondwet luidt immers:

Binnen het Koninkrijk geldende wettelijke voorschriften vinden geen toepassing, indien deze toepassing niet verenigbaar is met een ieder verbindende bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties.

Volgens sommigen, zoals E.A. Alkema en A.W. Heringa, is de rechter via deze grondwetsbepaling ook gehouden toepassing te geven aan uitspraken van het EHRM. Lawson daarentegen meent²⁷ dat dit grondwetsartikel daarvoor niet nodig is. Volgens hem zijn de Straatsburgse arresten geïncorporeerd in de verdragsbepaling waarop zij betrekking hebben (in casu artikel 10 EVRM). De opvatting van Lawson biedt het voordeel dat zij de rechter noopt tot toepassing van arresten van het EHRM, ook als zij tegen andere landen zijn gewezen.

Artikel 7 GW biedt de rechter in civiele perszaken geen kompas. Volgens deze grondwetsbepaling kan een beperking van de uitingsvrijheid slechts worden opgelegd op grond van een formele wetsbepaling. Weliswaar is het onrechtmatige-daad-artikel 6:162 BW zo’n formele wetsbepaling maar het is de rechter niet toegestaan de inhoud van een wetsbepaling te toetsen aan de Grondwet (artikel 120 GW). Daarbij komt dat, zoals eerder vermeld, een bepaling als artikel 10 lid 2 EVRM in de Grondwet ontbreekt. De Grondwet geeft – behoudens het verbod op censuur – niet aan op welke gronden de wetgever de uitingsvrijheid mag beperken, maar stelt slechts formele beperkingen, terwijl in het EVRM de materiële beperkingen wél zijn te vinden.

Hoewel de bepaling van het EVRM primair betrekking heeft op overheidsinmenging in de uitingsvrijheid heeft de bepaling ook horizontale werking (d.w.z.

²⁷ R.A. Lawson, *De internationale rechter en de Nederlandse rechtsorde*, Preadvies NJV 1999, p. 99.

werking tussen de burgers onderling), zij het een indirecte. Deze – indirecte – horizontale werking komt als volgt tot stand: Als de nationale overheid – in persoon van de rechter – tekortschiet in haar plicht om de in het verdrag gegarandeerde vrijheden in de relatie van burgers onderling te beschermen, kan de burger die zich daardoor gedupeerd acht de Nederlandse staat voor het Europese Hof ter verantwoording roepen. Daarom zal de rechter – daarop anticiperend – de aan hem voorgelegde inbreukmakende gedraging toetsen aan artikel 10 lid 2 EVRM. Zo achtte het EHRM in het hierboven genoemde geval dat de (private) eigenaren van een winkelcentrum de klagers hadden verboden een stand op te zetten om folders te distribueren, van beslissende betekenis de vraag ‘whether the government have failed in any positive obligation to protect the exercise applicants article 10 rights from interference from others’ (deze vraag werd door het Hof in dit geval ontkennend beantwoord).²⁸

Men kan ook de volgende redenering volgen. Bij toepassing van de privaatrechtelijke open norm van artikel 6: 162 BW houdt de rechter rekening met de in Nederland levende rechtsovertuigingen (zie in dit verband ook artikel 3:12 BW). Tot die in Nederland levende rechtsovertuigingen horen ook de bepalingen van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens. De rechter past in die gedachtegang de verdragsbepalingen niet rechtstreeks toe, maar zet deze eerst om in een regel van privaatrecht.²⁹

In de opvatting van J.H. Nieuwenhuis is een omzetting naar het privaatrecht eigenlijk overbodig:

*Constituties hebben per definitie ‘horizontale werking’: zij bevatten steeds de normatieve uitgangspunten voor de beoordeling van het maatschappelijk verkeer. De inhoud van hetgeen volgens het ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt als toetssteen voor de horizontale aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (artikel 6:162 BW) wordt voor een belangrijk deel bepaald door de maatschappelijke kernwaarden die – expliciet dan wel impliciet – zijn af te lezen uit de constitutie.*³⁰

28 EHRM 6 mei 2003 (Appleby e.a./UK), nr. 44306/98. Zie in dit verband ook Voorhoof 2004, p. 110 en de daar genoemde rechtspraak.

29 Zie A.K. Koekoek, *De betekenis van grondrechten voor het privaatrecht*, WPNR 1985, p. 385 e.v., en over de horizontale werking van de informatievrijheid: M. de Cock Buning, *Auteursrecht en de informatievrijheid: over de beperkte toepassing van artikel 10 EVRM*, Mediaforum 2005-4, p. 158.

30 J.H. Nieuwenhuis, *De constitutie en het burgerlijk recht*, R.M. Themis 2000, p. 204. Anders: C.A.J.M. Kortmann, *Op Recht, opstellen aangeboden 1995 aan A.V.M. Struycken*, 1995, p. 155.: ‘Laten wij het maar hierop houden: klassieke grondrechten zijn rechtsplichten voor de overheid. Niets minder, maar zeker niet meer.’

Zo werd het recht op privacy, verankerd in artikel 8 EVRM, in een arrest van de Hoge Raad uit 1987³¹ opgevat als een subjectief recht en een inbreuk daarop als een onrechtmatige daad.³² De procedure ging om een vrouw, die in kort geding eiste dat het een buurtgenoot die werkzaam was als adjunct-directeur van de plaatselijke sociale dienst, werd verboden over haar gedrag en over haar relaties aantekeningen bij te houden en daarover aan derden informatie te verstrekken.

In rechterlijke uitspraken waarin journalistieke gedragingen worden beoordeeld wordt soms met zoveel woorden naar artikel 10 EVRM verwezen: zie bijv. het arrest van de Hoge Raad 1994 betreffende de als reclame bedoelde beeldreportage in het blad *Rails*, die door de eisers te vrouwonvriendelijk werd geacht.³³ In een strafzaak over de publicatie van een artikel over beweerdelijke makelaarspraktijken waarbij kwalificaties als ‘de aasgieren ruiken geld’ waren gebezigd, toetste de Hoge Raad eveneens uitdrukkelijk aan artikel 10 EVRM.³⁴

De Raad voor de Journalistiek meent dat artikel 10 lid 2 EVRM hem niet regardeert. In een uitspraak 2002³⁵ betreffende de publicatie in *Nieuwe Revu* over een Amsterdams jongetje dat door zijn vader met messteken om het leven was gebracht en waarin de voornaam van het kind en de naam van de moeder waren vermeld, overwoog de Raad naar aanleiding van het beroep door de verweerders op de jurisprudentie van het EHRM over artikel 10 lid 2 EVRM: *Naar aanleiding van de verwijzing van de verweerders naar rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens merkt de Raad – wellicht ten overvloede – op dat deze betrekking heeft op de rechtmatigheid naar burgerlijk recht van een journalistieke gedraging. Het oordeel van de Raad daarentegen richt zich op de vraag of grenzen zijn overschreden van hetgeen, gelet op de journalistieke verantwoordelijkheid, maatschappelijk aanvaardbaar is.*

Dit standpunt is opmerkelijk, want de Raad vermeldde de verdragsbepaling wel in zijn ambtshalve uitspraak van 1995³⁶ over het publiceren van onrechtmatig verkregen informatie. De Raad achtte het mogelijk dat een journalist die bij zijn nieuwsgaring een strafbaar feit begaat met succes een beroep op artikel 10 EVRM zou kunnen doen. Dit roept de vraag op: Waarom wel in een strafzaak, maar niet in een procedure bij de Raad?

31 HR 9 januari 1987, NJ 1987, 982.

32 A.S. Hartkamp, *Europese mensenrechten en nationaal dwingend recht – De Nederlandse rechter en het EVRM*, NJCM-bulletin januari/februari 2000, p. 30.

33 HR 21 oktober 1994, NJ 1996, 346.

34 HR 21 november 1989, DD 1990, 130.

35 RvdJ 2002-21 (X/Nieuwe Revu).

36 RvdJ 1995-32 (gebruik onrechtmatig verkregen gegevens).

Dat de beslissing van de Raad van 2002 onjuist is, komt in § 7.2 aan de orde.

4.5 DE PERSVRIJHEID EN DE RECHTEN VAN ANDEREN, MET NAME DE VRIJHEID VAN GODSDIENST EN HET RECHT OP PRIVACY

Volgens artikel 10 lid 2 EVRM wordt de uitingsvrijheid o.a. beperkt door de rechten van anderen. Een onjuiste publicatie kan de reputatie, eer en goede naam van iemand aantasten en zo materiële en immateriële schade toebrengen.

De vrijheid van godsdienst en het recht op privacy nemen onder ‘de rechten van anderen’ een bijzondere plaats in omdat zij net als de uitingsvrijheid grondrechten zijn die in het EVRM zijn verankerd. Uit artikel 17 EVRM volgt dat het niet mogelijk is met een beroep op artikel 10 EVRM andere in het Verdrag neergelegde grondrechten verder te beperken dan het Verdrag toestaat.³⁷ Daarom ga ik hieronder kort op beide grondrechten in.

De vrijheid van godsdienst

In de Nederlandse Grondwet is de vrijheid van godsdienst verwoord in artikel 6³⁸ en in het EVRM in artikel 9, dat luidt:

Eenieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid van godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of overtuiging te belijden door de eredienst, door het onderwijzen ervan, door de praktische toepassing ervan en het onderhouden van de geboden en voorschriften.

De vrijheid van godsdienst of overtuiging te belijden kan aan geen andere beperkingen zijn onderworpen dan die welke bij de wet zijn voorzien en die in een democratische samenleving nodig zijn in het belang van de openbare veiligheid, voor de bescherming van de openbare orde, gezondheid of zedelijkheid of de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

37 Artikel 17 EVRM stelt daarmee, zoals Nieuwenhuis terecht opmerkt, naast artikel 10 lid 2 EVRM een tweede (materiële) grens aan de uitingsvrijheid: Het grondrecht van artikel 10 EVRM mag niet worden misbruikt (A.J. Nieuwenhuis, *Grenzen van de uitingsvrijheid*, 1997, p. 330). Dit maakt dat het Hof ‘hate speech’ niet beschermd acht door artikel 10 EVRM (zie o.a. EHRM 8 juli 1999, nr. 24122/94 (Sürek/Turkije)) en dat hetzelfde geldt voor nazipropaganda (ontkenning van de holocaust): EHRM 23 september 1998, Reports 1998, p. 2864 (Lehideux & Isorni/Frankrijk). ‘...remarks directed against the Convention’s underlying values (such as) pro-Nazi policy, could not be allowed to enjoy the protection of Article 10.’

38 Artikel 6 lid 1 van de Grondwet luidt: ‘Ieder heeft het recht een godsdienst of levensovertuiging individueel of in gemeenschap met anderen vrij te belijden, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.’

Godsdienstvrijheid behelst volgens een arrest van het EHRM uit 2005 niet alleen iemands recht om denkbeelden over religie kenbaar te maken, maar ook het respect voor de gedachten en godsdienst van een ander.³⁹ In een arrest uit 2006 overwoog het EHRM dat uitingen over de godsdienst van een ander die enkel bewust beledigend van aard zijn en dus geen enkele bijdrage leveren aan het publieke debat, geen bescherming vinden in artikel 10 EVRM.⁴⁰

Dit is in Nederland neergelegd in artikel 137e Sr dat o.a. openbare uitlatingen verbiedt waarvan men weet, of redelijkerwijs moet vermoeden, dat zij voor een groep mensen wegens hun godsdienst of levensovertuiging beledigend zijn. (naast dit artikel is het – omstreden – artikel 147 Sr, dat een verbod bevat op ‘smalende godslastering,’ eigenlijk overbodig).

Sinds de moord op Theo van Gogh is de discussie opgelaaid over de vraag hoe de vrijheid van meningsuiting van de een zich verhoudt tot de vrijheid van godsdienst van de ander.⁴¹ Die discussie kreeg een nieuwe impuls toen eind januari/begin februari 2006 westerse media (in Nederland de Volkskrant) spotprenten over de profeet Mohammed publiceerden die in september 2005 in de Deense krant Jyllands Posten hadden gestaan. De krant had cartoonisten opgeroepen een tekening te maken van de profeet nadat een Deense schrijver van een boek voor jongeren over de profeet Mohammed geen illustrator had kunnen vinden. Publicatie van de cartoons leidde tot felle onlusten in het Midden-Oosten.⁴² In Nederland werd verdeeld op de cartoons gereageerd. Minister-president Balkenende⁴³ en minister van Buitenlandse Zaken Bot benadrukten de vrijheid van meningsuiting. Daarentegen meende minister voor Ontwikkelingssamenwerking Van Ardenne in het dagblad Yemen Times dat fundamentalistische secularisten in het westen de cartoonkwestie hadden aangegrepen om achter een façade van tolerantie vijandigheid jegens andere culturen en religies ten toon te spreiden.⁴⁴

39 EHRM 13 september 2005 (I.A./Turkije) NJ 2005, 647. Dit is geen nieuwe ontwikkeling. In gelijke zin werd reeds eerder door het Hof beslist in de zaak-Preminger Institut/Oostenrijk, EHRM 20 september 1994, NJ 1995, 366. (Zie verder over laatstgenoemde beslissing: Janssens en Nieuwenhuis, *Uitingsdelicten*, p. 206).

40 EHRM 31 januari 2006 (Giniewski/Frankrijk) NJB 2006, p. 899.

41 Zie o.a. de NJB-special *Omtrent Theo van Gogh*, NJB 2004, nr. 45/46.

42 En in reactie daarop ontstonden heftige discussies in het westen over de persvrijheid. In Frankrijk leidde de publicatie zelfs tot het ontslag van de hoofdredacteur van France Soir.

43 Zij het met de kanttekening dat wij ‘ons moeten realiseren wat onze beelden en ideeën bij anderen kunnen veroorzaken’.

44 Zie www.nrc.nl 14 maart 2006.

Dommering meent dat met name één van de Deense cartoons, een tekening van de profeet Mohammed met een bom in zijn tulband, een geval van 'hate speech' is, omdat zij de hoogste vertegenwoordiger van de islam als bron van het kwaad voorstelt. Hij zegt:

*'Het misverstand dat vrijheid van meningsuiting hetzelfde is als ongecontroleerde vrijheid van individuele expressie lijkt zich opnieuw vast te zetten.'*⁴⁵

Schuijt maakt duidelijk hoe hij over de grenzen van de vrijheid van individuele expressie ten opzichte van de vrijheid van godsdienst denkt als hij opmerkt: *In een seculiere staat (heeft) het recht gelovigen niet veel meer te bieden dan dat de grens van de vrijheid pas ligt bij grove beledigingen, het aanzetten tot haat en oproepen tot geweld.*⁴⁶

Drion en Van Wechem hebben naar aanleiding van de kwestie van de Deense cartoons de interessante – mij aansprekende – gedachte ontwikkeld dat de spotprenten, naar Nederlands recht, niet onrechtmatig zijn jegens degene die tegen het westen de jihad uitroepen, maar wel tegenover de overgrote deel van de islamieten die zelf geen deel hebben aan het misbruik van de profeet Mohammed voor een oorlog tegen het westen.⁴⁸

Het EVRM lijkt in het hierboven genoemde arrest uit 2005 eerder dan Schuijt bereid te zijn de vrijheid van godsdienst geschonden te achten. De zaak betrof een in 1993 uitgegeven Turkse roman waarin een passage voorkomt waarin wordt gesteld dat Mohammed bij het schrijven van de Koran werd geïnspireerd door seksuele contacten met een minderjarige en dat hij seks met doden en dieren niet had verboden.

De Turkse rechter had de uitgever veroordeeld wegens overtreding van het Turkse strafrechtelijk verbod op het beledigen van religies en hun profeten. Het EHRM achtte (zij het met vier tegen drie stemmen) dat artikel 10 door de Turkse rechter was geschonden. Het Hof overwoog enerzijds dat degenen die ervoor kiezen een godsdienst te belijden, moeten tolereren en accepteren dat anderen hun denkbeelden verwerpen en daar zelfs volledig tegengestelde denkbeelden tegenover

45 E.J. Dommering, *De Deense beeldenstorm*, NJB 2006, nr. 11, p. 634 e.v.

A.J. Nieuwenhuis deelt deze mening niet. Hij stelt dat publicatie van de cartoons niet de mogelijkheid aantast om als minderheidsgroep de godsdienst uit te oefenen: A.J. Nieuwenhuis, *'Vrijheid van meningsuiting en het strafrecht in het derde millennium'*, Mediaforum 2006-4, p. 99.

46 Schuijt in zijn noot onder V.zr. Rechtbank Den Haag 15 maart 2005 (Hafid e.a./Hirsi Ali), Mediaforum 2005-4, p. 180.

stellen, maar dat het uitoefenen van de meningsuiting ook plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt, die in de context van de religie de plicht behelzen om zich te onthouden van uitingen die voor anderenodeloos beledigend zijn.

Ook een uitspraak van de Raad voor de Journalistiek laat zien dat het, bij een botsing tussen de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van godsdienst, moeilijk is tot een belangenafweging te komen. De Raad moest in 2004 oordelen over de klacht van een moslima die een klacht had ingediend over een artikel in HP-de Tijd onder de kop *Hoofddoekjes af*, waarin naar haar mening voor moslimvrouwen ‘weinig lovende’ uitspraken waren gedaan en dat, zonder haar toestemming, met foto’s van haar was geïllustreerd. De Raad achtte de klacht met betrekking tot het zonder toestemming plaatsen van de foto’s van klaagster gegrond, maar deed geen uitspraak over het deel van de klacht dat betrekking had op passages als: ‘de familie-eer bevindt zich namelijk rechtstreeks tussen de benen van een islamitisch meisje’. Al overwoog de Raad wel dat een journalist die de stelling wil bepleiten dat moslimmeisjes in Nederland de als een ‘belediging voor de vrouwen’ te kwalificeren hoofddoekjes zouden moeten afwerpen, ‘gelet op de repercussies [...] met bijzondere zorgvuldigheid te werk (dient) te gaan’.⁴⁷

Het recht op privacy

Het recht op privacy is neergelegd in artikel 8 EVRM:

Eenieder heeft recht op eerbiediging van zijn privéleven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling.

Geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan met betrekking tot de uitoefening van dit recht, dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving nodig is in het belang van 's lands veiligheid, de openbare veiligheid, of het economisch welzijn van het land, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

Het grondrecht houdt in de eerste plaats in het recht om met rust gelaten te worden en vrij te zijn in het aangaan van persoonlijke relaties. Verhey noemt dit ‘relationele privacy’.⁴⁹ In de tweede plaats is artikel 8 EVRM bedoeld om het privéleven af te schermen, bijv. tegen gesnuffel en onderzoek. Verhey kwalificeert dit als ‘informatieprivacy’.

⁴⁷ RvdJ 2004-40 (Jouahri/HP-deTijd).

⁴⁸ C.E. Drion en E. van Wechem in *Kroniek van het vermogensrecht*, NJB 2006 nr. 9, p. 468.

⁴⁹ L. Verhey, *Horizontale werking van grondrechten, in het bijzonder van het recht op privacy*, 1994, p. 192 e.v.

Recht op privacy is in de vrijheidsdefinitie van Berlin de belangrijkste vorm van negatieve vrijheid. Privacy zorgt er immers voor dat een individu de ruimte heeft om zijn eigen leven vorm te geven. Volgens Ruiz⁵⁰ is het recht van het individu om zich terug te trekken en afstand te nemen een voorwaarde voor een adequate participatie aan de democratische samenleving. Maar net als persvrijheid kent het recht op privacy zijn beperkingen: 'Privacy can not be the dominant value in any society'.

Dat de belangen die door persvrijheid worden beschermd en de belangen die door het recht op privacy worden gegarandeerd gelijkwaardig zijn, werd door de Hoge Raad uitdrukkelijk beslist in de zaak aangespannen door Ferdi E., de ontvoerder van Gerrit Jan Heijn. Hij maakte er – vergeefs – bezwaar tegen dat een weekblad zijn portret had gepubliceerd.⁵¹

Wie bij de afweging van persvrijheid versus het recht op privacy de neiging heeft persvrijheid voorop te stellen, zal vinden dat de dringende noodzaak van de beperking daarvan overtuigend aangetoond moet worden; niet zozeer de noodzaak van de publicatie. Wie daarentegen geneigd is het recht op privacy te laten prevaleren, zal bewezen willen zien dat de publicatie van een zodanig belang is dat inbreuk op het recht op privacy daardoor wordt gerechtvaardigd.

A.J. Nieuwenhuis⁵² ziet de oplossing van dit probleem als volgt: als de uitlatingen deel uitmaken van de maatschappelijke discussie maar niet de kern van de privacy raken, staat het grondrecht van artikel 10 EVRM voorop,⁵³ maar als de uitlatingen géén deel uitmaken van de maatschappelijke discussie maar wél de kern van de privacy raken, dan prevaleert het grondrecht van artikel 8 EVRM.⁵⁴

Nieuwenhuis onderkent dat bovenstaand onderscheid vaak niet gemakkelijk te maken is. Daarom komt hij voor een – omvangrijke – derde categorie tot de volgende oplossing: als de publicatie een bijdrage aan het maatschappelijk debat vormt, maar tegelijkertijd gevoelige persoonsgegevens bevat, moet er een belangenafweging plaatsvinden. Hetzelfde is het geval als de uitlatingen geen

50 B. Ruiz, *Privacy in telecommunications*, 1997, p. 9 e.v.

51 HR 21 januari 1994, NJ 1994, 473.

52 A.J. Nieuwenhuis, *Het EHRM en het belang van het publiek*, in: *Van ontvanger naar zender*, opstellen aangeboden aan prof.mr. J.M. de Meij 2003, p. 269 e.v.

53 In de zaak van het Britse parlamentslid dat zich in het kader van het politiek debat, zowel in het parlement als via de media persoonsgegevens van een vrouw en haar familie openbaar had gemaakt, liet het EHRM de 'freedom of political speech' prevaleren op het recht op privacy: EHRM 17 december 2002, (A/UK), nr. 35373/97.

54 Zoals in het geval van op televisie getoonde videobeelden waarop iemand herkenbaar te zien was. Volgens het Hof was de klager 'the victim of a serious interference with his right to privacy': EHRM 28 januari 2003 (Peck/UK), nr. 44647/98.

bijdrage vormen aan het maatschappelijke debat maar evenmin de kern van de privacy raken.

Deze belangenafweging is met name moeilijk te maken als het gaat om publicaties in de roddelpers over z.g. 'public figures'. Gutwirth wijst er terecht op dat bij die personen de behoefte aan privacy en de drang tot exhibitionisme vaak om de voorrang vechten.⁵⁵ In verschillende arresten heeft het EHRM uitgemaakt dat public figures minder bescherming genieten dan gewone burgers, zeker als het gaat om personen met een publieke verantwoordelijkheid, zij het dat hun recht op privéleven niet nodeloos mag worden geschonden.⁵⁶

In het arrest van 24 juni 2004 (inzake Prinses Caroline von Hannover, de oudste dochter van prins Rainier III van Monaco)⁵⁷ heeft het EHRM de belangenafweging bij deze categorie personen verduidelijkt door tot 'decisive factor' te verklaren de vraag of de publicatie van een portret of artikel bijdraagt aan het publieke debat:

That the decisive factor in balancing the protection of private life against freedom of expression should lie in the contribution that the published photos and articles make to a debate of general interest.

Foto's van een fietsende prinses Caroline voegen naar het oordeel van het Hof niets toe aan een debat over zaken van algemeen belang.⁵⁸ Deze beslissing van het EHRM laat een aanscherping zien van de eerdere jurisprudentie van het Hof.

55 S. Gutwirth, *Privacyvrijheid*, 1998, p. 15: het zijn personen 'die zich de roem van de roddel willen laten welgevalen, maar er regelmatig dikke privacytranen over uithuilen'.

56 Zie o.a. EHRM 23 april 1992 (Castells/ Spanje) Lawson en Schermers, *Leading Cases of the European Court of Human Rights*, 1999, p.453.

EHRM 11 januari 2000 (News Verlags/Oostenrijk), Mediaforum 200-3, nr. 14.

EHRM 6 februari 2001 (Tammer/Estland), Mediaforum 2001-4, nr. 17.

57 Mediaforum 2004-7/8, nr. 27.

58 Schuijt 2006^(a) wijst er in zijn noot bij dit arrest in Mediaforum op dat zoals het Hof de grenzen in deze uitspraak heeft getrokken er nog nauwelijks plaats lijkt voor een belangenafweging, maar hij ziet een lichtpunt in de overweging van het Hof dat het nog steeds gaat om een 'fair balance between competing interests'.

Zie verder voor de consequenties van het Caroline van Hannover-arrest voor de bescherming van de privacy van public figures: Schuijt 2006, p. 111 e.v.

Dommering zegt in zijn noot onder NJ 2005, 23 dat het arrest grote gevolgen zal hebben voor de redactionele praktijk van de pers in het algemeen en de roddelpers in het bijzonder: 'De transactieverhoudingen tussen de pers en de prominenten zijn aangescherpt', nu de laatstgenoemden de eis dat het moet gaan om een publiek debat, harder kunnen stellen. Gilhuis zegt dat het arrest een onderscheid lijkt te introduceren tussen publieke figuren met en zonder een openbare functie, in die zin dat eerstgenoemden meer moeten dulden van de pers dan degenen die geen publieke functie hebben (Gilhuis 2005, p. 326).

Zo vond het Hof in een beslissing uit 2002 naar aanleiding van een gewraakte foto van een public figure nog voldoende dat deze ‘did not disclose any details of his private life’.⁵⁹

Het Caroline-arrest van het EHRM kreeg in Duitsland en Frankrijk een opmerkelijk vervolg. Toen het Duitse weekblad Bunte Illustrierte en het Franse weekblad Paris Match in mei 2005, vrijwel gelijktijdig, een interview publiceerden met de vroegere minnares van Albert van Monaco (sedert 19 november 2005 staatshoofd van het prinsdom), geïllustreerd met foto’s van de prins samen met de vrouw en de uit hun relatie geboren zoon, stelde de prins tegen beide bladen een civiele vordering in wegens schending van zijn privacy. Het Hof van appèl in Karlsruhe wees de vordering af met als – doorslaggevend – argument dat het bij een eventuele wijziging van de regels van troonopvolging van Monaco niet uitgesloten zou zijn dat het buitenechtelijke kind aanspraak zou gaan maken op de troon. Daarmee stond voor de Duitse rechter vast dat het artikel had bijgedragen aan het publieke debat.

Daarentegen kende het Hof van appèl te Versailles op 24 november 2005 de prins, wegens aantasting van zijn persoonlijke levenssfeer, een schadevergoeding toe van 50.000 euro (hij had om een schadevergoeding van 500.000 euro gevraagd). Bovendien gebood de Franse rechter Paris Match het veroordelende arrest te publiceren.⁶⁰

In Nederland paste de Rechtbank Amsterdam het Caroline-criterium van het EHRM toe in de zaak aangespannen door het kroonprinselijk paar tegen het weekblad Privé, dat – met een telelens gemaakte – foto’s van het paar en dochter Amalia in zwemkleding had gepubliceerd. De Rechtbank verbood (naast een bescheiden schadevergoeding) Privé voor een periode van twee jaar inbreuk te maken op het recht van Willem-Alexander, Máxima en Amalia op bescherming van de persoonlijke levenssfeer door zonder hun toestemming hun portretten openbaar te maken en/of te verveelvoudigen, indien en voorzover niet voortspuitend uit hun publieke functioneren. De Rechtbank voegde daaraan toe: *een en ander behoudens indien sprake is van een maatschappelijk relevante privé-aangelegenheid en de publicatie daarover op rechtmatige wijze een bijdrage levert aan het een publiek debat over een kwestie van algemeen belang.*⁶¹

59 EHRM 26 februari 2002 (Krone Verlag/Oostenrijk), nr. 34315/96.

60 Paris Match nr. 2955, 5 januari 2006.

61 Rechtbank Amsterdam 29 maart 2006, Mediaforum 2006-5, nr. 13.

Schuijt merkt in zijn noot bij deze uitspraak op dat de rechtbank terecht niet de vergaande stelling van de eisers honoreerden dat elke publicatie over hun privéleven die niet voortspuit uit hun publieke functioneren, onrechtmatig is.

4.6 CONCLUSIE

Dit hoofdstuk laat zien dat het EHRM de reikwijdte van art. 10 EVRM aanzienlijk heeft vergroot, veelal ten gunste van de persvrijheid, maar tevens dat, zodra de uitingsvrijheid botst met rechten van anderen, er gecompliceerde geschillen kunnen ontstaan; zeker als de uitingsvrijheid in botsing komt met – per definitie – gelijkwaardige⁶² grondrechten als de vrijheid van godsdienst of het recht op privacy.⁶³

Uit de jurisprudentie van het EHRM over artikel 10 lid 2 EVRM volgt dat het Hof, met name bij het beantwoorden van de vraag of in een concreet geval de persvrijheid wordt beperkt door rechten van anderen, veel belang hecht aan de ‘ethics of journalism’ en daarmee aan de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de journalist. Daaruit valt mijns inziens af te leiden dat het van belang is dat er instituten bestaan die de journalistieke ethiek bewaken en normatief ontwikkelen.⁶⁴

Paradoxaal genoeg zegt in Nederland het instituut dat bij uitstek de spreekbuis zou moeten zijn in zaken van journalistieke ethiek, de Raad voor de Journalistiek, geen boodschap te hebben aan oordelen van het EHRM. Dit is op zichzelf al voldoende reden om het functioneren van de Raad voor de Journalistiek te onderzoeken. Alvorens nader op dit functioneren in te gaan zal in het volgende hoofdstuk worden aangegeven welke rechtsingangen de burger heeft bij klachten over journalistieke gedragingen.

62 Zie Schuijt O.D VII, aantekening 14 en de daar vermelde rechtspraak en literatuur.

63 Ik heb mij in dit hoofdstuk beperkt tot de botsing van de persvrijheid met de vrijheid van godsdienst en het recht op privacy. De botsing tussen de persvrijheid en het vermoeden van onschuld, gewaarborgd in art 6 EVRM, zou een even boeiend onderwerp zijn geweest: Zie daarover Voorhoof, *Het Europese first Amendment* (deel 2) Mediaforum 2004-6, p. 198.

64 C.J. Bertrand, *Media Ethics & Accountability Systems* 2002, p. 110 zegt: “*The Press Council is potentially the most efficient M.A.S. (Media Accountability System M.)*”.

5 De rechtsingenen voor de burger bij klachten over journalistieke gedragingen

Persvrijheid is een hoog goed, maar men kan zich de vraag stellen of degenen die voorwerp worden van negatieve berichtgeving wel voldoende effectieve mogelijkheden hebben daartegen in rechte op te komen. A.G. Spier¹

In het vorige hoofdstuk kwam aan de orde dat de persvrijheid wordt beperkt door de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de journalist, in het bijzonder ten aanzien van rechten van anderen. In dit hoofdstuk wordt nagegaan welke mogelijkheden deze ‘anderen’ hebben om hun rechten tot gelding te brengen.

5.1 DE STRAFRECHTER

Het Nederlandse Wetboek van Strafrecht kent – met uitzondering van de hieronder genoemde artikelen 418 en 419 Sr – geen speciale drukpersdelicten. Wel is in artikel 53 Sr en artikel 54 Sr bepaald dat respectievelijk de uitgever en de drukker niet vervolgd worden bij misdrijven die door middel van de drukpers zijn gepleegd als aan bepaalde voorwaarden is voldaan.

Naast de auteur van een gewraakte publicatie kan de hoofdredacteur als mededader strafrechtelijk ter verantwoording worden geroepen. Dat is het geval als hij feitelijke bemoeienis heeft gehad met de totstandkoming van de publicatie. Schuijt wijst erop dat als het gaat om publicaties die tot strafrechtelijke of civielrechtelijke procedures kunnen leiden, dit laatste meestal het geval zal zijn, omdat de hoofdredacteur er hoogstwaarschijnlijk van tevoren kennis van zal hebben genomen.²

Bij conflicten met de pers wordt de individuele burger in het strafrecht beschermd door bepalingen, die niet alleen op journalistieke gedragingen betrekking hebben:

- artikel 261 e.v. Sr: smaad, laster, belediging;
- de artikelen 139a t/m 139g Sr: aantasting van de persoonlijke levenssfeer met technische hulpmiddelen.

Smaad is een vorm van belediging, die plaatsvindt door de ‘tenlastelegging van een bepaald feit met het kennelijk doel daaraan ruchtbaarheid te geven’

1 Advocaat-Generaal Spier, conclusie bij HR 23 april 2004 LJN nummer AO 3164.

2 Schuijt 1987, p.164.

(artikel 261 Sr). Als dat gebeurt via openlijke geschriften of afbeeldingen heet het *smaadschrift* (artikel 261 lid 2 Sr).

Bij smaad en smaadschrift geldt als strafuitsluitingsgrond dat de dader klaarblijkelijk heeft gehandeld in het algemeen belang of ter noodzakelijke verdediging. Janssens³ signaleert dat in de rechtspraak het beroep op deze strafuitsluitingsgrond vaak ten onrechte van tafel wordt geveegd vanwege de – volgens de rechter –odeloos krenkende vorm of inhoud van de uitingen. Peters⁴ vindt dat in deze jurisprudentie de rechter zich een zijns inziens ongewenste rol van ‘censor van ons woordgebruik’ aanmeet. Janssens meent – naar mijn mening terecht – dat deze (overigens wat oudere) jurisprudentie wringt met de rechtspraak van het Europese Hof betreffende artikel 10 EVRM.

Buiten de bepaling van artikel 261 lid 3 Sr, dat in geval van smaadschrift het te goeder trouw menen in het openbaar belang te handelen een strafuitsluitingsgrond oplevert, kent ons strafrecht geen professionele exceptie voor de journalist. In een geval van nieuwsgaring (een journalist wilde door een valse identiteitsopgave aantonen dat de overheid bij het verstrekken van rijbewijzen de identiteit van de aanvrager onvoldoende controleert) besliste het Hof ’s-Gravenhage.⁵

Bij de uitvoering van haar belangrijke taak in een democratische samenleving om het publiek in te lichten omtrent misstanden bij de uitvoering van overheidstaken dient de pers, ook indien zij anders niet of slechts moeizaam de door haar begeerde informatie kan verkrijgen, de door de strafwet getrokken grenzen in acht nemen.

Het ging in casu weliswaar om een conflict tussen pers en overheid, maar niet valt aan te nemen dat de rechter anders zou hebben beslist als het zou zijn gegaan om een conflict tussen pers en burger. Ook in dat geval neemt de pers mijns inziens geen strafrechtelijke uitzonderingspositie in. Dat vindt ook De Roos.⁶

Laster is een bijzondere vorm van smaad: er is sprake van laster als de dader weet dat de door hem geuite beschuldiging onwaar is (artikel 262 Sr).

Belediging is een opzettelijke aantasting van iemands eer en goede naam, die niet het karakter van smaad of smaadschrift heeft (artikel 266 Sr). Het betreft vaak

3 A.L.J.M. Janssens, *Strafbare belediging* (diss. Universiteit Groningen), 1998, p. 331 e.v.

4 J.A. Peters, *Het primaat van de vrijheid van meningsuiting* (diss. Universiteit Nijmegen), 1981, p. 95-96.

5 Hof ’s-Gravenhage 19 juli 1994, Mediaforum 1994, p. B93 e.v. (bevestigd in HR 27 juni 1995, NJ 1995, 711).

6 Th. de Roos, *Journalist, strafrecht en algemeen belang*, Mediaforum 1995-5, p. 57. C. Kelk, *Studieboek materieel strafrecht*, 1998 p. 137-138.

gewoon schelden. Ook bij de ‘eenvoudige’ belediging kan ter rechtvaardiging een beroep op het algemeen belang worden gedaan:

Niet als eenvoudige belediging strafbaar zijn gedragingen die er toe strekken een oordeel te geven over de behartiging van openbare belangen en die er niet op gericht zijn ook in ander opzicht of zwaarder te grieven dan uit die strekking voortvloeit. (artikel 266 lid 2 Sr)

De bedoeling van deze strafuitsluitingsgrond is volgens de Memorie van Toelichting de straffeloosheid van politieke kritiek te verzekeren.⁷ Het Openbaar Ministerie heeft dan ook terecht afgezien van vervolging toen er naar aanleiding van een brand in een cellencomplex op Schiphol-Oost in oktober 2005 spandoeken gericht tegen minister Rita Verdonk verschenen met de tekst ‘Elf levend verbrand, Rita bedankt’ en ‘Rita kleeft er nog steeds geen bloed aan je handen?’⁸ Dragstra werpt de vraag op wat het nog het nut is van artikel 266 lid 2 Sr⁹ omdat deze bepaling eigenlijk overbodig is in het licht van de bescherming die artikel 10 EVRM al aan het publieke debat biedt.

Soms is er een samenloop tussen smaad, laster of belediging met het delict van belediging van iemand wegens zijn ras, godsdienst, levensovertuiging of seksuele gerichtheid.¹⁰ Dan zijn naast de artikelen 261 Sr e.v. ook de bepalingen van de artikelen 137c t/m 137e Sr toepasselijk.

Smaad, laster en belediging zijn klachtdelicten (artikel 269 Sr). Klachtdelicten zijn geschreven voor die gevallen waarin het private belang bij niet-vervolgung zo groot kan zijn dat het algemeen belang daarvoor moet wijken. Bij een klachtdelict heeft het Openbaar Ministerie geen recht om te vervolgen als degene tegen wie het misdrijf is begaan geen klacht indient.¹¹ Dit is waarschijnlijk de belangrijkste reden dat er relatief weinig strafzaken wegens smaad, laster en belediging plaatsvinden,¹²

7 Zie A.L.J. Jansens en A.J. Nieuwenhuis, *Uitingsdelicten*, 2005, p. 105.

8 Bovendien verbood de voorzieningenrechter – in afwachting van een beslissing van de strafrechter – de Staat om posters van een pand in Amsterdam te verwijderen met de tekst ‘Reisbureau Rita, arrestatie, deportatie, crematie, adequaat tot het bittere eind’: Vvz Rechtbank Amsterdam 24 november 2005, Mediaforum 2006-1, nr. 2.

9 Dragstra in noot onder Hof Amsterdam 9 december 2005 Mediaforum 2006-2, nr. 6.

10 Zie HR 26 juni 1984, NJ 1985, 40 (betreffende een publicatie waarin over een Duitse joodse vrouw werd gezegd dat die ‘klaarblijkelijk ook niet is vergast’).

11 Een klacht is een aangifte met verzoek om vervolging (artikel 164 Sv).

12 Zie W. Duk, *Preadvies over de strafrechtelijke bescherming van eer en goede naam in Nederland*, Zwolle 1972, p. 32.

Mediaforum publiceerde in 2002 slechts vier, in 2003 zes en in 2004 vier strafvonnissen in mediazaken.

want, vanwege het klachtvereiste, kan de behandeling van zo'n delict veel tijd in beslag nemen. Bovendien levert het de beledigde geen rehabilitatie op.

Een voorbeeld van de, voor de beledigde burger frustrerende, langslepende procesgang is de zaak-Boomsma. Op 6 maart 1992 verscheen in het Dagblad van het Noorden een interview met de auteur Graa Boomsma naar aanleiding van diens boek *De laatste tyfoon* over de politionele acties in het toenmalige Nederlands-Indië. Het interview verscheen onder de kop *Zij waren geen SS-ers; nee, al konden ze er door de dingen die ze deden er wel degelijk mee worden vergeleken*. Op 17 november 1993 gaf het Hof Leeuwarden op een klacht van oud-strijders een bevel tot vervolging van Boomsma met de overweging: *Gelet op de ongenueanceerde kwalificatie van het gedrag van Nederlandse militairen tijdens vernoemde politionele acties is bedoelde goede trouw (genoemd in artikel 261 lid 3 Sr) voorshands niet aannemelijk geworden*.¹³

Vervolgens sprak de Rechtbank Groningen Boomsma op 19 juni 1994 echter vrij. De Rechtbank overwoog dat van smaadschrift in de zin van art 261 Sr geen sprake kon zijn omdat deze bepaling slechts van toepassing is bij beledigende uitlatingen aan het adres van concrete personen.¹⁴ Het Hof Leeuwarden bekrachtigde deze uitspraak op 26 januari 1995.¹⁵ Deze einduitspraak kwam dus bijna drie jaar na de aangevochten publicatie.

Uit het bovenstaande volgt dat de strafbepalingen betreffende smaad, laster en belediging de burger die zich door de media onrechtvaardig behandeld acht, geen of weinig soelaas bieden, zowel vanwege de onzekerheid of zijn klacht tot een strafrechtelijke vervolging zal leiden als vanwege de lange duur van het strafproces als het OM wel tot vervolging besluit.

De strafbepalingen die gaan over aantasting van de persoonlijke levenssfeer (de artikelen 139a t/m 139g Sr) helpen de burger die meent dat zijn privacy door een journalistieke gedraging is geschonden, weinig. Zij bieden slechts bescherming als informatie uit de privésfeer is vergaard met technische hulpmiddelen: afluister- en opnameapparatuur; telefoontaps; computerhacking; verborgen camera.

Tegelijk met artikel 139a e.v. Sr is artikel 441b Sr ingevoerd. Deze bepaling stelt strafbaar het met een technisch hulpmiddel heimelijk vervaardigen van

13 Hof Leeuwarden 17 november 1993, Mediaforum 1994-1, p. 8. De Meij kwalificeert de vervolging in deze zaak dan ook als een 'juridisch-technische misser' van het OM. (J.M. de Meij, *Ze waren geen SS-ers, nee...*, NJB 1995 afl. 15, p. 549.

14 Rechtbank Groningen 9 juni 1994, Mediaforum 1994-7/8, p. B67.

15 Hof Leeuwarden 26 januari 1995 NJ 1995, 388.

een afbeelding van een persoon die zich bevindt in een ‘voor het publiek toegankelijke besloten ruimte waarin spijzen, dranken en andere waren aan particulieren worden geleverd’. Maar deze aantasting van de privacy levert slechts een overtreding op.

Ook tegen *journalistiek stalken*,¹⁶ waar roddelbladen meester in zijn, is geen strafrechtelijk kruid gewassen. De strafbepaling over ‘gewoon’ stalken (artikel 285b Sr, ingevoerd bij wet van 27 juni 2000; Stb 282) helpt ook meestal niet. Het artikel is immers voor een ander doel geschreven. Artikel 258b Sr stelt strafbaar: *het opzettelijk inbreuk maken op eens anders persoonlijke levenssfeer, met het oogmerk die ander te dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden dan wel vrees aan te jagen*.

Laatstgenoemd oogmerk ontbreekt bij journalistiek stalken doorgaans, omdat deze vorm van stalken primair gericht is op het – op intrusieve wijze – vergaren van informatie. De journalistieke stalker voldoet meestal niet aan de door Noyon-Langemeyer-Remmelink¹⁷ gegeven karakteristiek van stalken: *Voor elke stalker geldt dat zij hun slachtoffer niet los kunnen laten en er dikwijls niet voor terugdeinzen ernstige strafbare feiten te plegen om hun slachtoffer te intimideren*.

Als er al met succes wordt opgetreden tegen journalistiek stalken gebeurt dat bij de burgerlijke rechter.¹⁸ De enige strafbepaling waarmee iets tegen journalistiek stalken kan worden gedaan is artikel 426bis Sr (‘het wederrechtelijk op de openbare weg een ander in zijn vrijheid belemmeren of met een of meer anderen zich aan een ander tegen diens wil opdringen of op hinderlijke wijze blijven volgen’), maar ook dat is slechts een overtreding.

Resumerend kan worden gesteld dat de conclusie van De Meij in 1975, dat het strafrecht de burger die zich door een media-uiting onrechtvaardig behandeld acht, ‘weinig hulp biedt’,¹⁹ nog steeds overeind staat.²⁰ Dit geldt temeer daar artikel 167 lid 2 Sv het OM de bevoegdheid geeft van vervolging af te zien op

16 Een treffende term van G.A.I. Schuijt in *Inzoomen op de Eikenhorst*, 2004, p. 34 e.v.

17 Het Wetboek van Strafrecht (losbladig) aantekening 2 bij artikel 285b Sr.

18 Zie: HR 9 januari 1987, NJ 1987, 982 (Edamse bijstandsmoeder).

HR 4 maart 1988 NJ 1989, 367 (kinderen Prinses Irene).

Hof Amsterdam 27 april 1989 NJ 1990, 370 (de zaak-Vondelpark II).

19 De Meij 1975, p. 244.

20 In gelijke zin Van Harinxma 2006, p. 64-65, vooral vanwege de lange duur van het strafproces.

gronden aan 'het algemeen belang' ontleend (het z.g. opportuniteitsbeginsel), immers het algemeen belang is, naar Mout opmerkt, van 'een ontmoedigende vaagheid'.²¹

Uit het bovenstaande mag niet worden afgeleid dat het wenselijk zou zijn het strafrecht aan te scherpen om journalistieke misdragingen tegen te gaan. Dat zou – nu, zoals hieronder beschreven, het civiele recht daartegen een meer toereikende bescherming biedt²² – in strijd zijn met het ultimatum-remedium-karakter van het strafrecht.²³ Aubel zegt terecht:

*Aan de persoon aangedaan onrecht dient primair privaatrechtelijk te worden bestreden, zolang niet zodanige algemene belangen in het spel zijn, dat herstel van het gepleegde onrecht niet mag worden overgelaten aan het slachtoffer zelf.*²⁴

5.2 DE BURGERLIJKE RECHTER

In tegenstelling tot het strafrecht kent het burgerlijk recht vele beschermingsmogelijkheden tegen journalistieke gedragingen. Een uitvoerig overzicht is te vinden bij Schuijt.²⁵

Zoals in hoofdstuk 2 beschreven, kan uitoefening van de in artikel 10 lid 1 EVRM gewaarborgde uitingsvrijheid volgens artikel 10 lid 2 EVRM worden onderworpen aan 'beperkingen welke bij de wet worden voorzien'. Uit enkele arresten van de Hoge Raad over resp. artikel 1401 BW (oud) en 1408 BW (oud) blijkt dat het huidige artikel 6:162 BW ('als onrechtmatige daad kan worden aangemerkt [...] een doen of nalaten [...] in strijd met hetgeen volgens ongeschreven rechten in het maatschappelijk verkeer betaamt') een wettelijke bepaling is als bedoeld in artikel 10 lid 2 EVRM.²⁶ Dat de norm van artikel 6:162 BW vaag is, doet er volgens het EHRM niet toe, mits zo'n vage norm maar is uitgewerkt in vaste jurisprudentie (zoals bij de onrechtmatige-daad-rechtspraak het geval is) zodat de burger zijn gedrag ernaar kan richten.²⁷

21 B. Mout, *Bescherming van het individu tegen ongefundeerde aantijgingen in de massamedia*, Zwolle 1978, p. 96.

22 Deze omstandigheid zal meewegen in de beslissing van het OM of het opportuun is een journalistieke misdrijving al of niet strafrechtelijk te vervolgen. Zie over het opportuniteitsbeginsel: G.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, 4^e druk 202, p. 51.

23 Idem de Meij 1975, p. 242, en Th. W. van Veen, *Bedreiging der samenleving op het terrein van de privacy en strafrecht als middel tot afweer*, Themis, 1968: 488 e.v.

24 C.P. Aubel, *Persoon en pers* (diss. Universiteit Nijmegen), 1968, p. 48.

25 G.A.I. Schuijt, *Aantasting eer en goede naam en andere aantasting van de persoon*, in: *Onrechtmatige Daad*, Kluwer (losbladig) VII. (verder Schuijt, O.D.)

26 HR 2 februari 1990, NJ 1991, 291 (De zaak Goeree) en HR 6 januari 1995, NJ 1995, 422 (de zaak-Van Gasteren).

27 EHRM 20 november 1989, NJ 1991, 738 (Markt Intern).

In een standaardarrest uit 1983²⁸ overwoog de Hoge Raad dat bij de vraag of een journalistieke gedraging in strijd is met in het maatschappelijk verkeer te betamen zorgvuldigheid, dat:

[...]twee ieder voor zich hoogwaardige maatschappelijke belangen tegenover elkaar [staan]: aan de ene kant het belang dat individuele burgers niet door publicaties in de pers worden blootgesteld aan lichtvaardige verdachtmakingen; aan de andere kant dat niet door gebrek aan bekendheid bij het grote publiek, misstanden die de samenleving raken kunnen blijven voortbestaan. Welke van deze belangen in een gegeven geval de doorslag behoort te geven, hangt af van de in onderling verband te beschouwen omstandigheden.

Vervolgens noemt de Hoge Raad zes omstandigheden die de rechter bij deze belangenafweging moet betrekken:

- de ernst en de te verwachten gevolgen van de aantijging;
- de ernst van de aan de kaak gestelde misstand;
- de feitelijke onderbouwing van de aantijging;
- de mate waarin de aantijging beledigend is;
- de vraag of de misstand op andere voor de betrokken minder schadelijke wijze had kunnen worden aangepakt;
- de eventuele beperking van het voor de betrokkene geleden nadeel.

De in het arrest gegeven opsomming is niet uitputtend, zoals uit HR 8 maart 1986 NJ 1986, 43 (de zaak-Herrenberg) blijkt.²⁹ Zo voegt Schuijt er, in navolging van anderen, drie omstandigheden aan toe:³⁰

- het gezag van de bron;
- de publieke discussie ('hoge bommen vangen veel wind');
- de aard en werkwijze van de media.

Voor de afweging van belangen, in geval van botsing van de persvrijheid met het recht op privacy, is een overweging uit het arrest van de Hoge Raad van 6 januari 1995 (NJ 1995, 422) van belang (de zaak betrof de beschuldiging door het dagblad Het Parool dat de cineast Van Gasteren tijdens de bezetting een roofmoord op een onderduiker zou hebben gepleegd):

²⁸ HR 24 juni 1983, NJ 1984, 801.

²⁹ Het is dan ook onjuist dat sommigen het arrest van 24 juni 1983 'Meetlat'-arrest noemen, zoals bijv. M. Bulk, *De bescherming van de eer en goede naam bij Rechter en Raad voor de Journalistiek*, in: *Van ontvanger naar zender*, opstellen aangeboden aan prof.mr. J.M. de Mey 2003, p. 48.

³⁰ Schuijt O.D. aant. 27.

Resteert de vraag of voldaan is aan het vereiste dat gezegd kan worden dat in een democratische samenleving toewijzing van het gevorderde noodzakelijk is ter bescherming van de rechten van v.G. Het antwoord op deze vraag kan slechts worden gevonden door de afweging die met inachtneming van alle bijzonderheden van het gegeven geval ertoe strekt na te gaan welke van beide hier tegenover elkaar staande fundamentele rechten – aan de zijde van Het Parool c.s. het recht op vrijheid van meningsuiting en aan de zijde van v.G. diens recht op eer en goede naam en vooral diens recht om alleen te worden gelaten in dit geval zwaarder weegt. Voorzover in het middel zou moeten worden gelezen dat van deze beide fundamentele rechten het recht op vrijheid van meningsuiting – met name nu het gaat om het recht van vrijheid van meningsuiting van de pers – in beginsel voorrang toekomt, gaat het uit van een onjuiste rechtsopvatting.

Hoe de belangenafweging in geval van aantasting van de privacy door journalistieke gedragingen uitvalt bij de rechter die over de feiten oordeelt,³¹ komt nader aan de orde in hoofdstuk 7.

Ondanks de per 1 januari 2002 ingevoerde wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering,³² die als voornaamste bedoeling had de duur van civiele procedures te verkorten, duurt een bodemprocedure bij de rechtbank nog steeds meer dan een jaar.³³ Wie zich door een journalistieke gedraging in eer en goede naam en/of privacy aangetast acht zal dit veel te lang vinden. Immers, tegen de tijd dat de rechtbank in een bodemprocedure uitspraak doet zal de gewraakte publicatie of uitzending allang vergeten zijn. Daarom worden de meeste media-geschillen in kort geding uitgevochten. De rechter in kort geding (sedert 1 januari 2002 ‘voorzieningenrechter’ genaamd) wijst vonnis 1 à 2 weken na de zitting.

Bij werkelijk spoedeisende zaken kan de behandeling nog veel sneller, zoals de uitspraak van de voorzieningenrechter van de Rechtbank Amsterdam³⁴ van

31 De cassatierechter komt geen oordeel toe over het resultaat van de belangenafweging. Die is immers afhankelijk van de feitenwaardering: zie HR 22 januari 1965, NJ 1965, 131, HR 6 januari 1995, NJ 1995, 422.

32 Wet van 6 december 2001 Stb. 2001, 584.

33 In 2004 bedroeg de gemiddelde doorlooptijd van een civiele zaak met verweer bij de rechtbanken 410 dagen (bron: Jaarverslag 2004, Raad voor de Rechtspraak). Voor Van Harinxma is de relatief lange duur van bodemprocedures in perszaken aanleiding te pleiten voor verkorting en vereenvoudiging: van Harinxma 2006, p. 101. Zie ook Asser, Vranken & Groen, *Uitgebalanceerd. Eindrapport fundamentele herziening Nederlands burgerlijk procesrecht* 2006, p. 187.

34 Van Harinxma 2006, p. 98 stelt voor de knowhow in perszaken te bundelen door bij de Rechtbank Amsterdam een bijzondere perskamer in te stellen. Dit lijkt mij een praktisch voorstel, omdat die Rechtbank reeds thans de meeste perszaken behandelt. De meeste media zijn immers in het arrondissement Amsterdam gevestigd.

5 mei 2004 laat zien. De zaak betrof een vordering tegen het weekblad Vrij Nederland. De eiser meende dat zijn leven niet meer zeker zou zijn als Vrij Nederland de volgende dag zijn voornaam en eerste letter van zijn achternaam zou publiceren, omdat hij als kroongetuige in een strafzaak zou moeten optreden. Het kort geding werd in de nacht van 4 op 5 mei 2004 ten huize van de voorzieningenrechter gevoerd. Omdat de verspreiding van Vrij Nederland op 5 mei 2004 vanaf 5 uur 's ochtends zou beginnen wees de voorzieningenrechter nog dezelfde nacht vonnis. (Hij wees de vordering overigens af omdat de identiteit van de eiser naar zijn mening ook los van dat artikel in Vrij Nederland te traceren was.³⁵) Het pleidooi van Van Harinxma om voor perszaken een apart spoed-kort geding in te voeren is dan ook niet overtuigend.³⁶

De burger die zich door de pers gelaedeerd acht, staat in kort geding een groot aantal rechtsvorderingen ten dienste. In kort geding kan worden geëist:

- Een voorschot op vergoeding van materiële en immateriële schade. Zo ontving televisiepresentatrice Caroline Tensen van de voorzieningenrechter van Rechtbank Amsterdam een voorschot op de vergoeding van materiële en immateriële schade van € 25.000,- plus € 10.000,- wegens een uit de lucht gegrepen verhaal in Story over haar relatie met een getrouwde buurman.³⁷
- Een voorschot op afdracht van de met de publicatie behaalde winst. In de zaak-De Nijs en Meuldijk/Story werd bij wijze van vergoeding van immateriële schade een bedrag geëist gelijk aan de winst behaald met de gewraakte publicatie, althans een bedrag van f 150.000,-. De Haarlemse rechtbank begaf zich niet in de moeilijke vraag of zou kunnen worden vastgesteld of de extra oplage aan de publicatie was toe te schrijven en kende een schadevergoeding van f 100.000,- toe.³⁸
- Ook in de zaak van het kroonprinselijk paar tegen Privé over de zonder toestemming gemaakte foto's van De Eikenhorst wees de Rechtbank Amsterdam de vordering tot winstafdracht af.³⁹

35 Vزر Rb Amsterdam 5 mei 2004 LJN AO 9435.

36 Van Harinxma 2006, p. 100.

37 Vزر Rb Amsterdam 29 oktober 2004 en gemotiveerd op 11 november 2004 (Feitenrecht-spraak 2005-36).

NB Onder omstandigheden kan een hoge schadevergoeding terzake van immateriële schade in strijd zijn met artikel 10 lid 2 EVRM: zie EHRM 13 juli 1995 NJ 1996, 544. Dit arrest staat m.i. de door Hartlief bepleitte invoering van het Amerikaanse systeem van 'punitive damages' bij onrechtmatige publicaties in de weg. Zie T. Hartlief, *Leven in een claimcultuur: wie is er bang voor Amerikaanse toestanden?*, NJB 2005, p. 830 e.v.

38 Het Hof Amsterdam verminderde dit tot f 50.000,- (4 november 1994, NJ 96, 7).

- Een (door dwangsom versterkt) verbod om zich bij de uitoefening van de journalistieke werkzaamheden aan eiser tegen diens wil op te dringen of hem op hinderlijke wijze te volgen.⁴⁰
- Een (door dwangsom versterkt) verbod om bepaalde informatie te publiceren of uit te zenden. (Daarbij is wel vereist dat in de dagvaarding precies wordt omschreven welke informatie niet mag worden gepubliceerd of uitgezonden.⁴¹)
- Een (door dwangsom versterkt) gebod om te rectificeren⁴² (artikel 6:167 BW).⁴³
- Een (door dwangsom versterkt) gebod het oordeel van de rechter te publiceren c.q. plaats voor een weerwoord te bieden.⁴⁴ (Een vordering tot het uiten van spijtbetuigingen is niet toewijsbaar omdat ‘niemand onder enige omstandigheid ooit in rechte kan worden gedwongen mondeling of schriftelijk een uitspraak te doen’.⁴⁵)
- Een (door dwangsom versterkt) gebod om te publiceren dat eiser vergeefs om weerwoord heeft gevraagd.⁴⁶
- Een (door dwangsom versterkt) gebod tot het uit de handel nemen van de gewraakte publicatie⁴⁷ c.q. een (door dwangsom versterkt) gebod tot vernie-

39 Rb. Amsterdam 25 februari 2004, LJN AO4371.

Van Harinxma, 2006, p. 232, bepleit terecht, met name voor entertainmentbladen, een verhoging van de in perszaken op basis van artikel 6:106 BW te betalen schadevergoeding. Immers een door de rechter opgelegde rectificatieplicht levert slechts hernieuwde publiciteit op, die dergelijke bladen niet onwelkom is. Zie ook Bas van Kleef, *De taal van Story*, de Volkskrant 4 december 2004.

40 Pres. Amsterdam 12 maart 1987, KG 1987-175 (kinderen Prinses Irene).

41 Vzr Rb Amsterdam 10 januari 2002 LJN nr. AD 8052: een algemeen publicatieverbod grijpt te zeer in de persvrijheid in.

42 Zie Bulk, *Rectificatie en uitingsvrijheid* (diss. Universiteit van Amsterdam), 1998.

43 Dit is een enigszins overbodig artikel. Immers het vóór 1 januari 1992 geldende BW kende deze bepaling niet, maar toch placht de rechter een vordering tot rectificatie ook onder het oude recht toe te wijzen.

44 Zie Pres. Rb Amsterdam 3 augustus 1979, niet gepubliceerd maar vermeld bij Schuijt O.D. aantekening 184.

45 Hof Amsterdam 23 mei 1996, Mediaforum 1996-7, p. B99.

Onjuist is mijns inziens dan ook de mening van de voormalig voorzitter Fleers van de Raad voor de Journalistiek in zijn lezing van 26 februari 2003 voor het Centrum voor Intellectueel Eigendomsrecht te Utrecht (te vinden op www.law.uu.nl/priv/cier) dat een vordering tot publicatie van een ‘berouwbericht’ effectiever is dan een eis tot schadevergoeding.

46 Pres. Rb. Amsterdam 21 april 1988, KG 1988-197.

47 Schuijt wijst erop dat dit bij kranten en tijdschriften meestal mosterd na de maaltijd is, omdat, ten tijde van het instellen van de vordering, een groot aantal exemplaren reeds hun weg naar de lezer zullen hebben gevonden (Schuijt O.D. aantekening 184).

tinging van het restmateriaal (bijv. de exemplaren van de gewraakte publicatie in leesportefeuilles).⁴⁸

- Onder bepaalde omstandigheden: een (door dwangsom versterkt) gebod tot openbaarmaking van de bron. Het Hof Amsterdam wees, ondanks het Goodwin-arrest van het EHRM inzake de journalistieke bronnenbescherming, de vordering tot onthulling van de bron toe in een zaak betreffende de door Weekend gepubliceerde, op slinkse wijze gemaakte, naaktfoto's van Karin Bloemen op een afgesloten plek van een strand op Jamaica.⁴⁹
- Onder bepaalde omstandigheden: een verklaring voor recht. Hoewel de voorzieningenrechter volgens vaste rechtspraak van de Hoge Raad niet bevoegd is tot het geven van een verklaring voor recht, in de zin van artikel 3:302 BW (een uitspraak over de rechtsverhouding van partijen)⁵⁰ laat hij zich in mediageschillen daartoe soms een enkele maal toch verleiden.⁵¹

Bovengenoemde rechtsvorderingen kunnen uiteraard worden ingesteld tegen de dader, maar daarnaast zijn medeschuldigen aan de publicatie of uitzending (bijvoorbeeld de hoofdredacteur) hoofdelijk aansprakelijk (artikel 6:102 BW). Volgens het Hof Leeuwarden⁵² is daarbij niet van belang of de hoofdredacteur vooraf heeft kennis genomen van de gewraakte publicatie.

Anders is het gesteld met aansprakelijkheid van de uitgeverij. In een arrest van de Hoge Raad uit 1989⁵³ werd beslist dat voor aansprakelijkheid van de uitgeverij niet vereist is dat deze een eigen verantwoordelijkheid heeft gehad voor de onrechtmatige uiting. Dit is juist omdat de onrechtmatige publicatie deel uitmaakt van de normale bedrijfsactiviteit van de uitgever. Ditzelfde kan

48 Zie voor een veroordeling tot vernietiging van restfilmmateriaal: Hof Amsterdam 28 november 1996, Mediaforum 1997-2, p. B28.

49 Hof Amsterdam 5 augustus 2004, Mediaforum 2004-10, nr. 35.

Voor het Hof was het – met een verwijzing naar het arrest inzake Caroline von Hannover (EHRM 24 juni 2004, Mediaforum 2004-7/8 nr 27) – doorslaggevend, dat het bij de publicatie van de foto's niet ging om informatie van enig publiek belang. Schuijt betwijfelt in zijn noot onder het arrest of het Hof daarmee recht heeft gedaan aan het Goodwin-arrest (EHRM 27 maart 1996, NJ 1996, 577), dat doorbreking van de journalistieke bronnenbescherming alleen toelaat als er een 'overriding requirement in the public interest' is.

50 Zie o.a. HR 14 februari 1946, NJ 1947, 155 en HR 2 april 1976, NJ 1977, 361.

51 Zie Pres. Amsterdam 1 december 1988, KG 1989-15: 'verstaat dat de kop *Stortroute Simon Kemp; nu zwaar vervuild slib onder recreatiegebied* niet boven het onderhavige artikel had mogen worden geplaatst.'

Idem Pres. Rb Utrecht 7 december 1994, Mediaforum 1995-2, p. 25, (Dasa/Lakeman).

52 Hof Leeuwarden 3 februari 1988, NJ 1989, 314.

53 HR 10 februari 1989, NJ 1990, 113.

worden gesteld voor de drukkerij als deze, zoals bij grote kranten gebruikelijk is, een eenheid vormt met de uitgeverij. Anders wordt het als een drukkerij niet met de uitgeverij te vereenzelvigen is. In dat geval zal de betrokkenheid van de drukkerij bij de onrechtmatige publicatie ontbreken en kan er dus ook geen sprake zijn van aansprakelijkheid daarvoor.⁵⁴

Is de publicatie of uitzending in dienstverband of in opdracht tot stand gekomen (hetgeen meestal het geval zal zijn), dan kan de aansprakelijkheid van de werkgever of opdrachtgever worden gebaseerd op artikel 6:170 BW (aansprakelijkheid voor ondergeschikten) respectievelijk artikel 6:171 BW (aansprakelijkheid voor niet- ondergeschikte opdrachtnemers).

Van Harinxma meent dat de toegang tot de burger in perszaken o.a. door de hoge kosten en de lange duur voor de burger tekortschiet.⁵⁵ Dit is echter een bezwaar dat ook tegen andere civiele procedures van een vergelijkbaar gewicht⁵⁶ kan worden aangevoerd. Naar mijn mening zou de situatie wat betreft de proceskosten al in belangrijke mate verbeteren als de proceskostenveroordeling een betere weerspiegeling zou worden van de werkelijke kosten die de in het gelijk gestelde partij heeft moeten maken. Het voorstel dat Van Harinxma doet om de duur van procedures in perszaken te verkorten – afschaffing van het hoger beroep⁵⁷ – komt mij uit een oogpunt van rechtsontwikkeling minder gewenst voor.

5.3 DE RAAD VOOR DE JOURNALISTIEK

De Raad voor de Journalistiek gevestigd te Amsterdam is een instantie voor de behandeling van klachten over journalistieke gedragingen.

Onder ‘journalistieke gedraging’ verstaat de Raad een handelen of nalaten van een journalist in de uitoefening van zijn beroep en onder ‘journalist’ degene die hetzij in dienstverband hetzij als zelfstandige er zijn hoofdberoep van maakt mede te werken aan de redactionele leiding of redactionele samenstelling van dagbladen, nieuwsbladen, huis-aan-huisbladen, tijdschriften, persbureaus, teletekst en viewdata alsmede radio- en/of televisieprogramma's en film, voor zover deze nieuws bevatten of anderszins van informatieve aard zijn (artikel 4 lid 2 van de statuten van de Stichting Raad voor de Journalistiek).

54 In die zin ook Hof Amsterdam 16 oktober 1997, Mediaforum 1998-1, nr. 2.

55 Van Harinxma 2006, p. 22.

56 Degenen die getroffen worden door ongelukken op het werk, mishandeling of gedwongen ontslag, ervaren het ondervonden leed niet minder ernstig dan de slachtoffers van smaad en laster. Zie Van Velthoven en Ter Voert, *Geschillendelta* 2003, Den Haag 2004, p. 206 e.v.

57 Van Harinxma 2006, p. 137.

Als journalist kan ook worden beschouwd iemand die geen journalist is maar regelmatig en tegen betaling meewerkt aan de redactionele inhoud van het betreffende medium, bijvoorbeeld een columnist.

De Raad beoordeelt desgevraagd en kosteloos of door een journalistieke gedraging: 'de grenzen zijn overschreden van hetgeen gelet op de eisen van journalistieke verantwoordelijkheid, maatschappelijk aanvaardbaar is'. De Raad kan in principekwesties ook ambtshalve (d.w.z. zonder dat er sprake is van een klacht) uitspraak doen. Van deze bevoegdheid maakt de Raad tot op heden echter zelden gebruik.

De Raad bestaat voor de ene helft uit journalisten en voor de andere helft uit andere deskundigen, o.a. personen afkomstig uit de rechterlijke macht, de advocatuur, voorlichtingsdiensten van ministeries, academies voor journalistiek, directies van uitgeverijen en omroepleidingen. De klachten worden in de regel behandeld door een kamer van vijf personen bestaande uit twee journalisten en twee niet-journalisten, onder leiding van een juridisch geschoolde, onafhankelijke voorzitter (meestal een vooraanstaand rechter).⁵⁸ De Raad wordt bijgestaan door een onafhankelijke jurist-secretaris.

De Raad voor de Journalistiek is een raad van opinie. Sancties opleggen kan hij niet. De Raad kan zelfs niet de verplichting opleggen om zijn uitspraak te publiceren.⁵⁹ Het niet publiceren van zijn uitspraak is volgens de Raad niet klachtwaardig.⁶⁰ Een poging om publicatie van een uitspraak van de Raad voor de Journalistiek via de rechter af te dwingen mislukte.⁶¹ De Raad publiceert zijn uitspraken in het vakblad van de Nederlandse journalisten, 'De Journalist'.

Blijkens het jaarverslag van de Raad over 2003 werd in de jaren 2000, 2001 en 2002 in het totaal in 73 gevallen een klacht geheel of gedeeltelijk gegrond

58 De Raad ziet er echter merkwaardig genoeg geen bezwaar in een zitting te laten doorgaan zonder een jurist in zijn midden. Zie RvdJ 99-24 (College van Procureurs-Generaal/Panorama). In die zaak verschoonde zowel de voorzitter als het andere lid-jurist (een advocaat) zich wegens hun beweerdelijke relatie tot de klager.

59 Zie de Meij 1975, p. 261: 'Zou men iets wettelijk willen vastleggen dan zou het die publicatieplicht moeten zijn.' De voormalige staatssecretarissen Nuis en Van der Ploeg hebben de NVJ in 1997 en 1998 opgeroepen de publicatieplicht zelf te regelen (zie Ten Hoove 2003, p. 24-25). Het resultaat was een in 2000 gesloten convenant waarin de publicatieplicht is vastgelegd, maar het convenant is door een belangrijk deel van de media niet ondertekend. Volgens een persbericht van de Raad d.d. 31 oktober 2003 gaan de media in toenemende mate tot publicatie over.

60 RvdJ: 85-23 (Franken/Driesen, Panorama). Dit is in Zweden anders: Immers art. 6 van de Zweedse perscode gebiedt: "*publish without delay statements of censure issued by the Swedish Press Council in cases concerning your own newspaper*".

61 V.zr. Rechtbank Amsterdam 4 mei 2005, Mediaforum 2005 7/8, p 276.

verklaard. In slechts 46 van die gevallen blijkt het betrokken medium over de uitspraak te hebben bericht; dat wil zeggen in ongeveer 37% van deze gevallen werd de uitspraak niet gepubliceerd. In 2004⁶² was dit percentage gedaald maar nog steeds zeer aanzienlijk: 29%. Volgens het jaarverslag over 2005 werd ook in dat jaar in bijna 70% van de (deels) gegronde zaken de inspraak geheel dan wel in samenvatting gepubliceerd.

Op de wijze waarop de media, die de uitspraken van de Raad wel publiceren, te werk gaan, valt nogal wat aan te merken. Oud-voorzitter van de Raad Fleers zegt hierover:

*Naar mijn mening worden aan gegronde bevonden klachten over het algemeen minder woorden gewijd dan aan klachten die zijn afgewezen. Journalisten zijn ook maar mensen en mensen zijn vaak slechte verliezers. [...] De rol van rechter in eigen zaak is hen, zo is althans mijn mening, op het lijf geschreven.*⁶³

De Raad heeft ter voorbereiding van de mondelinge behandeling meestal genoeg aan het klaagschrift en het schriftelijk verweer van de wederpartij. Binnen acht weken na de zitting doet de Raad uitspraak, die op schrift aan beide partijen wordt toegezonden. Omdat de behandeling van een klacht vanaf het moment van indiening tot de uitspraak vaak enkele maanden in beslag neemt,⁶⁴ kent de Raad met ingang van 1 januari 2003 de mogelijkheid van een versnelde behandeling van de klacht. In dat geval doet de Raad binnen vier weken na mondelinge behandeling uitspraak. Het oordeel over het spoedeisende karakter van een klacht is voorbehouden aan de voorzitter van de Raad.⁶⁵

Anders dan bij uitspraken van de Reclame Code Commissie (de in 1963 opgerichte instantie die controle uitoefent op naleving van de door de Stichting Reclame Code opgestelde regels waaraan reclame moet voldoen) is tegen het oordeel van de Raad géén hoger beroep mogelijk.⁶⁶ Daar staat echter tegenover dat de procedure bij de Raad goedkoper is dan bij de rechter, omdat bij de Raad geen griffierecht wordt geheven en er voor het indienen van een klacht bij de Raad geen verplichte procureurstelling geldt.

Naast het ontbreken van sancties en van de mogelijkheid tot hoger beroep is er nog een aantal andere verschillen met de procedure bij de rechter:

62 Cijfers over 2003 over dit onderwerp ontbreken.

63 Fleers, CIER-lezing, p. 10.

64 De gemiddelde behandeltijd bedroeg in december 2005 plm. 3 maanden. NB De in de artikelen 5 en 8 van het reglement van de Raad gestelde (proces)termijnen zijn geen fatale termijnen.

65 Tot eind 2005 was van de mogelijkheid van versnelde behandeling nog steeds geen gebruik gemaakt.

66 De werkgroep van Veen stelde in 1991 vergeefs een soort hoger beroep voor.

- a Ontvankelijk bij de Raad zijn alleen klachten van personen die kunnen aantonen ‘rechtstreeks belanghebbende’ te zijn (artikel 2 lid 2 juncto artikel 9 lid 2 van het Reglement van de Raad). Rechtstreeks belanghebbende is iemand die aantoont dat hij door de gewraakte publicatie rechtstreeks in zijn belang is getroffen. De Raad vat dit ontvankelijkheidsvereiste soms zeer streng op. Zo kunnen homoseksuelen niet klagen over een homovijandige publicatie.⁶⁷ De wijze waarop de Raad met het ontvankelijkheidsvereiste omgaat is vaak ook zeer grillig.
- In 1986 werd een volgeling van Baghwan die erover klaagde dat zijn goeroe in een interview in de Volkskrant ‘oplichter’ was genoemd ontvankelijk verklaard,⁶⁸ terwijl in 2002 een klager die zich als christen gegriefd voelde omdat een afbeelding in de VPRO-gids de kruisdood van Christus belachelijk had gemaakt, niet ontvankelijk werd verklaard.⁶⁹
 - In 1996⁷⁰ werd het stafbestuur van een ziekenhuis niet ontvankelijk verklaard in een zaak waarin het had geklaagd over publicatie over een aan het ziekenhuis verbonden psychiater, die een seksuele relatie zou hebben onderhouden met een patiënte van het ziekenhuis. De Raad motiveerde zijn beslissing aldus: ‘Het gaat om de persoonlijke levenssfeer van de heer O., die inmiddels is overleden.’
 - In 1997⁷¹ werd een voormalige senior-jurist in milieuzaken van Shell niet ontvankelijk verklaard in een zaak naar aanleiding van een negatieve publicatie over milieukwesties waarbij Shell betrokken was geweest, die ten tijde van het dienstverband van klager bij Shell hadden gespeeld.
 - In 2004⁷² verklaarde de Raad de Werkgroep Jomanda, die themabijeenkomsten en healings met Jomanda in Noord-Nederland organiseerde, niet ontvankelijk in de klacht over een publicatie waarin Jomanda van kwakzalverij werd beschuldigd.
 - In hetzelfde jaar⁷³ verklaarde de Raad een vooraanstaand actievoerder tegen de afschaffing van de BKR niet ontvankelijk in zijn klacht over een tv-uitzending onder de titel *Goudmijn voor kunstenaars*, waarin een zeer negatief beeld van de BKR was geschetst.⁷⁴

67 Zie o.a. RvdJ 1996, 31 (Geerdink/Tubantia).

68 RvdJ 86-13 (Houben/de Volkskrant).

69 RvdJ 2002-33 (Tros/Vpro-gids).

70 RvdJ 1996-11 (Stafbestuur Merwedeziekenhuis/Dordtenaar).

71 RvdJ 1997-32 (Ouwerkerk/NRC).

72 RvdJ 2004-58 (Werkgroep Jomanda/Dagblad van het Noorden).

73 RvdJ 2004-88 (Blöte/KRO-Netwerk).

Bij de burgerlijke rechter geldt een beduidend soepeler ontvankelijkheidsvereiste. Voor het instellen van een civiele rechtsvordering is slechts 'voldoende belang' nodig (artikel 3:303 BW).⁷⁵ De eiser hoeft in een civiele procedure slechts bij uitzondering te bewijzen 'voldoende belang' te hebben.⁷⁶

- b Omdat bij de Raad alleen kan worden geklaagd over journalistieke gedragingen is het niet mogelijk bij de Raad een klacht in te dienen tegen de bron van de gewraakte publicatie. Bij de rechter is dit anders. Vaak wordt ter voorkoming van een reeks procedures tegen diverse media uitsluitend een verbodsactie tegen de bron ingesteld.⁷⁷
- c Er is bij de Raad geen verschijningsplicht voor de 'aangeklaagde' journalist. Dit is ook het geval bij de rechter maar deze wijst, anders dan de Raad, in geval van niet verschijnen in de regel de vordering bij verstek toe. Dit niet verschijnen maakt de procedures bij de Raad, zoals de ex-voorzitter Fleers het heeft uitgedrukt, vaak tot 'spookprocedures'.⁷⁸ Fleers vraagt zich daarom af: 'Moet de Raad zich wel voor dit soort procedures lenen?' Een van zijn

74 In RvdJ 2002-06 (Ter Haar/AT5) voer de Raad een geheel andere koers. In deze uitspraak verklaarde de Raad een Amsterdamse taxichauffeur ontvankelijk in zijn klacht over een tv-uitzending waarin in herinnering werd geroepen dat Amsterdamse taxichauffeurs destijds hadden geweigerd het lichaam van de op de Dam wegens zijn huidskleur doodgestoken Kerwin Duinmeijer te vervoeren. Deze uitspraak van de Raad is echter een witte raaf.

75 Zie Stolker in: Nieuwenhuis, Stolker en Valk, *Burgerlijk Wetboek, tekst en commentaar* 2001, aant. 1 bij artikel 3:303 BW.

76 'In het algemeen mag voldoende belang worden verondersteld' (TM. PG. 3, p. 915). De Hoge Raad overwoog in een arrest uit 1994 dat de rechter terughoudend dient te zijn met het afwijzen van een vordering wegens het ontbreken van voldoende belang: HR 17 september 1993 NJ 1994, 18 (Severin/Detam). Bloembergen heeft in zijn noot onder HR 5 november 1999 NJ 2003, 63 (L.M./C.M.) m.i. terecht kritiek geïoefend op de beslissing van de Hoge Raad dat een zuiver emotioneel belang geen "voldoende" belang voor het instellen van een civiele vordering is. (Het ging in de betreffende zaak om de vordering van een vrouw om een reeds ontbonden huwelijk nietig te verklaren wegens bigamie.)

77 Zie bijv. Rb. Amsterdam 15 september 2004 (Mediaforum 2004-11/12, p. 354). De zaak betrof de aantijging van een belangenvereniging van gedupeerden en Sobi dat advocaat Aerts een faillissement waarin hij tot curator was benoemd zou gebruiken als melkkoe. Die uitlating was gedaan tegenover het Algemeen Dagblad, De Gelderlander, De Telegraaf en Panorama. In plaats van al deze media te dagvaarden stelde Aerts uitsluitend een vordering in tegen de door de media gebruikte bron. De bron werd door de rechter veroordeeld tot een schadevergoeding.

78 Fleers in diens voorwoord bij het jaarverslag 2003 van de Raad voor de Journalistiek.

voorgangers pleitte al in 1987 voor het invoeren van een wettelijke verplichting om voor de Raad te verschijnen.⁷⁹

- d De Raad heeft geen mogelijkheid om getuigen onder ede te horen. De Raad kan dus niet actief op zoek gaan naar de waarheid. Dit leidt er vaak toe dat de Raad in geval van onduidelijkheid over de feiten de klacht ongegrond verklaart.⁸⁰
- e Sinds 1 februari 2005 geldt de regel⁸¹ dat de Raad klachten niet ontvankelijk verklaart die niet binnen zes maanden na de publicatie bij hem zijn ingediend. In kort-geding-procedures geldt een dergelijke termijn niet, zij het dat de voorzieningenrechter de vordering niet ontvankelijk kan verklaren wegens het ontbreken van een 'spoedeisend belang', maar dit laatste gebeurt niet vaak.
- f De zittingen van de Raad zijn openbaar (artikel 7 lid 3 van het Reglement), maar dat is geen openbaarheid als in een civiele procedure. Wie een zitting van de Raad wil bijwonen moet zich vooraf, onder opgave van naam en hoedanigheid, bij het secretariaat van de Raad melden.⁸²
- g Het belangrijkste verschil met de procedure bij de rechter is dat de klacht-procedure bij de Raad geen effectief rechtsmiddel als bedoeld in artikel 13 EVRM is.⁸³ Dit blijkt uit een arrest van het EHRM uit 2003.⁸⁴ De zaak betrof het tonen op tv van videobeelden gemaakt met een bewakingscamera, waarop verzoeker herkenbaar te zien was en het publiceren van deze beelden in de pers. Het Verenigd Koninkrijk verweerde zich bij het Europees Hof met de stelling dat verzoeker de nationale rechtsmiddelen niet had uitgeput omdat hij zich tot de Broadcasting Standards Commission, de Independent Television Commission of de Press Complaints Commission had kunnen

79 Verburgh *Ars Aequi* 1987, p. 685.

80 Zie hierover meer uitgebreid hoofdstuk 7.

81 Artikel 2a lid 1 (nieuw) van het reglement.

82 Nog steeds geldt wat Jeanne Doomen in 1995 schreef: 'de Raad opereerde alsof op zijn zittingen [...] geen belangstellenden gewent zijn.' (J. Doomen, *De Raad moet veranderen*, in *De Journalist* van 5 juni 1989)

83 Artikel 13 EVRM: 'Een ieder wiens rechten en vrijheden welke in dit Verdrag zijn vermeld, zijn geschonden heeft recht op daadwerkelijke rechtshulp van een nationale instantie.'

84 EHRM 28 januari 2003 (Peck/UK), nr. 44647/98.

wenden. Het EHRM verwierp dit verweer met de overweging: ‘The Court finds that the lack of legal power of the Commissions to award damages to the applicant means that those bodies could not provide an effective remedy to him.’

5.4 CONCLUSIE

Voor de burger die zich door een journalistieke gedraging gelaedeerd acht valt van de strafrechter weinig hulp te verwachten. Het civiele recht biedt degene die zich door de pers geschaad acht daarentegen tal van mogelijkheden om een rechtsvordering in te stellen, zij het tegen veelal hoge proceskosten. Bij de Raad voor de Journalistiek kan de burger gratis en zonder de verplichting een advocaat in te schakelen zijn beklag doen, maar daar staat tegenover dat de Raad geen sancties kan opleggen en slechts opinies geeft. Daarbij komt dat de procedure bij de Raad voor de klager vele manco's kent ten opzichte van de procedure bij de rechter. In de volgende hoofdstukken komt de vraag aan de orde of en zo ja welke toegevoegde waarde de Raad, ondanks deze manco's, boven de rechter heeft.

Reeds op te merken valt dat ex-voorzitter Fleers van de Raad op dit punt – wat betreft een deel van de pers – weinig verwachtingen koestert:

*Wie een poging wil ondernemen het normbesef van de boulevardjournalistiek op te vijzelen moet niet bij de Raad komen maar bij de gewone rechter zijn.*⁸⁵

85 Fleers in zijn CIER-lezing.

6 De uitspraken van de Raad en de rechter in cijfers

*Les grandes personnes aiment les chiffres. Antoine de Saint-Exupéry,
Le petit prince*

In dit hoofdstuk zijn uitspraken van de Raad voor de Journalistiek over journalistieke gedragingen¹ vanaf 1990 tot en met 2004 vergeleken met uitspraken in dezelfde periode van de civiele rechter.

De beperking tot deze vijftien jaar – op zichzelf al een aanzienlijke periode – vloeit vooral voort uit het feit dat een vrijwel volledig overzicht van civiele uitspraken pas beschikbaar is sedert de start van het mediarechtelijk blad Mediaforum (eind 1989). Naast Mediaforum geldt, sedert 1992, www.rechtspraak.nl als bron.² Voor uitspraken van de civiele rechter van vóór 1992 zijn naast Mediaforum de tijdschriften Kort Geding³ en Nederlandse Jurisprudentie geraadpleegd. De beperking tot vijftien jaar is overigens nauwelijks bezwaarlijk, omdat zich juist in die periode de voor de vergelijking belangrijkste rechtspraak heeft voltrokken.

Verder is de vergelijking van de uitspraken van Raad en rechter beperkt gebleven tot klachten en procedures tegen media met een landelijk bereik, voor zover het totaal van klachten en civiele procedures tegen het betreffende medium 5 of meer heeft bedragen (nader te noemen: de geselecteerde media). Bij nog kleinere aantallen kunnen immers niet of nauwelijks conclusies of zelfs maar indicatieve conclusies worden getrokken: Zo is er in de periode 1990-2005 bijvoorbeeld geen enkele civiele procedure gevoerd tegen een radiostation en is in die periode het aantal klachten bij de Raad over dit medium zeer gering: KRO (4), VARA (2), NOS (1), VPRO (2), AVRO (3) en NCRV (1).⁴

1 Alle uitspraken van de Raad met ingang van 1961 zijn te vinden op www.rvdj.nl, met uitzondering van de uitspraken die op grond van artikel 10 lid 3 van het Reglement van de Raad niet zijn gepubliceerd (de gevallen waarin er 'belangrijke redenen' tot geheimhouding bestaan).

2 De commissie-De Meij, ingesteld door de Vereniging voor media- en communicaterecht, wijst er echter op dat minder dan 0,9% van het totaal van uitspraken van rechterlijke instanties op deze website wordt gepubliceerd: Rapport *Toegang tot rechterlijke uitspraken*, maart 2006, p. 14 (bijlage bij Mediaforum 2006-4).

3 Sedert oktober 2003 is Kort Geding opgenomen in Nederlandse Jurisprudentie, Feitenrechtspraak.

4 Radio heeft kennelijk een veel geringere invloed dan andere media.

Het totale aantal uitspraken van de Raad in de periode 1990-2005 bedroeg 720, dat van de rechter 424: zie tabel 6.1).⁵ Het totaal van de uitspraken van de Raad in de periode 1990-2005 betreffende de geselecteerde (landelijke) media⁶ bedroeg 320. In dezelfde periode telde het aantal civielrechtelijke uitspraken betreffende deze categorie media 247.⁷

Tabel 6.1 Aantallen uitspraken in de periode 1990-2005 van de Raad voor de Journalistiek en de civiele rechter

<i>jaar</i>	<i>RvdJ</i>	<i>civiele rechter</i>
1990	26	8
1991	25	12
1992	19	15
1993	21	33
1994	17	26
1995	36	36
1996	44	31
1997	47	33
1998	47	28
1999	78	21
2000	71	34
2001	53	27
2002	66	37
2003	70	46
2004	100	37
Totaal	720	424

In het oog springt de sterke groei van het aantal klachten bij de Raad vanaf het midden van de jaren negentig. Tot 1996 liep het aantal uitspraken van de Raad ongeveer gelijk op met dat van de rechter, maar dat beeld veranderde

⁵ Vanaf de vernieuwing van de Raad in 1982 tot 2005 deed de Raad 897 uitspraken.

⁶ De geselecteerde media zijn:

Bij de dagbladen: De Telegraaf, de Volkskrant, NRC Handelsblad, Algemeen Dagblad, Het Parool en Trouw;

Bij tv: RTL, Tros, SBS6, Vara, NCRV, KRO, NOS/NPS, EO, VPRO en Veronica;

Bij de opiniebladen: HP-De Tijd, Vrij Nederland, De Groene Amsterdammer, Quote en Elsevier;

Bij de familiebladen: De Nieuwe Revu en Panorama;

Bij de entertainmentbladen: Story, Privé, Party en Weekend.

⁷ In geval bij de uitspraak meerdere media betrokken waren, zijn deze als meerdere uitspraken geteld; bij de civiele procedures is iedere instantie apart geteld.

na laatstgenoemd jaar aanzienlijk. Deze stijging kan mogelijk worden toegeschreven aan het feit dat de Raad zich in 1995 en 1996 duidelijker profileerde. De Raad deed in 1995 ambtshalve een principe-uitspraak over onrechtmatig verkregen informatie en in 1996 een uitspraak over het gebruik van verborgen opnameapparatuur,⁸ die enige aandacht trokken.

In 2003 deed de Raad bijna driemaal zoveel uitspraken als in 1990 (70 versus 26); in 2004 zelfs bijna viermaal zoveel: 100.⁹ Daarentegen bleef het aantal uitspraken van de civiele rechter na 1992 min of meer constant: Het jaarlijks aantal schommelde – op 2003 na (46) – tussen ongeveer 25 en ongeveer 35.

6.1 GEGROND BEVONDEN KLACHTEN/TOEGEWEZEN VORDERINGEN

Om een beeld te krijgen van de verschillen en overeenkomsten tussen de uitspraken van Raad en rechter is allereerst het aantal door de Raad geheel of gedeeltelijk gegrond verklaarde klachten vergeleken met het aantal door de civiele rechter geheel of gedeeltelijk toegewezen vorderingen (tabel 6.2). Uit deze cijfers blijkt het volgende.

Tabel 6.2 Geheel of gedeeltelijk gegrond verklaarde klachten c.q. geheel of gedeeltelijk toegewezen vorderingen; periode 1990-2005¹⁰

	<i>RvdJ</i>	<i>klachten: geh./ ged. gegrond</i>	<i>rechter</i>	<i>vorderingen: geh./ ged. toegewezen</i>
dagbladen	172	75	63	22
tv	79	34	96	35
opiniebladen	39	18	18	4
familiebladen	22	12	24	14
entertainmentbladen	8	4	46	39
totaal	320	143	247	114

Raad voor de Journalistiek: niet onderstreept, rechter: onderstreept

a Bij de procedures tegen de geselecteerde *dagbladen* had de klager in de onderzochte periode iets meer succes bij de Raad dan bij de rechter: ca. 43% versus ca. 34%. Van de 172 uitspraken van de Raad betreffende de geselecteerde dagbladen werd de klager 75 maal geheel of gedeeltelijk in het gelijk gesteld. Bij de rechter waren van de 63 uitspraken er 22 geheel of gedeeltelijk in het voordeel van de eisende partij.

⁸ RvdJ 1995/32 en RvdJ 1996/44. Daarover meer in hoofdstuk 7.

⁹ Of deze stijging positief of negatief moet worden gewaardeerd komt aan de orde in hoofdstuk 10.

¹⁰ Dit is een samenvatting van de als bijlagen bij dit hoofdstuk gevoegde tabellen B1 t/m B4.

Uit cijfermateriaal¹¹ blijkt echter dat dit beeld weinig gelijkmatig is: alleen de cijfers van De Telegraaf en het Algemeen Dagblad komen ongeveer overeen met deze gemiddelden. Daarentegen boekten de klagers/eisers tegen de Volkskrant en NRC-Handelsblad minder succes, zowel bij de Raad als bij de rechter. Uitschieters naar boven en beneden zijn Het Parool en Trouw: Bij Het Parool had de klager/eiser in bijna 50% van de gevallen zowel bij de Raad als de rechter succes. Daarentegen verklaarde de Raad slechts 1 klacht tegen Trouw gegrond op een totaal van 6. Overigens valt op dat het aantal klachten bij de Raad tegen De Telegraaf (64) tweemaal zo groot was als tegen de Volkskrant (32), ongeveer 2,5 maal zo groot als tegen NRC Handelsblad (26) en ongeveer driemaal zo groot als tegen het Algemeen Dagblad (22) en Het Parool (20). Daarentegen was het aantal civiele procedures tegen De Telegraaf (17) niet erg veel groter dan tegen de Volkskrant (13); NRC Handelsblad (10); Algemeen Dagblad (10) en het Parool (11). Trouw vormde met slechts 6 klachten bij de Raad en 1 civiele procedure een uitzondering.

b In de categorie *televisie* boekten de klagers meer succes bij de Raad dan bij de rechter: Van de 79 uitspraken van de Raad betreffende de geselecteerde tv-zenders waren er 34 geheel of gedeeltelijk in het voordeel van de klager (circa 43%). Dit percentage was bij de rechter circa 36% (van de 96 vonnissen vielen er 35 geheel of gedeeltelijk gunstig uit voor de eiser) Daarbij valt op dat er over tv meer bij de rechter werd geprocedeerd dan bij de Raad, waarschijnlijk omdat de indringendheid van dit medium tot een snellere, effectievere reactie noopt dan de Raad de burger die zich gelaedeerd acht, kan bieden.

Ook hier is het beeld voor de onderscheiden tv-stations echter niet gelijkmatig. Uit cijfermateriaal¹² blijkt dat civiele procedures tegen Vara, NOS/NPS¹³ en EO benedengemiddeld succesvol voor de eisende partij afliepen. Daarentegen hadden eisers in civiele procedures tegen SBS en VPRO bovengemiddeld succes. Niet onwaarschijnlijk is dat dit verband houdt met de wat vrijpostiger, gedurfder, programmering van SBS en VPRO.

c Van de 39 uitspraken van de Raad betreffende de geselecteerde *opiniebladen* vielen er 18 geheel of gedeeltelijk in het voordeel van de klager uit (circa 46%). Bij de rechter had de eiser in de onderzochte periode slechts in 4 van de 18 gevallen geheel of gedeeltelijk succes (circa 22%). Opvallend is dat Quote slechts 1

¹¹ Tabel B1.

¹² Tabel B2.

¹³ Ook bij de Raad trok NOS/NPS opvallend vaak aan het langste eind.

van de 6 tegen hem aangespannen civiele procedures verloor, hetgeen erop zou kunnen duiden dat het blad ondanks zijn 'brutale' reportages en opvattingen doorgaans toch geen onverantwoorde berichtgeving brengt.¹⁴

d Voor wat betreft de geselecteerde *familiebladen* ontliepen de percentages elkaar niet veel. Van de 22 uitspraken van de Raad betreffende de geselecteerde familiebladen waren er 12 een – geheel of gedeeltelijk – succes voor de klager (circa 54%). Bij de rechter was dit percentage circa 58%. In 14 van de 24 gevallen werd de eiser geheel of gedeeltelijk in het gelijk gesteld.

Bekijkt men aan de hand van de cijfers¹⁵ de familiebladen afzonderlijk, dan valt op dat het aantal voor de klager succesvol verlopen procedures bij de Raad die zich richtten tegen Panorama aanzienlijk groter is dan die tegen Nieuwe Revu (resp. 5 van de 8 zaken tegenover 5 van de 14 zaken).

e In de categorie *entertainmentbladen* oordeelde de rechter meer ten gunste van de gelaedeerde partij dan de Raad. In de 46 berechte gevallen kreeg eiser 39 keer van de rechter geheel of gedeeltelijk gelijk (circa 84%).¹⁶ Bij de Raad was dit percentage 50% (4 van de 8 gevallen).

Opvallend is dat in de onderzochte periode bij de rechter bijna zesmaal zoveel over de geselecteerde entertainmentbladen werd geklaagd dan bij de Raad¹⁷ met als uitschieter Party, tegen welk blad geen enkele klacht bij de Raad werd ingediend, maar wel 8 civiele procedures werden aangespannen.¹⁸

Dat over entertainmentbladen, net als over tv-stations,¹⁹ in de onderzochte periode meer bij de rechter werd geklaagd dan bij de Raad is opmerkelijk. Het houdt waarschijnlijk verband met de relatief grote oplage van de entertainmentbladen en hun wijze van presenteren aan het publiek, die indringender is dan die van dag- en opiniebladen. De in deze bladen besproken personen achten

¹⁴ Tabel B3.

¹⁵ Tabel B4.

¹⁶ Party was een uitschieter: alle acht civiele procedures tegen dit blad werden door de eisende partij gewonnen.

¹⁷ H.J. Evers poneerde als tweede stelling bij zijn dissertatie (Evers 1987): 'Uit het feit dat geen van de Raad voor de Journalistiek behandelde klachten gericht was tegen het weekblad Privé mag worden geconcludeerd dat het publiek weet te onderscheiden tussen leesvoer en journalistiek.' Evers vergiste zich echter: juist omdat het z.g. 'leesvoer' ernstige materiële en immateriële schade kan aanrichten, pleegt de burger bij journalistieke misdrijvingen in entertainmentbladen aan de Raad voorbij te gaan en zich tot de rechter te wenden.

¹⁸ Zie tabel B5.

¹⁹ De Hoge Raad signaleerde al eens dat het medium tv een veel indringender karakter heeft dan andere media: HR 27 januari 1984 NJ 1984, 803 (Leading Succes People/VARA).

zich daardoor eerder dan normaal gelaedeerd. Daarbij komt dat entertainment-bladen veel – en grensverleggend – plegen te schrijven over personen die het publiek al van tv kent. Deze public figures zullen zich ingeval van reputatieschade, gelet op hun zakelijke belangen, eerder tot de rechter wenden dan tot de Raad, omdat daar – anders dan bij de Raad – snel een effectieve uitspraak valt te verkrijgen.

f Voor wat betreft de geselecteerde tv-stations, dagbladen en familiebladen ontlieden de succespercentages van de klager c.q. eiser bij Raad en rechter elkaar niet veel (al weegt succes bij de rechter voor de gelaedeerde uiteraard zwaarder).

Naar de mening van sommigen²⁰ oordeelt de Raad strenger dan de rechter. Uit bovenstaand cijfermateriaal blijkt dat deze mening niet door de feiten wordt gestaafd en op zijn minst ongenueanceerd is.

6.2 WIE ZIJN DE EISERS C.Q. KLAGERS?

Het is van belang te weten wie de eisers c.q. klagers zijn. Daartoe heb ik hen ingedeeld in zes categorieën:

- A 'public figures'²¹
- B ondernemingen
- C non-profit organisaties
- D verdachten of veroordeelden van een strafbaar feit
- E overheid/semioverheid
- F particulieren

Uit het cijfermateriaal van tabel 6.3 blijkt dat het aantal bij de Raad ingediende klachten door *public figures* (A) circa 19% bedroeg. Deze categorie klagers nam echter een aanmerkelijk groter percentage civiele procedures voor haar rekening: circa 32%.

²⁰ Zie o.a.:

J.M. de Meij 1975, p. 252.

A. Joustra, *Waarom Elsevier uit de Raad is gestapt*, De Journalist 23 februari 2000.
S. ten Hoove 2003, p. 33.

²¹ Dit zijn, volgens het Krone-arrest (EHRM 26 februari 2002, nr. 34315/96), personen die 'de publieke arena hebben betreden' d.w.z. personen die een rol in het publieke leven spelen, bijv. in de politiek, in het economische of sociale leven, de kunst of de sport.

Tabel 6.3 Uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en – onderstreept – van de civiele rechter betreffende het totaal van de geselecteerde media in de periode 1990-2005 naar soorten klagers.²²

	<i>A</i>		<i>B</i>		<i>C</i>		<i>D</i>		<i>E</i>		<i>F</i>		<i>totaal RvdJ</i>	<i>totaal rechter</i>
dagbladen	30	<u>29</u>	20	<u>14</u>	23	<u>4</u>	8	<u>9</u>	5	<u>0</u>	86	<u>7</u>	172	<u>63</u>
tv	7	<u>0</u>	14	<u>36</u>	15	<u>5</u>	16	<u>19</u>	6	<u>4</u>	21	<u>32</u>	79	<u>96</u>
opiniebladen	13	<u>10</u>	3	<u>0</u>	5	<u>0</u>	0	<u>5</u>	1	<u>0</u>	17	<u>3</u>	39	<u>18</u>
familiebladen	5	<u>9</u>	4	<u>9</u>	1	<u>0</u>	2	<u>5</u>	1	<u>0</u>	9	<u>1</u>	22	<u>24</u>
entertainment	6	<u>33</u>	0	<u>1</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	1	<u>0</u>	1	<u>12</u>	8	<u>46</u>
totaal	61	<u>81</u>	41	<u>60</u>	44	<u>9</u>	26	<u>38</u>	14	<u>4</u>	134	<u>55</u>	320	<u>247</u>

Opvallend is dat het totale aantal door public figures tegen entertainmentbladen aangespannen procedures (33)²³ het totale aantal door die categorie tegen dagbladen ingestelde civiele vorderingen (29) overtreft. Het aantal bij de Raad door public figures ingediende klachten tegen entertainmentbladen is slechts een fractie (6) van het totale aantal door public figures tegen dagbladen ingediende klachten (30). Daarentegen blijkt dat door deze categorie tegen tv-zenders geen enkele civiele procedure werd aangespannen, tegen 7 klachten bij de Raad.

Ook bij *ondernemingen* (B) en *verdachten/veroordeelden van een strafbaar feit* (D) overtreft het aantal civiele procedures het aantal klachten bij de Raad.²⁴ Het aantal procedures bij de Raad bedroeg resp. circa 12% en circa 8%, terwijl het aandeel van die categorieën bij de civiele rechter resp. circa 28% en circa 16% was.

Het tegenovergestelde is te zien bij *non-profit organisaties* (C) en *overheid/semioverheid* (E). Het aantal procedures bij de rechter was bijna verwaarloosbaar klein (resp. circa 3,7% en circa 1,6%) vergeleken met de Raad (respectievelijk circa 13% en circa 4%).

Bij de rechter blijkt de top-twee van de eisers te bestaan uit public figures en ondernemingen, respectievelijk de nummers 1 en 2, samen bijna circa 57% van alle civiele procedures.²⁵ De particulieren komen op de derde plaats. Bij de Raad

²² Dit is een samenvatting van de als bijlagen bij dit hoofdstuk gevoegde tabellen C1 t/m C4.

²³ Daarbij spande Story de kroon met 14 van de 33 civiele procedures (zie tabel C5).

²⁴ Bij de categorie ondernemingen is er een afwijkend beeld bij de dagbladen. 20 klachten bij de Raad versus 14 civiele procedures (zie tabel C1).

werd circa 61% van de klagers gevormd door particulieren en public figures. Bij de Raad komen de non-profit organisaties op de derde plaats. Duidelijk is dat ‘particulieren’ beduidend vaker hun weg zoeken naar de Raad dan naar de rechter. ‘Particulieren’ droegen bij de Raad ruim 41% van alle klachten aan, bij de rechter slechts circa 21% van alle vorderingen.²⁶

Het bovenstaande leidt tot twee conclusies:

- Degenen voor wie grote materiele en/of immateriële belangen op het spel staan (public figures en ondernemingen), kiezen eerder hun weg naar de rechter dan naar de Raad. Het zal ermee te maken hebben dat zij in de regel beschikken over meer financiële middelen om de relatief hoge proceskosten te dragen die de gang naar de rechter met zich meebrengt. Voorts speelt voor hen het belang dat zij – via een kort geding – snel een uitspraak kunnen uitlokken waaraan sancties zijn verbonden.
- De Raad is, gelet op het percentage ‘particulieren’ dat daar klaagt, duidelijk laagdrempeliger dan de rechter. Het is financieel en procedureel gemakkelijker toegang te krijgen tot de Raad dan tot de rechter.

6.3 ONDERWERPEN WAAROVER WORDT GEKLAAGD

De klachten kunnen op grond van de inhoud worden ingedeeld in drie hoofdcategorieën:

- onjuiste berichtgeving;
- aantasting van eer en goede naam;
- aantasting van de persoonlijke levenssfeer.

Uiteraard overlappen de klachten elkaar soms. In die gevallen is alleen aan de – voor de klager – dominante klacht aandacht besteed. In deze aanpak schuilt onvermijdelijk iets arbitrairs.

Hoewel relatief vaak wordt geklaagd over de journalistieke werkwijze (bijv. het gebruik van geheime opnameapparatuur, het verhullen van de eigen identiteit, schending van het beginsel van hoor en wederhoor, schending van gemaakte afspraken etc.) heb ik gemeend ‘journalistieke werkwijzen’ niet als een afzonderlijke categorie te moeten opnemen. Immers, ontoelaatbare journalistieke werkwijzen resulteren vrijwel altijd in door mij onderscheiden klachten, onjuiste berichtgeving, aantasting van eer en goede naam of aantasting van de privacy. Daarin – en niet in de journalistieke werkwijze op zich – moet meestal

²⁵ Dit beeld wordt bepaald door het relatief grote aantal civiele procedures van public figures tegen entertainmentbladen en het relatief grote aantal civiele procedures van ondernemingen tegen tv.

²⁶ Particulieren procedeerden over tv vaker bij de rechter dan bij de Raad (zie tabel C2).

de echte oorzaak worden gezocht van de schade die door de media aan de burger wordt toegebracht. Daarom is alleen als er sprake was van een klacht of vordering ter zake van een journalistieke werkwijze sec deze in categorie 4 ('overige') geplaatst. Daarnaast wordt deze categorie voornamelijk gevuld door collegiale conflicten (disputen tussen journalisten onderling) en geschillen over het niet of niet volledig plaatsen van ingezonden brieven.

Tabel 6.4 Uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en – onderstreept – van de civiele rechter betreffende de geselecteerde media in de periode 1990-2005 naar klachtinhoud.²⁷

	1		2		3		4		totaal RvdJ	totaal rechter
dagbladen	92	<u>31</u>	39	<u>25</u>	22	<u>5</u>	19	<u>2</u>	172	<u>63</u>
tv	23	<u>31</u>	12	<u>27</u>	29	<u>25</u>	15	<u>13</u>	79	<u>96</u>
opiniebladen	21	<u>3</u>	6	<u>8</u>	5	<u>6</u>	7	<u>1</u>	39	<u>18</u>
familiebladen	9	<u>3</u>	7	<u>10</u>	6	<u>11</u>	0	<u>0</u>	22	<u>24</u>
entertainment	4	<u>4</u>	1	<u>11</u>	3	<u>23</u>	0	<u>8</u>	8	<u>46</u>
totaal	149	<u>72</u>	65	<u>81</u>	65	<u>70</u>	41	<u>24</u>	320	<u>247</u>

Uit het cijfermateriaal van tabel 6.4 blijkt dat veruit de meeste klachten bij de Raad in de onderzochte periode onjuiste berichtgeving betroffen (circa 46%). Klachten over aantasting van de persoonlijke levenssfeer en klachten over aantasting van eer en goede naam bedroegen elk circa 20%.²⁸

Ook bij de rechter waren er in de onderzochte periode vorderingen wegens onjuiste berichtgeving, aantasting van eer en goede naam en van de persoonlijke levenssfeer in aantal de omvangrijkste categorieën, maar in een andere volgorde. Op de eerste plaats kwamen de vorderingen wegens aantasting van de eer en goede naam (circa 33%), gevolgd door vorderingen wegens onjuiste berichtgeving (circa 29%) en ten slotte vorderingen wegens aantasting van de privacy (circa 28%).

Bij verdere vergelijking van de cijfers valt op dat, voor wat betreft de dagbladen, het aantal procedures bij de rechter over onjuiste berichtgeving beduidend geringer was dan bij de Raad (31 versus 92 gevallen).²⁹ Dat geldt nog sterker

²⁷ Dit is een samenvatting van de als bijlagen bij dit hoofdstuk gevoegde tabellen D1 t/m D4.

²⁸ Daarentegen betroffen de meeste klachten over tv bij de Raad aantasting van de persoonlijke levenssfeer.

²⁹ Van die 92 klachten nam De Telegraaf ruim eenderde voor zijn rekening (zie tabel D1).

voor klachten over schending van de persoonlijke levenssfeer (5 versus 22 gevallen).³⁰ Het omgekeerde is het geval voor wat betreft de laatstgenoemde categorie klachten als er entertainmentbladen in het spel zijn. Er werden bijna acht keer zoveel zaken over schending van de privacy bij de rechter aangebracht als bij de Raad. Voor wat betreft aantasting van eer en goede naam was dit ruim tienmaal zoveel. Ook bij de familiebladen overtreft het aantal civiele procedures wegens aantasting van eer en goede naam en privacy het aantal klachten bij de Raad aanmerkelijk.³¹

Ook bij een vergelijking van de klachten naar inhoud dringt de conclusie zich op dat degene die zich gelaedeerd acht, eerder de gang naar de rechter zoekt dan naar de Raad naarmate de schade die een journalistieke gedraging veroorzaakt als ernstiger wordt ervaren. Immers, als men de dagbladen uitzondert, is het totale percentage klachten over aantasting van eer en goede naam en aantasting van de privacy bij de Raad circa 44% en bij de rechter circa 71%.

6.4 SLOTOPMERKINGEN

Overziet men de door de Raad voor de Journalistiek sedert 1990 gedane uitspraken dan valt nog het volgende op. In circa 10% van de gevallen weigerde de verweerder te reageren op de klacht. In circa 30% verscheen de verweerder, artikel 36 lid 3 van de statuten van de NVJ ten spijt,³² zelfs niet op de zitting van de Raad.³³ Uit dit gedragspatroon kan weinig anders dan een gebrekkig gezag van de Raad worden afgeleid. Een dergelijk gedrag zal een aangesproken partij zich in een civiele procedure niet snel veroorloven, omdat het door de rechter met een verstekveroordeling wordt afgestraft.

De voormalige voorzitter van de Raad kwalificeerde procedures waarin de betrokkene ondanks een deugdelijke oproep niet ter zitting verschijnt, terecht als 'spookprocedures'.³⁴ Zijn oplossing is om dergelijke gevallen de klacht niet

³⁰ Hierbij kwam bijna de helft op het conto van De Telegraaf.

³¹ Story is voor wat betreft aantasting van de privacy koploper met 8 van de 23 civiele procedures (zie tabel D5). Bij de familiebladen is Panorama koploper. Tegen dit blad werden 10 van 11 procedures terzake van aantasting van de persoonlijke levenssfeer aangespannen (zie tabel D4).

³² Zie § 3.3.

³³ Het lage opkomstpercentage wordt niet uitsluitend veroorzaakt door de drie media die de Raad uitdrukkelijk boycotten. Er is geen gelijkmatig beeld. Bijv. NRC Handelsblad, de Volkskrant en Trouw voerden altijd verweer en verschenen vrijwel altijd ter zitting van de Raad. Daarentegen voerde De Telegraaf in ongeveer 12% van de gevallen geen verweer en verscheen in ongeveer 38% van de gevallen niet op de zitting.

³⁴ Zie § 5.3.

in behandeling te nemen. Die oplossing lijkt mij onjuist, want daarmee plaatst de Raad zichzelf buitenspel en zet hij een premie op het niet verschijnen. Dit is natuurlijk anders als de klager tegen een gang van zaken als door Fleers bepleit, geen bezwaar blijkt te hebben. De Raad zelf lijkt niet al te zwaar te tillen aan het verschijnsel van niet verschijnende verweerders. In 2003³⁵ overwoog de Raad naar aanleiding van een klacht over een tv-uitzending waarin was beweerd dat 10 van de in het totaal 32 islamitische basisscholen directe banden hebben met fundamentalistische groeperingen: 'Hoewel de Raad met klaagster betreurt dat verweerder niet op zijn zittingen is verschenen, staat dat verweerder volkomen vrij.'

En andere opvallende bevinding is dat het geen uitzondering is dat de Raad met een even aantal leden (vier) uitspraak doet. Zo werden in de periode 1982 tot en met 2004 van de 6 uitspraken van de Raad betreffende het dagblad Trouw er 3 vastgesteld door vier leden. Van de 71 uitspraken van de Raad waarbij De Telegraaf in deze periode betrokken was, werden er 12 door vier leden vastgesteld. Van de 33 uitspraken van de Raad in de periode 1982 tot en met 2004, waarbij NRC Handelsblad betrokken was, werden er 10 uitspraken vastgesteld door vier leden. Dit is een ongewenste situatie. Immers als iemand anders dan de voorzitter verhinderd is – hetgeen bij uitspraken door een Raad van vier leden meestal het geval blijkt te zijn – wordt de paritaire verhouding tussen leden-journalisten en leden-niet-journalisten scheefgetrokken. Is de voorzitter verhinderd, dan ontbreekt in de door de vier resterende leden vastgestelde uitspraak het oordeel van iemand die gewend is professioneel recht te spreken.

7 Uitspraken van Raad en rechter; de overeenkomsten

*Al legt de Raad geen sancties op en zijn zijn oordelen vrijblijvend,
toch zijn de oordelen van de Raad rechtsoordelen.* M.J.P. Verburgh¹

Nu in het vorige hoofdstuk is onderzocht welke overeenkomsten en verschillen er zijn tussen wie er klagen bij de Raad en de rechter, tegen wie en waarover, rijst de vraag of er ook inhoudelijk overeenkomsten en verschillen bestaan tussen de uitspraken van de Raad en de rechter en hoe deze moeten worden beoordeeld. De overeenkomsten komen in dit hoofdstuk aan de orde, de verschillen in hoofdstuk 8.

7.1 APPELS EN PEREN?

Wie uitspraken van de Raad voor de Journalistiek vanaf 1983 legt naast uitspraken van de civiele rechter in vergelijkbare mediageschillen dient zich af te vragen of hij geen appels met peren vergelijkt. Volgens sommigen² hoort er immers een waterdichte scheiding tussen Raad en rechter te zijn: In hun opvatting gaat de Raad over beroepsethiek terwijl de rechter slechts oordeelt over de (on)rechtmatigheid van journalistieke gedragingen. Ook de Raad voor de Journalistiek is die mening toegedaan.³

Schuijt noemt vier bezwaren tegen het overnemen door de rechter van ‘veroordelende’ uitspraken van de Raad:

- 1 De Raad kan – omdat hij geen sancties kan opleggen – gemakkelijker tot een veroordelende uitspraak komen. Hij is, anders dan de rechter, niet gebonden aan de noodzakelijkheidstoets van artikel 10 lid 2 EVRM.⁴

1 M.J.P. Verburgh, toenmalige voorzitter van de Raad voor de Journalistiek, in *Ars Aequi* 1987, p. 684.

2 Schuijt is van die opvatting een exponent, zie bijv: G.A.I. Schuijt, *De Raad voor de Journalistiek en de Reclame Code Commissie en hun consequenties voor de uitingsvrijheid*, Mediaforum 2002-9, p. 278 e.v.

3 Zie bijv. RvdJ 2002-44 en RvdJ 2003-21: ‘de Raad stelt voorop dat zijn oordeel niet ziet op rechtmatigheid van de journalistieke gedragingen, slechts op de maatschappelijke aanvaardbaarheid.’

4 Idem Ten Hoove 2003, p. 33.

- 2 De Raad hanteert bij de beoordeling van journalistieke gedragingen een ander toetsingscriterium dan de rechter.⁵
- 3 De Raad beschikt niet over dezelfde processuele bevoegdheden als de rechter.
- 4 De Raad behoort geen voorportaal van de rechter te zijn.

Tegen het derde bezwaar valt weinig in te brengen. Het is, zoals in hoofdstuk 4 besproken, inderdaad een feit dat een klager bij de Raad minder processuele mogelijkheden heeft dan bij de rechter. Zo mist de Raad de bevoegdheid getuigen onder ede te horen en is tegen uitspraken van de Raad geen hoger beroep mogelijk of het moet het hoger beroep zijn dat Wijfjes noemt: ‘Je kunt na een “veroordelende” uitspraak van de Raad nog altijd je gelijk halen bij collega-journalisten.’⁶ De drie andere bezwaren die Schuijt oppert zijn – zoals ik hieronder probeer aan te tonen – minder overtuigend.

7.2 DE RAAD EN HET EVRM

Naar mijn mening is de stelling dat de Raad strenger kan zijn dan de rechter, omdat hij geen sancties kan opleggen en om die reden niet gebonden is aan artikel 10 lid 2 EVRM sedert een uitspraak van het EHRM⁷ uit 2003, nog moeilijk te verdedigen. Steur, een Nederlands advocaat, stond een cliënt bij die steunfraude zou hebben gepleegd. In de civiele procedure die terugvordering van de genoten uitkeringen tot inzet had, betoogde Steur dat een sociale rechercheur onaanvaardbare druk op zijn cliënt had uitgeoefend waardoor deze een voor zichzelf belastende verklaring had afgelegd. De Raad van Discipline van de Nederlandse Orde van Advocaten achtte de door de rechercheur tegen Steur ingediende klacht gegrond, maar legde de advocaat geen sanctie op. Volgens de tuchtrechter had Steur een oordeel over het gedrag van de rechercheur gegeven, dat niet door de feiten werd ondersteund. De Raad van Discipline verweet de advocaat uitsluitend op de beweringen van zijn cliënt te zijn afgegaan. In hoger beroep bevestigde het Hof van Discipline deze – louter opiniërende – uitspraak van de Raad van Discipline. Steur klaagde bij het EHRM over schending door de tuchtrechter van artikel 10 EVRM. Het Europese Hof stelde Steur in het gelijk. Het Hof overwoog (§ 29):

The court acknowledges that no sanction was imposed on the applicant – nor even the lightest sanction, a mere admonition. Nonetheless, the applicant was censured, that is, he was formally found at fault in that he had violated the applicable professional standards. This could have a discouraging effect on the

5 Idem o.a. De Meij 1975, p. 252 en Van Harinxma, 2006, p.108.

6 H. Wijfjes, *Onafhankelijk ombudsman voor de media nodig*, NRC Handelsblad 1 maart 2003.

7 EHRM 28 oktober 2003, Mediaforum januari 2004, nr. 1.

applicant, in the sense that he might feel restricted in choice of factual and legal arguments when defending his clients in future cases.

Het Hof maakt in deze uitspraak glashelder dat vanwege het ‘chilling effect’ ervan ook oordelen die slechts opiniërend zijn, een ontoelaatbare inbreuk kunnen vormen op de in artikel 10 EVRM verankerde uitingsvrijheid.

Naar mijn mening volgt uit deze uitspraak dat de Raad voor de Journalistiek zich in zijn opiniërende uitspraken dient te houden aan de noodzakelijkheids-toets van artikel 10 lid 2 EVRM. De Raad kan na het arrest van het Hof in de zaak Steur de uitspraken van het EHRM niet langer naast zich neerleggen, zoals hij in 2002 nog uitdrukkelijk deed.⁸ (zie § 4.4). Dit geldt temeer daar de Raad zich niet veilig kan wanen voor een oordeel van het EHRM over zijn uitspraken. Weliswaar is een uitspraak van de Raad geen “inmenging van overheidswege” in de zin van art. 10 lid 1 EVRM en is een rechtstreekse klacht tegen een uitspraak van de Raad bij het Hof niet ontvankelijk (art. 35 EVRM; de plicht tot uitputting van nationale rechtsmiddelen) maar als de burger die door de Raad in het gelijk wordt gesteld de rechter vraagt aan een uitspraak van de Raad een civielrechtelijke sanctie te verbinden (zie hieronder sub 7.4) kan er uiteindelijk toch toetsing plaatsvinden van een uitspraak van de Raad aan art. 10 EVRM. Hetzelfde geldt als de in het ongelijk gestelde burger zijn klacht opnieuw laat beoordelen, nu door de civiele rechter, bijvoorbeeld in een procedure tot rectificatie.

Overschrijdt de Raad voor de Journalistiek de door artikel 10 lid 2 EVRM getrokken grenzen dan beperkt zij de persvrijheid, omdat zijn uitspraken – indirect – tot effect kunnen hebben dat journalisten uit angst voor het oordeel van de Raad zichzelf gaan censureren. Dommering heeft er al eerder op gewezen dat de Raad binnen de grenzen van deze verdragsbepaling behoort te blijven.⁹

Dat de Raad voor de Journalistiek zich niets gelegen laat liggen aan artikel 10 EVRM leidt soms tot uitspraken die in het licht van de jurisprudentie van het EHRM betreffende de bescherming van de persvrijheid onbevredigend zijn. Zie bijv.:

- *RvdJ 1990/23 (NS/Telegraaf)*. In een artikel van De Telegraaf was het gebrekkige vervoer van rolstoelgebruikers door NS vergeleken met het transport van gedeporteerden tijdens de Tweede Wereldoorlog. De Raad verklaarde de klacht gegrond. In deze zaak zou het EHRM waarschijnlijk tot een andere beslissing zijn gekomen. Janssens en Nieuwenhuis zeggen:

⁸ RvdJ 2002 – 21 (X/Nieuwe Revu).

⁹ E.J. Dommering, noot onder EHRM 26 april 1991, NJ 1992, 455.

*Naar onze mening is uit de rechtspraak van het EHRM inzake artikel 10 EVRM af te leiden dat kritische uitlatingen, niet alleen over politici en ambtenaren maar ook over degenen die in de maatschappij een belangrijke functie hebben, slechts onder bijzondere omstandigheden aan beperkingen onderhevig mogen zijn.*¹⁰

- *RvdJ 2002-11 (Van Heijningen/AD)*. Het Algemeen Dagblad had in een artikel over de strafzaak Menten de onderzoeksjournalist Knoop geciteerd, die naar aanleiding van het optreden van de Haagse advocaat Van Heijningen in die zaak had opgemerkt: 'Met een goede advocaat was Menten wellicht vrijgesproken.' De Raad achtte de klacht van Van Heijningen tegen het AD gegrond met de overweging:

Dat de veroordeling van Menten mogelijk mede is te wijten aan de kwaliteit van de door klager aan hem verleende rechtsbijstand is een uitlating die een zodanige smet op klager als advocaat werpt, dat verweerders deze niet zonder meer – dat wil zeggen zonder blijk te geven van nader onderzoek – hadden mogen publiceren.

Het Europese Hof zou daar, naar ik aanneem, waarschijnlijk anders over hebben geoordeeld. Het besliste immers in een zaak naar aanleiding van een sterk negatieve publicatie over de activiteiten van een plastisch chirurg: *dat het belang van de arts op bescherming van zijn reputatie relevant is, maar onvoldoende om te komen tot een beperking van de uitingsvrijheid die noodzakelijk is in een democratische samenleving.*¹¹

- *RvdJ 2001-7 (Vrijlandt/Gooi- en Eemlander)*. Ook in deze zaak werd de klager door de Raad in het gelijk gesteld. Hij was door de Gooi- en Eemlander in het verslag van een vergadering van de plaatselijke VVD een 'politiek dwaallicht' genoemd.¹²

Deze beslissing staat naar mijn mening haaks op de uitspraken van het Europese Hof in de zaak-Lingens uit 1987 en de zaak-Oberschlick uit 1997. De journalist Lingens had het gedrag van de Oostenrijkse bondskanselier 'unmoralisch' en 'würdelos' genoemd. Het Hof overwoog onder meer: 'Freedom of the press [...] affords the public one of the best means of discovering and forming an opinion of the ideas and attitudes of political leaders.'

¹⁰ Janssens en Nieuwenhuis, *Uitingsdelicten* 2005, p. 107.¹¹

¹¹ Zie EHRM 2 mei 2000 (Bergens/Tidende); NJ 2001, 64.

¹² Een soortgelijke uitspraak is te vinden in RvdJ 2005- 72 (Bakker/Het Parool) zie noot 71.

De politicus Oberschlick had Haider een 'Trottell' genoemd. Het Hof overwoog dat artikel 10 niet alleen de inhoud van ideeën en informatie, maar ook de vorm waarin zij worden gegoten, beschermt.¹³

- De hierboven genoemde uitspraak RvdJ 2002-11 is om nog een andere reden van belang. De Raad achtte de klacht gegrond hoewel de kop van het artikel, *Met een goede advocaat was Menten wellicht vrijgesproken*, letterlijk was opgetekend uit de mond van een geïnterviewde journalist. In gelijke zin oordeelde de Raad reeds in een uitspraak van 9 jaar eerder: RvdJ 1993-2 (Ten Kortenaar/AD). In die zaak werd de klacht van een lid van de Nederlandse wielerploeg bij de Olympische Spelen in Barcelona door de Raad gegrond geacht. De klacht betrof een column in het AD onder de kop *Geschrift die jongen*. De tekst van de kop was de letterlijke weergave van een uitspraak van ploeggenoten van de betreffende wielrenner.

Deze uitspraken wringen mijns inziens met het arrest van het EHRM in de zaak-Jersild/Denemarken.¹⁴ De journalist Jersild had in een televisiereportage racistische jongeren het woord gegeven en was in verband daarmee strafrechtelijk veroordeeld. Het EHRM achtte de veroordeling onterecht en overwoog 'news reporting based on interviews whether edited or not, constitutes one of the most important means whereby the press is able to play its vital role of public watchdog.'¹⁵

Men zou de jurisprudentie van de Raad kunnen vergoelijken door zich op het standpunt te stellen dat uitspraken van de Raad voor de Journalistiek, als privaatrechtelijke zelfreguleringsinstantie, niet op één lijn zijn te stellen met uitspraken van een op de wet gebaseerde tuchtrechter (zoals in het geval Steur artikel 46 Advocatenwet) maar dit is, vanwege de hierboven aangegeven mogelijke doorwerking van uitspraken van de Raad in rechterlijke vonnissen, mijns inziens een wat te starre opvatting. In formele zin moge artikel 10 EVRM niet voor de Raad voor de Journalistiek gelden, in materiële zin kan de Raad zich

¹³ EHRM 8 juli 1986, NJ 1987-901 (Lingens).

EHRM 1 juli 1997, NJ 1999, 709 (Oberschlick II).

In EHRM 6 februari 2001 (Tammer) Mediaforum 2001-4, nr. 17, begrensde het Hof de keuze van de vorm en de kritiek die is geuit als volgt: als het mogelijk is de kritiek te formuleren 'without resorting to such insulting expressions' moet het belang van de persvrijheid wijken. Dit is m.i. een minder gelukkige uitspraak omdat het voor de journalist altijd mogelijk is minder beledigende uitdrukkingen te gebruiken, maar dat gaat dan meestal ten koste van de kracht van de in de publicatie gebrachte boodschap.¹⁴

EHRM 23 september 1994 (Jersild), NJ 1995, 387.

¹⁵ In gelijke zin EHRM 2 mei 2000, NJ 2001, 64 (Bergens Tidende).

na het ‘Steur’-arrest niet meer aan de in deze bepaling gestelde noodzakelijkheidstoets onttrekken.

Terecht merkte Schuijt (enigszins terugkomend van zijn in paragraaf 7.1 vermelde standpunt) naar aanleiding van een uitspraak van het EHRM uit 1991¹⁶ op: *Ook een betrekkelijk geringe disciplinaire straf kan advocaten ontmoedigen hun mening te uiten, aldus het Hof. Zou het Hof hetzelfde kunnen zeggen van een uitspraak van de Raad voor de Journalistiek? Formeel gesproken niet, maar als de Raad serieus genomen wil blijven worden dan zal hij terdege met deze Europese jurisprudentie rekening moeten houden.*¹⁷

Men zou kunnen tegenwerpen dat de zware eisen die art. 10 EVRM stelt verband houden met de strafrechtelijke of civielrechtelijke sancties die een rechter kan opleggen en dat de Raad, die géén sanctiebevoegdheid heeft dus lichtere eisen kan stellen alvorens tot een “veroordelende” uitspraak te komen. Dit miskent echter het eerder genoemde chilling effect dat de opiniërende uitspraken van de Raad kunnen hebben.

De conclusie moet dan ook luiden: De Raad voor de Journalistiek mag, gezien de voor hem geldende toetsingsnorm, niet strenger zijn dan het EHRM. Ook de Raad dient zich aan artikel 10 lid 2 EVRM te houden. Een bijkomend voordeel is dat de Raad zich daarmee dwingt tot een betere belangenafweging. Een ‘veroordelende’ uitspraak van de Raad is alleen op zijn plaats als er een dringende maatschappelijke noodzaak is tot beperking van de persvrijheid. Men zou daartegen kunnen inbrengen dat het te betwijfelen valt of het raadzaam is dat de Raad zijn uitspraken afstemt op de jurisprudentie van het EHRM, bijvoorbeeld in het geval het Hof in de toekomst een voor de journalistiek minder gunstige rechtspraak zou gaan ontwikkelen. Dit overtuigt mij echter niet: In de eerste plaats geven de arresten van het Hof geen aanleiding te vrezen voor een ontwikkeling in die richting; in de tweede plaats – en belangrijker – het heeft geen zin dat de Raad uitspraken doet die de rechter, die wél gehouden is de uitspraken van het EHRM te volgen, vervolgens naast zich neerlegt. Daarmee zou de Raad zich nog meer tot papieren tijger maken dan hij volgens sommigen (zie hoofdstuk 1) thans reeds is.

¹⁶ EHRM 26 april 1991, NJ 1992, 455 (Ezelin).

¹⁷ G.A.I. Schuijt, *Media en de vrijheid van het politieke debat*, Mediaforum 1991-9. Zie ook diens mening over zg. vrijblijvende adviezen van de Reclame Code Commissie ten aanzien van ideële reclame in het licht van art 10 EVRM: Schuijt 2002, p. 283.

7.3 DE TOETSINGSCRITERIA

De stelling dat de Raad voor de Journalistiek en de rechter verschillende criteria hanteren bij het beoordelen van journalistieke gedragingen is moeilijk houdbaar. De rechter beoordeelt journalistieke gedragingen naar de norm van artikel 6:162 BW:

hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijke verkeer betaamt

De Raad heeft als norm:

*hetgeen gelet op de eisen van de journalistieke verantwoordelijkheid, maatschappelijk aanvaardbaar is*¹⁸

Op het eerste oog is er een verschil tussen beide criteria. De Raad accentueert dit beweerdelijk verschil bij herhaling; zie bijv. de navolgende – gelijkkluidende – overweging in twee uitspraken van de Raad uit 2002 en 2003:

*Het oordeel van de Raad ziet niet op rechtmatigheid van een journalistieke gedraging, slechts op de maatschappelijke aanvaardbaarheid.*¹⁹

Toen echter in een andere zaak betrokkenen het verweer voerden dat de Raad zich onbevoegd zou moeten verklaren omdat de klacht over ‘onzorgvuldig’ journalistiek handelen ging en het oordeel daarover naar hun mening tot de taak van de rechter zou behoren, besliste de Raad:

*De Raad kan betrokkenen niet volgen in hun formele verweer dat de Raad niet bevoegd is te oordelen over klachten die inhouden dat een journalist zich onzorgvuldig heeft gedragen. Het Reglement van de Raad voor de Journalistiek houdt deze beperking niet in.*²⁰

Uit laatstgenoemde uitspraak zou kunnen worden afgeleid dat de Raad toch onderkent dat er geen wezenlijk verschil bestaat tussen zijn toetsingscriterium en die van de civiele rechter. De norm van het BW lijkt strenger, immers wat maatschappelijk (nog) ‘aanvaardbaar’ is, zal in het maatschappelijk verkeer niet altijd als ‘betamelijk’ worden beschouwd. Maar dat verschil is slechts schijn, want medebepalend voor de inhoud van de open norm van artikel 6:162 BW is de jurisprudentie van het EHRM over artikel 10 EVRM en volgens die jurisprudentie zijn ook meningsuitingen aanvaardbaar die ‘offend, shock or disturb the State or any sector of the population’, dus ook meningsuitingen die *prima vista* onbetamelijk zijn.

18 Artikel 3 lid 1 van de statuten van de Stichting Raad voor de Journalistiek.

19 RvdJ 2002-44 (Ruysenaars en Honkoop/SBS) en RvdJ 2003-21 (Hingst/De Telegraaf).

20 RvdJ 83-1 (Lisser/Middelburg en Tamboer).

Dat er geen verschil bestaat tussen de toetsingscriteria van de Raad en de rechter wordt nog duidelijker als men nagaat hoe de rechter de norm van artikel 6:162 BW hanteert als het gaat om beroepsfouten. De norm die in de civiele jurisprudentie bij beroepsfouten geldt, is:

*hoe zou een redelijk bekwaam en redelijk handelend vakgenoot in vergelijkbare omstandigheden hebben gehandeld?*²¹

Uit de jurisprudentie blijkt dat de rechter dit criterium zowel bij wanprestatie als bij onrechtmatige daad toepast en het criterium hanteert voor alle beroepen, ongeacht welke, hoewel in de juridische literatuur de term ‘beroepsfout’ voornamelijk wordt gebruikt voor fouten begaan in de uitoefening van vertrouwensberoepen als arts, advocaat, accountant en notaris.²²

Gelet op de in de civiele rechtspraak ontwikkelde norm van de redelijk bekwaame en redelijk handelende vakgenoot mag worden verwacht dat de rechter veel waarde hecht aan de normen die in de desbetreffende beroepsgroep leven, meestal tot uitdrukking gebracht in uitspraken van tuchtrechters (bijv. het Medisch Tuchtcollege) of zelfregulerende instanties (zoals de Reclame Code Commissie of de Raad voor de Journalistiek). Een uitspraak van de Hoge Raad uit 1996 lijkt dit te bevestigen. In dit arrest nam de Hoge Raad het oordeel van de Raad van Tucht voor het Schadeverzekeringsbedrijf over de misdraging van een verzekeraar zonder meer over.²³ In het eerder vermelde arrest Het Parool/Van Gasteren deed de Hoge Raad hetzelfde met een uitspraak van de Raad voor de Journalistiek.²⁴

In de lagere rechtspraak wordt de beslissing van een tuchtrechter of een zelfregulerende instantie soms zelfs zonder meer doorslaggevend geacht. Dit gebeurde o.a. in een arrest van het Hof Amsterdam uit 1988 waarin een beslissing van de Raad voor de Journalistiek volledig werd overgenomen. (De Raad voor de Journalistiek had een klacht van een advocaat over de bewering in VN,

²¹ Zie HR 9 november 1990, NJ 1990, 26.

HR 26 april 1991, NJ 1991, 455.

HR 2 maart 2003, RvdW 2003, 47.

Hof Amsterdam 8 juni 2000, NJ 2000, 520.

Hof Den Haag 26 maart 2003, NJ 2003, 249.

Zie ook van den Akker, *Beroepsaansprakelijkheid ten opzichte van derden* (diss. Universiteit Tilburg), 2001, p. 103.

Michiels van Kessenich-Hoogendam, *Beroepsfouten*, 1995, p. 26.

²² Zie Huijgen, *Beroeps- en dienstenaansprakelijkheid, algemeen*, in Kluwer O.D. (losbladig) VI-4 aantekening 401.

²³ HR 12 januari 1996 NJ 1996, 683.

²⁴ HR 6 januari 1995 NJ 1995, 422.

dat hij schadelijke informatie over een asielzoekster aan de autoriteiten zou hebben verklikt, gegronnd verklaard.)²⁵

Ook het Europese Hof pleegt in zijn afspraken rekening te houden met de journalistieke beroepsopvattingen, zoals o.a. de eerder vermelde arresten inzake De Haes en Gijssels, Fressoz & Roire, Bladet Tromsø²⁶ en meer recent het arrest inzake Pedersen en Baadsgaard²⁷ laten zien. In laatstgenoemde zaak stelde het Hof, onder verwijzing naar de beroepsregel, “the obligation to verify a factual allegation”, vast dat het twijfelachtig was of een reportage waarin de beschuldiging dat een politiecommissaris de verklaring van een getuige in moordzaak bewust zou hebben achtergehouden wel op voldoende betrouwbare gegevens steunde.

Volgens een onderzoek uit 2002 neemt de rechter de beslissingen van de Reclame Code Commissie en haar College van Beroep over beroepsregels meestal zeer serieus,²⁸ zij het dat uit dit onderzoek niet blijkt in welk percentage van de gevallen de rechter de uitspraak van deze zelfregulerende instanties zonder meer overnam.

Een in mediazaken geveerde advocaat stelt dat de civiele rechter dit laatste doorgaans wél doet met de uitspraken van de Raad voor de Journalistiek,²⁹ maar de twee hierboven genoemde – gepubliceerde – uitspraken van Hoge Raad en Hof Amsterdam zijn mijns inziens onvoldoende bewijs voor de juistheid van dit standpunt.

Uit andere rechtspraak valt af te leiden dat een ‘veroordelende’ uitspraak van een tuchtrechter of een zelfregulerende instantie niet automatisch tot civielrechtelijke aansprakelijkheid leidt. Zie bijvoorbeeld de uitspraak van de Hoge Raad uit 1986 over het beweerdelijk klachtwaardig gedrag van een advocaat:³⁰

25 Hof Amsterdam 29 oktober 1988, KG 1988, 724 (Vrij Nederland/Jagt)

Zie verder: Hof Leeuwarden 14 mei 1997, NJ 1998, 580 (t.a.v. een – veroordelende – uitspraak van het Medisch Tuchtcollege).

Rechtbank Den Haag 13 juni 2001, NJ 2001, 445 (t.a.v. een uitspraak van de Raad van Tucht voor registeraccountants n.a.v. de deconfiture van de levensverzekeraar Vie d’Or). V.zr. Rb. Amsterdam 24 oktober 2002, KG 2002, 277; Peper/KPMG (t.a.v. een uitspraak in de z.g. Rotterdamse bonnetjesaffaire van het College van Beroep voor het bedrijfsleven, in hoger beroep van de beslissing van Raad van Tucht voor registeraccountants).

26 EHRM 24 februari 1998, NJ 1998, 360; EHRM 21 januari 1999, NJ 1999, 713; EHRM 20 mei 1999, NJ 2001, 64.

27 EHRM 19 juni 2003, nr. 49017/99., bekrachtigd door de Grand Chamber op 17 december 2004 NJ 2005, 156: Het Hof betwijfelde of de reportage gebaseerd was op “reliable and precise information in accordance with the ethics of journalism”.

28 Venekatte, *Open normen in de reclame*, diss UT 2002, p. 51 en p. 583-584.

29 Van Manen, *Raad en Rechter*, Mediaforum 1999-13.

30 HR 7 februari 1986 NJ 1986, 378.

Ook als zou vaststaan dat de advocaat gedragsregel 42 heeft overtreden, volgt daaruit [...] niet noodzakelijk dat hij jegens oorspronkelijk eiser onrechtmatig heeft gehandeld.

Het Hof Arnhem oordeelde in 1973:

*De uitspraak van de Raad van Discipline dat de advocaat in strijd met hetgeen een zorgvuldig advocaat betaamt heeft gehandeld, leidt niet zonder meer tot civielrechtelijke aansprakelijkheid van de advocaat.*³¹

Michiels van Kessenich-Hoogendam³² gaat echter te ver als zij stelt dat een dergelijke uitspraak slechts 'een van de vele factoren' is die de rechter zal laten meewegen bij het vormen van zijn oordeel. Dit standpunt is een onderschatting van het belang van beroepsnormen voor de rechterlijke beslissing. Zo oordeelde de Hoge Raad in een arrest van 2002:

*[...] indien hij (de rechter) bij de beoordeling van medisch handelen van de arts komt tot een oordeel dat afwijkt van het oordeel dat de tuchtrechter heeft gegeven naar aanleiding van een klacht met betrekking tot hetzelfde medisch handelen, hij zijn oordeel zodanig dient te motiveren dat dit, ook in het licht van de beoordeling door de tuchtrechter, voldoende begrijpelijk is.*³³

Vranken leidt uit dit arrest af dat de rechter de in de betreffende beroepsgroep geldende normen zwaar moeten laten meewegen in zijn (on)rechtmatigheids oordeel.³⁴

De mate waarin de rechter mag afgaan op de opvattingen die in een bepaalde beroepsgroep leven is afhankelijk van het vertrouwen dat de desbetreffende beroepsgroep in het maatschappelijk verkeer geniet. Zo moet de makelaar als een partijdige belangenbehartiger worden gezien, maar mag bij een beëdigd taxateur op diens objectiviteit en onpartijdigheid worden vertrouwd.³⁵ Dit vertrouwen

-
- 31 Idem: Hof Den Haag 11 december 1996, NJ 1997, 552.
 Rechtbank Amsterdam 20 september 1995, NJ 1996, 2.
 Rechtbank Arnhem 7 december 1995, NJ – kort 1996, 2.
 Zo ook bijv. Huijgen O.D. VI-4, p. 11 en Dommering, *Rectificatie of weerwoord*, NJB 2 mei 1987, p. 562.
 Hof Arnhem 29 mei 1973 NJ 1975, 201.
- 32 Michiels van Kessenich-Hoogendam 1995, p. 54.
- 33 HR 12 juli 2002, RvdW 2002, 122.
- 34 Asser – Vranken *Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Algemeen deel, een vervolg*, 2005, p. 94.
- 35 Du Perron (*Overeenkomst en derden*, 1999, p. 265) noemt dit 'normvertrouwen'. Zie ook Van den Akker 2001, p. 160/161.

zal groter zijn bij beroepen waarvoor wettelijke toelatingseisen en een wettelijk tuchtrecht gelden dan bij beroepen die vrij toegankelijk zijn en waarvoor geen tuchtrecht bestaat, zoals bij het beroep van journalist.

Nu, desondanks, het Europese Hof in zijn uitspraken betreffende persvrijheid rekening pleegt te houden met journalistieke beroepsopvattingen (de 'ethics of journalism')³⁶ stelt Grosheide terecht de – retorische – vraag:

*[...] als het Europese Hof in zijn arresten met dit soort normen rekening houdt, wat onze rechters dan te verwijten valt als zij dat op juiste wijze (dus niet klakkeloos) ook doen?*³⁷

Hoe dichter de rechter in zijn (on)rechtmatigheidsoordeel blijft bij de ethische normen die in de journalistieke beroepsgroep leven, hoe beter hij zijn taak vervult. Die taak is immers om 'met eerbiediging van de wet en de rechtszekerheid een zo veel mogelijk aanvaardbare oplossing te geven'.³⁸

Het rekening houden door de rechter met ethische normen die in een beroepsgroep leven, past bij de doorbraak van de ethiek in het privaatrecht, die zich sedert het arrest Blaauwboer/Berlips aftekent.³⁹ Toegespitst op journalistieke ethiek noemt Voorhoof dit een 'osmose' tussen recht en ethiek.⁴⁰

Moelijk aanvaardbaar in het licht van de voor de Raad geldende toetsingsnorm, is de overweging uit een kortgeding-vonnis uit 1988 van de President van de Rechtbank Amsterdam: In een zaak betreffende de bewering van cabaretier Finkers, dat het blad *Privé* zou hebben gesuggereerd een telefonisch interview met hem te hebben gehad maar in werkelijkheid slechts citaten uit vraaggesprekken met andere media aan elkaar zou hebben gevlochten, overwoog de President: *Weliswaar zou in dat geval sprake zijn van journalistiek onfatsoen, waartegen de Raad voor de Journalistiek stelling neemt, doch daarmee is naar burgerlijk recht geen onrechtmatigheid gegeven.*⁴¹

Het bovenstaande betekent naar mijn mening niet dat de Raad, op zijn beurt, zonder meer de oren zou moeten laten hangen naar de jurisprudentie van de

36 Zie in dit verband ook Voorhoof, *Het Europese First Amendment*, Mediaforum 2004-6, p. 202.

37 Grosheide, *Communicatie- & mediarecht*, Ars Aequi Libri 2000, p. 363.

38 Zie Langemeijer, *De verantwoordelijkheid van de rechter*, in: Crombag e.a., *Het rechterlijk oordeel*, 1973, p. 102.

39 Pitlo: Sedert het wijzen van dit arrest heeft 'de ethiek zich een brede baan door ons privaatrecht gebroken' (A. Pitlo, *Na 3 maart 1905*, in: *Gespreide keuze*, Groningen 1974, p. 77).

40 Voorhoof, *Het Europese First Amendment*, Mediaforum 1999-10, p. 2 164 e.v.

41 Pres. Rb. Amsterdam 25 februari 1988, KG 1988-148 (Finkers/Privé).

civiele rechter. Het civiele recht volgt immers meestal op afstand de maatschappelijke ontwikkelingen en is daardoor weinig innovatief.⁴²

Hoewel de Raad zegt dat hij niet gaat over (on)rechtmatigheidsvragen blijkt hij in de praktijk op belangrijke punten het oordeel van de civiele rechter te volgen. Volgens artikel 3 lid 4 van de statuten van de Stichting Raad voor de Journalistiek kunnen de aan de Stichting deelnemende organisaties verzoeken een uitspraak te doen 'omtrent zaken met een algemene strekking en die van principieel belang zijn'. Sedert zijn verbreding in 1982 heeft de Raad drie van dergelijke uitspraken gedaan: over gestolen informatie in 1995, over het gebruik van de verborgen camera in 1996 en over het embargo in 2003. In alle drie de uitspraken klinkt de stem van het civiele recht krachtig door.

In eerstgenoemde uitspraak⁴³ erkent de Raad zich in zijn oordeel te hebben laten leiden door de rechtspraak van de burgerlijke rechter. De Raad stelt voorop dat de journalist maatschappelijk onaanvaardbaar handelt als hij de informatie zelf steelt of de diefstal ervan uitlokt. Ook informatie die door geweld of chantage is verkregen, mag niet worden gepubliceerd. Publicatie van onrechtmatig verkregen, niet voor publicatie bestemde gegevens is volgens de Raad slechts aanvaardbaar als het algemeen belang ermee gediend is en de publicatie geen concreet gevaar voor personen oplevert.⁴⁴

Ook wat betreft het gebruik van een verborgen camera valt er geen licht te bespeuren tussen de principe-uitspraak van de Raad uit 1996⁴⁵ en de uitspraken van de burgerlijke rechter. Schuijt laat zien dat deze uitspraak van de Raad niets anders is dan een compilatie van de civiele jurisprudentie op dit gebied.⁴⁶

42 Zahn: 'De sociologie leert dat onze [...] normenstelsels de tendentie hebben achter te blijven bij de veranderingen in het technisch en economisch milieu van ons leven. Het sociale bewustzijn is voortdurend te laat.' (E. Zahn, *Meningsvorming en maatschappelijke orde*, Amsterdam 1971, p. 97).

43 RvdJ 1995-32. Zie over deze uitspraak ook: Dommering in diens noot onder EHRM 18 mei 2004 NJ 2005, 401 (Plon)

44 De door de Raad genoemde criteria voor het publiceren van gestolen informatie zijn ook terug te vinden in (latere) civiele jurisprudentie zie o.a.:

Rb. Amsterdam 8 oktober 1997, Mediaforum 1997-11/12, p. B157.

Hof Den Haag 4 maart 1999, Mediaforum 1999-4, nr. 21.

Zie over het begaan van strafbare feiten bij nieuwsgaring ook: Schuijt, *De vrijheid van nieuwsgaring als excuus*, in: P. Bakker e.a., *Onthullingsjournalistiek*, p. 150-170, en EHRM 21 januari 1999, NJ 1999, 713 (Fressoz & Roire).

45 RvdJ 1996-44.

46 Zie Schuijt, *De Rechter en de verborgen camera, recente en eerdere jurisprudentie*, AMI 1996, p.83.e.v.

Schuijt ziet ook bij andere wijzen van nieuwsgaring, zoals overvalsjournalistiek en undercoverjournalistiek, geen significante verschillen tussen de opvatting van de Raad en de civiele rechter: Schuijt, 2006, p. 117.

Volgens de Raad rechtvaardigen slechts ‘zwaarwichtige redenen van algemeen belang’ het gebruik van verborgen opnameapparatuur. Daarvan is volgens de Raad alleen sprake als de journalist na gedegen onderzoek tot de conclusie is gekomen dat er geen andere methode is om het publiek voor te lichten over een ernstige misstand, die het algemeen belang raakt, en hij bij het gebruik van de methode het recht op privacy en persoonlijke integriteit respecteert. In de civiele jurisprudentie wordt het gebruik van een verborgen camera c.q. verborgen microfoon eveneens geoorloofd geacht in geval van een ernstige maatschappelijke misstand die op geen andere wijze kan worden onthuld, mits daarbij de persoonlijke levenssfeer van de door de verborgen camera of verborgen microfoon geregistreerde personen niet onevenredig wordt aangetast.⁴⁷

In september 2003⁴⁸ heeft de Raad in zijn derde principe-uitspraak tien spelregels voor het embargo gepubliceerd. De Raad definieert het embargo als ‘een overeenkomst waarbij de nieuwsverschaffer informatie verstrekt en de ontvangende partij geheimhouding toezegt gedurende een korte termijn’. Gepubliceerde civiele jurisprudentie over het embargo is er (nog) niet, maar als de burgerlijke rechter zou worden gevraagd over de embargoregels van de Raad te oordelen, zal de uitkomst naar mijn mening geen verrassend verschil opleveren met het oordeel van de Raad. Immers, de door de Raad geformuleerde spelregels vloeien rechtstreeks voort uit de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek over de overeenkomst. Zo is de regel dat wie een verzoek om embargo aanvaardt zich daaraan dient te houden en de regel dat wie een verzoek om embargo afwijst de nieuwsverschaffer daarover – zo mogelijk – dient te informeren, civielrechtelijk gezien een open deur (artikel 6:217 lid 1 BW). Hetzelfde geldt voor de regel dat publicatie van het onder embargo aangeboden nieuws in andere media het embargo opheft (artikel 6:248 lid 2 BW).

De conclusie lijkt gewettigd dat de wijze waarop de Rechter het toetsingscriterium van artikel 6:162 BW bij beroepsfouten invult (‘hoe zou een redelijk bekwaam en redelijk handelend vakgenoot in vergelijkbare omstandigheden hebben gehandeld?’), ertoe leidt dat er geen inhoudelijk verschil bestaat – althans behoort te bestaan – tussen dat criterium en de toetsingsnorm van de Raad voor de Journalistiek (‘wat is gelet op de journalistieke verantwoordelijkheid maatschappelijk aanvaardbaar?’). Voor degene die deze conclusie als juist

⁴⁷ Zie o.a.:

Hof Amsterdam 28 november 1996, Mediaforum 1997-2, p. B28.

Pres. Rb. Amsterdam 25 september 2000, Mediaforum 2000-11/12, nr. 75.

Hof Amsterdam 14 juli 2001, Mediaforum 2001-10, nr. 39.

⁴⁸ RvdJ 2003-50.

accepteert, rijst wel de vraag of een procedure bij de rechter een klacht bij de Raad hoort uit te sluiten vanwege de ‘ne bis in idem’-regel.⁴⁹ Op dit punt kom ik in het laatste hoofdstuk terug.

7.4 DE RAAD ALS VOORPORTAAL VAN DE RECHTER

Met het bovenstaande is het bezwaar van Schuijt en anderen⁵⁰ tegen een functie van de Raad als voorportaal van de rechter al goeddeels weerlegd.⁵¹ Dit geldt temeer daar de rechter behoefte blijkt te hebben aan deskundige voorlichting over de in de journalistieke beroepsgroep geldende normen om te kunnen beoordelen of een journalistieke gedraging zorgvuldig is geweest in de zin van artikel 6:162 BW.⁵² Wie zou hem – in de huidige omstandigheden – idealiter die voorlichting beter kunnen geven dan een instituut als de Raad voor de Journalistiek? Jurgens zegt:

*Wat geldt als onzorgvuldig? Daarvoor kijkt de rechter naar de in de maatschappij geldende normen van moraal en fatsoen. Hoe doet hij dat dan? Als er een Raad voor de Journalistiek is die normen van moraal en fatsoen voor journalisten probeert te presenteren, waarom mag de rechter daar dan niet op letten?*⁵³

Zoals eerder aangegeven, acht Dommering⁵⁴ instandhouding van een instituut als de Raad voor de Journalistiek van belang voor de civiele rechtspraak, waarmee overigens nog niet gezegd is dat de Raad voor de Journalistiek in zijn huidige gedaante daartoe voldoende geëquipeerd is (waarover meer in hoofdstuk 12).

Als Schuijt⁵⁵ stelt dat uit de arresten van het EHRM niet de conclusie mag worden getrokken dat: ‘handelen overeenkomstig de professionele ethiek on-

49 Andersom is er m.i. geen enkel bezwaar tegen dat degene die bij de Raad een opinie heeft verkregen vervolgens aan de rechter vraagt een passende sanctie op te leggen. Dit past ook in de voorstellen van de commissies Rooy en Van Enk (zie hoofdstuk 2, noot 26). Trouwens, men mag de burger zonder zijn goedvinden de toegang tot de overheidsrechter niet ontzeggen: artikel 17 Grondwet.

50 Korthals Altes, *Massacommunicatie*, 1989-3, p. 263 en Oppenoorth 1994-2, p.15.

51 Wèl zou men bezwaar kunnen hebben tegen het systeem van ‘forumshopping’. Zo neemt de Britse Press Complaints Commission geen klacht in behandeling als in dezelfde zaak reeds een vordering bij de civiele rechter aanhangig is gemaakt.

52 Zie Asscher in Schuijt e.a., *Rectificatie*, Amsterdam 1989, p. 29.

53 Jurgens, *Journalistieke ethiek is gewone-mensen-moraal*, Mediaforum 1995-9, p. 4 e.v. in dezelfde zin Van Harinxma 2006, p. 111.

54 Zie Dommering in diens noot onder EHRM 2 mei 1999, NJ 2001, 64.

55 Schuijt, *Aantasting van eer en goede naam e.a.*, in: Kluwer O.D. (losbladig) VII aantekening 197.

rechtmatig handelen te allen tijde uitsluit en dat evenmin mag worden geconcludeerd dat niet overeenkomstig de beroepsnormen handelen ook steeds onrechtmatig is, is dat naar mijn mening juist in die zin dat de rechter, bij de vraag welk gewicht hij moet toekennen aan een beslissing van de Raad over dezelfde feiten en omstandigheden zich dient te realiseren dat de Raad in wezen dezelfde toetsingsnorm hanteert als in het burgerlijk recht geldt. Wel dient de rechter in zijn oordeel te laten meewegen dat:

- de Raad zich (nog) niet houdt aan artikel 10 lid 2 EVRM;
- de Raad geen wettelijke basis heeft;
- bij de samenstelling van de Raad vraagtekens zijn te plaatsen;
- de klager bij de Raad voor de Journalistiek niet dezelfde processuele mogelijkheden heeft als onder het burgerlijk procesrecht;
- er enkele wezenlijke verschillen in opvatting bestaan tussen de Raad en de rechter (zie hoofdstuk 8).

In de literatuur worden vier gevallen genoemd waarin de Raad en de rechter, oordelend over dezelfde feiten en omstandigheden, tot verschillende uitspraken kwamen.⁵⁶ Bij nadere beschouwing blijkt het echter telkens te gaan om gevallen waarin de Raad een m.i. onjuiste beslissing gaf.

De zaak-Hiltermann⁵⁷

De radiocommentator Hiltermann wordt door de Volkskrant 'antisemitisch' genoemd. De Raad acht de klacht van H. tegen de Volkskrant ongegrond. Het Hof oordeelt dat de Volkskrant onrechtmatig jegens H. heeft gehandeld omdat zij geen enkel bewijs voor de ernstige beschuldiging heeft geleverd.

De uitspraak van de Raad was naar mijn mening onjuist: in recentere uitspraken stelt de Raad terecht de eis dat een journalist geen kwetsende beschuldigingen mag uiten als hij die niet met feiten onderbouwt.⁵⁸

De zaak-Foudraine⁵⁹

In een recensie in het Parool wordt psychiater F. 'kwakzalver' genoemd. De Raad acht deze kwalificatie onzorgvuldig wegens onvoldoende motivering. De rechtbank oordeelt anders: volgens haar komt een recensent ruime vrijheid toe om

⁵⁶ Zie o.a. Schuijt, *Ethiek in de journalistiek*, Van Dijck e.a. Amsterdam 1995, p. 84 e.v.

⁵⁷ RvdJ 1970-5 en Hof Amsterdam 8 januari 1970 NJ 1970, 67. Hoewel deze uitspraken buiten de onderzochte periode vallen zijn ze volledigheidshalve toch vermeld.

⁵⁸ Zie bijvoorbeeld RvdJ 1998, 22 (Hendriks/Mandemaker) en Ten Hoove 2003, p. 148.

⁵⁹ RvdJ 1986-11 en Rechtbank Amsterdam 21 februari 1990. De beslissing van de Rechtbank is niet gepubliceerd, maar geciteerd in Schuijt 1995, p. 86.

zich kritisch over een boek uit te laten door zijn eigen visie, met terzijdelating van nuances, daartegenover te stellen.

Ook in dit geval was de uitspraak van de Raad ondeugdelijk: in een latere uitspraak deelt de Raad laatstgenoemde opvatting van de rechter en acht hij gebruik van het woord 'kwakzalver' in recensies wél toelaatbaar.⁶⁰

De zaak-Rails⁶¹

In een reportage in het NS-blad *Rails* wordt door een gangster een jonge vrouw omgebracht. Zowel dader als slachtoffer dragen kleding met merk en prijskaartje. De Raad acht de klacht van het vrouwensecretariaat van de FNV gegrond en oordeelt dat de reportage onzorgvuldig is wegens vermenging van informatie en commercie.⁶² Het Hof acht de reportage niet onrechtmatig, ofschoon 'wellicht in strijd met de goede smaak'. De vordering tot rectificatie van de stichting Blijf van mijn Lijf wordt afgewezen.

Ook in dit geval was de beslissing van de Raad niet juist: Over welke vermenging van informatie en commercie heeft de Raad het? De zogenaamde 'reportage' was evident niets meer of minder dan een reclameboodschap.⁶³ De Raad had zich onbevoegd moeten verklaren.⁶⁴

De zaak-Lombok⁶⁵

RTL 4 besteedt in het programma 'Ooggetuige' aandacht aan de onevenwichtige etnische bevolkingssamenstelling van de Utrechtse wijk Lombok. De Raad oordeelt dat de uitzending bestaande vooroordelen over buitenlanders kan bevoor-

60 RvdJ 1991, 22 (Selier/Vrij Nederland).

61 RvdJ 1993-10 en Hof Amsterdam 29 juli 1993; Mediaforum 1993-9.

62 Oppenoorth noemt de uitspraak van de Raad 'een dramatische misslag' (Mediaforum 1994, p. 14).

63 Juist was dan ook de overweging van de Raad voor de Journalistiek dat met de publicatie kennelijk geen ander doel was beoogd 'dan het aanprijzen van nieuwe modekleding'. De uitspraak van de Reclame Code Commissie van 6 oktober 1992, dat de publicatie in *Rails* géén reclame-uiting in de zin van artikel 1 van de Nederlandse Reclame Code was (de RCC verklaarde zich onbevoegd van de klacht van het FNV kennis te nemen) klopte niet. Ik realiseer mij dat ik mij door deze stellingname enigszins bezondig aan wat Vranken terecht 'het meest verschrikkelijke en nutteloze' vindt dat in het recht bestaat: discussies over wie bevoegd is. Asser-Vranken 2005, p. 141.

64 Overigens, ook 'commercial speech' geniet volgens constante jurisprudentie van het Europese Hof de bescherming van artikel 10 lid 1 EVRM: zie o.a. EHRM 11 december 2003 (Krone Verlag 3), Mediaforum 2004-2, nr. 6.

65 RvdJ 1993-19 en President Rechtbank Amsterdam 8 april 1993; Mediaforum 1993-5, p. 59.

ren of oproepen en acht daarom de klacht tegen RTL 4 gegrond wegens gebrek aan objectiviteit en het inspelen op racistische en discriminerende opvattingen jegens allochtonen. De president van de Rechtbank Amsterdam oordeelt dat de uitzending niet onrechtmatig is, omdat de programmamakers niet tot haat of discriminatie hebben aangezet.

Ook deze uitspraak van de Raad was minder gelukkig: Immers in een eerdere uitspraak over een reportage van TROS Aktua over belhuizen van allochtonen besliste de Raad terecht dat een journalistieke gedraging die vooroordelen *kan* bevestigen of versterken, die gedraging nog niet klachtwaardig maakt.⁶⁶

7.5 CONCLUSIE

De belangrijkste conclusie die uit dit hoofdstuk valt te trekken is dat, zeker na het Steur-arrest, de Raad zich niet langer kan onttrekken aan te toepassing van art. 10 EVRM en de daarin gestelde noodzakelijkheidstoets, temeer daar de norm waaraan de Raad journalistieke gedragingen toetst niet wezenlijk verschilt van de toetsingsnorm die de rechter hanteert.⁶⁷ Wat maatschappelijk betamelijk c.q. aanvaardbaar is wordt medebepaald door de jurisprudentie van het EHRM.

Omdat het in de in 7.4 genoemde vier gevallen⁶⁸ ging om (wegens strijdigheid met eigen eerdere of latere jurisprudentie) notoir onjuiste beslissingen van de Raad, kan daaruit niet worden afgeleid dat het onjuist is als de rechter het oordeel van de Raad volgt.⁶⁹ Integendeel, er is veel voor te zeggen om een instituut als de Raad als voorportaal voor de rechter te laten fungeren. Wel is de conclusie gerechtvaardigd dat de rechter elke uitspraak van de Raad op zijn eigen merites moet beoordelen en een uitspraak van de Raad voor de Journalistiek in een concrete zaak dus nooit klakkeloos moet overnemen. Daar denkt het EHRM ook zo over: in een arrest uit 2006 kwam het Hof tot de vaststelling dat artikel 10 EVRM was geschonden hoewel de Conseil Suisse de la Presse overtreding van de beroepsregels had vastgesteld. Journalist Stoll van de Sonntags-Zeitung had in zijn blad gedeelten gepubliceerd van de vertrouwelijke brief die de Zwitserse

66 RvdJ 1989-7. Idem RvdJ 1996-22 (Landelijk Buro Racismebestrijding/De Telegraaf): 'dat reeds bestaande vooroordelen worden bevestigd, is naar het oordeel van de Raad onvoldoende om de klacht gegrond te verklaren.'

67 Dit zou wellicht anders worden als de Raad niet langer gebonden was aan de statutair voorgeschreven toetsing aan de maatschappelijke aanvaardbaarheid van journalistieke gedragingen. Immers niet alle regels van journalistieke ethiek zijn onder de huidige toetsingsnorm te vatten.

68 Andere vergelijkbare gevallen zijn er, zover ik kan nagaan, niet.

69 Trouwens: in twee van de vier gevallen ging het oordeel van de Rechter aan dat van de Raad vooraf.

ambassadeur in de VS aan zijn ministerie had geschreven over de aanspraken van slachtoffers van de Holocaust op tegoeden bij Zwitserse banken. De journalist had in zijn publicatie gesteld dat de ambassadeur met de oorlogzuchtige taal van zijn brief de Joden had beledigd. Stoll werd door de strafrechter tot een boete veroordeeld wegens het openbaar maken van een vertrouwelijk document. De Presserat overwoog dat het publiceren van een diplomatiek stuk door de media toelaatbaar is als zij menen dat daarmee een publiek belang wordt gediend. Volgens de Raad had de Sonntags-Zeitung echter onverantwoordelijk jegens de ambassadeur gehandeld door slechts een verkorte versie van het document te publiceren. Het EHRM erkende dat bij een keus voor integrale publicatie van het stuk de lezers beter een eigen oordeel zouden hebben kunnen vormen, maar achtte (in meerderheid) de vrijheid van de journalist om zijn eigen vorm van berichtgeving te kiezen toch doorslaggevend.⁷⁰

Uitspraken van de Raad zijn voor de rechter van belang als zij voor de ontwikkeling van de beroepsethiek vernieuwend zijn. Jammer genoeg zijn daarvan in de jurisprudentie van de Raad weinig voorbeelden te vinden. Het is in ieder geval onjuist als de rechter het oordeel van de Raad volgt in gevallen dat de Raad standpunten inneemt die zich niet verdragen met uitspraken van het EHRM⁷¹

70 EHRM 25 april 2006 nr. 69698/01. Ook in een andere uitspraak van dezelfde datum besliste het Hof dat publicatie van vertrouwelijke of geheime informatie, in het licht van art. 10 EHRM, toelaatbaar is: EHRM 25 april 2006 nr. 77551/10 (Dammann).

71 Een goed voorbeeld daarvan is te vinden in de uitspraak van de Vزر Rechtbank Amsterdam van 23 februari 2006 inzake Bakker en Leefbaar Amsterdam 92 /Het Parool (rolno. 334170/KG 06-131; niet gepubliceerd), waarin de voorzieningenrechter de uitspraak van de Raad voor de Journalistiek (RvdJ 2005-72) naast zich neerlegde. De kortgeding-rechter achtte (in lijn met de uitspraak van het EHRM in de zaak Lingens), anders dan de Raad, de kwalificatie 'sjoemelen' niet ontoelaatbaar voor het financieel handelen door een gemeenteraadslid in strijd met de wet.

Dit betekent overigens niet dat de opvattingen van het EHRM over "the ethics of journalism" altijd even gemakkelijk te vinden zijn. De uitspraken van het Hof zijn immers niet altijd eenduidig: In de zaak Stoll waren drie van de zeven leden van het Hof, in een dissenting opinion, van mening dat rekening gehouden had moeten worden met het oordeel van de Conseil Suisse de la Presse.

In de (in noot 27 genoemde) uitspraak van de Grand Chamber meenden acht van de zeventien rechters dat Pedersen en Baadsgaard hadden mogen afgaan op één niet door hen gecheckte getuigenverklaring, terwijl een nipte meerderheid vond dat dit een onvoldoende "factual basis" voor de beschuldiging vormde dat het politieonderzoek, waarover zij hadden bericht, schandalig slecht was geweest. Eenzelfde krappe meerderheid manifesteerde zich in EHRM 24 november 2005 nr 53886/00 (Tourancheau et July) betreffende de toelaatbaarheid van het in Frankrijk geldende wettelijk verbod om gegevens te publiceren uit een (nog) niet openbaar strafdossier.

of die wezenlijk verschillen van diepgewortelde opvattingen in het civiele recht.
Over laatstgenoemde verschillen gaat het in het volgende hoofdstuk.

8 Uitspraken van Raad en rechter, de verschillen

De raad, hoewel zelfreguleringsinstituut, lijkt zich te ontwikkelen in de richting van een vierde instantie, voor Rechtbank, Hof en Hoge Raad. W.C. van Manen¹

In dit hoofdstuk zijn alle uitspraken van de Raad voor de Journalistiek vanaf 1982 vergeleken met uitspraken van de civiele rechter in min of meer vergelijkbare zaken in dezelfde periode.

Hoewel de jurisprudentie van Raad en rechter, zoals ik eerder heb betoogd, gelet op de voor beiden geldende toetsingscriteria, niet wezenlijk van elkaar zou behoren te verschillen – dit laatste is in de praktijk dan ook meestal het geval – blijken er toch drie belangrijke verschillen in opvatting te bestaan tussen Raad en rechter.

8.1 ONJUISTE BERICHTGEVING

Volgens vaste jurisprudentie van de civiele rechter rust op degene die in een publicatie feiten heeft gesteld die in de procedure door de eiser worden betwist, de bewijslast van de juistheid van die feiten. Zo oordeelde de president van de Rechtbank Maastricht in een vonnis uit 1994 (in een procedure naar aanleiding van een publicatie waarin was beweerd dat eiser vele tienduizenden guldens te veel in rekening zou hebben gebracht bij het herstel van woningen te Heerlen):

*Het behoeft geen betoog dat het de aanklager is op wie in beginsel de last rust de inhoud van zijn beschuldiging aannemelijk te maken, als de beschuldigde datgene waarvan hij wordt beticht ontkent. Immers: hoe ongerijmder de beschuldiging des te moeilijker is het voor de beschuldigde aannemelijk te maken dat hem géén blaam treft.*²

In een procedure van de tv-presentator Ron Brandsteder tegen een aantal entertainmentbladen, naar aanleiding van een artikel waarin een vrouw was geciteerd die beweerde dat hij de vader zou zijn van haar buitenechtelijke zoon, besliste de voorzieningenrechter van de Rechtbank Amsterdam:

1 W.C. van Manen, *Raad en rechter*, Mediaforum 1999-13, p. 362.

2 Pres. Rb. Maastricht 23 februari 1994, KG 1994, 99.

*Zolang het voor de entertainmentbladen niet mogelijk is een verhaal, dat verstrekkende gevolgen voor de betrokkene heeft, op waarheid te onderzoeken dienen zij zich van publicatie daarvan te onthouden.*³

Volgens artikel 150 Rv draagt de partij die zich beroept op rechtsgevolgen van door haar gestelde feiten of rechten, de bewijslast van die feiten of rechten, tenzij uit de eisen van redelijkheid en billijkheid een andere verdeling van de bewijslast voortvloeit. Het is een regel van redelijkheid en billijkheid dat ontkenningen niet behoeven te worden bewezen omdat op degene die iets stelt het bewijs rust en niet op degene die iets ontkent ('negativa non sunt probanda; affirmanti incumbit probatio, non neganti').⁴

Dat degene die betwiste feiten in een publicatie heeft geponeerd de juistheid daarvan in een procedure heeft te bewijzen is door het EHRM in zijn uitspraak van 7 mei 2002 niet in strijd geacht met artikel 10 EVRM.⁵ De stelling van Peters⁶ dat deze bewijslastverdeling wringt met de vrijheid van meningsuiting kan dan ook niet worden gevolgd.

Deze bewijslastverdeling leidt er overigens niet toe niet dat de eiser zich aan de stelplicht van de onjuistheid van de gepubliceerde feiten kan onttrekken. Hij moet in de dagvaarding zo nauwkeurig mogelijk aangeven welke van de in de publicatie jegens hem gedane beweringen onjuist zijn.⁷

Het bovenstaande wil overigens niet zeggen dat van de gedaagde/publicist altijd kan worden gevergd het volle bewijs te leveren van de juistheid van de gepubliceerde feiten. In een kort geding ontbreken daarvoor meestal de tijd en de gelegenheid. Volgens vaste jurisprudentie brengt de hier geschetste bewijslastverdeling met zich dat gedaagde de gepubliceerde feiten op zijn minst aannemelijk moet maken.⁸ Deze rechtspraak haakt in op een van de door de Hoge Raad in een arrest uit 1983⁹ genoemde criteria voor het beantwoorden van de (on)rechtmatigheidvraag bij beweerdelijk onjuiste berichtgeving:

De mate waarin ten tijde van de publicatie de verdenkingen steun vonden in het toen [d.w.z. ten tijde van de publicatie, M.] beschikbare feitenmateriaal.

3 V.zr. Rb. Amsterdam 20 juni 2002 (Brandsteder/Party, Story en Weekend), KG 2002, 179.

4 W.D.H. Asser, *Bewijslastverdeling*, 2003, p. 45, en Asser, Anema, Verdam, *Van bewijs*, 1953, p. 82-83.

5 EHRM 7 mei 2002, McVicar/UK, nr. 46311/99.

6 J.A. Peters, *Het primaat van de vrijheid van meningsuiting* (diss. Universiteit Leiden), 1981, p. 96.

7 Zie o.a. Pres. Rb. Rotterdam 4 april 2000, KG 2000, 159 en Rb. Amsterdam 6 oktober 2004, Mediaforum 2004-11/12, p. 354.

De Hoge Raad overweegt in dit arrest dat het van belang is dat individuele burgers niet worden blootgesteld aan 'lichtvaardige verdachtmakingen'.

De President van Rechtbank Amsterdam oordeelde¹⁰ in een vonnis naar aanleiding van een publicatie over de beweerdelijke betrokkenheid van een Amsterdamse advocaat bij de misdaadorganisatie van Bruinsma:

Het gaat te ver om van degenen die feiten openbaar maken te vergen dat zij tegenover een ontkenning daarvan de juistheid van die feiten bewijzen. In een zodanig geval moet publicatie geoorloofd worden geacht indien bij het onderzoek naar die feiten voldoende zorgvuldigheid is betracht en gebruik is gemaakt van genoegzaam betrouwbare bronnen.

De jurisprudentie van de Raad voor de Journalistiek staat met het bovenstaande op gespannen voet. De Raad gaat er, net als de rechter, van uit dat de klager concreet dient aan te geven wat er feitelijk onjuist is in de gewraakte publicatie,¹¹ maar de Raad eist aanzienlijk meer van de klager: hij gaat er in het merendeel van de uitspraken van uit dat op de klager de plicht rust de onjuistheid van de in de publicatie vermelde feiten te bewijzen. De volgende uitspraken maken dit duidelijk.

In een uitspraak uit 1983 betreffende een artikel over het beweerdelijk onvoldoende niveau van cursussen voor het vaarbewijs voor de pleziervaart overwoog de Raad:

*Volgens klaagster is een aantal passages uit de aangevallen publicatie feitelijk onjuist. Klaagster heeft echter geen gegevens aangedragen die het de Raad mogelijk maken zich hierover een oordeel te vormen.*¹²

8 Zie o.a.:

Pres. Rb. Amsterdam 8 februari 1990, KG 190-89 (Jover/Trouw).

Pres. Rb. Utrecht 16 april 1993, KG 1993-223 (Hummon/NCB).

Pres. Rb. Groningen 26 juni 1996, KG 1996-238 (Pinto/v. Gelder).

Pres. Rb. Arnhem 28 juni 1997, KG 1997-53 (v.G./DS en BS).

Pres. Rb. Haarlem 20 februari 1997, KG 1997-117 (Vos/NRC Handelsblad).

Pres. Rb. Rotterdam 4 april 2000, KG 2000-159 (Langendoen/NRC-Handelsblad).

Pres. Rb. Rotterdam 6 april 2000, Mediaforum 2000-5 nr. 34 (Vos/Algemeen Dagblad).

9 HR 24 juni 1983, NJ 1984, 801.

10 Pres. Rb. Amsterdam 18 februari 1993, Mediaforum 1993-4, p. 53 (Engelsma/Middelburg).

Idem Pres. Rb. Amsterdam 9 juni 1987, KG 1987-301 (Stichting Nederland-Amerika/Financieel Economisch Magazine FEM).

Pres. Rb. Haarlem 1 mei 1986, KG 1986-378 (X/Panorama).

11 Zie bijv. RvdJ 1999-11 (Pijpers/Kagie, Vrij Nederland).

RvdJ 1999-68 (SSH/Ouwerkerk, Cobouw).

RvdJ 2000-24 (Rombouts/Bezemer, Amsterdams Stadsblad).

12 RvdJ 1983-9 (Amsterdams Navigatie Instituut/Raap, Westfries Weekblad).

Een uitspraak uit 1988 ging over een artikel waarin de exorbitante prijs voor gehoorapparaten aan de kaak werd gesteld onder de kop *Gehoorgestoorden in Nederland al jarenlang een oor aangenaaid*. De Raad oordeelde:

*Klaagster heeft niet waargemaakt dat onjuiste feiten zijn vermeld.*¹³

Een uitspraak uit 1997 betrof een artikel over het (toen) dreigende financiële debacle van Sport 7. De Raad overwoog:

*[...] dat klaagster in gebreke is gebleven aannemelijk te maken dat de beweringen van de journalist inderdaad onjuist waren [...]*¹⁴

Voor degene die de opvatting huldigt dat op de klager de bewijslast van de onjuistheid van de gepubliceerde feiten rust, is het logisch een klacht ongegrond te achten c.q. een klacht af te wijzen als de beweringen van de klager en de betrokkene lijnrecht tegenover elkaar staan. Dat doet de Raad dan ook steevast. Illustratief daarvoor zijn de navolgende uitspraken.

- Een geval uit 1991 ging over de bewering van de Nieuwe Revu dat de kosten van Scientology-cursussen werden gebruikt als fiscale belastingaftrekpost. Deze bewering werd door slechts één anonieme bron bevestigd. De Raad wees de klacht af met als motivering dat de meningen van partijen lijnrecht tegenover elkaar stonden.¹⁵
- Een uitspraak uit 1992 betrof de – door de klager betwiste – berichtgeving in de Graafschapsbode over een bankrekening die klager in zijn faillissement verborgen zou hebben gehouden. De Raad achtte de klacht ongegrond omdat hij de onjuistheid van de berichtgeving niet had kunnen vaststellen.¹⁶
- Uit hetzelfde jaar is een uitspraak over een klacht die zich o.a. richtte tegen de bewering in de Haagse Courant dat een bestuurslid van de Nederlands-Russische Kamer van Koophandel een duister zakelijk verleden zou hebben. De Raad achtte de klacht wat betreft de aantijgingen aan het adres van dit bestuurslid ongegrond, omdat hij niet had kunnen vaststellen waar het gelijk met betrekking tot de vermelde feiten lag.¹⁷

13 RvdJ 1988-27 (Fida/van Meurs, Vrij Nederland).

14 RvdJ 1997-2 (Sport 7 BV/Nieuwstribune).

15 RvdJ 91-25 (Scientology Kerk/Rensen, Nieuwe Revu).

16 RvdJ 92-8 (Holman/Selles, Graafschapsbode).

17 RvdJ 92-18 (Nederlands-Russische Kamer van Koophandel/Van Alphen, Haagsche Courant).

- Een uitspraak uit 1996 ging over een publicatie in Vrij Nederland waarin was beweerd dat klaagster een inmiddels overleden HIV-patiënt genezing zou hebben beloofd. De Raad zei de feitelijke juistheid van de publicatie niet te hebben kunnen vaststellen en achtte de klacht ongegrond.¹⁸
- Ook uit 1996 is de uitspraak over een klacht betreffende een artikel in het Utrechts Dagblad onder de kop *Genderkliniek riekt naar boerenbedrog*. De journalist had voor zijn artikel geput uit een radio-interview van de EO met klager. De Raad achtte de klacht ongegrond, omdat hij niet had kunnen vaststellen of er onjuist was geciteerd uit het radio-interview, waarvan de tekst niet ter beschikking was gesteld van de Raad.¹⁹
- Uit hetzelfde jaar dateert de uitspraak over een artikel in de Alkmaarsche Courant dat de beschuldiging bevatte dat klager bij een ruzie de deur van een woonhuis zou hebben vernield door er met een nog levend schaap tegenaan te rammen. Volgens klager was het schaap ten tijde van het voorval al dood. De Raad overwoog:
De Raad kan de juiste gang van zaken niet vaststellen en heeft niet kunnen constateren dat er sprake is van relevante onjuistheden in de berichtgeving. (Gevolgd door ongegrondverklaring van dit onderdeel van de klacht.)²⁰
- In 1998 oordeelde de Raad in een zaak waarin de klager als informant van de politie werd aangeduid en waarin tevens werd vermeld dat hij in zijn jeugd wegens afpersing van medescholieren in een tuchthuis was beland:
*De klacht met betrekking tot vermelding van onjuistheden over klager acht de Raad ongegrond, nu de Raad die onjuistheden niet heeft kunnen vaststellen.*²¹
- Een uitspraak uit 2002 betrof een klacht over een artikel in de Groene Amsterdammer met de beschuldiging dat aan klager door het Ministerie van Sociale Zaken een opdracht voor het maken van een kunstwerk was verstrekt als ‘goedmakertje’ voor een afgeblazen privéverbouwing in het huis van de toenmalige minister Melkert. De Raad verklaarde de klacht ongegrond omdat de klager onvoldoende bewijs voor zijn – door de journalist betwiste – standpunt had aangedragen. De Raad overwoog:

¹⁸ RvdJ 96-10 (Aqua Tilis Therapie BV e.a./Van Tijn, Vrij Nederland).

¹⁹ RvdJ 96-33 (Gender behandelcentrum Utrecht/Slagter, Utrechts Dagblad).

²⁰ RvdJ 96-34 (Leijen/Alkmaarsche Courant).

²¹ RvdJ 1998-8 (Brown/P.R. de Vries).

*De standpunten van de partijen ter zake staan lijnrecht tegenover elkaar en er is geen materiaal voorhanden op grond waarvan de Raad kan vaststellen dat de weergegeven gang van zaken onjuist is.*²²

Laatstgenoemde standaardoverweging vindt men met grote regelmaat in uitspraken van de Raad terug. Dat is bijvoorbeeld het geval in een uitspraak uit 2003 waarin een klacht ongegrond werd verklaard, die was ingediend naar aanleiding van een artikel in het Brabants Dagblad met de kop *Stewards FC Den Bosch leveren massaal hun jas in*, over de beweerdelijke vertrouwensbreuk tussen de stewards en de veiligheidscoördinator van de voetbalclub FC Den Bosch.²³

Eenzelfde beslissing volgde in een uit 2004 daterende zaak waarin over een editie van het NOS Journaal werd geklaagd. De krakers van de ‘Blauwe Aanslag’ (een voormalig belastingkantoor in Den Haag) zouden volgens het NOS Journaal bij de ontruiming stenen naar politie en voorbijgangers hebben gegooid, hetgeen door de krakers werd ontkend. De Raad overwoog:

*Ofer gericht met stenen naar politie en voorbijgangers is gegooid, heeft de Raad niet kunnen vaststellen.*²⁴

De Raad maakt het ‘aangeklaagde’ journalisten bij een discussie over de juistheid van de gepubliceerde feiten extra gemakkelijk door niet van hen te verlangen dat zij de door hen gemaakte aantekeningen overleggen. Dit blijkt o.a. uit een uitspraak uit 2000: op de klacht van architect Zwarts dat hij niet juist zou zijn geciteerd door het Nieuw Kamper Dagblad volgde de beslissing:

*De Raad deelt in dit verband het oordeel van betrokkenen dat aantekeningen vanwege de mogelijkheid deze achteraf te wijzigen en aan te passen niet als bewijs kunnen dienen.*²⁵

In 2002 kwam de Raad tot eenzelfde oordeel.²⁶ Toen ging het over de klacht van iemand die beweerde dat zijn uitlatingen tijdens de behandeling van een door hem aangespannen zaak bij het Centraal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg onjuist waren weergegeven door de Volkskrant.²⁷

22 RvdJ 2002-47 (Van Haafden/Van Casteren, Groene Amsterdammer).

23 RvdJ 2003-62 (Langenhuisen/Van der Put, Brabants Dagblad).

24 RvdJ 2004-25 (Vereniging van Vrienden en Vriendinnen van de Blauwe Aanslag/NOS Journaal).

25 RvdJ 2000-27 (Zwarts/Blankvoort, Nieuw Kamper Dagblad).

26 RvdJ 2002-10 (Van Os/Jungschlaeger, de Volkskrant).

In alle hierboven genoemde gevallen zou de rechter zeer waarschijnlijk de door de publicatie gelaedeerde burger, wegens het niet- aannemelijk gemaakt zijn door de journalist van de door hem gestelde feiten, in het gelijk hebben gesteld.

Slechts zeer sporadisch verdeelt de Raad de bewijslast zoals de rechter dat zou hebben gedaan. Dat is gebeurd in de navolgende zaken.

In een uitspraak uit 1990 over een publicatie in het Helmonds Dagblad valt te lezen:

*Betrokkene heeft niet kunnen waarmaken dat dr. Veenhoven leider is geweest van het Nationaal Front.*²⁸

en in een uitspraak betreffende een artikel in De Telegraaf uit 1991:

*De door de woordkeus gewekte suggestie van financiële onregelmatigheden in de gewraakte zinsnede over 'financiële praktijken' vindt evenmin steun in de feiten en wordt niet waargemaakt.*²⁹

Twee jaar later overwoog de Raad naar aanleiding van een klacht over een artikel in de Volkskrant onder de kop *Heertje in de modder* over de beweerdelijke vete tussen de econoom Heertje en de Amsterdamse advocaat Voûte:

*Daar het artikel geen bewijs levert voor de beschuldiging en betrokkene in zijn verweer de juistheid daarvan niet aannemelijk maakt, heeft betrokkene daarmee de grenzen overschreden van hetgeen, gelet op zijn journalistieke verantwoordelijkheid, maatschappelijk aanvaardbaar is.*³⁰

Een enkele maal onthoudt de Raad zich van een oordeel als stellingen van partijen met betrekking tot feiten lijnrecht tegenover elkaar staan. Dit gebeurde bijv. in een zaak betreffende een artikel in de Groene Amsterdammer over privédetectives in Nederland waarin klager (eigenaar van een detectivebureau) beweerde onjuist te zijn geciteerd, waardoor de positie van detectives in het artikel geen recht zou zijn gedaan. De Raad overwoog niet te hebben kunnen

27 De civiele rechter aanvaardt dat de journalist door middel van eigen aantekeningen bewijs kan leveren van de feitelijke juistheid van zijn publicatie. Zie Rb Amsterdam 28 oktober 1998 Mediaforum 1999-1, nr. 5. De zaak betrof het interview van de Volkskrant met Huibregtsen i.v.m. de kandidatuur van Prins Willem-Alexander voor het Internationaal Olympisch Comité (H. zou de prins tijdens het interview een judas en een saboteur hebben genoemd).

28 RvdJ 1990-19 (Stichting NZAW/Mandemaker, Helmonds Dagblad).

29 RvdJ 1991-3 (Moermanvereniging/De Telegraaf).

30 RvdJ 1993-7 (Heertje/de Volkskrant).

vaststellen of klager inderdaad verkeerd was geciteerd en deed daarom over dit onderdeel van de klacht geen uitspraak.³¹ Eenzelfde oordeel valt te lezen in een zaak over de vraag of de VARA toestemming had gevraagd om een telefoongesprek met klaagster, de Bond tegen het vloeken, uit te zenden.³² Het telefoongesprek was door presentator Spijkerman gebruikt om de Bond tegen het vloeken te bestempelen als ‘knuppels van de week’ in zijn programma ‘Steen en been show’. Hetzelfde vond plaats in een zaak tegen de NCRV, die in een documentaire over het werk van de rivierpolitie in de Regio Rotterdam-Rijnmond beelden had getoond van de, door zelfmoord omgekomen, zoon van klagers zonder dat zij daarvoor toestemming hadden gegeven. De NCRV ging ervan uit dat de rivierpolitie de nabestaanden vooraf had geïnformeerd. De Raad oordeelde niet te hebben kunnen vaststellen welke afspraken tussen NCRV en rivierpolitie waren gemaakt en onthield zich van een oordeel.³³

Laatstgenoemde uitspraken van de Raad lijken – hoewel de Raad daar niet expliciet naar verwijst – te zijn gebaseerd op artikel 9 lid 3 van zijn Reglement, dat luidt:

Indien en voor zover de Raad bij zijn beraadslagingen niet tot het inzicht kan komen dat de behandeling van het klaagschrift met de vereiste grondigheid kan geschieden en dat de Raad daarbij aan de verdediging van de belangen van de betrokkenen voldoende recht kan doen wedervaren, zal de Raad zich om die reden van het geven van een oordeel inzake het klaagschrift onthouden.

Deze bepaling is echter voor een andere situatie geschreven, namelijk het geval dat de inhoud van het klaagschrift ontoereikend is voor een deugdelijke behandeling van de zaak. In een civiele procedure wordt dan gesproken van ‘obscuur libel’.

8.2 AANTASTING VAN EER EN GOEDE NAAM

De Raad en rechter hebben in gevallen van een ernstige beschuldiging die de eer en goede naam aantasten, verschillende standpunten wat betreft het vereiste van hoor en wederhoor.

Het is vaste jurisprudentie van de civiele rechter dat de journalist de plicht heeft de beschuldigingen tegen personen te onderbouwen met een deugdelijk onderzoek. Gepubliceerde feiten moeten volgens de Hoge Raad, zoals vermeld, steun vinden in het ten tijde van de publicatie beschikbare feitenmateriaal. Zo oordeelde de Hoge Raad in 1985 in een zaak betreffende de bewering van de

31 RvdJ 1988-19 (Van der Berg/Groene Amsterdammer).

32 RvdJ 1995-2 (Bond tegen het vloeken/Spijkerman, VARA).

33 RvdJ 1997-7 (Ramaker/NCRV).

journalist Grijpma dat de Surinaamse politicus Herrenberg zou hebben bemiddeld bij een door Bouterse af te sluiten miljoenenlening, te betalen met zwart geld afkomstig uit cocaïnehandel:

*Bij de beantwoording van de vraag of en in welke mate de verdenkingen tegen Herrenberg ten tijde van de publicatie steun vonden in het toen beschikbare feitenmateriaal heeft het Hof kennelijk uit de verklaringen welke de heren Chin a Sen en Haakmat hebben afgelegd, afgeleid dat hetgeen Grijpma heeft gepubliceerd omtrent hetgeen deze heren hem hebben laten weten, steun vond in hun vóór die publicatie jegens hem afgelegde verklaringen.*³⁴

Voor een deugdelijk onderzoek als door de Hoge Raad bedoeld, is volgens de jurisprudentie echter niet vereist dat altijd en onder alle omstandigheden hoor en wederhoor wordt toegepast. In een procedure naar aanleiding van een waarschuwing in de rubriek consumentenvoorlichting van het AD om geen geld te zenden naar het adres van een z.g. intermediair overwoog het Hof Den Haag:

*Geen rechtsregel brengt mee dat slechts dan sprake kan zijn van een deugdelijk journalistiek onderzoek wanneer tenminste eenmaal contact heeft plaatsgevonden tussen de verslaggever en de betrokkene.*³⁵

Twee jaar later overwoog het Hof Amsterdam in een procedure naar aanleiding van een publicatie van de bedrijvenonderzoeker Lakeman in het tijdschrift OR-Informatie, waarin was beweerd dat directeur Nederkoorn van Fokker 25 miljoen mark zou hebben ontvangen van Dasa voor de verkoop van Fokker aan dit concern,

*Het vragen van een reactie aan Dasa, Fokker of Nederkoorn zou wenselijk zijn geweest, maar levert geen rechtens relevant feit jegens Lakeman op.*³⁶

In een dispuut betreffende perspublicaties in de Limburger over het omstreden declaratiegedrag van de burgemeester van Beek besliste het Hof Den Bosch:

*De stelling dat, indien een publicatie over iemand wordt voorbereid waarin beschuldigingen worden geuit over de betrokkene, altijd en onder alle omstandigheden een recht op wederhoor bestaat, vindt geen steun in de wet.*³⁷

34 HR 8 maart 1985, (NJ 1986, 437 Herrenberg/Grijpma en Het Parool).

35 Hof Den Haag 25 mei 1994, Mediaforum 1994-7/8, p. B62 (Roesink/Algemeen Dagblad).

36 Hof Amsterdam 30 mei 1996, Mediaforum 1996-6, p. B109 (Lakeman/Dasa).

37 Hof Den Bosch 18 februari 1999, Mediaforum 1999-3, nr. 17 (De Limburger c.s./Van Goethem).

De president van de Rechtbank Zutphen oordeelde naar aanleiding van een publicatie van Wegener over klachten van klanten over de door de eiser verkochte campers, dat:

*het recht geen steun biedt voor de stelling dat voor een betrokkene altijd en onder alle omstandigheden een recht op wederhoor bestaat.*³⁸

Volgens de rechter is het beginsel van hoor en wederhoor van relatieve betekenis. Toepassing van het beginsel disculpeert de journalist niet onder alle omstandigheden. Zo besliste de president van de Amsterdamse Rechtbank in het kort geding van de Amsterdamse advocaat Oscar Hammerstein tegen het dagblad De Telegraaf naar aanleiding van een publicatie over de tegen hem gerezen verdenking van deelname aan een criminele organisatie en van valsheid in geschrifte:

*De omstandigheid dat Hammerstein recht op wederhoor heeft gehad doordat hem steeds om commentaar is gevraagd leidt niet tot een uitzondering op de in beginsel gegeven onrechtmatigheid, omdat de weigering van Hammerstein commentaar te geven hem in dit geval in redelijkheid niet kan worden tegengeworpen. Hammerstein werd immers verdacht van ernstige strafbare feiten en was ter zake gedetineerd.*³⁹

Tegenover dit genuanceerde standpunt van de rechter staat de jurisprudentie van de Raad voor de Journalistiek, dat in geval van ernstige beschuldigingen over personen altijd en onder alle omstandigheden het beginsel van hoor en wederhoor dient te worden toegepast, met als enige uitzondering de verslaggeving van rechtzittingen.

Zo vindt de Raad dat, zelfs als de feiten in de publicatie zijn ontleend aan andere publicaties waarover niet is geklaagd, het toepassen van wederhoor vereist is. Dit oordeelde de Raad o.a. in 1986 in een zaak betreffende een artikel in Opzij over verkrachting en aanranding van vijf vrouwen door een psycholoog in het psychotherapeutisch instituut Triangel.⁴⁰ De publicatie was (mede) gebaseerd op een twee jaar eerder door journalisten met medewerking van Triangel uitgevoerd.

In 1992 had de Raad eenzelfde opinie in het geval van de klacht van de vroegere echtgenoot van iemand die in een interview in het Dagblad voor Noord-Limburg had gezegd door klager tijdens de oorlog te zijn verraden.⁴¹ Het artikel

38 Pres. Rb. Zutphen 25 maart 1993, KG 2003-89 (Belmondo/Wegener).

In gelijke zin Pres. Rb. Amsterdam 8 december 1999, Mediaforum 2000-4, nr. 25.

39 Pres. Rb. Amsterdam 14 augustus 1996 Mediaforum 1996-5: B78

40 RvdJ 86-12 (Triangel/Vorrink en Opzij).

41 RvdJ 92-2 (Bastiaans/Dagblad voor Noord-Limburg).

bevatte citaten van klager uit een boek waartegen hij destijds geen actie had ondernomen.

De Raad achtte de klacht eveneens gegrond in de zaak van de oud-president van het gerechtshof Arnhem die klaagde over een artikel in De Telegraaf waarin hij van gebrek aan integriteit werd beticht, hoewel in een eerder artikel in dezelfde krant reeds de beweerdelijke belangenverstrengeling aan de kaak was gesteld en klager daartegen niets had ondernomen.⁴²

Ook in een zaak uit 2001, waarin de scheikundig hoogleraar Buck klaagde over een artikel in Het Parool, waarin hij als fraudeur en dictator werd afgeschilderd maar waarin werd teruggegrepen op een eerder artikel in Het Parool achtte de Raad de klacht gegrond.⁴³

De Rechter oordeelt onder dergelijke omstandigheden anders: Zo achtten Hof en Hoge Raad overname in een leerboek van een artikel waarin McDonald's werd aangevallen onder de titel *De vraatzucht van de hamburger*, zonder dat de uitgever voor het leerboek voor de publicatie ervan nader onderzoek had verricht, niet onrechtmatig.⁴⁴

Toen de KRO in een tv-uitzending twijfels had geuit aan de bestemming van de door de Stichting Nederland-Amerika ingezamelde gelden in het kader van een in 1985 uitgevoerd veteranenprogramma, daarbij teruggrijpend op eerdere publicaties in Fem en Het Vrije Volk, besliste de President van de Rechtbank Amsterdam:

*Anders dan Bom c.s. menen rust op degene die opnieuw publiceert niet de verplichting om alle feiten weer te verifiëren.*⁴⁵

Een vonnis van de president van de Rechtbank Amsterdam betrof een publicatie in Quote waarin eiser o.a. werd beticht van op macht gebaseerde seksuele relaties met vrouwelijke collega's en manipulatie in de financiële verslaglegging van zijn bedrijf. De president wees de vordering tot rectificatie af met de overweging dat eiser tegen eerdere publicaties in dezelfde zin in de Volkskrant en NRC Handelsblad niet was opgekomen.⁴⁶

De Raad maakt slechts uitzondering op de regel dat ook bij vervolgpublishaties hoor en wederhoor moet worden toegepast, in het geval dat de eerdere publicatie van dezelfde hand is als de publicatie waarover wordt geklaagd en dat er bij de eerdere publicatie wél wederhoor is toegepast. Dit gebeurde o.a. in een

⁴² RvdJ 98-19 (Van Julsingha/De Telegraaf).

⁴³ RvdJ 2001-12 (Buck/Het Parool).

⁴⁴ HR 5 juni 1990, NJ 1991, 432 (McDonalds/Wolters-Noordhoff).

⁴⁵ Pres. Rb. Amsterdam 29 april 1998 (Stichting Nederland-Amerika/ Bom en KRO), Mediaforum 1998- nr. 32.

⁴⁶ Pres. Rb. Amsterdam 11 september 2000, LJN nr. AA 7058 (De Hond/Quote).

zaak betreffende een artikel in NRC Handelsblad waarin K. Dittrich (destijds kandidaat-burgemeester van Maastricht) werd beticht van betrokkenheid bij bouwfraudes en belastingontduiking (dit laatste als voorzitter van MVV).⁴⁷

Zelfs als het om publicatie van feiten van algemene bekendheid gaat acht de Raad het toepassen van wederhoor vereist. Dit blijkt o.a. uit de uitspraak van de Raad uit 2000 in een dispuut tussen de beheerder van een Antilliaans trustkantoor en de Volkskrant:⁴⁸ de Volkskrant had klager beticht van betrokkenheid bij het wegsluizen van geld door de vader van oud-tennisster Steffie Graf via de zogenaamde Antillen-route.⁴⁹

De Raad meent dat wederhoor ook vereist is als de zinloosheid ervan bij voorbaat vrijwel vaststaat. Een treffend voorbeeld daarvan is de zaak betreffende een tv-uitzending van de Evangelische Omroep waarin justitie werd verweten niet nader te hebben onderzocht of de moordenaar van Pim Fortuyn tevens een milieuambtenaar had omgebracht. Volkert van der G. beklagde zich er bij de Raad over dat de EO hem niet om commentaar had gevraagd. De EO verweerde zich met de stelling dat het vragen om commentaar vrijwel zeker een ontkenning van Van der G. zou hebben opgeleverd, hetgeen niet onaannemelijk was want de uitzending vond plaats enkele dagen voordat het Gerechtshof in de strafzaak tegen Van der G. uitspraak zou doen. De Raad oordeelde:

*De enkele veronderstelling dat van klager geen inhoudelijke reactie te verwachten was, rechtvaardigt in dit geval niet dat verweerders zelfs geen poging hebben ondernomen om wederhoor toe te passen.*⁵⁰

Ook in een dergelijk geval beslist de rechter anders. In een procedure naar aanleiding van een EO-reportage waarin verband werd gelegd tussen bladen als Playboy en incest en verkrachting overwoog de president van de Rechtbank Amsterdam:

*Dat de EO Playboy c.s. niet voor de tv-uitzending om een weerwoord heeft gevraagd en niet heeft meegedeeld dat het onderzoek van dr. Reisman betrekking heeft op tijdschriften verschenen in de periode 1954-1984 maakt dit niet anders, nu evident is uit de reeds in de Verenigde Staten gevoerde discussie over het onderzoek van dr. Reisman dat Playboy het niet eens is met de conclusies van haar onderzoek.*⁵¹

47 RvdJ 2002-23 (Dittrich/NRC Handelsblad).

48 RvdJ 2000-65 (Elias/ de Volkskrant).

49 Zie bijv. Rb. Amsterdam 29 april 1998, Mediaforum 1998-6, nr. 32. Feiten ontleend aan openbare bronnen behoeft degene die opnieuw publiceert niet weer te verifiëren.

50 RvdJ 2004-45 (X/EO).

51 Pres. Rb. Amsterdam 27 oktober 1994 Mediaforum 1995 nr. 1 (Playboy/EO).
Idem Pres. Rb. Haarlem 4 december 1996, KG 1997, 90.

De Raad gaat in zijn eis van toepassing van hoor en wederhoor zelfs zo ver dat als hij van oordeel is dat er, ondanks het ontbreken daarvan, geen sprake is geweest van onevenwichtige informatie of suggestieve berichtgeving, hij toch de klacht wegens het ontbreken van hoor en wederhoor gegrond acht.

De Raad deed deze uitspraak naar aanleiding van de klacht die de Vereniging Kritisch Prikken tegen NPS en Vara had ingediend over een uitzending van Nova waarin aandacht was besteed aan de gevolgen van een meningokokkenbesmetting in West-Brabant. De uitzending was naar de mening van klaagster onevenwichtig en suggestief geweest, o.a. doordat daarin geen melding was gemaakt van door haar aangedragen voorbeelden van vaccinatieslachtoffers. De Raad verwierp het verwijt van onevenwichtige en suggestieve berichtgeving, maar achtte de klacht desniettemin wegens onvoldoende wederhoor gegrond.⁵²

Bovengenoemde discrepantie tussen de jurisprudentie van rechter en Raad betreffende het beginsel van hoor en wederhoor heeft al eerder de aandacht getrokken van Bulk. Zij meent dat het standpunt van de Raad de vrijheid van de media te zeer beperkt, omdat een onwelgevallige mening daarmee zou kunnen worden geblokkeerd.⁵³ Deze argumentatie lijkt mij minder juist omdat het de journalist vrij staat afstand te nemen van de in wederhoor ontvangen informatie.

De jurisprudentie van de Raad is mijns inziens om een andere dan de door Bulk genoemde reden niet aanvaardbaar. In de rechtspraak van de Raad verliest het beginsel van hoor en wederhoor zijn functie. Toepassing van het beginsel is slechts één van de middelen die de journalist ten dienste staat om de waarheid te achterhalen. In de uitspraken van de Raad lijkt het beginsel van hoor en wederhoor te worden gedegradeerd tot een formaliteit.⁵⁴

52 RvdJ 2002-8 (Vereniging Kritisch Prikken/NPS en Vara).

53 M. Bulk in *De bescherming van de eer en goede naam bij Rechter en Raad voor de Journalistiek*, in de opstellen aangeboden aan prof.mr. J.M. de Meij, *Van ontvanger naar zender*, 2004, p. 58.

54 De strengheid waarmee de Raad ten behoeve van waarheidsvinding de eis van hoor en wederhoor stelt, staat in schil contrast met het gemak waarmee hij soms onware aantijgingen toelaat: zie bijv. RvdJ 86-8 (Advocatencollectief/De Telegraaf); De Raad achtte de klacht van het Advocatencollectief tegen de door De Telegraaf gebezigde kwalificatie 'georganiseerde in troebel water vissers' ongegrond, hoewel de Raad constateerde dat het commentaar van De Telegraaf leek te zijn gebaseerd op het misverstand dat de handelwijze van verdachten toegerekend dient te worden aan hun verdedigers. Zie ook RvdJ 2002-19 (Mulholland Pictures/Volkskrant); In deze uitspraak werd de klacht over beweerdelijke vriendjespolitiek door de toenmalige staatssecretaris Vermeend met betrekking tot de financiering van de film *The discovery of heaven* ongegrond verklaard hoewel de Raad erkende dat het bewijs van de juistheid van de beschuldiging niet was geleverd.

8.3 AANTASTING VAN DE PERSOONLIJKE LEVENSSFEER

Volgens de jurisprudentie van de Hoge Raad zijn de belangen die door de grondrechten van persvrijheid en het recht op privacy worden gegarandeerd, gelijkwaardig. Uit de eerder genoemde arresten (Van Gasteren/Het Parool en Ferdi E./Panorama) volgt dat het van de concrete omstandigheden van het geval afhangt of de persvrijheid prevaleert boven het recht op privacy of omgekeerd. De Hoge Raad overwoog in een uitspraak naar aanleiding van het hinderlijk volgen van de kinderen van Prinses Irene door een roddelblad:

*Bij het door afweging te vinden antwoord op de vraag of een perspublicatie waardoor inbreuk wordt gemaakt op eens anders recht op eerbiediging van zijn privéleven, wordt gerechtvaardigd door de vrijheid van meningsuiting – de uitoefening van welk vrijheidsrecht onder meer beperkt wordt door de rechten van anderen – dienen alle bijzonderheden van het gegeven geval te worden meegewogen.*⁵⁵

Hieronder volgen enkele voorbeelden van deze afweging in de lagere rechtspraak.

- Toen RTL-tv beelden uitzond van een slachtoffer in de Eper incestzaak verbood de president van Rechtbank Amsterdam verdere openbaarmaking met de overweging:
*Daar waar beide [grondrechten, M.] op gespannen voet met elkaar raken, zal telkens aan de hand van een concreet onderzoek naar de feiten en omstandigheden van enig geval de grens moeten worden gemarkeerd tot waar een inbreuk op een van deze grondrechten kan worden aanvaard zonder het andere tekort te doen. Hierbij zal de ratio een belangrijke rol behoren te spelen in die zin dat, naar mate de uitgangspunten die aan het bestaan van het grondrecht ten grondslag liggen minder in de knel komen, de werking van dit recht tegenover het andere eerder zal moeten wijken.*⁵⁶
- Daarentegen woog de persvrijheid voor de rechter zwaarder dan het recht op privacy in een procedure van de journaliste Henneman tegen HP-de Tijd. Het weekblad had in een artikel melding gemaakt van het gerucht over haar intieme relatie met minister-president Lubbers. De president overwoog dat

⁵⁵ HR 4 maart 1988 NJ 1989, 367. Deze door de Hoge Raad genoemde belangenafweging zal na het arrest van het EHRM inzake Caroline von Hannover, bij beweerdelijke aantasting door de pers van de persoonlijke levenssfeer van public figures, steeds meer in het voordeel van laatstgenoemden uitvallen: zie § 4.5.

⁵⁶ Pres. Rb. Amsterdam 28 april 1994, KG 94-171.

dit voor Henneman ongetwijfeld een onaangename inbreuk was op de privacy en dat de nieuws waarde van de publicatie gering was te achten, maar hij achtte de mededeling in het weekblad toch niet onrechtmatig:

*Aangezien die betrekking had op een gerucht dat destijds in brede kring bekend was en aangezien voldoende duidelijk gemaakt was dat het om een gerucht ging.*⁵⁷

- Een zelfde lot trof de hoofdredacteur van Privé, Van der Meyden, in een procedure tegen Panorama. Het blad had een samenvatting gegeven van alle geruchten die over Van der Meyden de ronde deden. De Rechtbank Haarlem achtte de publicatie geoorloofd. Zij overwoog:

*Van der Meyden heeft immers zelf in zijn actieve carrière de grenzen van het toelaatbare voor wat betreft inbreuk op de privacy van 'public figures' in hoge mate afgetast. Dat bij een dergelijk artikel in enige mate inbreuk wordt gemaakt op zijn privacy dient Van der Meyden zich te laten welgevalen. Van der Meyden is ook zelf een 'public figure' en dient al zodanig te accepteren dat hij meer dan de gemiddelde burger voorwerp is van aandacht in de media.*⁵⁸

Het vermelden van geruchten is toegestaan, kwaadsprekerij niet, maar de scheidslijn tussen het vermelden van geruchten en van roddels is dun. Zo oordeelde het Hof Amsterdam naar aanleiding van een publicatie in Party over de beweerdelijke homoseksuele relatie van de zanger Gordon met een golfleer: *Dat de gepubliceerde gegevens gepresenteerd zijn als 'geruchten' in een door het publiek als luchtig ervaren roddelblad maakt de inhoud van de publicatie niet minder onjuist.*⁵⁹

Van de belangenafweging die de rechter toepast bij een botsing van de persvrijheid met het recht van privacy is bij de Raad voor de Journalistiek weinig terug te vinden, zeker niet de jurisprudentie van de Raad die dateert van vóór april 1997. Tot dat tijdstip gold voor de Raad als uitgangspunt dat 'een nieuwsbericht zoveel mogelijk gegevens dient te bevatten opdat de lezer zich een waarheidsgetrouw en controleerbaar beeld van het nieuwsfeit kan vormen' en was voor de Raad berichtgeving slechts dan een inbreuk op de privacy als daardoor 'onevenredig nadeel' bijvoorbeeld in de vorm van 'onevenredig zware leedtoevoeging' ont-

57 Pres. Rb. Amsterdam 16 september 1998, NJ 1999, 439 (Henneman/HP-de Tijd). In dezelfde zin Hof Den Bosch 5 november 2002, Mediaforum 2003-1, nr. 5.

58 Rb. Haarlem 19 augustus 1997, Mediaforum 1997-9, p. B130.

59 Hof Amsterdam 4 juli 2002, KG 2002, 191.

staat.⁶⁰ M.a.w. de Raad achtte – anders dan de rechter – het recht op privacy niet gelijkwaardig aan de persvrijheid. De Raad liet tot april 1997 de belangen die door het grondrecht van persvrijheid worden beschermd per definitie zwaarder wegen dan de belangen gewaarborgd door het recht op privacy.

Bovengenoemd uitgangspunt is o.a. terug te vinden in een uitspraak uit 1988 naar aanleiding van een klacht betreffende publicaties over de moord en verkrachting van een jonge vrouw door een gedetineerde, die in de Mesdagkliniek te Groningen werd verpleegd. In de berichtgeving was de volledige naam van het slachtoffer vermeld. De Raad achtte de klacht op grond van bovengenoemd criterium ongegrond.⁶¹ De Raad overwoog:

Het in berichtgeving over geweldsmisdrijven niet onherkenbaar en onidentificeerbaar maken van slachtoffers kan op zichzelf, los van de omstandigheden van het geval, niet reeds als een dergelijke onevenredig zware leedtoevoeging beschouwd worden.

In een uitspraak uit 1995 nuanceerde de Raad dit standpunt nog enigszins. De zaak betrof de publicatie over een door een geweldsmisdrijf omgekomen vrouw waarvan in het artikel de naam, het adres en de leeftijd waren vermeld. Alleen wat betreft het vermelden van de naam achtte de Raad de klacht gegrond. Dit was naar zijn oordeel *‘een zo zware leedtoevoeging dat vermelding achterwege had horen te blijven’*.⁶²

Maar een jaar later verwierp de Raad een klacht naar aanleiding van berichtgeving over een beweerdelijke seksuele relatie van een psychiater met een patiënt van het Merwedeziekenhuis waarin niet alleen diens naam was vermeld maar ook zijn foto was geplaatst, ongegrond.⁶³ (De psychiater pleegde na de publicatie zelfmoord.)

*De Raad kan niet beoordelen of de heer O. in het verspreidingsgebied van De Dordtenaar een publieke c.q. bekende persoonlijkheid was. Indien dat wél het geval was dan zou hij door de publicatie van het portret naar het oordeel van de Raad geen onevenredig nadeel ondervinden. In het geval dat de heer O. geen publieke persoonlijkheid was, voegt de foto een ander aspect toe aan diens herkenbaarheid. In dat geval had publicatie naar het oordeel van de Raad achterwege moeten blijven omdat de heer O. en zijn familieleden daardoor onevenredig nadeel zouden ondervinden.*⁶⁴

60 Zie o.a. RvdJ 1996-39 (Van Berkel/De Telegraaf).

61 RvdJ 88-28 (Burgdorffer/AD, de Volkskrant, EO e.a.).

62 RvdJ 95-15 (de Roy-Boorsma/Eindhovens Dagblad).

63 RvdJ 96-11 (Stafbestuur Merwedeziekenhuis/De Dordtenaar).

(De Raad liet de bewering dat de perspublicatie de oorzaak was geweest van de zelfmoord van O. voor rekening van klager, het stafbestuur van het ziekenhuis.)

In hetzelfde jaar werd de klacht tegen een publicatie in De Telegraaf waarin de volledige naam was vermeld van een verongelukt gezin met plaatsing van een foto van hun woonhuis, nog voordat rouwadvertenties waren geplaatst en rouwkaarten waren verzonden, door de Raad ongegrond verklaard.⁶⁵

De ongemakkelijke relatie van de Raad met het recht op privacy blijkt ook uit een uitspraak uit 1989: HP-De Tijd drukte bij een artikel over bezuinigingen in de psychiatrie naaktfoto's af van in de gesloten afdeling van een psychiatrisch ziekenhuis verblijvende patiënten. De afgebeelde patiënten waren duidelijk herkenbaar. Het weekblad verweerde zich met de stelling dat de foto's waren gemaakt met toestemming van directie, personeel en patiënten. De Raad achtte op grond van dit verweer de klacht ongegrond.⁶⁶

Tegenover deze uitspraak staat o.a. een beslissing van de president van de Recht-bank Amsterdam uit 1995 betreffende opnames die de TROS met toestemming van verdachte en slachtoffers maakte van een politieoptreden. De President oordeelde: *Dit houdt niet in dat ook toestemming is verkregen voor het uitzenden van de beelden zonder dat zij onherkenbaar zijn gemaakt. Gelet op de verregaande consequenties van die uitzending voor de persoonlijke levenssfeer van eisers moet aan de toestemming zodanig strenge eisen worden gesteld dat zij zich de consequenties ten volle kunnen realiseren en dat niet in het vage mag blijven welke beelden in welke vorm zullen worden uitgezonden.*⁶⁷

In 1992 verklaarde de Raad de klacht ongegrond van een advocaat dat de krant in een artikel over een tegen hem gevoerde tuchtzaak niet dezelfde anonimiteitsregels had gehanteerd als in het gewone strafrecht gebruikelijk zijn.⁶⁸

64 Merkwaardig genoeg werd het stafbestuur van het Merwedeziekenhuis door de Raad wegens een gebrek aan een 'direct belang' niet ontvankelijk verklaard. Daarentegen werd in RvdJ 2000, 59 een vriend van overleden schaatscoach Boer die bij de Raad over onjuistheden in diens necrologie had geklaagd wél ontvankelijk verklaard.

65 RvdJ 1996-39 (van Berkel/ De Telegraaf).

Tegenover deze uitspraak staat o.a. Pres. Rb. Amsterdam, KG 1988-55 (betreffende een documentaire over incestslachtoffers): 'herkenbaarheid (via filmbeelden) voegt niets toe aan de nieuws waarde, terwijl deze wel onnodige schade kan toebrengen aan de persoonlijke levenssfeer van eiseres.'

66 RvdJ 89-5 (Van Borssum/HP-De Tijd).

67 Pres. Rb. Amsterdam 13 februari 1995; Mediaforum 1995, p. B54.

68 RvdJ 92-13 (Spanjaard/De Gooi- en Eemlander).

Daarentegen wees het Hof Den Haag in 1999 het verzoek om afgifte van tuchtrechtelijke uitspraken tegen advocaten af. Het Hof achtte slechts het verstrekken van volledig geanonimiseerde afschriften van dergelijke uitspraken toegestaan.⁶⁹ (Bevestigd in HR 29 juni 2001, RvdW 2001-124.)

In 1993 wees de Raad een klacht af over het publiceren van de inhoud van een niet voor de redactie van het Rotterdams Dagblad, maar voor de juridische adviseur van de gemeente Spijkenisse, bestemde fax:

*Zelfs indien moet worden aangenomen dat de krant wist of kon weten dat het stuk per abuis aan haar was verzonden en niet met het oog op publicatie stond het de krant in beginsel vrij van het stuk gebruik te maken voor een bericht of artikel. Een krant ontvangt nu eenmaal gegevens uit allerlei bronnen, ook uit bronnen die openbaren wat volgens degene, op wie het betrekking heeft, niet voor publicatie vatbaar is.*⁷⁰

Tegenover deze uitspraak staat een arrest van het Hof Den Haag uit 1999 waarin werd overwogen:

*De zorgvuldigheid die (ook) journalisten in het maatschappelijk verkeer be-
taamt, brengt mee, dat zij een per abuis ontvangen faxbericht zonder meer
aan de afzender retourneren en daarvan geen afschriften achterhouden. De
weigering dat te doen is onrechtmatig.*⁷¹

De twee navolgende uitspraken van de Raad zijn naar mijn mening illustratief voor de wijze waarop de Raad tot april 1997 bij een botsing tussen de persvrijheid en het recht op privacy de belangenafweging hanteerde.

In 1985 was een klacht aan de orde van de moeder van een door overmatig heroïnegebruik omgekomen zoon tegen Nieuwe Revu. Het weekblad had in een publicatie de dode met naam en toenaam vermeld. De Raad wees de klacht van klaagster af met de overweging dat zij sedert haar echtscheiding een andere naam droeg en daarom uit het artikel voor derden niet herkenbaar was. Vervolgens verzocht de Raad Nieuwe Revu de beslissing integraal (d.w.z. met vermelding van de werkelijke naam van klaagster) of in samenvatting te publiceren.⁷²

Een soortgelijke beslissing is te vinden in een uitspraak uit 1987. In Elseviers Weekblad had een artikel gestaan waarin een zekere D. onder de gefingeerde

69 Hof Den Haag op 10 juli 1999, KG 2000-90, bevestigd in HR 29 juni 2001, RvdW 2001-124.

70 RvdJ 93-9 (gemeente Spijkenisse/Rotterdams Dagblad).

71 Hof Den Haag van 4 maart 1999, Mediaforum 1999-4, nr. 21. Wel is het toelaatbaar dat de journalist naar aanleiding van de inhoud van een abusievelijk aan hem verzonden fax nader onderzoek instelt (Hof Den Haag in hetzelfde arrest).

72 RvdJ 85-28 (Koreman/Nieuwe Revu).

naam Huisman werd afgeschilderd als een ‘onverbeterlijke rasoplichter’. Volgens D. was hij ondanks het gebruik van de schuilnaam door iedereen te herkennen. De Raad achtte de klacht van D. ongegrond maar verzocht Elseviers Weekblad de beslissing integraal (dus met vermelding van de volledige naam van D) of in samenvatting te publiceren.⁷³

Zoals gezegd vond er in 1997 een wijziging in de jurisprudentie van de Raad plaats.⁷⁴ De Raad veranderde in een uitspraak uit april 1997 zijn toetsingscriterium voor wat betreft aantasting van de persoonlijke levenssfeer in een zaak betreffende de publicatie over een al jaren durend echtscheidingsconflict waarin de volledige naam van de betrokkenen was vermeld én een foto van de vrouw was geplaatst. De Raad voegde aan het uitgangspunt dat een nieuwsbericht zoveel mogelijk gegevens dient te bevatten, ten behoeve van een waarheidsgetrouwe en controleerbare berichtgeving, een nieuw criterium toe:

‘De journalistieke verantwoordelijkheid brengt met zich dat de persoonlijke levenssfeer van personen waarover wordt gepubliceerd niet verder wordt aangetast dan in het kader van een open berichtgeving redelijkerwijs nodig is.

Op basis van dit criterium werd de klacht van de vrouw gegrond verklaard. Hoewel volgens de letterlijke bewoordingen van dit criterium de persvrijheid nog steeds boven het recht op privacy lijkt te laten prevaleren, blijkt de Raad sedert dat tijdstip meer oog te hebben gekregen voor de belangen die door het grondrecht op privacy worden gegarandeerd. Dit blijkt uit onder andere de navolgende uitspraken.

- Naar aanleiding van een klacht van een van de slachtoffers genoemd in een artikel over een geestelijke die psychiatrische patiënten zou hebben verkracht, oordeelde de Raad:
*Naamsvermelding was niet nodig geweest en had vanuit het oogpunt van bescherming van de persoonlijke levenssfeer beter achterwege kunnen blijven.*⁷⁵
- De Raad achtte in 2002 de klacht over een tv-uitzending waarin de naam en een foto van klaagster en van haar tijdens een vakantie op Flores vermist geraakte partner werd getoond (zonder dat klaagster vooraf over de uitzending was geïnformeerd), gegrond. De Raad gaf te kennen dat de uitzending wat betreft de identiteit van de vermiste geanonimiseerd had behoren te zijn.⁷⁶

⁷³ RvdJ 87-15 (Dörr/Elseviers Weekblad).

⁷⁴ RvdJ 1997-15 (De Kroon/De Telegraaf).

⁷⁵ RvdJ 1999-73 (X/Algemeen Dagblad).

⁷⁶ RvdJ 02-44 (Ruyssenaars en Honkoop/SBS).

Ten Hoove meent in deze uitspraak een wijziging van de jurisprudentie van de Raad in privacyzaken te signaleren.⁷⁷ Dit is onjuist omdat de hierboven vermelde uitspraak uit 1999 immers al dezelfde geest ademt.

- In 2004 en 2006 achtte de Raad de vermelding van de volledige naam van een elfjarige die zelfmoord had gepleegd 'niet relevant en niet functioneel'.⁷⁸
- Ook in een uitspraak uit hetzelfde jaar betreffende de brand in een woning waarbij een vrouw met psychische problemen omkwam, is de breuk met de jurisprudentie van vóór april 1997 te bespeuren. De Raad oordeelde:
*In beginsel is het in dergelijke gevallen, in het kader van een open berichtgeving redelijkerwijze niet nodig de problematische persoonlijke omstandigheden van het slachtoffer te schetsen.*⁷⁹

De kentering in de jurisprudentie van de Raad komt duidelijk naar voren als men laatstgenoemde uitspraak vergelijkt met de hierboven vermelde uitspraak uit 1995.⁸⁰ De Raad overwoog in dat geval:

De klacht richt zich echter ook tegen het schetsen van de achtergronden van het slachtoffer in laatstgenoemde publicatie. De Raad is van mening dat het beschrijven van achtergronden waarbinnen dit soort zaken zich in het algemeen voltrekt functioneel is en niet als grensoverschrijdend valt aan te merken.

Uit andere uitspraken blijkt echter dat de Raad ook na april 1997 nog steeds de neiging heeft de persvrijheid te laten prevaleren boven het recht op privacy. Enkele voorbeelden:

- In 1999 oordeelde de Raad over de klacht van de ouders van een meisje, dat bij een schietpartij in Gorinchem dodelijk gewond was geraakt. HP-deTijd had foto's geplaatst die tijdens de begrafenis op zeer korte afstand van het graf waren genomen. De Raad achtte de klacht ongegrond met de overweging dat hem niet gebleken was dat de fotograaf van het verbod om te fotograferen op de begraafplaats op de hoogte was geweest.⁸¹

⁷⁷ Ten Hoove 2003 p. 186.

⁷⁸ RvdJ 04-97 (Doeve/tv-Gelderland en de Stentor) en RvdJ 2006-25 (X/Brabants Dagblad).

⁷⁹ RvdJ 04-4 (Westerveld/Algemeen Dagblad).

⁸⁰ RvdJ 95-15 (De Roy-Boersma/Eindhovens Dagblad).

- In hetzelfde jaar behandelde de Raad de klacht van iemand wiens broer door een misdrijf om het leven was gebracht.⁸² De berichten bevatten naam, woonplaats en leeftijd van het slachtoffer. De uitspraak van de Raad luidde:
De Raad stelt voorop dat klager – evenals diens familieleden – door de geweldadige dood van zijn broer leed heeft ondergaan. In het onderhavige geval meent de Raad echter dat de vermelding van de naam, leeftijd en woonplaats van het slachtoffer niet als een zo zware leedtoevoeging dan wel zo ernstige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de familie moet worden aangemerkt, dat deze vermelding achterwege had moeten blijven.
- Een jaar later werd een klacht over artikelen in het Parool over de geweldadige dood van de dochter van klager waarin zij met haar volledige naam was genoemd, ook ongegrond verklaard met de overweging:
*dat de personalia van de dochter van klager in de publicaties zijn genoemd niet als een zo zware leedtoevoeging kan worden aangemerkt dat de vermelding van haar naam achterwege had moeten worden gelaten.*⁸³
- In 2006 achtte de Raad de klacht van een arts tegen wie een tuchtzaak was aangespannen en wiens volledige naam in dat verband door een weekblad was vermeld ongegrond.⁸⁴ De Raad bleef daarmee in het spoor van zijn eerder vermelde uitspraak uit 1992.⁸⁵ De Raad motiveerde dit standpunt in zijn uitspraak uit 2006 – weinig overtuigend – aldus:
Wat betreft het vermelden van de naam van klager overweegt de Raad dat tuchtzaken in zekere zin kunnen worden vergeleken met strafzaken. Bij tuchtzaken gaat het echter altijd om het handelen van de betrokkene in de uitoefening van zijn beroep, de ‘onderneming’ van de betrokkene, en niet om zijn persoon.

In deze uitspraken valt dus geen verschil te bespeuren met uitspraken van de Raad van vóór april 1997,⁸⁶ waarop in de literatuur felle kritiek is gekomen.⁸⁷

81 RvdJ 99-57 (Schuitmaker/HP-de Tijd).

Vergelijk in dit verband: Pres. Rb. Alkmaar 2 juni 1967, NJ 1967, 284: ‘Gedaagde is door bij het maken van zijn film aldus te werk te gaan [het zonder toestemming opnamen maken van de begrafenis van een overleden pastoor, M.] tekortgeschoten in respect voor de overledene en is voorts eigenmachtig getreden in en heeft inbreuk gemaakt op de privé-sfeer van diens op de begrafenis aanwezige familie.’

82 RvdJ 99-27 (X/Dagblad de Limburger en Limburgs Dagblad).

83 RvdJ 2000-67 (Zijp/Het Parool).

84 RvdJ 2006-15 (Ruissen/HP-de Tijd).

85 RvdJ 1992-13 (Spanjaard/ de Gooi-en Eemlander).

86 Zie o.a. RvdJ 87-6 (Weijenbergh/Vrije Volk), 88-28 (Burgdorffer/AD, Volkskrant, EO e.a.).

In twee uitspraken had de Raad geen bezwaar tegen een publicatie waarin – op indirecte wijze – de identiteit van de verdachte van een strafbaar feit werd onthuld. In 2001 betrof het de klacht over een artikel in De Telegraaf onder de kop *Man onthoofd in bos bij Waalre*. In het artikel werden de volledige naam adres en woonplaats van het slachtoffer vermeld, maar tevens dat zijn zoon van de moord werd verdacht. Desondanks verklaarde de Raad de klacht ongegrond.⁸⁸ In 2004 ging het over een publicatie betreffende de vermissing van een met naam en toenaam genoemd vooraanstaand lid van de Nomads met de vermelding dat deze een moord zou hebben gepleegd. Het dagblad verweerde zich met de stelling dat zij altijd personalia van slachtoffers en vermisten pleegt te vermelden.⁸⁹ De Raad achtte op basis van dit verweer de klacht over aantasting van de privacy van de van misdrijf verdachte persoon ongegrond.

Ook in twee andere uitspraken stond de Raad toe dat in een publicatie de anonimiteit werd geschonden van een persoon die over de schreef was gegaan. In 1997 verklaarde de Raad de klacht ongegrond van iemand die belast was met de organisatie van ondernemingsraadverkiezingen. Hij zou volgens de Gooi- en Eemlander een medewerker hebben toegestaan een dag na de verkiezingen alsnog zijn stem uit te brengen en enkele medewerkers geadviseerd hebben vooral niet te stemmen op leden van de vakbond CFO. De Raad:

*Ten aanzien van de vermelding van de naam van klager overweegt de Raad dat het in het kader van onderhavige berichtgeving essentieel was te weten om welke functionaris het ging.*⁹⁰

87 J. Doomen, *Privacy slachtoffers geschonden*, NJB 1988, p. 1982-1983.

(Zij stelt dat het qua privacy-bescherming bij de Raad beter is zelf een poging tot moord te begaan dan daarvan het slachtoffer te zijn.)

Zie voorts J. Leijten, *Namen in de journalistiek*, NJB 1987, p. 786 en A.S. Penders, *Bescherming van de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers van delicten*, NJB 1989, p. 353 e.v. Ook in het rapport van de commissie Publiciteit in Strafzaken, een gezamenlijke commissie van de Nederlandse Orde van Advocaten en de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak (1986, p. 4) wordt ervoor gepleit slachtoffers van delicten evenveel anonimiteit te geven als de plegers. Er is (slechts) één uitspraak van de civiele rechter waarin n.a.v. een publicatie in een dagblad waarin de volledige naam van het slachtoffer van doodslag was gepubliceerd, werd beslist: *‘Ten aanzien van slachtoffers is van een gewoonte deze met initialen aan te duiden geen sprake.’* (Pres. Rb. Roermond 28 juli 1992, KG 1992, 273). Daar staat echter tegenover dat enkele malen is beslist dat slachtoffers van misdrijven niet behoeven te dulden dat zij herkenbaar worden gefilmd:

Pres. Rb. Amsterdam 7 januari 1988, KG 1988, 55.

Hof Amsterdam 8 december 1994, KG 1995, 274.

Pres. Rb. Arnhem 22 januari 1998, *Informatierecht/AMI* 1998-7, p. 120-122.

88 RvdJ 01-4 (van Gelder/De Telegraaf).

89 RvdJ 04-99 (Nebbeling/BN-De Stem).

In 2000 achtte de Raad de klacht ongegrond van de voorzitter van een stichting World Gay Center. De klacht hield in dat Nieuwe Revu zonder diens toestemming zijn volledige naam had vermeld in een artikel betreffende de handel in kinderporno, terwijl de strafzaak in hoger beroep nog niet was afgerond:

De Raad stelt voorop dat indien iemand een functie bekleedt in het bestuur van een stichting zijn gegevens – middels het voor iedereen toegankelijke handelsregister – openbaar zijn. De volledige naam van klager is vermeld (mede) in verband met de door hem uitgeoefende openbare functie van voorzitter van de stichting World Gay Center. In dit licht is de vermelding van zijn volledige naam niet ontoelaatbaar.⁹¹

Uit een uitspraak uit augustus 1997 valt op te maken dat de Raad wat betreft het recht op privacy van weerloze personen niet anders is gaan denken dan in de eerder genoemde uitspraak RvdJ 89-5 (Van Borssum/HP-de Tijd) het geval was. De zaak betrof de klacht van de broer/zaakwaarnemer van een werknemer van een sociale werkplaats, die vanwege zijn psychische handicap niet in staat was zijn belangen zelf te behartigen. In een EO-uitzending, die decentralisatie van de financiering van de sociale werkvoorziening van het Rijk naar de gemeenten als onderwerp had, werd de persoon van klagers broer, en met name diens relatief lage werkprestatie, uitvoerig in beeld gebracht. De Raad verklaarde de klacht, inhoudende dat de EO zich had moeten beperken tot het filmen van de productieruimte zonder aandacht te besteden aan de vraag wie van de gefilmde werknemers beneden het gemiddelde presteerde, ongegrond, o.a. met de overweging dat de begeleider/werkmeester van de broer van klager aan de individualisering had meegewerkt.⁹²

De Raad is, zowel voor als na 1997, van mening dat de klager die stelt dat een publicatie zijn privacy heeft aangetast, moet bewijzen concreet nadeel van de publicatie te hebben ondervonden.

In 1996 werd de Raad een klacht voorgelegd naar aanleiding van een artikel in De Telegraaf met de kop *Tipgevers doodsbang na onthulling identiteit*. In het artikel werd ingegaan op de risico's die drie informanten van de Haarlemse criminele inlichtingendienst (CID) liepen nadat hun personalia en een rechtszaak bekend waren geworden. In het artikel waren de namen van de klagers (de betrokken CID-rechercheurs) genoemd. De klagers waren na de publicatie

⁹⁰ RvdJ 97-46 (Boogaard/Gooi- en Eemlander).

⁹¹ RvdJ 2000-46 (Korper/Nieuwe Revu).

⁹² RvdJ 97-25 (Bense/EO).

telefonisch bedreigd. Desniettemin verklaarde de Raad hun klacht ongegrond met de overweging:

*Klagers hebben niet aannemelijk gemaakt dat zij in hun nieuwe functie [ze waren ten tijde van de publicatie niet meer bij het CID werkzaam, M.] zoveel hinder van de bekendmaking van hun naam zouden kunnen ondervinden dat vermelding achterwege had moeten blijven.*⁹³

Ook na april 1997 bleef de Raad van mening dat op de klager de bewijslast rust dat hij door de privacyschending nadeel heeft ondervonden. Naar aanleiding van een advertentie van klager waarin hij percelen bosgrond aanbood onder vermelding dat deze naar verwachting t.z.t. zouden mogen worden bebouwd (gegadigden konden onder nummer op de advertentie reageren) publiceerde de Zwolse Courant een artikel waarin werd gesteld dat de kans op bebouwing van de percelen nihil was en waarin klager met naam en woonplaats werd vermeld. De Raad overwoog:

*Klager heeft geen overtuigende argumenten aangedragen op grond waarvan de Raad tot de conclusie komt dat in dit geval vermelding van naam en personalia achterwege had dienen te blijven.*⁹⁴

De civiele rechter legt daarentegen de bewijslast dat aantasting van de privacy geoorloofd was bij de journalist. Zo overwoog de president van de Rechtbank Amsterdam in een vonnis uit 1997:

*De Gooi- en Eemlander heeft niet aannemelijk gemaakt welk publiek belang gemoeid is bij berichtgeving over problemen van eiser met zijn huisbaas of van zijn vrouw met haar voormalige werkgever.*⁹⁵

Dit is in overeenstemming met artikel 8 EVRM.

Volgens de Raad is het in het algemeen niet noodzakelijk personen tegen zichzelf in bescherming te nemen door hun privacy te respecteren. In een uitspraak uit 2000 naar aanleiding van een publicatie over een beweerdelijke discriminerende opmerking van klager tijdens een voetbalwedstrijd overwoog de Raad:

*Overigens kan de stelling van klager dat het van journalistiek ethisch besef getuigt om iemand tegen zichzelf in bescherming te nemen in zijn algemeenheid niet worden aanvaard.*⁹⁶

93 RvdJ 96-4 (Van Tol en Mettes/De Telegraaf).

94 RvdJ 99-18 (Beekman/Zwolse Courant).

95 Pres. Rb. Amsterdam 1 mei 1997, Mediaforum 1997-6, p. 100.

96 RvdJ 2000-40 (Van der Zee/Zwolse Courant).

In hetzelfde jaar had de Raad naar aanleiding van een klacht over een tv-uitzending van het programma 'Catherine' al geoordeeld dat een journalist iemand er niet van hoeft te weerhouden openlijk op de tv over zijn sm-activiteiten te vertellen.⁹⁷

Als het gaat om bescherming van personen die zich in de media vergalopperen maakt Schuijt een helder onderscheid tussen diegenen mét en zonder media-ervaring. Naar zijn mening mag iemand zonder media-ervaring 'best op wat bescherming rekenen'.⁹⁸

Hoe moeilijk de Raad het soms heeft met zijn in 1997 ingevoerde criterium blijkt uit vier uitspraken van 8 februari 2006 op een klacht van telkens dezelfde klager, een tbs'er die zich aan zijn begeleid verlof had onttrokken en wiens naam en foto door het OM was gepubliceerd om de aanhouding te vergemakkelijken. De tbs'er werd na de bekendmaking van zijn personalia in verband met een nieuw delict aangehouden. Na deze aanhouding publiceerden een viertal media de persoonsgegevens, waarop de tbs'er bij de Raad een klacht indiende wegens schending van zijn privacy. In twee zaken werd de klager door de Raad in het gelijk gesteld.⁹⁹ In de twee andere achtte de Raad (in een andere samenstelling) de klacht ongegrond.¹⁰⁰ In laatstgenoemde zaken vond de Raad het doorslaggevend dat de naam en foto van de klager kort voor de omstreden publicatie op grote schaal bekend waren geworden. In de twee andere zaken liet de Raad het zwaarst wegen dat de betreffende berichtgeving betrekking had op een onderwerp waarvoor het vermelden van de persoonsgegevens van de tbs'er geen maatschappelijke relevantie had.

8.4 CONCLUSIE

Alle hierboven besproken uitspraken overziend zou men op het eerste oog kunnen concluderen dat de Raad, bij een botsing tussen persvrijheid en het grond-

97 RvdJ 2000-1 (X/eindredacteur 'Catherine', Tévé Holland).

Een uitzondering op deze jurisprudentie is de uitspraak van de Raad in de zaak die Henk Westbroek tegen Vrij Nederland aanspande naar aanleiding van een vraaggesprek waarin hij een collega-raadslid een acute dwarslaesie had toegewenst (een uitlating die Westbroek al tijdens het vraaggesprek had teruggenomen). De Raad achtte de klacht van Westbroek gegrond o.a. omdat Vrij Nederland wist dat Westbroek door de publicatie in moeilijkheden zou komen (RvdJ 1999-42; Westbroek/Vrij Nederland).

98 G.A.I. Schuijt, Interviewer en geïnterviewde, Mediaforum 2005-5, p. 188 e.v. Zie bijvoorbeeld de vier hierboven vermelde uitspraken van 8 februari 2006.

99 RvdJ 2006-6 (X/BNR-nieuwsradio) en RvdJ 2006-7(X/RTL-FM radio).

100 RvdJ 2006-8 (X/NOS-journaal) en 2006-9(X/www.nu.nl).

recht op privacy – anders dan de rechter – een belangenafweging achterwege laat. Dit zou naar mijn mening een onjuiste gevolgtrekking zijn. De Raad neemt in zijn uitspraken het woord ‘belangenafweging’ soms zelfs uitdrukkelijk in de mond.¹⁰¹ De Raad past in zijn jurisprudentie, van zowel voor als na 1997, een belangenafweging toe, maar heeft vaak de neiging het meeste gewicht toe te kennen aan de belangen die door de persvrijheid worden gegarandeerd. Ook hieruit blijkt dat de eerder besproken stelling dat de Raad strenger voor journalisten is dan de rechter, in zijn algemeenheid niet klopt.

Dat de Raad voor de Journalistiek bij de afweging van de belangen die door het grondrecht van persvrijheid en het grondrecht op privacy (beide verankerd in het EVRM) worden gegarandeerd, vaak tot een ander resultaat komt dan de rechter, heeft wellicht te maken met de wijze waarop de Raad tegen het EHRM aankijkt.¹⁰² Korthals Altes signaleert terecht dat de Raad ten aanzien van privacy soms de grens van de juridische normen overschrijdt.¹⁰³

Dit hoofdstuk laat tevens zien dat de Raad ook bij klachten over onjuiste berichtgeving minder streng voor de journalist is dan de rechter. Bij de rechter moet de journalist de door hem gestelde feiten aannemelijk maken, terwijl de Raad er doorgaans van uitgaat dat de klager de onjuistheid van de in de publicatie vermelde feiten moet bewijzen.

Daar staat tegenover dat, als het gaat om de vraag of het beginsel van hoor en wederhoor had moeten worden toegepast, een journalist bij de rechter beter af is dan bij de Raad. Voor de Raad lijkt het beginsel van hoor en wederhoor een wet van Meden en Perzen, terwijl het voor de rechter – in beginsel – slechts een van de (vele) middelen is waarvan een journalist zich kan bedienen om de waarheid te achterhalen.

101 Zie bijvoorbeeld de vier hierboven vermelde uitspraken van 8 februari 2006.

102 Zie de in § 4.4 vermelde uitspraak RvdJ 2002-21 (X/Nieuwe Revu).

103 W.F. Korthals Altes, *De zin van de Raad van de Journalistiek*, Mediaforum 2004-5, p.162.

9 De – ontbrekende – gedragscode

[Journalistieke normen] zullen wij moeten ontlelen aan algemene rechtsbeginselen, bij gebreke van een voor ons kenbare op de Nederlandse journalistiek toegesneden gedragscode. President Rechtbank Amsterdam¹

9.1 WAAROM EEN GEDRAGSCODE?

Zoals ik in hoofdstuk 6 aannemelijk meen te hebben gemaakt, is de Raad voor Particulieren een toegankelijker forum dan de rechter. Particulieren wenden zich veelal zonder juridische bijstand tot de Raad. In slechts 22 van de 100 zaken waarin de Raad in 2004 uitspraak deed liet de klager zich bijstaan door een jurist. In 2003 was dit zo in slechts 10 van de 69 zaken.² In 2002 voorzag de klager zich in 17 van de 66 gevallen van juridische bijstand.³

Alleen al om die reden zou het nuttig zijn te beschikken over een nationale journalistieke gedragscode, die de klager als handvat zou kunnen dienen voor de in te dienen klacht. De open norm van ‘maatschappelijke aanvaardbaarheid’, die de Raad bij de beoordeling van journalistiek handelen hanteert, biedt de niet-juridisch geschoolde burger immers weinig houvast. Een gedragscode kan duidelijker maken wat met die open norm wordt bedoeld. Van Harinxma wijst er terecht op dat het in een civiele procedure tot de taak van de eiser/gelaedeerde behoort om de rechter over de (geschonden) beroepsnormen te informeren.⁴ Maar dat betekent wel dat het de benadeelde mogelijk moet zijn om op eenvoudige wijze toegang te krijgen tot die normen. Een code kan daarbij helpen. Er zijn echter ook andere argumenten die voor het tot stand brengen van een geschreven nationale gedragscode voor journalisten pleiten.

1 Pres. Rb. Amsterdam 28 augustus 1986, KG 1986-404 (Bonk/Elseviers Magazine).

2 In drie gevallen beschikte de klager zelf over juridische deskundigheid: RvdJ 2003-4; RvdJ 2003-22 en RvdJ 2003-66.

3 In drie gevallen was de klager zelf jurist; RvdJ 2002-9; RvdJ 2002-11 en RvdJ 2002-42. Het beeld wordt verder vertekend doordat een advocaat namens zijn cliënt eenzelfde klacht tegen vijf verschillende media indiende (Het betrof beweerdelijke betrokkenheid van klager bij het netwerk van Osama Bin Laden): RvdJ 2002-36; RvdJ 2002-37; RvdJ 2002-49; RvdJ 2002-50 en RvdJ 2002-51.

4 Van Harinxma 2006, p. 111.

Evers⁵ noemt naast bovengenoemd argument dat een gedragscode in de dagelijkse praktijk een richtsnoer voor de beroepsgroep kan zijn. Hij wordt daarin bijgevallen door Jurgens, die opmerkt dat:
*een betere beschrijving van journalistieke normen in een code journalisten én hun clientèle meer houvast geeft, preventief werkt.*⁶

Bertrand, Frost en Gordon⁷ voegen daar nog een belangrijk argument aan toe: een gedragscode kan bij de burgers het vertrouwen versterken in degenen die hun het nieuws verschaffen en – mede daardoor – het prestige van het journalistiek beroep vergroten.

Het EHRM heeft er in het Goodwin-arrest⁸ blijk van gegeven waarde te hechten aan het bestaan van geschreven journalistieke gedragscodes:
Protection of journalistic sources is one of the basic conditions for press freedom, as is reflected in the laws and the professional codes of conduct in a number of Contracting States [...]

De Alliance of Independent Press Councils (IPC) heeft een inventarisatie gemaakt van de overal ter wereld geldende journalistieke gedragscodes.⁹ Deze inventarisatie vermeldt dat voor Nederlandse journalisten de Code van Bordeaux geldt. Het International Centrum for Journalists te Washington heeft ook zo'n inventarisatie gemaakt.¹⁰ Daarin wordt Nederland niet vermeld, waarschijnlijk omdat de Code van Bordeaux geen nationale gedragscode is. Ons land vormt een merkwaardige uitzondering in Europa.¹¹ Alle andere 24 landen van de EU hebben wél een nationale journalistieke gedragscode.¹²

De *Code van Bordeaux* is een uit negen artikelen bestaande code, aangenomen op het tweede wereldcongres van de Internationale Federatie van Journalisten

5 Evers 1987, p. 255-256.

6 Jurgens, Mediaforum 1995-9, p. 104.

7 C.J. Bertrand, *Media ethics and accountability systems*, 2002, p. 42.

C. Frost, *Media ethics*, 2000, p. 100.

O.A. Gordon, *Controversies in media ethics*, 1998, p. 65.

8 EHRM 27 maart 1996, NJ 1996, 577.

9 Te vinden op www.media-accountability.org.

10 Te vinden op www.ijnnet.org.

11 C.J. Bertrand en Th. Jansen noemen dit in de Volkskrant van 26 april 2005 (*Zes manieren om de journalistiek aanspreekbaar te maken*) 'onthutsend'.

12 Deze codes zijn in een Engelstalige versie verzameld door de Universiteit van Tampere (Finland), vakgroep journalistiek en massacommunicatie, te vinden op www.uta.fi/ethicnet.html. Dit overzicht is echter minder up to date dan de inventarisatie van de IPC.

(IFJ), gehouden in april 1954 te Bordeaux. De Code is op het achttiende IFJ-congres, gehouden in Helsingör in juni 1986, geamendeerd.¹³

De Code van Bordeaux is een weinigzeggend stuk. Schuijt kwalificeert deze code als 'een door zijn vanzelfsprekendheid, vaagheid en beknoptheid onschadelijk document'.¹⁴ Oppenoorth zegt dat deze code 'alleen al door de geringe bekendheid van geen betekenis (is)'.¹⁵ H. Boukema noemt de Code van Bordeaux 'een van de meest geslaagde journalistieke beroepsgeheimen'.¹⁶ Gezien deze uitspraken hoeft het wellicht geen verwondering te wekken dat in de jurisprudentie van de Raad voor de Journalistiek nergens naar de Code van Bordeaux wordt verwezen.

Het *Nederlands Genootschap van Hoofddredacteuren* heeft in 1995 een – uit zeven artikelen bestaande – gedragscode opgesteld.¹⁷ Het Genootschap verwachtte kennelijk dat de Raad voor de Journalistiek deze code verder zou uitbouwen, want het Genootschap noemt in zijn toelichting op de code de uitspraken van de Raad voor de Journalistiek 'richting- en maatgevend voor de interpretatie van de code', maar het Genootschap ontkracht dit tegelijkertijd met de stelling dat de Raad zich 'ongebonden tegenover deze code' moet voelen.¹⁸ Dat laatste heeft de Raad voor de Journalistiek kennelijk ter harte genomen, want in geen enkele uitspraak van de Raad is een verwijzing naar de code van het Genootschap van Hoofddredacteuren te vinden.¹⁹ Volgens Bardoel²⁰ is de code nauwelijks bekend, laat staan dat hij leeft onder journalisten.

Het ontbreken van een Nederlandse gedragscode voor journalisten wordt wel toegeschreven aan de omstandigheid dat in de journalistiek over het algemeen weinig plaats wordt ingeruimd voor een structurele reflectie op de professionele ethiek.²¹ Ook in de journalistiekopleidingen zou er voor journalistieke ethiek doorgaans niet meer dan minimale belangstelling bestaan.²²

13 De code is als bijlage bij dit hoofdstuk opgenomen.

14 G.A.I. Schuijt, *Journalistieke ethiek en recht in advocatendossier, advocaat en ethiek*, 1998, p. 64.

15 F. Oppenoorth, Mediaforum 1994-2.

16 H.J.M. Boukema, *De grenzen in de journalistiek*, RM Themis 2004-4, p. 214.

17 De code is als bijlage bij dit hoofdstuk opgenomen.

18 Toelichting op de code in De Journalist van 15 december 1995.

19 *Het Stijlboek* van de Volkskrant zegt dan ook ten onrechte dat de Raad voor de Journalistiek de gedragscode van het Genootschap als referentiekader hanteert (*Stijlboek Volkskrant*, 3^e editie, 3^e oplage, maart 2004 p. 168).

20 J. Bardoel, *Media als moderne schandpaal. Publieke verantwoording voor en door de media*, in Jaarboek 2004/2005 Beleid en Maatschappij, p. 136.

Het rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Focus op functies*, was voor de toenmalige hoofdredacteur van Nieuwspoortforum aanleiding om ervoor te pleiten om in Nederland een geschreven beroepscode te introduceren, maar voorlopig is hij onder journalisten een van de weinige roependen in de woestijn.

Van Groesen zegt:

Het zou van strategisch inzicht en van moed getuigen in de discussie over de journalistieke verantwoording nu het voortouw te nemen en in Nederland een landelijke beroepscode te introduceren.

en:

*Een beroepscode naar het voorbeeld van medici en juristen kan de respectabiliteit van de journalisten doen terugkeren.*²⁴

Ook Snijders bepleit dat er een geschreven nationale journalistiek gedragscode moet komen.²³

Door sommigen wordt een gedragscode als een aantasting van de persvrijheid opgevat. Zo meent Oppenoorth:

*Het opleggen van een code, van wat voor regeling dan ook, die het doen en laten van journalisten moet reguleren is het opleggen van bureaucratie, die het handelen van journalisten beperkt [...] Wie de nieuwsmedia wil bestrijden en de informatiestroom wil beperken kan geen geraffineerder middel kiezen.*²⁵

Schuijt zegt:

*Verdacht is de roep om journalistieke codes omdat de voorgestelde regels vaak beperkingen inhouden van de vrijheid waarin media dienen te opereren.*²⁶

21 Zie in dit verband: J. Hoedeman, *De strijd om de waarheid op het Binnenhof*, Amsterdam 2005, p. 243: 'Als het gaat om zelfreflectie staat deze beroepsgroep nog niet in de buurt van de kinderschoenen.'

22 Zie: Van Dijk, *De regels van het spel*, in: *Ethiek in de journalistiek*, Amsterdam 1995, p. 16-17.

23 M.L. Snijders, *De schuchtere relatie tussen de Nederlandse media en de ethiek*, in: *Ethiek in de Journalistiek*, Amsterdam 1995, p. 29 e.v.

24 J. van Groesen, Nieuwspoortforum (het maandblad van het perscentrum Nieuwspoort), maart 2005-2 jaargang 43, p. 11. Van Groesen heeft in 2006 samen met de oud-ombudsman van het Rotterdams Dagblad K.Haak de Stichting Media-ombudsman Nederland opgericht. De stichting zal o.a. dienen als platform voor discussie en beraad over regels van journalistieke ethiek.

25 F. Oppenoorth, *Journalistieke code beperkt uitingsvrijheid*, Mediaforum 1995-11/12, p. 139.

26 G.A.I. Schuijt, *Journalistieke ethiek en recht* in: Van Dijk e.a. *Ethiek in de journalistiek* 1995, p. 91.

Ten Hoove noemt als bezwaar tegen een gedragscode:

*‘Bij ethische codes bestaat het gevaar dat ze verzanden in details of – omgekeerd – blijven hangen in goedbedoelde, maar nietszeggende frases. Bovendien kunnen codes bij het publiek en bij journalisten als uitpuittend worden opgevat. Ze verstarren dan de discussie over journalistiek.’*²⁷

In dit laatste wordt hij bijgevalen door Kuitenbrouwer.²⁸ Deze auteur noemde in een eerdere publicatie iedere poging om een journalistieke gedragscode op te stellen zelfs gevaarlijk.²⁹

Inderdaad blijven nogal wat codes steken in algemeen geformuleerde voorschriften als eerlijkheid, betrouwbaarheid, accuraatheid, objectiviteit en onpartijdigheid. Voorbeelden daarvan in Europa zijn: België (1982), Denemarken (1992), Griekenland (1988), Ierland (1994), Letland (1992), Malta (2001), Portugal (1993) en Zwitserland (1999). Ook de code van het Genootschap van Hoofddredacteuren laat een aantal belangrijke onderwerpen onbesproken, bijvoorbeeld het journalistiek stalken en z.g. de chequeboekjournalistiek. De Duitse ‘Pressekodex’ en de Britse ‘Code of Practice’ (waarover hieronder meer) laten echter zien dat het ook anders kan.

Brenninkmeijer heeft gewezen op het gevaar dat het ontbreken van een gedragscode in civiele procedures aan de media kan worden tegengeworpen: *Wanneer media nalaten om hun gedrag via zelfnormering te voorzien van checks and balances dan kan de rechter dit in het nadeel van de media laten werken.*³⁰

H. Boukema zegt in dit verband:

*Indien de Nederlandse journalisten niet in staat blijken in eigen kring op gezaghebbende wijze de vigerende ‘ethics of journalism’ vast te stellen, ondanks de hulp van de Raad voor de Journalistiek onder leiding van uitmuntende juristen, dan doen rechters het wel voor hen.*³¹

Evers heeft in zijn dissertatie³² getracht op basis van de uitspraken van de Raad tot een codificatie te komen van de Nederlandse journalistieke beroepsnormen. Dat hij daar niet in is geslaagd mag geen wonder heten, want de uit-

27 S. ten Hoove 2003, p. 200.

Idem M.J.P. Verburgh *de Raad voor de Journalistiek*, Ars Aequi 1987-11, p. 686.

28 F. Kuitenbrouwer, *Raad van opinie*, Mediaforum 1999-13, p. 357.

29 F. Kuitenbrouwer, *Gedragscode voor journalisten gevaarlijk*, NRC Handelsblad 16 november 1987.

30 A.F.M. Brenninkmeijer, NJB oktober 2003, p. 2012.

31 H.J.M. Boukema 2004, p. 215.

32 Evers 1987.

spraken van de Raad zijn, zoals in het voorafgaande is gebleken, vaak weinig consistent.

9.2 JOURNALISTIEKE GEDRAGSCODES IN SOORTEN EN MATEN

De geschiedenis van de journalistieke gedragscodes³³ begint in 1896, het jaar dat een groep Poolse journalisten in Galicië zichzelf een lijst van verplichtingen oplegde en een college ter beoordeling van journalistieke gedragingen oprichtte.

In 1910 kwam in Kansas (VS) een gedragscode tot stand die zowel op uitgevers als op redacteuren betrekking had.

De eerste nationale code was van Franse origine, het *Charte des Devoirs*³⁴, vastgesteld door het Syndicat Nationale des Journalistes in 1918. In 1923 kwam de eerste Amerikaanse gedragscode tot stand, de *Canons of Journalism*, vastgesteld door de American Society of Newspaper Editors. Deze 'Canons' hadden volgens de slotalinea de navolgende bedoeling:

These principles are intended to preserve, protect and strengthen the bond of trust and respect between American journalists and the American people, a bond that is essential to sustain the grant of freedom entrusted to both the nation's founders.

De eerste internationale code werd in 1926 in het leven geroepen door de Inter-American Press Association; in 1939 volgde de tweede afkomstig van de Fédération Internationale des Journalistes (FIJ).

Na de Tweede Wereldoorlog kwamen er mede als gevolg van de breed aanvaarde 'social responsibility'-theorie overal ter wereld journalistieke gedragscodes tot stand. In de preambule van de International Declaration of the Rights and Duties of Journalists in 1971 vastgesteld te München door vertegenwoordigers van journalistenverenigingen van (toenmalige) zes landen van de Europese Gemeenschap, komt de gedachte van social responsibility expliciet tot uiting:

*The journalist's responsibility towards the public excels any other responsibility, particularly towards employers and public authorities.*³⁵

Dat is ook het geval met de 1983 onder auspiciën van de Unesco opgestelde *International Principles of Professional Ethics in Journalism*. Principle III luidt: *Information in journalism is understood as a social good and not as a commodity, which means that the journalist shares responsibility for the information*

33 Zie C.J. Bertrand 2002, p. 44.

34 Deze eerste nationale gedragscode is als bijlage bij dit hoofdstuk opgenomen.

35 De *International Declaration* is als bijlage bij dit hoofdstuk opgenomen.

transmitted and is thus accountable not only to those controlling the media but ultimately to the public at large, including various social interests. The journalist's social responsibility requires that he or she will act under all circumstances in conformity with a personal ethical consciousness.

In 1993 deed de Raad van Europa een poging om te komen tot een Europese Code of Ethics.³⁶ Het project strandde echter wegens krachtig verzet van de beroepsgroep. De grond voor dit verzet wordt duidelijk in de mission statement van de Alliance of Independent Press Councils of Europe (AIPCE) opgericht in 1999: *Participating countries agree that the writing of Codes of journalistic ethics and their administration is the business of journalists and publishers, who take into account public feelings, and not the business of governments.*³⁷ *They also agree that it is not possible to operate a universal Code of ethics and are opposed to the imposition of supra-national Codes and regulatory organisations, either at the European or global level.*

Een recent kras voorbeeld van een poging om van overheidswege aan journalisten eenzijdig een gedragscode op te leggen is de mediacode inzake de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van leden van het Koninklijk Huis, uitgevaardigd door de Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) op 21 juni 2005.³⁸ Op basis van deze code werd het weekblad Privé niet uitgenodigd voor een fotosessie van het gezin van de Prins van Oranje op zondag 17 juli 2005, omdat het weekblad de in de code neergelegde normen niet wenste te aanvaarden. In artikel 3 van de mediacode is o.a. bepaald:

‘De persoonlijke levenssfeer van leden van het Koninklijk Huis wordt gerespecteerd. D.w.z., dat zij ook mogen vertrouwen met rust gelaten te worden op de momenten dat zij niet op grond van hun officiële functies naar buiten treden.’

Dit laatste is een grotere beperking van de persvrijheid dan het EHRM in het arrest inzake Caroline von Hannover bepaalde. Op basis van dit arrest zou

36 De *Council of Europe resolution on the ethics of journalism* is als bijlage bij dit hoofdstuk opgenomen.

37 In dit licht is een vraagteken te plaatsen bij de in 1992 tot stand gekomen Deense gedragscode. Deze is vastgesteld door het parlement, maar goedgekeurd door de Deense Nationale Unie voor Journalisten. De code heeft dus een wettelijke status. In Italië heeft de gedragscode voor journalisten (de “Carta de Doveri”) een semi-wettelijke basis. De code is opgesteld door de in 1963 bij wet ingestelde orde van journalisten (“Ordine dei Giornalisti”) en de nationale federatie van de Italiaanse pers: Zie Bertrand 2003, p. 112.

38 Te vinden op www.koninklijkhuis.nl.

Uitvoerig over deze code: Schuijt 2006, p. 305 e.v.

bijvoorbeeld een publicatie over een buitenechtelijke relatie van de kroonprins (die door artikel 3 van de mediacode wordt verboden) niet ontoelaatbaar zijn vanwege het belang voor het publieke debat.³⁹ De NVJ heeft dan ook terecht bezwaar gemaakt tegen de mediacode van de RVD wegens strijdigheid met artikel 10 EVRM. Deze door de overheid uitgevaardigde code betreffende de omgang van de pers met het Koninklijk Huis is bovendien niet gemakkelijk te begrijpen naast de categorische afwijzing door de minister-president van een overheidscode over de omgang van de pers met religies.⁴⁰

Internationale codes opgesteld door journalistenorganisaties, zoals de Code van Bordeaux of de International Declaration van München, blijven, vanwege culturele en maatschappelijke verschillen tussen de landen, meestal steken in algemeenheden. Van deze verschillen geef ik in § 9.3 een aantal voorbeelden.

Talrijk zijn de codes die voor één bepaald medium gelden, zoals de code van de New York Times, de Franse dagbladen *Le Monde* en *Nouvel Observateur*, het Italiaanse dagblad *Corriere della Sera*, het Spaanse weekblad *El Mundo* en het Britse dagblad *The Guardian*. Dergelijke codes maken deel uit van de arbeids-overeenkomst tussen de krant en de journalist, maar overstijgen de rechtsverhouding van de journalist met zijn werkgever. Ze zijn immers door het betreffende medium nadrukkelijk gepubliceerd als journalistieke kwaliteitsgarantie en roepen daarmee een rechtsplicht tegenover de lezer in het leven. Een voorbeeld van dergelijke codes zijn de stijlboeken van NRC Handelsblad en de *Volkskrant*, en het Schrijfboek van Trouw. De in deze 'boeken' vervatte gedragsregels kunnen door de burger die zich door een journalistieke gedraging van het betreffende medium getroffen acht bij de Raad of rechter worden ingeroepen. Het nadeel van dergelijke gedragsregels is echter dat zij moeilijk toegankelijk zijn. De regels van journalistieke ethiek zijn verstoppt tussen regels die de redactionele vaardigheid van de journalist en de leesbaarheid van de krant moeten bevorderen.

Niet zelden speelt een nationale Raad voor de Journalistiek een rol bij de totstandkoming van een journalistieke gedragscode. Voorbeelden daarvan zijn codes van Estland (1997), Finland (2005), IJsland (1988), Luxemburg (1995),

39 Vglk Pres. Rb. Amsterdam 12 maart 1985, KG 1985-26 (Prins Claus/Privé), waarin werd geoordeeld dat de in het artikel onder de *Eerste liefdesweekend Willem-Alexander met blondine in Hilton Hotel* gepleegde inbreuk op de privacy van de kroonprins op zichzelf niet onrechtmatig was.

40 Antwoord van minister-president Balkenende op vragen van het kamerlid Halsema over de opstelling van de Europese Commissie in de kwestie van de Deense cartoons. (Handelingen Tweede Kamer 2005/06, p. 3037-3042).

Oostenrijk (1983), Tsjechië (2000) en Zwitserland (2000). Ook de Britse Code of Practice⁴¹ is mede door de Britse Raad voor de Journalistiek (Press Complaints Commission) tot stand gebracht. Hetzelfde geldt voor de Duitse Pressekodex⁴² die in samenwerking met de Deutscher Presserat tot stand kwam.

Zoals eerder aangegeven laten de Britse Code of Practice en de Duitse Pressekodex zien dat een gedragscode geen verstarrende werking behoeft te hebben op de discussie over journalistieke ethiek en niet behoeft te blijven steken in vage algemeenheden. De Code of Practice is sedert zijn totstandkoming in 1991 bijna dertig maal geactualiseerd. Om die reden noemt de PCC in zijn publicaties de Code of Practice ‘the evolving code’. Zo werd na de dood van Prinses Diana in september 1997 de paragraaf over ‘harassment’ aangevuld met een ‘ban on information or pictures obtained through persistent pursuit’.

De in 1973 tot stand gekomen Pressekodex bestaat uit slechts zestien bepalingen, maar deze worden door de Deutscher Presserat van tijd tot tijd via z.g. ‘Richtlijnen’ geactualiseerd en aangevuld. Daarom werd de Pressekodex bij de plechtige overhandiging van het stuk aan Bondspresident Gustav Heinemann op 12 december 1973 door de woordvoerder van de Deutscher Presserat gekenschetst als ‘eine Anleitung für gemeinsame Berufsethik, die fortschreitungsbedürftig bleibt.’

9.3 GEDRAGSCODES IN ENKELE EUROPESE LANDEN

De hierboven gesignaleerde weerstand tegen internationale gedragscodes wordt begrijpelijk als men de nationale gedragscodes die gelden in enkele ons omringende landen en in Zweden – in vogelvlucht – met elkaar vergelijkt.⁴³ Die vergelijking maakt de onderlinge (accent)verschillen in opvatting over de journalistieke beroepsuitoefening zichtbaar. Zo valt op dat de Zweedse code veel

41 De Code of Practice van de Britse Press Complaints Commission is als bijlage bij dit hoofdstuk opgenomen.

42 De door de Presserat gehanteerde Pressekodex is als bijlage bij dit hoofdstuk opgenomen.

43 De Belgische code van journalistieke beginselen (aangenomen door de Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten in België, de Belgische Vereniging van Dagbladuitgevers en de Nationale Federatie van Informatieweekbladen in 1982) is buiten beschouwing gelaten omdat deze code zich qua lengte en qua algemeenheden niet onderscheidt van de Code van Bordeaux, met uitzondering van twee bepalingen.

Artikel 6: ‘De misdaden, het terrorisme en andere daden van wreedheid en onmenselijkheid mogen niet geroemd worden.’

Artikel 10: ‘Indien er een tegenstelling zou kunnen ontstaan tussen de beoefening van de vrije meningsuiting en andere fundamentele rechten van de mens moet de uitgever zijn hoofdredacteuren op eigen verantwoordelijkheid beslissen aan welk recht voorrang verleend wordt na raadpleging van de betrokken journalisten.’

nadruk legt op mensenrechten, zoals het recht op privacy, terwijl de code van een meer puriteins land als Groot-Brittannië een zekere fixatie lijkt te hebben op seksuele aangelegenheden.

Zweden

De Zweedse Code of Ethics voor de pers, radio en televisie is in 1978 tot stand gebracht in een samenwerkingsverband, bestaande uit de Zweedse Vereniging van Nieuwsbladuitgevers, de Zweedse Vereniging van Tijdschriftenuitgevers, de Zweedse Associatie van Journalisten en de Nationale Persclub. Deze vier organisaties financieren tevens de Pressens Opinionsnämnd (de Zweedse Raad voor de Journalistiek).

De gedragscode is in september 1995⁴⁴ voor het laatst herzien.

Enkele opmerkelijke punten in de Zweedse gedragscode:

- Het gebod tot algemene terughoudendheid bij het publiceren van namen en foto's van personen (hoofdstuk I, artikel 15, 16 en 17).
- Het gebod tot grote terughoudendheid in de berichtgeving over zelfmoord en zelfmoordpogingen (hoofdstuk I, artikel 8).
- Het gebod zorgvuldigheid te betrachten ten aanzien van slachtoffers van ongevallen en misdrijven (hoofdstuk I, artikel 9).
- Uitvoerige bepalingen ter voorkoming van de vermenging van berichtgeving en commercie (hoofdstuk III, artikel 1 t/m/ artikel 10).

Groot-Brittannië

De Code of Practice daterend uit 1991 is opgesteld door een comité van uitgevers en geratificeerd door de Press Complaints Commission (de Britse Raad voor de – schrijvende – journalistiek⁴⁵), die tevens met toezicht op naleving van de code is belast. De laatst herziene versie van de Code of Practice dateert van 13 juni 2005. De Code of Practice overlapt inhoudelijk de op 29 juni 1994 door de British National Union of Journalists (NUJ) aangenomen Code of Conduct, die voor alle Britse journalisten geldt.⁴⁶

44 De tekst van de code is als bijlage bij dit hoofdstuk opgenomen. Ik heb de Zweedse code opgenomen omdat op naleving ervan wordt toegezien door de oudste Raad voor de Journalistiek van Europa.

45 NB Volgens de jaarverslagen van de Raad voor de Journalistiek betreft 75 à 80% van de klachten die de Raad jaarlijks behandelt, de schrijvende pers.

46 Op naleving van deze code wordt toegezien door de Ethics Council, in 1986 opgezet door de NUJ. Dit college behandelt echter geen klachten van burgers, maar uitsluitend van leden van de NUJ.

Opmerkelijke bepalingen uit de Code of Practice:

- Het verbod op journalistiek stalken (artikel 4).
- Het verbod om kinderen onder de 16 te interviewen of te fotograferen tenzij de ouders daartoe toestemming geven (artikel 6 lid 2).
- Het verbod op het onthullen van de identiteit van personen jonger dan 16 die slachtoffer of getuige zijn geweest van een seksueel misdrijf (artikel 7).
- Het verbod om de identiteit van slachtoffers van seksuele aanranding te onthullen (artikel 11).
- Het verbod op het gebruik maken van financiële voorkennis (artikel 13).
- Het verbod op het doen van betalingen aan misdadigers, hun familie, vrienden of collega's in ruil voor een verhaal (artikel 16).

Duitsland

De Duitse Pressekodex dateert uit 1973. De laatste versie is van 2 maart 2005. De Pressekodex is opgesteld door de Deutscher Presserat in samenwerking met verenigingen van journalisten en uitgevers.

De code bestaat uit zestien artikelen die in zogenaamde Richtlijnen zijn uitgewerkt. Ook deze code is alleen op de schrijvende pers van toepassing.

Opmerkelijke punten uit de Pressekodex:

- Het gebod tot bescherming van de privacy van lichamelijk of geestelijk zieken (Richtlinie 8.4) en van stervenden (Richtlinie 11.1).
- Het gebod tot bescherming van de privacy van personen die in hun geboorteland bloot kunnen staan aan politieke vervolging (Richtlinie 8.6).
- Het goedpraten van misdrijven (Richtlinie 11.5) en van drugsgebruik (Richtlinie 11.6).
- Het gebod tot het betrachten van terughoudendheid in de berichtgeving over ontwikkelingen op medisch en farmaceutisch gebied, ter voorkoming van valse verwachtingen bij patiënten (Richtlinie 14.1).

Frankrijk

Naast de hierboven genoemde nationale code van 1918 (herzien in 1938) gelden in Frankrijk aparte nationale codes voor Radio France International en een deel van de televisie (TF1). Wat betreft de schrijvende pers is er niet één nationale code.

De belangrijkste code voor deze categorie van de media is genaamd Code et Chartes, Règles et Usages de la presse quotidienne régionale (opgesteld in december 1995, laatstelijk herzien in augustus 2002).⁴⁷ De code is opgesteld door het Syndicat de la Presse Quotidienne Régionale, een vereniging van uitgevers van de belangrijkste dagbladen buiten Parijs. Deze code is van groot gewicht, omdat zij betrekking heeft op 37 dagbladen met ongeveer 20 miljoen lezers.

Opmerkelijke bepalingen uit de Règles et Usages:

- Het verbod op het verspreiden van geruchten, zelfs als andere media dit al hebben gedaan (hoofdstuk 'Exigence de sérieux et de rigueur', alinea 2).
- Het gebod tot het vermijden van grof taalgebruik (hoofdstuk 'Exigence de sérieux et de rigueur', alinea 4).
- Het gebod publicatie te vermijden van namen van personen die strafbare vergrijpen hebben gepleegd of tot een voorwaardelijke straf zijn veroordeeld (hoofdstuk 'Affirmation du respect de la personne', laatste 2 alinea's).
- Het gebod over juridische kwesties te berichten zonder te (ver)oordelen (hoofdstuk 'Respect de la présomption d'innocence', alinea's 4 en 5).

9.4 CONCLUSIE

Het bovenstaande leidt tot de conclusie dat er goede argumenten zijn om in Nederland tot een geschreven nationale gedragscode voor journalisten te komen⁴⁸ en dat de bezwaren ertegen goeddeels neerkomen op koudwatervrees. Voorwaarde is wel dat een dergelijke code niet van bovenaf wordt opgelegd en breed wordt gedragen door de beroepsgroep.⁴⁹

De Raad voor de Journalistiek zou bij het opstellen en voorts actualiseren ervan een belangrijke rol kunnen spelen, net als in Groot-Brittannië en Duitsland. De Raad zou daarbij gebruik kunnen maken van de hem in artikel 3 lid 1 van de statuten en artikel 11 lid 1 van het reglement gegeven bevoegdheid om, anders dan naar aanleiding van een klacht, uitspraak te doen 'over zaken betreffende journalistieke gedragingen met een algemene strekking en die van principieel belang zijn'.

Wellicht zou de code opgesteld door het Genootschap van Hoofdredacteuren bij het opstellen van een nationale code als uitgangspunt kunnen dienen.

De codes die in dit hoofdstuk zijn besproken, zijn niet bedoeld als voorbeeld voor een code voor de Nederlandse journalistiek. Daarvoor zijn de onderlinge verschillen tussen de naties vaak te groot. Bestudering van reeds bestaande gedragscodes kan het denken over een nationale gedragscode echter wel stimuleren.⁵⁰ Om die reden heb ik enkele codes in de bijlagen opgenomen.

47 Deze code is als bijlage bij dit hoofdstuk opgenomen.

48 Maar er klinken in het koor van voorstanders van een code ook valse noten, zoals die van PvdA-voorzitter Van Hulten. Hij pleit in een interview met Nieuwe Revu van 8 februari 2006 voor een journalistieke code of conduct met o.a. een verbod op het gebruik van gelekte informatie en anonieme bronnen en op het publiceren van 'off the record'-gesprekken.

49 'How can journalists be expected to adhere to a code which they have not been involved in drawing up?' (Frost 2003 p. XIII). Mede om die reden heb ik mij niet gewaagd aan het maken van een proeve van een nationale gedragscode.

50 Van Harinxma 2006, p. 279, bepleit terecht een rechtsvergelijkend onderzoek naar journalistieke beroepsnormen.

10 De Raden voor de Journalistiek in enkele Europese landen

Een raad toont dat de nieuwsmedia bereid zijn naar het publiek te luisteren en bereid zijn verantwoording af te leggen. C.J. Bertrand¹

10.1 RADEN ELDERS

Volgens een inventarisatie van de IPC waren er in de wereld per 1 januari 2005 54 onafhankelijke raden voor de journalistiek werkzaam.

23 Europese landen hebben een Raad voor de Journalistiek: IJsland, Ierland, Groot-Brittannië, België, Zwitserland, Italië, Oostenrijk, Duitsland, Denemarken, Luxemburg, Noorwegen, Zweden, Finland, Estland, Litouwen, Slowakije, Hongarije, Slovenië, Bosnië, Servië/Montenegro, Bulgarije, Oekraïne en Nederland.

Twee Europese landen die niet in dit rijtje voorkomen, Turkije en Portugal, hebben een door de staat gecontroleerde Raad voor de Journalistiek en zijn dus onvoldoende onafhankelijk om zich Press Council te kunnen noemen. Press Councils zijn immers niet alleen bewakers van de journalistieke ethiek, maar ook hoeders van de persvrijheid tegen staatsbemoeienis.²

Geen Raad voor de Journalistiek hebben Frankrijk, Spanje, Griekenland en een aantal voormalige communistische landen: Albanië, Kroatië, Letland, Polen, Roemenië, Wit-Rusland en Moldavië.

Ik beperk mij tot een beknopte beschrijving van de persraden in de ons omringende landen en Zweden.

10.2 ZWEDEN³

De Zweedse Raad voor de Journalistiek, Pressens Opinionsnämnd (PON) was oorspronkelijk opgezet als een forum voor het oplossen van conflicten tussen uitgevers en journalisten en werd pas nadat in 1923 de Code of Ethics tot stand gekomen was, tevens een instituut ter behandeling van klachten van burgers over journalistieke gedragingen. Hij werd opgericht in 1916. Deze Opinieraad voor de

- 1 C.J. Bertrand in diens interview in *Op zoek naar vertrouwen in de pers*, Christen Democratische Verkenningen, lente 2005, p. 105.
- 2 Bertrand 2002, p. 127: 'These are pseudo-councils, that include representatives of government: their mission is to gag the news media.'
- 3 Zie www.po.se; De Meij, 1975, p. 148 e.v. en Lennart Weibull en Britt Börjesson, M.A.S. in *Sweden, stability and change* in Bertrand e.a. *An arsenal for democracy*, 2003, p. 349 e.v.

pers is de oudste ter wereld. De PON wordt volledig gefinancierd door vier persorganisaties (De Zweedse Vereniging van Dagbladuitgevers, De Zweedse Vereniging van Tijdschriftuitgevers, De Zweedse Unie van Journalisten en de Zweedse Persclub). Het zijn dezelfde organisaties die verantwoordelijk zijn voor het opstellen van de Zweedse Code of Ethics, die geldt voor pers, radio en televisie.

De PON ziet alleen toe op naleving van de gedragscode door de schrijvende pers. Een regeringsinstantie bewaakt de naleving van de Code of Ethics voor radio en tv. De voorzitter van de Opinieraad en de drie vice-voorzitters zijn rechter van beroep. De Raad bestaat uit twee kamers, elk bestaande uit een vertegenwoordiger van de vier genoemde persorganisaties en drie gerespecteerde burgers, aangewezen door de parlementaire ombudsman en de voorzitter van de Zweedse advocatenvereniging.⁴ Bij het staken van de stemmen heeft de voorzitter de beslissende stem.

Sinds 1969 kunnen klachten over journalistieke gedragingen niet onmiddellijk aan de PON worden voorgelegd. Zij worden eerst behandeld door de persombudsman, Allmänhetens Pressombudsman (PO). De PO wordt benoemd door een commissie bestaande uit de parlementaire ombudsman, de voorzitter van de advocatenvereniging en de voorzitter van de nationale persclub. De PO kan ook zaken op eigen initiatief in behandeling nemen, maar alleen als de bij de publicatie betrokken personen daarmee instemmen.

In Zweden geldt niet de regel dat alleen een direct belanghebbende een klacht kan indienen. Het klachtrecht, dat gratis is,⁵ staat open voor iedereen, maar wel onder de voorwaarde dat degene op wie de publicatie betrekking heeft daarvoor schriftelijke toestemming heeft gegeven. De klacht is niet ontvankelijk als hij niet binnen drie maanden na de publicatie is ingediend.

De PO tracht allereerst de klacht door bemiddeling op te lossen.⁶ Pas als dit niet lukt, start de PO zijn onderzoek. Als hij redenen heeft om aan te nemen dat

4 § 6 lid 2 van het 'Stadgar för Pressens Opinionsnämnd' (Charter van de Opinieraad): 'Respected citizens with wide experience of national affairs [...] not dependant on any newspaper-company or press-organization.' De vertegenwoordiging van de burgerij werd ingevoerd bij dezelfde revisie van 1969 waarbij de Pressombudsman werd geïntroduceerd.

5 Het is pas sedert 1969 het geval. Lange tijd was de verplichting tot betaling van een kostenbijdrage een groot obstakel voor de burger om klachten bij de Opinieraad in te dienen: zie Weibull en Börjesson 2003, p. 355. De opinieraad mist de bevoegdheid om betaling van deze bijdrage af te dwingen, maar slechts in zeer sporadische gevallen wordt bijdrage door de media geweigerd.

6 Volgens mededeling van de huidige persombudsman, Olle Stenholm, wordt niet exact bijgehouden in hoeveel gevallen de bemiddeling slaagt, omdat de bemiddeling plaatsvindt vóórdat de PO de klacht formeel in behandeling neemt. Naar de inschatting van Stenholm worden 10 à 20 klachten per jaar op deze wijze minnelijk geregeld.

de journalistieke code is geschonden, geeft hij de hoofdredacteur van het betrokken medium de gelegenheid schriftelijk op de klacht te reageren. De klager krijgt vervolgens de mogelijkheid om op deze reactie schriftelijk commentaar te leveren. Daarna kan de PO uit twee mogelijkheden kiezen: óf hij besluit de zaak niet aan de Opinieraad voor te leggen óf hij besluit, op basis van het door hem verrichte onderzoek, dit wel te doen. De zaken die de persombudsman niet doorgeleidt aan de Raad en zelf afdoet, zijn de klachten die kennelijk ongegrond of kennelijk niet ontvankelijk zijn én de zaken die de PO van onvoldoende gewicht acht om aan de Opinieraad voor te leggen.

Besluit de ombudsman de klacht niet aan de Opinieraad voor te leggen, dan heeft de klager het recht zich rechtstreeks tot de Raad te wenden, in een soort hoger beroep. In dat geval moet de klager echter wel direct belanghebbende zijn.⁷

Als de Opinieraad de klacht gegrond acht is het betrokken medium verplicht om de volledige beslissing van de Raad onverwijld op een prominente plaats te publiceren.⁸ In dat geval wordt het betrokken medium bovendien verplicht tot betaling van een bijdrage in de procedurekosten.⁹

Als de klacht onder de rechter is kan de Opinieraad van behandeling van de klacht afzien, in geval hij het niet noodzakelijk acht dat de klacht ook nog vanuit het oogpunt van beroepsethiek wordt beoordeeld.

Het staat de klager vrij zich na de behandeling van de zaak door de PO en de PON nog tot de rechter te wenden.

Enkele cijfers¹⁰

In 2002 werden er door de ombudsman 370 klachten behandeld, waarvan hij er 56 doorverwees naar de Opinieraad en de rest zelfstandig afhandelde. Van de 56 klachten werden er 48 door de Opinieraad gegrond verklaard en 8 ongegrond.

Van de door de ombudsman afgewezen klachten werden er 82 door de klager opnieuw bij de Opinieraad ingediend. De Raad verklaarde daarvan 9 gegrond en 73 ongegrond.

In 2003 werden er 341 klachten door de persombudsman behandeld. Daarvan werden er door hem 47 doorgeleid naar de Raad en de rest door hem zelf afgedaan. Van de doorgeleide klachten werden er 41 gegrond verklaard en 6 ongegrond. Van de door de persombudsman afgewezen klachten werden er

⁷ § 2 lid 1 van het Stadgar van de PON.

⁸ § 13 van het Stadgar van de PON.

⁹ § 11 van het Stadgar van de PON.

¹⁰ Bron PO/PON Arsberättelser 2002, 2003 en 2004.

59 door de klager opnieuw ingediend bij de Opinieraad. 54 werden er door de Raad ongegrond verklaard en 5 gegrond.

In 2004 werden er 377 klachten door de persombudsman behandeld. Hij geleidde er 43 door naar de Opinieraad. Deze verklaarde 37 klachten gegrond en 6 ongegrond. Van de door de ombudsman afgewezen klachten werden er 54 rechtstreeks door de klager bij de Opinieraad ingediend. Daarvan werden er door de Opinieraad 44 ongegrond verklaard en 10 gegrond.

10.3 GROOT-BRITTANNIË¹¹

De Britse Press Complaints Commission begon zijn werkzaamheden op 1 januari 1991, nadat in juni 1990 het Calcutt-rapport was gepubliceerd waarin de op dat moment bestaande Press Council (een persraad waarvan maximaal eenderde van de leden buitenstaander kon zijn) als ineffectief werd gekwalificeerd. Het rapport van de commissie onder voorzitterschap van David Calcutt kwam op een goed moment, want in februari 1990 hadden twee journalisten van de Sunday Sport een ziekenhuis weten binnen te dringen waar de (tijdens een storm zwaargewond geraakte) acteur Gordon Kaye werd verpleegd. Zij fotografeerden de patiënt en trachtte hem zelfs te interviewen. De krant legde een reprimande van de Press Council naast zich neer. De krant kwalificeerde de Raad naar aanleiding van de uitspraak als een 'waste of space', hetgeen een storm van verontwaardiging onder politici veroorzaakte. De Calcutt-commissie adviseerde om tot een nieuwe persraad te komen als antwoord op de groeiende ergernis bij de politiek over de supersensationele tabloidpers,¹² de Press Complaints Commission. Deze nieuwe persraad werd achttien maanden de tijd gegeven (als laatste kans) om aan te tonen dat zelfregulering zonder wettelijke basis effectief zou kunnen werken.

De PCC is een onafhankelijke instantie die klachten van het publiek over de inhoud van dagbladen en tijdschriften behandelt. (Klachten over radio en televisie worden beoordeeld door de Broadcasting Standards Commission, een instituut dat zijn bevoegdheid ontleent aan een wettelijke regeling.) De PCC beoordeelt klachten aan de hand van de in hoofdstuk 9 genoemde Code of Practice.¹³

11 Zie 'About the PCC': te vinden op www.pcc.org.uk.

Richard Shannon *A press free and responsible: self regulation and the Press Complaints Commission 1991-2001* (2002).

Michael Bromley M.A.S. *in the United Kingdom, Between complaint and compliance: A groping for media accountability* in Bertrand e.a. *Arsenal for democracy* 2003, p. 307 e.v.

12 D. Calcutt, *Review of Press Self Regulation*, Londen 1993; C. Frost 2000: p. 191 e.v. K. Morgan, *Council into commission*, in Bertrand 2003, p. 137 e.v.

13 De meeste dagblad- en tijdschriftuitgevers hebben via arbeidscontracten 'hun' journalisten verplicht tot naleving van deze code.

De PCC is opgericht door Britse dagblad- en tijdschriftuitgevers. De Raad bestaat uit een onafhankelijke voorzitter, negen 'public members' en zeven 'press members'. De vertegenwoordigers van het publiek zijn in de PCC dus in de meerderheid. 'Public members' mogen op geen enkele wijze iets van doen hebben met de dagblad- en/of tijdschriftenbranche.

Om bij de PCC te kunnen klagen, is vereist dat de klager 'a person affected'¹⁴ is, of iemand die door laatstgenoemde is gevolmachtigd.¹⁵

De klacht moet op straffe van niet-ontvankelijkheid worden ingediend binnen een 'reasonable time' na publicatie.¹⁶ Dit komt in de praktijk neer op een niet-ontvankelijkheidsverklaring als de klacht niet binnen twee maanden na publicatie van het artikel is ingediend.

Een team van 'complaints officers' onderzoekt of de binnengekomen klacht kennelijk ongegrond of kennelijk niet-ontvankelijk is. Is dat het geval, dan adviseren zij de PCC dienovereenkomstig te beslissen. Datzelfde gebeurt met klachten waarover de Raad niet bevoegd is te oordelen, bijvoorbeeld klachten over de inhoud van advertenties of klachten over kwesties van goede smaak en fatsoen.

In zaken die niet op deze wijze worden afgedaan wordt het betreffende medium gevraagd commentaar te geven op de binnengekomen klacht. Zodra dit commentaar is ontvangen, start een 'complaints officer' een bemiddelingspoging. De bemiddeling slaagt in een zeer groot percentage van de gevallen (zie hieronder). Daardoor behoeft de PCC slechts in een zeer gering aantal gevallen een 'adjudication' te geven.

Als de klacht door de PCC gegrond wordt verklaard is het betrokken medium verplicht de uitspraak met bekwame spoed op een prominente plaats te publiceren. Indien de klager dit wenst moet de gepubliceerde uitspraak worden geanonimiseerd.

De PCC neemt geen klacht in behandeling die al aan een rechtbank is voorgelegd.¹⁷ De PCC heeft inmiddels zoveel gezag gekregen dat de civiele rechter in Groot-Brittannië volledig op het kompas vaart van de Raad. Zie bijvoorbeeld, wat betreft de afweging van het recht op privacy versus de persvrijheid, de uitspraak van de High Court of Justice van 31 juli 2001:

¹⁴ Artikel 53.3 sub A van de Articles of Association van de PCC.

¹⁵ Op deze regel zijn drie uitzonderingen: gevallen waarin het gaat om overtreding van clause 13 (financial journalism), clause 15 (witness payments in criminal trials) en clause 16 van de *Code of Practice* (payments to criminals); dit omdat het onwaarschijnlijk is dat degenen waar het in de publicatie om draait zelf een klacht zullen indienen. Zij hebben immers zelf voordeel van de overtreding van de Code op die punten gehad.

¹⁶ Artikel 53.6 van de Articles of Association van de PCC.

¹⁷ Artikel 53.3 sub b van de Articles of Association van de PCC.

The type of balancing operation [between privacy and freedom of expression] conducted by a specialist body, such as the Commission, is still regarded as a field of activity to which courts should and will defer. The Commission is a body whose membership and expertise makes it much better equipped than the courts to resolve the difficult exercise of balancing the conflicting rights [...] [of] privacy and of the newspapers to publish.

De PCC kan ook zonder dat van een klacht sprake is uitspraken doen in zaken met betrekking tot de Code of Practice, die hij in het algemeen belang acht.¹⁸

De PCC werkt uitzonderlijk snel. Het streven is erop gericht een klacht af te wikkelen in gemiddeld 35 werkdagen. De klager wordt iedere 15 werkdagen namens de PCC op de hoogte gebracht van de stand van zaken.

Enkele cijfers¹⁹

In slechts 1 à 2% van de klachten komt de PCC tot een 'adjudication', voornamelijk als resultaat van een actieve geschillenbemiddeling.. In 2003 werd van de 3649 binnengekomen klachten 96% door de complaints officers geregeld. In 2004 was dat zelfs 98% van de 3618 binnengekomen klachten. Ook in 2005 bedroeg het percentage geregelde zaken 98. De PCC behoefde in 2005 als resultaat van de activiteiten van de complaints officers slechts in minder dan 1% van de 3654 binnengekomen klachten (30) uitspraak te doen.

Bij laatstgenoemd percentage past wel enige relativering.

In 22% van de door de de complaints officers in 2005 bereikte regelingen bleek de klager per saldo niet tevreden. Toch resteert er een fraai resultaat: 76% van de in 2005 binnengekomen klachten werd tot tevredenheid van beide partijen via actieve bemiddeling opgelost.

Meer dan 90% van de klagers behoort tot de categorie particulieren: in 2002 91%; in 2003 94% en in 2004 92%.

Slechts 2 à 3% van de klagers behoort tot de categorie 'public figures.'

De meeste klachten betreffen onjuiste berichtgeving: 55 à 60%. Op de tweede plaats komen de klachten betreffende aantasting van de privacy. Laatstgenoemd percentage groeit: het bedroeg in 2000 nog 14,7% van de klachten, maar schommelt sedert dat jaar rond de 25%.

¹⁸ Artikel 53.1 sub A van de Articles of Association van de PCC.

¹⁹ Bron: de Annual Reports van de PCC te vinden op www.pcc.org.uk/statistics.

10.4 DUITSLAND²⁰

Nadat in 1952 de federale Minister van Binnenlandse Zaken een ontwerp-perswet had ingediend waarin voorzien was in een publiekrechtelijke Raad voor de Journalistiek en daartegen een storm van kritiek was ontstaan van de zijde van uitgevers- en journalistenorganisaties, werd in november 1956 de Deutscher Presserat opgericht door de organisaties van Duitse dagbladuitgevers en tijdschriftuitgevers en de twee Duitse journalistenorganisaties.²¹ De oprichters werden daarbij geïnspireerd door de in 1953 opgerichte Britse Press Council.

De Deutscher Presserat is net als de Zweedse Opinieraad en de Britse Press Complaints Commission een puur zelfregulerend instituut, maar anders dan bij de Zweedse Raad en de Press Complaints Commission zijn buitenstaanders géén lid van de Presserat. Een ander verschil met de Zweedse Opinieraad en de Britse Press Complaints Commission is dat bij de Presserat eenieder die vermoedt dat een publicatie strijdig is met de Pressekodex een klacht kan indienen. De klager hoeft niet aan te tonen belanghebbende te zijn.

De Presserat kan bovendien op eigen initiatief klachtprocedures beginnen.²²

De Presserat behandelt alleen klachten over schending van de Pressekodex betreffende de schrijvende pers. De klacht dient binnen één jaar na de publicatie te worden ingediend, op straffe van niet-ontvankelijkheid.²³

De behandeling van de klacht is gratis en geschiedt door één van de twee klachtenkamers (de z.g. Beschwerde-Ausschuss) van de Presserat. De twee kamers bestaan elk uit zes leden waarvan drie afkomstig uit de kring van uitgevers en drie uit de kring van journalisten.²⁴ Het oordeel over klachten van principiële aard is voorbehouden aan de, eveneens paritair samengestelde, plenaire Presserat, bestaande uit 28 leden.

Alvorens de klacht in behandeling wordt genomen vindt een z.g. Vorprüfung plaats.²⁵ Tijdens de Vorprüfung wordt partijen op de mogelijkheid gewezen, de

²⁰ Zie www.presserat.de

De Meij 1975, p. 157 e.v.

Deutscher Presserat: *Regeln für guten Journalismus – Die publizistischen Grundsätze des Deutschen Presserats mit Fallbeispielen*, Bonn 2005.

Deutscher Presserat und das Institut zur Förderung publizistischen Nachwuchses, *Ethik im Redaktionsaltag*, Bonn 2006

Barbara Thomass: *M.A.S. in Germany, Some gaps in the system* in Bertrand e.a. *An arsenal for democracy* 2003, p. 323 e.v.

²¹ Bundesverband Deutscher Zeitungsverleger; Verband Deutscher Zeitschriftenverleger; Deutscher Journalistenverband en die Deutschen Journalisten Union.

²² § 1 lid 2 van de Beschwerde-Ordnung.

²³ § 4 lid 2 van de Beschwerde-Ordnung.

²⁴ § 11 van de 'Satzung für den Trägerverein des Deutschen Presserats'.

²⁵ § 5 van de Beschwerde-Ordnung.

klacht binnen een door de Raad gestelde termijn, te schikken.²⁶ De Presserat speelt bij deze z.g. ‘Vermittlung’ zelf geen actieve rol. Leidt de ‘Vermittlung’ niet tot een minnelijke oplossing, dan treedt de volgende fase van de procedure in. In overleg tussen de voorzitter van de betreffende Beschwerde-Ausschuss en de secretaris van de Presserat wordt onderzocht of de klacht als kennelijk niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond kan worden afgedaan. Anders dan in Zweden vindt er in de voorprocedure geen schifting plaats tussen zaken van klein en van groot gewicht. Alle klachten die de Vorprüfung ongehinderd passeren, worden door een Beschwerde-Ausschuss behandeld. Na een schriftelijke voorbereiding vindt er een mondelinge behandeling plaats. Deze zitting van de Beschwerde-Ausschuss is niet openbaar.²⁷

Als de klacht gegrond wordt bevonden spreekt de Presserat een oordeel uit dat uit vier varianten kan bestaan.²⁸

- In geval van een lichte overtreding van de Pressekodex kan de Raad een aanwijzing (‘Hinweis’) geven. Daarin wordt duidelijk gemaakt wat het betrokken medium fout heeft gedaan, gekoppeld aan een verzoek om dergelijke fouten in de toekomst te vermijden. Bij de Hinweis is er geen publicatieplicht.
- In gevallen van ernstiger schendingen van de Pressekodex kan een beslissing van de Raad volgen waarin publicatie wordt afgekeurd (de z.g. ‘Missbilligung’). Ook bij de Missbilligung is er geen plicht tot publicatie.
- In geval van zeer ernstige schendingen van de Pressekodex kan er een berisping (‘Rüge’) volgen. Normaal is de berisping openbaar en moet het betrokken medium de Rüge, onverkort, in de eerstvolgende uitgave publiceren.²⁹
- In laatstgenoemd geval kan een niet-openbare Rüge volgen, indien het belang van degene die door de publicatie is getroffen zich tegen het publiceren van de berisping verzet.

De Presserat kan zijn beslissing uitstellen als deze een aanhangige gerechtelijke procedure zou kunnen beïnvloeden.³⁰

²⁶ § 6 van de Beschwerde-Ordnung.

²⁷ Volgens Thomass is dit samen met de langzame procesgang bij de Presserat en het gebrek aan prestige van zijn leden de oorzaak van het relatief geringe gezag van Presserat: Barbara Thomass 2003, p. 325.

²⁸ § 12 van de Beschwerde-ordnung.

²⁹ Volgens mededeling van de Presserat heeft 95% van alle uitgevers zich schriftelijk aan de plicht tot publicatie van openbare Rügen onderworpen. De schriftelijke overeenkomst bestaat pas sedert 1985. Voordien bestond er groot onbehagen dat veel media de verplichting tot publicatie negeerden: zie Barbara Thomass 2003, p. 324.

³⁰ § 12 lid 4 van de Beschwerde-Ordnung.

Enkele cijfers

In 2002 werden er 701 klachten bij de Presserat ingediend, waarvan er na Vorprüfung 319 door een Beschwerde-Ausschuss werden behandeld. In 2003 waren deze aantallen respectievelijk 682 en 253 en in 2004 672 en 215. Laatstgenoemd aantal bestond voor 45% (97) uit ongegrond verklaarde klachten. In 27 gevallen werd een openbare berisping uitgesproken en in 7 gevallen een niet-openbare berisping. Bij 37 klachten werd de maatregel van een afkeuring opgelegd, bij 40 klachten de maatregel van een aanwijzing (in 7 gevallen legde de Presserat geen maatregel op). Het merendeel van de klachten betrof onjuiste berichtgeving, overtreding van cijfer 2 van de Pressekodex: 171 klachten. Gevolgd door overtreding van cijfer 8 van de Kodex (privacy): 98 klachten.

De in paragraaf 6 van de Beschwerde-Ordnung geregelde Vermittlung levert tot nu toe weinig minnelijke regelingen op. Volgens opgave van de Presserat waren er in 2002 slechts vier en 2003 slechts vijf geslaagde bemiddelingen. In 2004 had geen enkele poging tot Vermittlung succes.³¹

10.5 (VLAAMS) BELGIË³²

Sinds 1995 was er in België een Raad voor de Deontologie, met als beroepsinstantie het College voor Deontologie, maar deze beide instanties bestonden uitsluitend uit journalisten. Dit wekte veel weerstand op. Daarom dreigde het parlementslid S. de Clerck (de latere minister van justitie) een initiatief-wetsvoorstel in te dienen om te komen tot een globaal wettelijk kader³³ waarbinnen een Raad voor de Journalistiek met ook buitenstaanders als lid autonoom zou

31 De voorlichter van de Deutscher Presserat heeft in november 2005 toegegeven dat de op dat moment bestaande website van de Presserat, wat betreft het succes van bemiddeling een veel te rooskleurig beeld gaf. De Deutscher Presserat verwacht dat in de toekomst bemiddeling een belangrijker rol zal gaan spelen. Het secretariaat van de Raad deelt mede dat de Presserat het voornemen heeft dit deel van de procedure door een statutenwijziging in de nabije toekomst meer gewicht te geven door de Raad een meer actieve rol bij de bemiddeling te laten spelen.

32 Zie www.rvdj.be.

Pol Deltour *Journalistieke zelfregulering in een modern kledje: De Vlaamse Raad voor de Journalistiek*; te vinden op www.agjpb.be/vvj.

33 Zie D. Voorhoof *Naar een Raad voor de Journalistiek?*, Samenleving en Politiek, 1998/4, p. 22 ev. Zie D. Voorhoof *Zelfregulering of co-regulering, de Raad voor de Journalistiek in België*, Mediaforum 1999-13, p. 375-376.

D. Voorhoof, *Journalisten zonder grenzen*, A&M 2000/1-2, p. 36 e.v.

In het wetsvoorstel werd de samenstelling van de Raad geregeld (journalisten, uitgevers en outsiders/academici); verder de wijze van openbaarmaking van uitspraken van de Raad alsmede de sanctiemogelijkheden (o.a. vermaning en eventuele intrekking van de erkenning als beroepsjournalist). Volgens het voorstel zou de door de Raad te handhaven gedragscode door de beroepsgroep zelf worden opgesteld.

kunnen functioneren. Onder dreiging van dit wetsvoorstel werd eind 2002 door de journalistenbond VVJ samen met de Vlaamse mediadirecties de Raad voor de Journalistiek opgericht, bestaande uit vertegenwoordigers van de media, de VVJ en het publiek. De Raad behandelt klachten over alle media met dien verstande dat tot 10 februari 2006 een klacht die al was voorgelegd aan de Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie (een overheidsinstantie), niet door de Raad in behandeling werd genomen. Vanaf laatstgenoemde datum is de Geschillenraad opgegaan in de Vlaamse Regulator voor de Media. Dit adviesorgaan behandelt echter geen kwesties van journalistieke ethiek. Klachten over radio en televisie, voorzover ze betrekking hebben op regels van journalistieke deontologie kunnen dus alleen nog bij de Raad voor de Journalistiek worden ingediend. De Raad kan eigener beweging bepaalde journalistieke handelwijzen onderzoeken.³⁵ De Raad neemt niet alleen klachten in behandeling, maar reageert ook op vragen om algemene informatie over journalistieke ethiek. Om ontvankelijk te zijn moet de klacht uiterlijk dertig kalenderdagen na de publicatie of uitzending zijn ingediend.³⁶ De klager moet 'persoonlijk belang' hebben bij de klacht.³⁷

Iedere klacht wordt ter bemiddeling voorgelegd aan de Secretaris-Generaal van de Raad die daartoe de titel 'ombudsman' draagt.³⁸ Hij speelt een zeer actieve rol bij de bemiddeling. Als een bemiddelingspoging mislukt, kan de Raad nog een extra bemiddelingspoging gelasten.³⁹

Als de bemiddeling definitief is mislukt, onderzoekt de Secretaris-Generaal of de klacht kennelijk niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond is. Is dat naar zijn mening het geval, dan adviseert hij de Raad dienovereenkomstig te beslissen.⁴⁰

Klachten die deze zeef passeren worden voorgelegd aan een Rapporteringscommissie, bestaande uit een journalist, vertegenwoordiger van uitgevers, omroepen en andere mediabedrijven, en een outsider, die geacht wordt het publiek te vertegenwoordigen plus de Secretaris-Generaal. Deze Rapporteringscommissie houdt een hoorzitting waarin klager en betrokkene hun standpunt mondeling kunnen toelichten. Van geval tot geval beslist de Rapporteringscommissie

34 Daarmee werd het advies van de Vlaamse Mediaraad d.d. 9 mei 2005 (no 2005/002) gevolgd waarin werd gesteld dat als een door de overheid opgerichte instantie de bevoegdheid wordt gegeven om bij niet-naleving van journalistieke ethiek sancties op te leggen dit een overheidsinmenging is die problematisch is vanuit het perspectief van art. 10 lid 2 EVRM. Zie verder over de Vlaamse Regulator voor de Media: J. Ceuleers, *Een Vlaamse Regulator voor de Media*, A&M 2006/1, p. 32 ev.

35 Artikel 1 lid 2 van het Werkingsreglement.

36 Artikel 17 van het Werkingsreglement.

37 Artikel 17 van het Werkingsreglement.

38 Artikel 19 van het Werkingsreglement.

39 Artikel 20 lid 2 van het Werkingsreglement.

40 Artikel 21 lid 2 van het Werkingsreglement.

of de zitting openbaar zal zijn. Op basis van het advies van de Rapporteringscommissie neemt de Raad vervolgens een beslissing over de klacht.

Bij de uitspraak beslist de Raad voor de Journalistiek tevens of zijn oordeel kan worden gepubliceerd. Als de Raad tot publicatie besluit bepaalt hij hoe en binnen welke termijn de uitspraak bekend moet worden gemaakt door het betrokken medium.⁴¹

Het reglement bevat geen bepaling die een klager verhindert een klacht gelijktijdig zowel bij de Raad als de Rechter aanhangig te maken.

Enkele cijfers⁴²

In 2003 werden er 29 klachtdossiers afgedaan: in 17 daarvan werd door de ombudsman een minnelijke regeling bereikt. 3 klachten werden kennelijk ongegrond c.q. kennelijk niet-ontvankelijk verklaard. De Raad deed in 9 gevallen uitspraak.

In 2004 werden er 32 klachten afgewikkeld. De ombudsman slaagde er in om in 19 gevallen door bemiddeling een minnelijke regeling te bereiken. 3 klachten werden afgedaan als kennelijk ongegrond; 2 als kennelijk niet-ontvankelijk. De Raad behoeft daardoor slechts in 8 zaken uitspraak te doen. In 2005 werden door de ombudsman 10 van de 23 behandelde klachten een minnelijke regeling bereikt.

Zowel in 2003, 2004 als 2005 was het leeuwendeel van de klachten afkomstig van particulieren. In deze drie jaren kwam het aantal klachten over onzorgvuldige berichtgeving op de eerste plaats en het aantal klachten over aantasting van de privacy op de tweede.

10.6 FRANKRIJK⁴³

Frankrijk heeft geen Raad voor de Journalistiek en heeft er ook nooit een gehad. Dat is opmerkelijk. Het Frans 'Charte des devoirs 1918' zegt immers: *Un journaliste, digne de ce nom [...] ne reconnaît que la juridiction de ses pairs, souveraine en matière d'honneur professionnel.*

en de 'Declaration of the rights and duties of journalists (1971)'⁴⁴, mede-ondertekend door vertegenwoordigers van de Franse journalistenorganisaties, bepaalt:

Within the general law of each country, the journalist recognises, in professional matters, the jurisdiction of his colleagues only [...]

⁴¹ Artikel 29 lid 2 van het Werkingreglement.

⁴² Bron: Jaarverslag 2003 en 2004 van de Raad voor de Journalistiek.

⁴³ Zie Bertrand 2003, hoofdstuk 26, *Much to do and little done*.

⁴⁴ Bijlagen 3 en 4 bij dit hoofdstuk.

Twee (schuchtere) voorstellen van Franse journalistenorganisaties in 1964 en 1971 om te komen tot een Raad voor de Journalistiek (het laatste voorstel naar het model van de Britse Press Council) stuitten af op een vijandige houding van de organisaties van uitgevers.⁴⁵

Bij een onderzoek in 1998⁴⁶ zei de meerderheid van de geïnterviewde Franse uitgevers positief te staan tegenover journalistieke codes, maar afkerig te zijn van een instantie die oordelen geeft, die in civiele procedures tegen media zouden kunnen worden gebruikt. De Franse mediahistoricus Pierre Albert⁴⁷ zoekt de verklaring daarvoor in het verschil in cultuur en staatsvorm tussen Frankrijk en de landen waarin 'media accountability systems' tot wasdom zijn gekomen. Laatstgenoemde landen hebben naar zijn mening een gedecentraliseerde staatsvorm en een protestantse cultuur waarin geen behoefte is aan de wet om de persvrijheid te beschermen en waar journalisten vinden dat het eerder tot hun taak behoort om feiten dan meningen te publiceren.

Bertrand⁴⁸ wijst er terecht op dat dit geen overtuigende verklaring is, omdat landen als Zweden en Groot-Brittannië een sterk centraal gezag kennen. Hij zoekt de verklaring voor de Franse aversie tegen instituten als een Raad voor de Journalistiek in de financiële afhankelijkheid van de Franse journalisten van de staat en andere vormen van protectie die journalisten en uitgevers van de Franse staat ondervinden. Hij voegt eraan toe dat in Frankrijk breed de gedachte leeft dat invoering van een Raad voor de Journalistiek de persvrijheid in gevaar brengt en dat er in Frankrijk een eigen opvatting over professionele solidariteit bestaat.⁴⁹

Naar de mening van Bertrand is het concept van 'social responsibility' in Frankrijk minder ontwikkeld dan in andere westerse landen.⁵⁰

Emmanuel Derieux⁵¹ meent de verklaring van de Franse aversie tegen een instituut als de Raad voor de Journalistiek te vinden in de omstandigheid dat het in de, in Frankrijk heersende, Romeins-rechtelijke traditie past dat de burger bescherming zoekt bij de wet en de rechter en dat er daarom geen vertrouwen bestaat in zelfregulering. In die traditie wordt het als specifieke taak van overheidsinstanties gezien om ieders rechten te beschermen en conflicten op te lossen.

De afwezigheid van een Raad voor de Journalistiek in Frankrijk leidt tot een situatie dat er weliswaar veel civiele procedures tegen de media worden gevoerd

45 Zie over deze pogingen: De Meij 1975, p. 222 noot 6.

46 Gepubliceerd door A.N.F. Devevey in het tijdschrift MédiasPouvoirs, najaar 1998.

47 Geciteerd door Bertrand 2003, p. 345.

48 Bertrand 2003. *An arsenal for democracy*, hoofdstuk 26 noot 36.

49 Bertrand 2003, p. 343.

50 Bertrand 2003, p. 341.

51 Geciteerd door Bertrand 2003, p. 346.

maar dat de gewone burger, ondanks het in Frankrijk bestaande wettelijke recht op weerwoord, weinig gebruik maakt van de mogelijkheid om bij de rechter bescherming te zoeken tegen journalistieke gedragingen. Bertrand vermeldt dat in 1997 de twee, tot het beoordelen van mediageschillen bevoegde, Parijse rechtbanken zo'n 500 mediazaken behandelden en dat daarvan ongeveer 80% betrekking had op klachten van public figures tegen entertainmentbladen.⁵²

10.7 NEDERLAND

De Nederlandse Raad onderscheidt zich, net als de Vlaamse, van de Zweedse, Britse en Duitse Raad doordat hij wordt gevormd door journalisten en burgers. De Britse Raad bestaat uit uitgevers en burgers, de Zweedse uit uitgevers, journalisten en burgers en de Duitse Raad wordt gevormd door uitgevers en journalisten.⁵³

De Zweedse, Britse, Duitse en Vlaamse Raad voor de Journalistiek onderscheiden zich op een belangrijk punt van de Nederlandse Raad. Bij elk van deze vier Raden van Journalistiek bestaat de mogelijkheid om kennelijk niet-ontvankelijke of kennelijk ongegronde klachten in een voorprocedure snel af te doen. Twee van de Raden, de Press Complaints Commission en de Opinionsnämnd, hebben bovendien de mogelijkheid om 'eenvoudige zaken' in een voorprocedure in korte tijd af te wikkelen. Daarnaast heeft bij twee Raden, de Press Complaints Commission en de Vlaamse Raad voor de Journalistiek, bemiddeling een zeer belangrijke plaats in de klachtbehandeling.

Wat betreft een snelle afdoening van kennelijk niet-ontvankelijke c.q. kennelijk ongegronde klachten en van 'kleine' zaken heeft de in hoofdstuk 2 genoemde commissie-Van Veen zinvolle, maar niet opgevolgde, voorstellen gedaan. Hetzelfde geldt voor de bemiddeling, hoewel deze in het statutaire doel van de Stichting Raad voor de Journalistiek een prominente plaats heeft gekregen (artikel 2 en 3 van de Statuten).

De aanbeveling van de commissie Van Veen om haar rapport getiteld *Eerst media-bemiddeling daarna opinie-uitspraken* openbaar te maken, heeft de stichting Raad voor de Journalistiek in de wind geslagen. Daarom is het rapport als bijlage bij dit hoofdstuk opgenomen.

Het in februari 1991 uitgebrachte rapport van de commissie Van Veen deed

⁵² Bertrand signaleert echter dat in 1997 een public figure zelden meer dan € 15.000,- schadevergoeding werd toegekend door de Franse rechter (Bertrand 2003, p. 347, noot 43).

⁵³ Bertrand 2003, p. 115 onderscheidt daarnaast nog drie andere modellen: Een Raad uitsluitende bestaande uit uitgevers, zoals in Japan; Een Raad die uitsluitend uit journalisten bestaat, zoals in Slovenië en een Raad gevormd door uitgevers, journalisten, burgers en vertegenwoordigers van de overheid, zoals in India.

de aanbeveling om de Raad op te splitsen in enkelvoudige en meervoudige kamers, waarbij de enkelvoudige kamers tot taak zouden krijgen:

- het bemiddelen in geschillen (volgens het rapport zou bemiddeling een van de 'hoofddoelen' van het beleid van de Raad moeten worden);
- het zelfstandig afdoen van klachten die naar het oordeel van een enkelvoudige kamer (de bemiddelaar) behoren tot de categorie van klachten van geringe importantie⁵⁴ (alleen klachten van voldoende importantie zouden door de bemiddelaar ter behandeling naar de Raad voor de journalistiek moet worden doorgeleid).

Wat de bemiddeling betreft werd het advies van de commissie-Van Veen in afgezwakte vorm overgenomen: Eind 1992 werd in artikel 4 van het reglement van de Raad een bepaling opgenomen die speciaal aan bemiddeling is gewijd.⁵⁵ Het artikel stelt aan bemiddeling twee voorwaarden: de klacht moet tot bemiddeling aanleiding geven en de klager moet de bemiddeling wenselijk achten. Met name de tweede voorwaarde staat een actieve bemiddeling van de zijde van de Raad in de weg. De bepaling is daardoor langzamerhand een dode letter geworden. In het jaarverslag van de Raad over 1994 werd nog melding gemaakt van één geslaagde bemiddeling (op 24 klachten). Het jaarverslag 1995 vermeldde twee bemiddelingspogingen waarvan één geslaagd (op 46 klachten). In 1996 waren er drie geslaagde bemiddelingen (op 45 klachten) en in 1997 twee geslaagde bemiddelingen en één mislukte (op 54 klachten). In 1998 was er één geslaagde en één mislukte bemiddeling (op 77 klachten).

Vanaf 1999 blijkt de bemiddeling vrijwel tot stilstand te zijn gekomen. De jaarverslagen van de Raad over 2000 en 2001 melden dat de Raad in het betref-

54 In dat geval zou de klager – anders dan in Zweden – geen recht van beroep hebben op de meervoudige kamer.

55 De bemiddelingstaak van de Raad vermeld in artikel 2 en 3 van de statuten is uitgewerkt in artikel 4 van het reglement, dat luidt:

1. Indien de klacht daartoe aanleiding geeft wijst de secretaris klager op de mogelijkheid van bemiddeling vanuit de Raad.
2. Indien door de klager bemiddeling wordt gewenst wordt de klacht in handen gesteld van een door de Raad uit zijn midden aangewezen bemiddelaar. Deze kan naar eigen inzicht tussen klager en verweerder bemiddelen.
3. Indien de bemiddeling naar het oordeel van de bemiddelaar niet binnen acht weken is geslaagd geeft de bemiddelaar daarvan kennis aan de secretaris, waarna de klacht in behandeling wordt genomen. De bemiddelaar zal zelf niet deelnemen aan de verdere behandeling van de zaak.
4. Indien de bemiddeling is geslaagd wordt de klacht als ingetrokken beschouwd.
5. De bemiddelaar legt zijn bevindingen per klacht schriftelijk vast en stelt dit bemiddelingsverslag ter beschikking van de secretaris.

fende jaar niet heeft bemiddeld. Alleen het jaarverslag over 2002 maakt nog melding van één (mislukte) bemiddelingspoging. De jaarverslagen over 2003, 2004 en 2005 vermelden dat in die jaren geen enkele poging tot bemiddeling meer werd ondernomen, hoewel het aantal binnengekomen klachten in die jaren sterk toenam.

Ook de zeef die in Groot-Brittannië en Zweden wordt gevormd door de mogelijkheid om in een voorprocedure ‘kleine’ zaken in korte tijd af te doen, ontbreekt in Nederland.

Zoals gezegd waren in het advies van de commissie-Van Veen de in te stellen enkelvoudige kamers van Raad niet alleen bedoeld om te bemiddelen maar ook om eenvoudige zaken (inclusief kennelijk niet-ontvankelijke c.q. kennelijk ongegronde klachten) snel af te wikkelen. Dat advies is niet overgenomen. In het reglement van de Raad ontbreekt een bepaling die het mogelijk maakt om dergelijke ‘kleine’ zaken uit te sluiten van een full dress-behandeling door de Raad.⁵⁶

10.8 CONCLUSIE

De besproken buitenlandse Raden voor de Journalistiek verschillen, met name qua procedure, sterk van de Nederlandse Raad. In Zweden, Groot-Brittannië, Duitsland en België is de procedure erop gericht de Raad voor de Journalistiek alleen in zaken van enige importantie uitspraak te laten doen. Heel anders is de situatie in Nederland: Het jaarverslag van de Raad over 2004 maakt, met enige voldoening, melding van het feit dat de Raad in het verslagjaar het ‘recordaantal’ van 100 klachten heeft behandeld. In 2005 deed de Raad 72 uitspraken.⁵⁷ Naar mijn mening is het sterk toegenomen aantal uitspraken allerm minst een reden om trots op te zijn.⁵⁸ Er is geen enkel belang gediend met full dress-procedures voor klachten die kennelijk niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond zijn en evenmin met het – door verwaarlozing van de bemiddelingstaak – juridiseren van ieder conflict, hoe futiel ook, tot een formeel door de Raad te beslechten geschil.

56 Wel opgevolgd zijn het voorstel van de Commissie van Veen om de Raad de mogelijkheid te geven om in principekwesies – buiten een klachtprocedure – uitspraken van algemene aard te laten doen en het voorstel om de media via een convenant te verplichten tot publicatie van oordelen van de Raad, waarbij zij als partij betrokken zijn.

57 Het getal van 100 in 2004 gedane uitspraken geeft een vertekend beeld van het aantal in 2004 binnengekomen klachten. Het aantal in 2004 ingediende klachten bedroeg 89. Volgens het jaarverslag over 2005 werd er in 2004 een aanzienlijke achterstand uit 2003 weggewerkt.

58 Naar mijn voorzichtige schatting zouden van deze 72 klachten er bij het bestaan van een voorprocedure tenminste 7 kennelijk niet-ontvankelijk en tenminste 22 kennelijk ongegrond zijn verklaard.

11 Het toezicht op reclameboodschappen

De Reclame Code Commissie is een zeer geslaagd product van zelf-regulering. E. Venekatte¹

In de westerse wereld is nieuwsvoorziening die niet tegelijkertijd gepaard gaat met reclame-uitingen bijna ondenkbaar. Nieuwsvoorziening is immers al heel lang in hoge mate financieel afhankelijk van de opbrengst van reclameboodschappen. Dommering merkt daarom, in een kritische beschouwing over de Raad voor de Journalistiek,² op:

Het kan verhelderend zijn om een vergelijking met de Reclame Codecommissie te maken, temeer daar deze het communicatieverkeer op de 'achterkant' van het redactionele gedeelte van de kranten regelt.

Schuijt voert een beter argument aan om de Raad voor de Journalistiek met de Reclame Code Commissie te vergelijken:

*Het gaat om twee zelfregulerende instanties die met hun beslissingen de vrijheid van meningsuiting kunnen beperken en dat soms daadwerkelijk doen.*³

Naast dit punt van overeenkomst tussen de Raad voor de Journalistiek en de Reclame Code Commissie zijn er vooral opvallende verschillen tussen beide instanties. Alvorens deze te bespreken is het zinvol eerst kort stil te staan bij de vraag hoe reclame-uitingen in het licht van de Grondwet en het EVRM moeten worden gezien en te beschrijven hoe het toezicht op reclameboodschappen zich in Nederland in concreto voltrekt.

11.1 ARTIKEL 7 GRONDWET EN ARTIKEL 10 EVRM

Artikel 7 lid 4 Grondwet, tot stand gekomen in 1983, sluit handelsreclame uit van de in deze bepaling geregelde vrijheid van meningsuiting. Bij de totstandkoming van lid 4 van artikel 7 werd als reden om handelsreclame van de grondwettelijke uitingsvrijheid uit te zonderen, genoemd het agressieve en indringende karakter van bepaalde vormen van commerciële reclame.⁴ De wetgever beoogde de over-

1 E. Venekatte 2002, p.21.

2 E.J. Dommering, *Rectificatie of weerwoord*, NJB 2 mei 1987, p. 557 e.v.

3 G.A.I. Schuijt, *De Raad voor de Journalistiek en de Reclame Code Commissie en hun consequenties voor de uitingsvrijheid*, Mediaforum 2002-9, p. 183

4 J.J.C. Kabel, *Uitingsvrijheid en absolute beperkingen op handelsreclame*, (diss. UvA 1981), p. 48.

heid met de nieuwe bepaling de mogelijkheid te geven om reclame, zo nodig, aan banden te leggen. De uitzondering van lid 4 maakt censuur op handelsreclame mogelijk alsmede het treffen van maatregelen tegen reclame-uitingen anders dan bij wet in formele zin. Particuliere censuur van reclame vindt dagelijks plaats bij de Stichting Ether Reclame (Ster). De Ster toetst alle haar aangeboden reclameboodschappen aan de Nederlandse Reclamecode voordat zij deze uitzendt.

Ook het EVRM laat censuur toe, maar alleen als deze de noodzakelijkheids-toets van artikel 10 lid 2 kan doorstaan.

Bij de totstandkoming van artikel 7 lid 4 Grondwet is gediscussieerd over de vraag wat onder 'handelsreclame' zou moeten worden verstaan. Minister van Binnenlandse Zaken Wiegel betoogde in de Eerste Kamer dat de nieuwe bepaling uitsluitend bedoeld zou zijn om reclame-uitingen waaraan het ideële, maatschappelijke of politieke aspect geheel ontbrak buiten de bescherming van artikel 7 te houden.⁵ De Meij heeft er terecht op gewezen dat dit niet tot een juiste definitie van 'handelsreclame' leidt. Het gaat immers om het doel dat met de reclame-uiting wordt nagestreefd: wil men vooral de verkoop van zijn product of dienst bevorderen dan is sprake van 'handelsreclame'; niet als men voornamelijk zijn denkbeelden wil propageren.⁶

Ook als deze opvatting wordt gevolgd biedt artikel 10 EVRM commerciële reclame meer bescherming dan de Nederlandse grondwet, want volgens deze verdragsbepaling heeft de vrijheid van meningsuiting naast 'andere denkbeelden' ook betrekking op 'inlichtingen'. Hieruit volgt al direct dat reclameboodschappen die inlichtingen bevatten,⁷ onder de reikwijdte van artikel 10 EVRM vallen. Verkade signaleerde dan ook in zijn inaugurele rede van 1990 dat commerciële reclame, ondanks artikel 7 lid 4 Grondwet, niet helemaal onbeschermd is.⁸

Al in een arrest uit 1989 maakte het EHRM duidelijk dat ook handelsreclame ('commercial speech') onder de verdragsrechtelijke bescherming van de vrijheid van meningsuiting valt.⁹ Zo achtte het Hof in een zaak betreffende de weigering om het Zwitserse CarTV licentie te verlenen, het beroep van de aspirant-omroep op artikel 10 EVRM toelaatbaar, al was duidelijk dat deze van plan was zich voornamelijk op te werpen als promotor van de auto-industrie.¹⁰

5 Algehele grondwetsherziening deel 1b, p. 138.

6 J.M. de Meij e.a., *Uitingsvrijheid*, 2000, p. 241.

7 Volgens Kabel kan voor niet-informatieve handelsreclame geen beroep op artikel 10 EVRM worden gedaan. (Kabel 1981, p. 58.)

8 D.W.F. Verkade, *Intellectuele eigendom, mededinging en reclame*, 1990, p. 20.

9 EHRM 20 november 1989, NJ 1991, 738 (Markt Intern).

10 EHRM 5 november 2002 (Demuth), nr. 38743/97. Overigens werd op andere gronden door het Hof geen schending van artikel 10 EVRM aangenomen.

Het Hof onderkende dat de uitzendingen van deze kandidaat-omroep *primarily commercial in that it intended to promote cars and hence further sales* zouden zijn.

Bij puur commerciële reclame acht het Hof schending van artikel 10 EVRM minder snel aanwezig dan bij ideëel getinte reclame. Het Hof zegt over commerciële reclame-uitingen:

*It may sometimes be restricted, especially to prevent unfair competition and untrustful or misleading advertising.*¹¹

In 2001 besliste het Hof dat de weigering van een tv-commercial van een organisatie ter bescherming van dieren, waarin protest werd aangetekend tegen grootschalige varkenshouderij, die door de organisatie in de tv-spot werd gekwalificeerd als varkens in concentratiekampen, in strijd was met artikel 10 EVRM met de overweging dat de geweigerde reclameboodschap niet in verband stond met ‘purely commercial interests’.¹²

In een uitspraak van een jaar later¹³ stelde het Hof schending van artikel 10 EVRM vast met de overweging dat in het betreffende interview weliswaar reclame was gemaakt, maar ‘this effect proved to be of a secondary nature’. Het arrest had betrekking op een persinterview met een Duitse arts waarin deze o.a. reclame had gemaakt voor zijn medische praktijk. In laatstgenoemde uitspraak is, hoewel het in dat geval volgens het Hof niet om puur commerciële reclame ging, nog eens een bevestiging te vinden van de opvatting dat ook commerciële reclame onder de in artikel 10 EVRM beschermde vrijheid van expressie en informatie valt:

for the citizen, advertising is a means of discovering the characteristics of services and goods offered to him.

In twee uitspraken van het Hof Amsterdam is vastgesteld dat ideële reclame de volle bescherming van artikel 7 van de Grondwet geniet. De Reclame Code Commissie (RCC) en het College van Beroep (CvB) hadden een advertentie van de Boycot Outspan Actie (BOA) met een tekening van een negerhoofd dat door een blanke hand op een citroenpers wordt gedrukt onder het motto ‘Pers geen Afrikaan uit’, onfatsoenlijk geacht (d.w.z. in strijd met artikel 2 van de Nederlandse Reclame Code). BOA spande daarop een kort geding aan tegen de Stichting Reclame Code. De president van de Rechtbank Amsterdam

11 Het Hof overwoog dit in het hieronder genoemde arrest van 17 oktober 2002.

12 EHRM 28 juni 2001 (VGT Verein gegen Tierfabriken/Zwitserland), NJ 2001, 181.

13 EHRM 17 oktober 2002 (Stambuk/Duitsland), nr. 37928/97.

wees de vordering af met de overweging dat BOA de mogelijkheid had gehad om op andere wijze dan via de omstreden advertentie haar denkbeelden uit te dragen, maar het Hof besliste dat BOA door het oordeel van RCC en CvB ernstig belemmerd was in de daadwerkelijke uitoefening van haar vrijheid van meningsuiting. Het Hof overwoog dat reclamenormen met grote terughoudendheid moeten worden toegepast als het gaat om een advertentie die louter een denkbeeld propageert.¹⁴

Twee jaar later leed opnieuw een beslissing van de Reclame Code Commissie bij het Amsterdamse Hof schipbreuk.¹⁵ De zaak betrof een advertentie van het Medisch Comité Palestina (MKP), waarin naar aanleiding van Israëliische bombardementen op Libanon tot politieke en humanitaire steun werd opgeroepen. De Reclame Code Commissie had de advertentie misleidend geacht omdat daarin een uitspraak van premier Begin, hoewel niet letterlijk zo uitgesproken, tussen aanhalingstekens was geplaatst. Het Hof stelde het MKP in het gelijk met de overweging dat het verwarrende gebruik van aanhalingstekens van te weinig betekenis was 'om als grondslag te dienen voor een ernstige beknutting van de vrijheid van meningsuiting'.

In het BOA-arrest liet het hof een kier open voor toetsing van ideële reclame aan fatsoensnormen. Volgens het Hof bestaat de mogelijkheid maatregelen tegen reclame-uitingen te nemen als die 'volgens de bij de overgrote meerderheid van de bevolking levende opvattingen in ernstige mate wansmakelijk of onfatsoenlijk' zijn.

Voor de Stichting Reclame Code waren deze arresten van het Hof aanleiding haar houding ten opzichte van ideële reclame te wijzigen. In 1983 werd de Nederlandse Reclame Code een nieuwe bepaling (artikel 16) ingevoerd die luidde:

Reclame waarin denkbeelden worden gepropageerd worden slechts getoetst aan de criteria: in strijd met de wet, de waarheid, misleiding en nabootsing.

In dit jaar werd ook het Codereglement aangepast. Sindsdien kan een klacht over een reclameboodschap waarin denkbeelden worden gepropageerd uitsluitend leiden tot een vrijblijvend advies aan de adverteerder (zie artikel 7 lid 2 sub d van het Codereglement).

Vreemd genoeg is artikel 16 van de Nederlandse Reclame Code op 28 januari 1999 weer komen te vervallen. Volgens Venekatte¹⁶ werd de bepaling geschrapt

¹⁴ Hof Amsterdam 30 oktober 1980, NJ 1981, 422. Zie ook G.A.I. Schuijt over dit arrest in *Laat de klok maar luiden* 2004, p. 109 e.v.

¹⁵ Hof Amsterdam 27 mei 1982, NJCM-Bulletin 1982, p. 246 e.v.

wegens toenemende ergernis van het publiek over ideële reclamecampagnes die er bewust op gericht zijn fatsoensnormen te overtreden om extra publiciteit te genereren. Zij geeft in dit verband als voorbeeld een tv-antirookreclame waarin een tiener zijn vader neerslaat en in een flesje appelsap urineert.

De blijkbaar thans bij de Reclame Code Commissie levende gedachte dat ideële reclame voluit kan worden getoetst aan normen van fatsoen en goede smaak staat op gespannen voet met artikel 10 EVRM. Schuijt pleit in felle bewoordingen voor het schrappen van fatsoen en goede smaak als toetsingsnorm, niet alleen voor ideële maar ook voor commerciële reclame:

Vanwege haar oordelen over de goede smaak en fatsoen lijkt de Commissie soms te bestaan uit humorloze droogstoppels, die met de botte bijl censureren.

Al geeft Venekatte tal van voorbeelden van beslissingen van de Reclame Code Commissie waarin klachten over aantasting van goede smaak en fatsoen van tafel werden geveegd,¹⁷ geheel onbegrijpelijk is de kritiek van Schuijt niet als men naar de volgende voorbeelden kijkt.

- De RCC achtte een affiche van een kledingmagazijn met politiefoto's waarop een kennelijk neergeschoten maffioso werd getoond met als bijschrift 'Itali-aans krijtstreep 299' in strijd met de goede smaak en fatsoen.¹⁸
- De RCC achtte een tv-spot waarin iemand een zak chips van een oude dame steelt in plaats van haar te helpen met haar kapotte tas eveneens in strijd met fatsoen en goede smaak.¹⁹
- Hetzelfde lot trof een tv-spot van een telefoonmaatschappij over een psychiatrische inrichting met door hoge telefoonrekeningen gek geworden patiënten.²⁰
- Ook een radioboodschap waarin de klant van een horeca-etablisement een serveerster met 'trut' aanpreekt, werd door de RCC in strijd met de goede smaak geacht.²¹
- De RCC vond hetzelfde jaar dat ook een advertentie voor de voetbaltoto waarin een priester werd getoond die in een kerkdienst in plaats van een miskelk een voetbalbeker opheft in strijd was met goede smaak en het fatsoen.²²

16 Venekatte 2002, p. 52 (merkwaardig is wel dat zij zich daarbij met geen woord afvraagt of dit in het licht van artikel 10 EVRM wel mogelijk is).

17 Venekatte 2002, p. 427 e.v.

18 RCC 1 november 1996, nr. 96.9344B.

19 RCC 2 oktober 1998, nr. 97.0435A.

20 RCC 31 maart 1999, nr. 99.0089A.

21 RCC 16 april 1999, nr. 99.0072C.

22 RCC 28 mei 1999, nr. 99.0058.

- In 2002 achtte de RCC een TV Campina-melkreclame met als achtergrondmuziek het Requiem van Mozart in strijd met de goede smaak, omdat hij op de avond van de Dodenherdenking was uitgezonden.²³
- In 2004 keurde de ROC een TV-commercial wegens strijd met de goede smaak af. In het spotje was Wendy van Dijk te zien die in een stilstaande trein een jongen een zakje chips afhandig maakt door diens rugzak op het perron te schoppen.²⁴

In het licht van deze en soortgelijke uitspraken krijgt men enig begrip voor het door Schuijt bepleite standpunt om de toetsingsnorm van goede smaak en fatsoen ook voor de handelsreclame te schrappen. Er zijn echter voorbeelden van commerciële reclameboodschappen waarin op stuitende wijze verband wordt gelegd met ongeneeslijke ziekten, moord, zelfmoord of mishandelings-situaties om goederen of diensten aan de man te brengen. Al zijn dit extreme en niet vaak voorkomende gevallen, toch lijkt het gewenst voor handelsreclame een marginale fatsoenstoets te handhaven. De door het Hof Amsterdam in het BOA-arrest (voor ideële reclame) geformuleerde norm zou daarvoor geschikt kunnen zijn:

Reclameboodschappen zijn slechts ontoelaatbaar die volgens de bij de overgrote meerderheid van de bevolking levende opvattingen in ernstige mate wansmakelijk of onfatsoenlijk zijn.

11.2 DE STICHTING RECLAME CODE

De organisatie

De Reclame Code Commissie is opgericht in 1964 door adverteerders, media en reclamebureaus. Deze organisaties brachten in 1977 de Reclame Code Commissie onder in de Stichting Reclame Code. Deze Stichting, in 1963 opgericht, heeft als doel ervoor te zorgen dat in Nederland op verantwoorde wijze reclame wordt gemaakt (artikel 2 van de statuten). De Stichting streeft dit doel na door het opstellen van gedragsregels neergelegd in een Nederlandse Reclamecode en door toezicht op de naleving ervan.

Sinds 1 januari 1988 is het werkterrein van de Stichting aanzienlijk verruimd doordat zij vanaf die datum, bij invoering van de Mediawet, de taak van de vroegere (publiekrechtelijke) Reclameraad met betrekking tot etherreclame overnam.

²³ RCC 16 augustus 2002, nr. 02.0273B.

²⁴ RCC 30 september 2004, nr. 04.0125.

In de Stichting Reclame Code participeren organisaties die op een of andere wijze bij het maken van reclame zijn betrokken:

- de Bond van Adverteerders (BVA);
- de Consumentenbond (CB);
- Nederlandse Uitgeversverbond (NUV): groep Nederlandse Dagbladpers, groep Publiekstijdschriften, groep Uitgevers voor Vak en Wetenschap;
- VEA/Vereniging van communicatie-adviesbureaus (VEA);
- de Stichting Ether Reclame (Ster);
- de stichting Regionale Omroep Overleg en Samenwerking (ROOS);
- de vereniging van Organisatie van Lokale Omroepen in Nederland (OLON).

De code

De door de Stichting opgestelde reclamecode bestaat uit drie gedeelten:

- Zeventien regels die voor elke reclame-uiting gelden, zoals de regel dat reclame in overeenstemming dient te zijn met de wet, de waarheid, de goede smaak en het fatsoen; niet strijdig met het algemeen belang, de openbare orde of de goede zeden; niet nodeloos kwetsend noch een bedreiging inhoudend voor de geestelijke en/of de lichamelijke volksgezondheid; naar vorm en inhoud zodanig dat het vertrouwen in de reclame niet wordt geschaad; niet appellerend aan gevoelens van angst en bijgelovigheid.
- Bijzondere reclamecodes, tot stand gekomen op basis van overeenkomsten tussen de Stichting Reclame Code en een aantal brancheorganisaties, specifiek gericht op de betreffende bedrijfstak zoals de code betreffende tabaksproducten en de code met betrekking tot alcoholhoudende dranken.²⁵
- Algemene aanbevelingen op basis van de loop der jaren door de RCC en CvB tot stand gebrachte jurisprudentie. Dit deel van de Reclame Code is sinds 1993 minder belangrijk geworden. Sinds dat jaar is niet langer de Reclame

²⁵ In overleg met de volgende organisaties zijn de bijzondere Reclame Codes van de Reclame Code tot stand gekomen:

1. Vereniging voor de Bakkerij- en Zoetwarenindustrie (VBZ);
2. De Stichting Sigaretten Industrie (SSI), de Vereniging Nederlandse Kerftabakindustrie (VNK) en de Nederlandse Vereniging voor de Sigarenindustrie (NVS);
3. De Stichting Verantwoord Alcoholgebruik (STIVA);
4. De Nationale Stichting tot Exploitatie van Casinospelen;
5. VAN Speelautomaten branche-organisatie;
6. De Nederlandse Vereniging 'de Rijwiel- en Automobiellindustrie', afdeling Auto's (RAI);
7. Vereniging mailDB;
8. Platform Behoud Zelfregulering Telemarketing;
9. Thuiswinkel.org.

Code Commissie maar het bestuur van de Stichting Reclame Code bevoegd om algemene aanbevelingen te doen, maar van deze bevoegdheid heeft het bestuur, opvallend genoeg, tot op heden geen gebruik gemaakt.

Het toezicht op naleving van de Nederlandse Reclame Code is in handen gelegd van twee organen van de Stichting, de Reclame Code Commissie en in hoger beroep, het College van Beroep. De Reclame Code Commissie is ingedeeld in een aantal kamers. Elke kamer wordt voorgezeten door een onafhankelijk jurist. De vier andere leden zijn:

- een lid aangewezen door de media;
- een lid aangewezen door de Bond van Adverteerders;
- een lid aangewezen door de VEA/Vereniging van communicatie-adviesbureaus;
- een lid aangewezen door de Consumentenbond.

Het College van Beroep is dienovereenkomstig samengesteld. De vertegenwoordiging van het publiek in de RCC en CvB is dus in de minderheid. Vanwege de oververtegenwoordiging van het bedrijfsleven acht Van Delft-Baas de RCC/CvB niet onpartijdig.²⁶

De procedure²⁷

Een klacht over schending van de Nederlandse Reclamecode kan door 'eenieder' worden ingediend (artikel 7 van het Codereglement).

Na ontvangst van de klacht (die desgewenst per e-mail kan worden ingediend) oordeelt de voorzitter in een voorprocedure of de klacht voor behandeling vatbaar is. Het indienen van de klacht is gratis. In geval de voorzitter van mening is dat de Reclame Code Commissie de klacht niet zal toewijzen, legt hij de klacht terzijde. In deze voorprocedure kan de voorzitter, als tegen een reclameboodschap een groot aantal klachten wordt ingediend, tevens bepalen dat klachten van dezelfde aard of strekking, ingediend na een bepaalde datum, niet in behandeling worden genomen. De voorprocedure biedt de voorzitter ook de mogelijkheid om de klacht zonder meer toe te wijzen.

Het aantal terzijdeleggingen is zeer talrijk. In 2002 waren het er 243; in 2003 167 en 2004 223. Hetzelfde geldt voor de voorzittersafwijzingen in verband met het bestaan van identieke klachten: in 2002 gebeurde dat 335 maal; in 2003 213 maal en in 2004 475 maal. Daartegenover is het relatief zelden dat een klacht

26 M. van Delft-Baas, *Reclame mag, maar er zijn grenzen*, Tjeenk Willink 1982, p. 46.

27 De in deze en de volgende paragraaf genoemde cijfers zijn ontleend aan de jaarverslagen 2002, 2003 en 2004 van de Stichting Reclame Code.

direct gegrond wordt verklaard door de voorzitter: in 2002 28 keer; In 2003 81 keer en in 2004 8 keer.

Het aantal klachten dat na deze zifting in de voorprocedure resteert blijft, vergeleken met het aantal klachten dat jaarlijks bij de Raad voor de Journalistiek wordt ingediend, zeer aanzienlijk: in 2002 resteerden na de voorprocedure nog 1129 te behandelen klachten; in 2003 1024 klachten en in 2004 bleven er na de voorprocedure nog 947 te behandelen klachten over.

Tegen een afwijzing van een klacht door de voorzitter kan de klager bezwaar maken bij de voltallige RCC. De klager moet daarvoor een klachtengeld betalen.²⁸ Dit bedrag wordt terugbetaald als de RCC de klacht alsnog gegrond acht. Ook tegen de voorzitterstoewijzing kan bezwaar worden aangetekend bij de voltallige RCC. De adverteerder die van deze gelegenheid gebruik maakt is geen klachtengeld schuldig.

Als de klacht niet door de voorzitter terzijde wordt gelegd of als de klager tegen de terzijdelegging bezwaar heeft gemaakt bij de voltallige RCC krijgt de adverteerder de gelegenheid schriftelijk op de klacht te reageren, waarna partijen hun standpunt mondeling ter zitting van de RCC kunnen toelichten. Na de zitting duurt het gemiddeld 25 dagen voordat de uitspraak in het bezit is van partijen.²⁹

De RCC heeft in haar uitspraak vijf mogelijkheden: ze kan de klacht ongegrond verklaren; ze kan een onderhandse of een openbare aanbeveling doen;³⁰ ze kan een bijzondere sanctie in de vorm van een geldboete opleggen of ze kan een vrijblijvend advies geven.

De sancties

Onderhandse aanbevelingen worden alleen meegedeeld aan de klager en de adverteerder en geanonimiseerd in het jaarverslag gepubliceerd. Het merendeel

28 Voor particulieren bedroeg in 2005 het klachtengeld € 12,-; voor degenen die klagen in het kader van de uitoefening van bedrijf of beroep gold een klachtengeld van € 228,-.

29 Vanaf het moment dat de klacht in behandeling wordt genomen duurt het gemiddeld 20 dagen voordat de klacht in de zitting van de RCC wordt behandeld, zodat het gemiddeld iets langer dan 8 weken na indiening van een klacht duurt voordat vaststaat of een reclameboodschap al of niet in strijd is met de Nederlandse Reclame Code. Ter vergelijking: volgens mededeling van de Secretaris van de Raad voor de Journalistiek nam een procedure bij de Raad in 2005 gemiddeld drie maanden in beslag.

30 Volgens artikel 18 lid 1 van het Codereglement is een aanbeveling: 'Een mededeling van degene, wiens reclame voor goederen of diensten en/of wiens handelen in strijd met de Reclame Code is bevonden, waarbij het hem wordt aanbevolen zich voortaan van een dergelijke wijze van reclame maken c.q. van een dergelijk handelen te onthouden.'

van de beslissingen van de RCC bestaat uit aan onderhandse aanbevelingen: in 2002 bedroeg het aantal onderhandse aanbevelingen 48% van de uitspraken (317 gevallen); in 2003 47% van de uitspraken (270 gevallen) en in 2004 45% van de uitspraken (262 gevallen).

In een openbare aanbeveling van de RCC worden de namen van de betrokken partijen wél vermeld. De openbaarmaking geschiedt door toezending van de uitspraak aan een aantal door de RCC te bepalen media (plaatselijke, regionale of landelijke). In de praktijk komt een openbare aanbeveling, in verband met artikel 10 lid 2 van de statuten,³¹ neer op een oproep aan de leden van de bij de Stichting aangesloten organisaties om de betreffende reclame-uiting te boycotten. Slechts een zeer beperkt aantal uitspraken van de RCC houdt een openbare aanbeveling in: in 2002 was het slechts 3% van de uitspraken (25 gevallen), in 2003 4% van de uitspraken (25 gevallen) en in 2004 3% van de uitspraken (23 gevallen).

Behalve de sancties die in het Codereglement worden genoemd heeft de RCC soms nog de mogelijkheid om op grond van een door haar met een aantal brancheorganisaties afgesloten overeenkomsten een geldboete op te leggen.

Een vrijblijvend advies komt alleen voor als de klacht gericht is tegen ideële reclame (artikel 17 lid 2 sub d van het Codereglement).

Degene die door de RCC in het ongelijk wordt gesteld kan tegen de beslissing in beroep gaan bij het CvB. Degene die van dit recht gebruik maakt, is een klachtengeld verschuldigd, dat wordt terugbetaald als de appellant door het College in het gelijk wordt gesteld.³² Vanaf de datum waarop hoger beroep wordt ingesteld tot aan de datum van behandeling door het College liggen gemiddeld 28 dagen. Vanaf laatstgenoemde datum duurt het nog gemiddeld 15 dagen voordat de uitspraak in het bezit is van partijen.

Van de mogelijkheid om hoger beroep in te stellen wordt niet vaak gebruik gemaakt: in 2002 deed het College slechts 50 uitspraken (deze hielden in 48% van de gevallen een bevestiging van de uitspraak van de RCC in); in 2003 waren er eveneens 50 uitspraken (waarvan 48% een bevestiging van de uitspraak van de RCC was) en in 2004 waren er 46 uitspraken (met in 50% van de gevallen een bevestiging van de uitspraak van de RCC).

31 Volgens deze bepaling zijn de deelnemers in de Stichting Reclame Code verplicht al hetgeen in hun vermogen ligt te doen om te bereiken dat alle ondernemingen die betrokken zijn bij het maken van reclame zich verplichten of worden verplicht de aanbevelingen van RCC c.q. CvB in acht te nemen.

32 Het klachtengeld bedroeg in 2005 voor particulieren € 23,-; voor degenen die beroep instellen in het kader van hun uitoefening van hun bedrijf of beroep gold in 2005 het eerder genoemde klachtengeld van € 228,-.

De Reclame Code Commissie acht zich ook vrij uitspraken te doen over reclameboodschappen waar organisaties die niet bij de Stichting Reclame Code zijn aangesloten bij betrokken zijn, maar van dergelijke uitspraken behoeven dergelijke organisaties zich uiteraard niets aan te trekken. Voor een door de Ster geweigerde reclameboodschap kan nog altijd worden uitgeweken naar commerciële, deels buitenlandse omroepen die niet participeren in de Stichting Reclame Code. Zo blijven bijvoorbeeld door SBS uitgezonden pornografische getinte reclameboodschappen voor sekslijnen volledig buiten het bereik van de Reclame Code Commissie.

11.3 VERSCHILLEN MET DE RAAD VOOR DE JOURNALISTIEK

Tussen de Reclame Code Commissie en de Raad voor de Journalistiek bestaan drie belangrijke verschillen, die hieronder worden besproken.

Door de overheid geautoriseerd

Een groot verschil tussen de Raad voor de Journalistiek en de RCC/CvB is dat het door de Stichting Reclame Code geregelde toezicht op reclame deels door de overheid wordt geautoriseerd, hetgeen de RCC/CvB een maatschappelijk gezag geeft dat de Raad voor de Journalistiek moet ontberen.

Bij een aantal gelegenheden kwam de speciale band tussen de Stichting Reclame Code en de overheid, die door Kabel als 'een liefdevolle omhelzing' wordt gekarakteriseerd, tot uiting.³³

Zoals vermeld bestond tot 1 januari 1988 de Reclameraad, een publiekrechtelijke instantie die regels stelde aan de etherreclame. De Raad werd opgeheven bij de intrekking van de Omroepwet. Sindsdien is het toezicht op de etherreclame door de overheid toevertrouwd aan RCC/CvB. Volgens artikel 43b en 61a van de Mediawet (sinds 2000 wel aangeduid als 'Concessiewet') zijn binnenlandse zendgemachtigden en de Stichting Ether Reclame wettelijk verplicht zich bij de Stichting Reclame Code aan te sluiten en de Nederlandse Reclame Code na te leven.³⁴

Ook op enige andere momenten heeft de overheid doen blijken de Stichting Reclame Code te willen autoriseren. Zo vermeld Kabel³⁵ dat bij invoering van de bepalingen over misleidende reclame in het Burgerlijk Wetboek in 1980 (thans artikel 6:194 BW, artikel 6:196 BW) het toezicht door de Stichting Reclame Code in de memorie van toelichting een uitdrukkelijk woord van waardering kreeg.³⁶

33 Kabel, *Zelfregulering en recht*, SEW 3 (1983), p. 153.

34 Venekatte 2002, p. 49 acht het – zonder enige argumentatie – 'in juridisch opzicht dubieus dat een privaatrechtelijke organisatie zonder publiekrechtelijke bevoegdheden met dit toezicht is belast'.

35 Kabel 1983, p. 153.

36 MvT bij wetsontwerp bij wetsontwerp 13.611, p. 5.

Een jaar later verzocht het ministerie van Economische Zaken – zij het vergeefs – aan de Stichting Reclame Code om in de Code een verbod op te nemen om in reclameboodschappen gevoelens van jaloezie en hebzucht op te wekken.

Holzhauser³⁷ maakt melding van het feit dat in 1992 het ministerie van WVC de door reclamebureaus en adverteerders opgestelde sponsorcode afwees en dat een jaar later hetzelfde ministerie medebepaler was voor de inhoud van de tabakscodes.

Het jaarverslag 2004 van de Stichting Reclame Code vermeldt dat zij met het ministerie van Economische Zaken in bespreking is over de wijze waarop de samenwerking tussen de op te richten Consumenten Autoriteit en de Reclame Code Commissie vorm zal krijgen.

Een dergelijke autorisatie door de overheid moet de Raad voor de Journalistiek tot nu toe missen. Behalve de bescheiden financiële steun die de voormalige Staatssecretaris van Cultuur Van der Laan de Raad heeft toegezegd³⁸ valt uit weinig op te maken dat de overheid de Raad gezag toekent: zo werden er in vijf jaar tijd op een totaal van 361 klachten slechts 9 klachten door de overheid bij de Raad gedeponeerd waarvan niet meer dan 2 van de centrale overheid.³⁹

Procedurele verschillen

Bij de Raad voor de Journalistiek moet de klager ‘rechtstreeks belanghebbende’ zijn, terwijl bij de Reclame Code Commissie het klachtrecht toekomt aan ‘eenieder’. Zelfs minderjarigen of rechtspersonen zonder rechtspersoonlijkheid kunnen een klacht bij de RCC indienen.

Kabel⁴⁰ erkent dat een dergelijk ongelimiteerd klachtrecht de deur openzet voor querulanten. Hij meent echter dat zelfregulering in de reclame niet in de eerste plaats gericht is op het behartigen van de belangen van individuele

37 R.W. Holzhauser, *Ontoelaatbare reclame*, 1994, p. 161.

38 Kabinetsreactie op de rapporten van RMO en ROB (brief Staatssecretaris aan de Tweede Kamer van 12 juli 2004).

39 2001: 2 van de 53 klachten (Gemeente Heemstede/De Heemsteder, RvdJ 2001/31 en Gemeente Heemstede/De Heemsteder, RvdJ 2001/33).
In 2002: 2 van de 66 klachten (Gemeente Delft/Delftsche Courant, RvdJ 2002/59 en Gemeente Utrecht/AVRO, RvdJ 2002/66).
In 2003: 2 van de 70 klachten (Regiopolitie Friesland/Privé, RvdJ 2003/19 en College van Procureur-generaal/FEM Business, RvdJ 2003/66).
In 2004: 2 van de 100 klachten (Minister van Justitie/Nova, RvdJ 2004/50 en Regionaal politiekorps Drenthe/Vd Valk, RvdJ 2004/59).
In 2005: 1 van de 72 klachten (B&W Sittard-Geleen/Dagblad de Limburger, RvdJ 2005/68).

40 Kabel 1983, p. 156-157.

klagers, maar op het algemeen belang, bestaande in het op een behoorlijk peil houden van de reclame en het waarborgen dat de effectiviteit van de reclame als verkoopbevorderend instrument niet verloren gaat.

Venekatte⁴¹ is van mening dat het feit dat een reclame-uiting beoordeeld kan worden op een klacht van iemand die zelf van de reclameboodschap geen enkel nadeel heeft ondervonden, terwijl een aanbeveling van de RCC voor de adverteerder vaak heel wat financiële en publicitaire voeten in de aarde kan hebben, de prijs is die betaald moet worden voor de wens van de bedrijfstak om het maken van reclame in Nederland op verantwoorde wijze te laten geschieden.

Schuijt is voorstander van beperking van het klachtrecht tot het behandelen van klachten van belanghebbende concurrenten en benadeelde consumenten. Hij acht deze beperking:

*vooral van belang omdat nogal wat klagers in den 'lande' niet klagen omdat zij bij de aankoop zijn misleid door de advertentie maar over strijd met goede smaak en fatsoen.*⁴²

Ook wat betreft de bewijslastverdeling valt er een verschil te constateren tussen de procedure bij de Raad voor de Journalistiek en de Reclame Code Commissie.

Zoals vermeld in § 8.1 gaat de Raad er in het merendeel van de gevallen van uit dat op de klager de plicht rust de onjuistheid van de in de publicatie vermelde feiten te bewijzen. Volgens artikel 15 van de Nederlandse Reclame Code dient de adverteerder op verzoek van de Reclame Code Commissie c.q. het College van Beroep de juistheid van de reclame aannemelijk te maken, indien deze gemotiveerd wordt aangevochten.⁴³ Venekatte wijst er echter op dat, ondanks het bepaalde in artikel 15, de bewijslastverdeling die de RCC in de praktijk toepast vaak grillig is, omdat ongewis is wat onder 'aannemelijk maken' moet worden verstaan.

In hoofdstuk 10 werdesignaleerd dat bij de Nederlandse Raad voor de Journalistiek – anders dan bij de Zweedse, Britse, Duitse en Vlaamse Raden – niet de mogelijkheid bestaat om een kennelijk niet-ontvankelijke of kennelijk ongegronde klacht in een voorprocedure af te doen. Bij de Reclame Code Commissie bestaat die mogelijkheid wél. Zoals vermeld kan de voorzitter een klacht terzijde leggen indien hij van mening is dat de RCC deze niet zal toewijzen. Deze processuele bevoegdheid van de voorzitter beperkt, zoals hierboven aangegeven, het aantal door de RCC te behandelen klachten zeer aanzienlijk.

Bij de Raad voor de Journalistiek heeft de klager geen mogelijkheid tot het

41 Venekatte 2002, p. 50.

42 Schuijt 2002, p. 282.

43 Idem wat betreft misleidende reclame in artikel 6:195 BW.

instellen van hoger beroep, dit in tegenstelling tot de klager die zich tot de Reclame Code Commissie wendt.

RCC en CvB toetsen de klacht aan schending van de algemene bepalingen van de Nederlandse Reclame Code en aan de van deze algemene bepalingen afgeleide Codes, die tot stand zijn gekomen in samenwerking met een aantal brancheorganisaties en voorts aan de algemene aanbevelingen die het derde onderdeel van de Nederlandse Reclame Code uitmaken. Dit maakt het voor degene die zich met een klacht tot de Reclame Code Commissie wendt, gemakkelijker om concreet aan te geven wat er aan een door hem bestreden reclameboodschap mis is. Zoals vermeld in hoofdstuk 9 mist degene die bij de Raad voor de Journalistiek klaagt een dergelijk praktisch handvat.

Een effectief sanctiesysteem

Zoals vermeld zijn volgens artikel 10 lid 2 van de statuten van de Stichting Reclame Code de bij de Stichting aangesloten organisaties gehouden zich ten volle in te spannen om te bereiken dat de aanbevelingen van de RCC en CvB in acht worden genomen door alle ondernemingen die betrokken zijn bij het maken van reclame.

Een dergelijke bepaling, die de organisaties die participeren in de Stichting medeverantwoordelijk maakt voor de door de RCC en CvB op te leggen sancties, ontbreekt in de statuten van de Stichting Raad voor de Journalistiek. Dit is opmerkelijk omdat een belangrijk deel van de organisaties die deelnemen in de Stichting Raad voor de Journalistiek tevens is aangesloten bij de Stichting Reclame Code. Als uitvloeisel van de statutaire bepaling hebben de NDP, NOTU en VEA in de contractuele relatie met hun leden hebben vastgelegd dat de aanbevelingen van de RCC en CvB nagekomen moeten worden (artikel 2 van de Regelen voor het Advertentiewezen). Bij niet nakomen van deze verplichting kan de ROTA (de Raad voor Orde en Tucht voor het Advertentiewezen), die belast is met het toezicht op naleving van de Regelen voor het Advertentiewezen, het betrokken lid een geldboete opleggen.

Soms heeft de RCC een extra sanctiemogelijkheid: de Stichting Reclame Code heeft overeenkomsten gesloten met diverse brancheorganisaties om een geldboete te kunnen opleggen bij overtreding van de in hoofdstuk 2 van de Nederlandse Reclamecode opgenomen speciale voorschriften met betrekking tot bepaalde productgroepen en advertentiemethodes.⁴⁴ Volgens een overeenkomst met DMIN/Nederlandse Postorder Verbond kan de RCC de adverteerder

⁴⁴ Zo kan de RCC een boete opleggen aan de bij de Stichting verantwoord alcoholgebruik (Stiva) aangesloten bedrijven bij overtreding van de alcoholcode. Deze boete komt ten goede aan de Stichting Ideële Reclame (Sire).

verplichten tot betaling van een tegemoetkoming in de schade die een klager heeft geleden.⁴⁵

De enige sanctiemogelijkheid waarover de Raad voor de Journalistiek beschikt is de publicatie van zijn uitspraak in *De Journalist* met een verzoek aan het betrokken medium om de uitspraak integraal of in samenvatting te publiceren. Maar, zoals eerder gesignaleerd, aan een dergelijk verzoek wordt niet zelden geen gevolg gegeven.⁴⁶

11.4 CONCLUSIE

Uit het bovenstaande is een aantal conclusies te trekken.

- a De Raad voor de Journalistiek heeft uitdrukkelijk verklaard geen boodschap te hebben aan artikel 10 EVRM; voor de Reclame Code Commissie geldt blijkens het schrappen van artikel 16 van de Nederlandse Reclamecode in 1999 kennelijk hetzelfde.
- b Evenals bij de Raad voor de Journalistiek is bij de Reclame Code Commissie van bemiddeling geen sprake.
- c Aan het gemis aan maatschappelijke erkenning dat de Raad voor de Journalistiek vergeleken bij de Reclame Code Commissie heeft, valt voorlopig weinig te veranderen: de Raad voor de Journalistiek zal in de huidige situatie zijn gezag op eigen kracht moeten verwerven.
- d De argumenten die voor een ongelimiteerd klachtrecht in procedures bij de Reclame Code Commissie worden aangevoerd (het dienen van het algemeen belang) zijn weinig overtuigend. Er is dan ook onvoldoende aanleiding om dit systeem, dat ook bij de *Deutscher Presserat* van toepassing is, bij de Raad voor de Journalistiek over te nemen, temeer omdat ook de drie andere in hoofdstuk 10 besproken persraden een strenger ontvankelijkheidsvereiste kennen dan Duitsland.
- e Wél kan de bij de Reclame Code Commissie geldende voorprocedure de Raad voor de Journalistiek tot voorbeeld strekken. Net als bij de persraden van Zweden, Groot-Brittannië, Duitsland en Vlaams België kent de Reclame Code

⁴⁵ Zie hierover Venekatte 2002, p. 53.

⁴⁶ Dommering, NJB 1987, p. 62, merkt terecht op: 'een Raad van Opinie waarnaar geluisterd wordt als het zo uitkomt, is op den duur toch een te vrijblijvende aangelegenheid.'

Commissie een systeem waarbij kennelijk niet-ontvankelijke of kennelijk ongegronde klachten in een voorprocedure op eenvoudige wijze worden afgedaan.

f De regel van artikel 15 van de Reclame Code komt, althans op papier, meer overeen met de wijze waarop in het civiele recht de bewijslast wordt verdeeld, dan de manier waarop de Raad voor de Journalistiek met bewijslastverdeling omgaat (zie § 8.1).

g Er is weinig aanleiding om bij de Raad voor de Journalistiek de hogerberoepsmogelijkheid te introduceren die de Reclame Code Commissie kent. Immers de procedure bij de Raad voor de Journalistiek duurt al langer dan de tijd die de eerste instantie van reclamezaken in beslag neemt. Invoering van hoger beroep bij de Raad voor de Journalistiek zou de uiteindelijke beslissing van een klacht over een journalistieke gedraging nog meer tot mosterd na de maaltijd maken dan – noodzakelijkerwijs- altijd al het geval is. Bovendien blijkt de behoefte aan hoger beroep in reclamezaken niet groot. Tegen minder dan 10% van de uitspraken van de Reclame Code Commissie wordt hoger beroep aangetekend bij het College van Beroep. Overigens ontbreekt – hoezeer uit een oogpunt van normontwikkeling wellicht gewenst – ook bij de vier in hoofdstuk 10 besproken buitenlandse persraden de mogelijkheid van hoger beroep.

h Dat een potentiële klager de mogelijkheid heeft een reclameboodschap aan de Nederlandse Reclame Code te toetsen brengt hem in een betere uitgangspositie dan degene die bij de Raad van de Journalistiek wil klagen over een journalistieke gedraging. Daarmee is niet gezegd dat er op de Code waaraan reclameboodschappen worden getoetst niets valt aan te merken. Met name het vervallen van de mogelijkheid voor de Reclame Code Commissie om, op basis van haar eerdere jurisprudentie, in de Code algemene aanbevelingen te doen is een stap terug.

i Artikel 10 lid 2 van de statuten maakt de bij de Stichting Reclame Code aangesloten organisaties medeverantwoordelijk voor het effectueren van beslissingen van de RCC en de CvB. Deze bepaling zou de Stichting Raad voor de Journalistiek tot navolging kunnen strekken.

Kortom: alleen voor wat betreft de punten e, f en i valt er voor de Raad voor de Journalistiek bij de Reclame Code Commissie wat te leren.

12 Conclusies en aanbevelingen

In het eerste hoofdstuk stelde ik de vraag of de Nederlandse Raad voor de Journalistiek naast de rechterlijke controle op journalistieke gedragingen recht van bestaan heeft.

Terugblikkend op de vorige hoofdstukken rijst een beeld op van de huidige Raad voor de Journalistiek dat niet stemt tot optimisme. Uit het enkele feit dat de Raad een groeiend aantal klachten ontvangt mag niet zonder meer worden afgeleid dat de Raad bevredigend functioneert.

Op essentiële punten is er, sedert het onderzoek van Sjerps uit 1995, bij de Raad weinig veranderd. Deze vaststelling zou tot de conclusie kunnen voeren dat de Raad voor de Journalistiek, gelet op zijn functie en doelstellingen, beter kan worden afgeschaft. Een dergelijke conclusie zou echter voorbarig zijn.

12.1 GEEN RAAD?

Wanneer we de situatie in Frankrijk (geschetst in hoofdstuk 10) bezien, een land waar nooit een Raad voor de Journalistiek heeft bestaan, dan komt naar voren dat een instituut dat normen voor journalistieke gedragingen ontwikkelt en handhaaft, moeilijk kan worden gemist. Er is, zoals de situatie in de ons omringende landen (met name Groot-Brittannië) leert, duidelijk behoefte aan een laagdrempelig instituut dat gratis klachten over journalistieke gedragingen beoordeelt. Bovendien volgt uit de jurisprudentie van het EHRM dat de instandhouding van een instituut als de Raad voor de Journalistiek gewenst is. Ten slotte: een Raad voor de Journalistiek is de beste manier voor journalisten om daadwerkelijk blijf te geven van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid.

De argumenten van degenen die de Nederlandse Raad voor de Journalistiek ongewijzigd willen laten voortbestaan zijn echter niet erg overtuigend. Zo stelt Kuitenbrouwer (voormalig lid van de Raad): 'De Raad heeft vooral een defensieve functie: verdergaande overheidsbemoeiing met de media af te weren.'¹ Versteeg (destijds lid van de Raad) is van mening: 'De Raad neemt het risico van landelijk of Europees overheidsingrijpen weg.'² Toet (destijds bestuurslid van de Stichting RvdJ) zegt: 'Als de Raad verdwijnt, dreigt ook verdergaande bemoeienis van de overheid.'³

1 F. Kuitenbrouwer, *De Raad voor de Journalistiek en vijftig jaar regels van de kunst*, NJB 1986, p. 1017 e.v.

2 D. Versteeg, *Journalistieke code bestaat allang*, NRC Handelsblad 28 juli 1997.

3 D. Toet, *Raad voor de Journalistiek vervult uiterst nuttige taak*, Haagsche Courant 27 september 2000.

De huidige Raad voor de Journalistiek vertoont op dit moment te veel manco's om meerwaarde te hebben boven de controle op journalistieke gedragingen die de rechter biedt. Bestaansrecht krijgt de Raad pas als een aantal verbeteringen worden doorgevoerd. In dit licht doe ik hieronder tien voorstellen.⁴

12.2 ARTIKEL 10 EVRM

De Raad heeft in 2002 uitdrukkelijk te kennen gegeven zich niet aan artikel 10 lid 2 EVRM gebonden te achten, althans deze verdragsbepaling voor zijn uitspraken irrelevant te achten.⁵ Deze opvatting valt, zoals ik in § 7.2 heb geschetst, sedert het Steur-arrest van het EHRM moeilijk te verdedigen. Toch heeft de Raad nog steeds niet laten blijken van zijn uitspraak uit 2002 te willen terugkomen.

De opvatting van de Raad over artikel 10 lid 2 EVRM heeft zowel voor de journalist als de klager, ongewenste consequenties.

De Raad beperkt in zijn uitspraken de persvrijheid meer dan het EHRM.⁶ De constatering van Ellen van Haaren⁷ in 1996 dat 'dit tribunaal [de Raad, M.] de journalist veel eerder tot de orde roept dan het Europees Hof doet' is nog steeds actueel. Zoals de beslissing van het EHRM inzake Steur laat zien kunnen uitspraken van de Raad die strenger zijn dan die van het Europese Hof een 'chilling effect' hebben.

Volgens artikel 10 lid 2 EVRM wordt de persvrijheid o.a. beperkt door wat in een democratische samenleving nodig is ter bescherming van de rechten van anderen, zoals bijvoorbeeld het grondrecht op privacy. Al valt niet onomstotelijk aan te tonen dat de wat ongemakkelijke wijze waarop de Raad met het recht op privacy omgaat (vergelijk hoofdstuk 8) te maken heeft met de opvatting van de Raad over de irrelevantie van artikel 10 lid 2 EVRM voor zijn uitspraken,

4 Om het realiteitsgehalte van de voorstellen te toetsen heb ik ze ter becommentariëring voorgelegd aan de voorzitter van de Raad. Diens opbouwende, maar kritische commentaar heb ik integraal opgenomen in de bijlage bij dit hoofdstuk. Na ampele heroverweging heb ik gemeend mijn voorstellen onveranderd te moeten laten. Wel ga ik in de argumentatie bij mijn voorstellen zoveel mogelijk op het commentaar van voorzitter Herstel in. Gemakshalve zijn in de bijlage bij dit hoofdstuk tevens de statuten van de Stichting Raad voor de Journalistiek en het reglement van de Raad opgenomen.

5 RvdJ 2002-21 X/Nieuwe Revu.

6 Zie de jurisprudentie vermeld in § 7.2.

7 Ellen van Haaren, *Fatsoensrakers moeten journalisten met rust laten*, NRC Handelsblad 12 april 1996.

Idem E.J. Dommering, *De opinies van de Raad gaan veel verder dan met de noodzakelijkheidstoets van artikel 10 EVRM geoorloofd zou zijn* (noot onder EHRM 26 april 1991, NJ 1992, 455;Ezelin/Frankrijk).

toch valt moeilijk aan te nemen dat dit verband er in het geheel niet is. In ieder geval is het opvallend dat in de zaak waarin de Raad een overweging wijdde aan artikel 10 lid 2 EVRM, door de klager een (vergeefs) beroep het recht op privacy werd gedaan.

Een Raad die zich niet stoort aan uitspraken van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens draagt bij aan zijn gebrek aan maatschappelijk gezag.

Hieruit vloeit de navolgende aanbeveling voort:

- Artikel 3 lid 1 (eerste zin) van de statuten van de Raad zou als volgt moeten worden gewijzigd:

De door de Stichting in te stellen Raad heeft tot taak om in de bij hem aanhangig gemaakte zaken betreffende journalistieke gedragingen, met inachtneming van artikel 10 EVRM, te beoordelen of de grenzen zijn overschreden van hetgeen, gelet op eisen van journalistieke verantwoordelijkheid, maatschappelijk aanvaardbaar is.

Men zou kunnen tegenwerpen dat een verwijzing in de statuten van de Raad naar artikel 10 EVRM overbodig is omdat het verdrag ook zonder zo'n wijziging geldt. Maar een Raad die zegt dat het Europees Verdrag niet relevant is voor zijn uitspraken loopt – zoals de jurisprudentie van de Raad laat zien – het gevaar op een onjuiste wijze met grondrechten om te gaan. Daarom is de voorgestelde wijziging van de statuten dringend gewenst.

12.3 JOURNALISTIEKE GEDRAGSCODE

Zoals in hoofdstuk 9 is gebleken, vormt Nederland in Europa, waar het gaat om een journalistieke gedragscode, een merkwaardige uitzondering. Immers wij kennen geen geschreven, nationale gedragscode voor journalisten. Deze situatie is om een aantal redenen ongewenst. De belangrijkste is dat de afwezigheid van een gedragscode afbreuk doet aan de rechtszekerheid voor de klagende burger, die bescherming zoekt tegen journalistieke gedragingen. Het merendeel van de klagers bestaat immers, zoals hoofdstuk 6 laat zien, uit particulieren. De meesten voorzien zich in een klachtprocedure bij de Raad voor de Journalistiek niet van rechtsbijstand. Voor hen biedt het door de Raad gehanteerde toetsingscriterium (is de journalistieke gedraging waarover wordt geklaagd, gelet op de journalistieke verantwoordelijkheid, maatschappelijk aanvaardbaar?) geen helder kompas.

Een gedragscode die puntsgewijs en helder uiteenzet wat maatschappelijk onaanvaardbaar moet worden geacht, zou daarin verbetering kunnen brengen, op voorwaarde dat het geen document is dat blijft steken in algemeenheden. De Britse Code of Practice en de Duitse Pressekodex zijn lichtende voorbeelden van hoe een Nederlandse gedragscode eruit zou kunnen zien. Bij de opstelling

van deze codes zijn respectievelijk de Press Complaints Commission en de Deutscher Presserat betrokken geweest. Bovendien worden de codes door deze persraden regelmatig geactualiseerd en aangevuld.

Het driemanschap Schmitz, Schuijt en Van der Zande signaleerde in zijn rapportage (vergelijk hoofdstuk 2) dat veel uitspraken van de Raad nogal apodictisch zijn doordat zij niet naar algemene regels verwijzen, bijvoorbeeld naar de Code van Bordeaux of eerdere uitspraken van de Raad. Op dit laatste punt is de situatie verbeterd. De Raad heeft het advies van het driemanschap opgevolgd; hij verwijst sedert 2000 naar eerdere uitspraken. De verwijzing naar algemene regels ontbreekt echter nog steeds. Verwijzing naar de Code van Bordeaux zou overigens geen zin hebben want deze code is, zoals eerder opgemerkt, een weinigzeggend stuk.

De Raad zou, in het kader van zijn in artikel 3 lid 1 van de statuten en artikel 11 lid 1 van het reglement neergelegde bevoegdheid om uitspraken te doen over principiële vraagstukken, een gedragscode kunnen opstellen. Daarbij zouden de (nu min of meer sluimerende) code van het Genootschap van Hoofdredacteuren en de jurisprudentie van de Raad als uitgangspunt kunnen dienen. De code zou vervolgens jaarlijks door de Raad moeten worden aangevuld en geactualiseerd op basis van nieuwe uitspraken c.q. nieuw verworven inzichten.

De Raad lijkt die weg op te willen. Hij schrijft in een persbericht naar aanleiding van de kwestie van de Deense cartoons: 'De Raad onderzoekt momenteel de mogelijkheden om zijn algemene uitgangspunten te codificeren.'⁸

Dit laatste betekent dat de Stichting Raad voor de Journalistiek inmiddels is afgestapt van zijn in 2001 ingenomen standpunt: 'De Raad is er niet om te zeggen wat in het algemeen wel mag en wat niet; de Raad trekt hoogstens algemene grenzen door de verzameling van incidentele uitspraken.'⁹

De navolgende aanbeveling zou dienstig kunnen zijn:

In de statuten van de Raad in artikel 3 lid 1 zou als tweede zin moeten worden ingevoegd:

De Raad beoordeelt de maatschappelijke aanvaardbaarheid van de betreffende journalistieke gedragingen aan de hand van een door hem op te stellen en jaarlijks¹⁰ aan te vullen en te actualiseren, journalistieke gedragscode.

Dit sluit overigens niet uit dat de op te stellen gedragscode ook regels gaat bevatten die buiten het bereik van het recht vallen (zie hoofdstuk 1, slot).

8 Persbericht van de Raad van 10 februari 2006. Het blijkt dat de Raad voor het opstellen van een code inmiddels al een werkgroep heeft gevormd en dat een van de leden van de Raad reeds het voorontwerp van een code heeft gemaakt.

9 Ingezonden mededeling van het bestuur van de Stichting Raad voor de Journalistiek in De Journalist van 9 februari 2001, nr. 3.

12.4 SAMENSTELLING

Het driemanschap Schmitz, Schuijt en Van der Zande adviseerde aan de Nederlandse Vereniging van Journalisten om het benoemingsbeleid bij de Raad te veranderen teneinde 'de indruk te vermijden dat de Raad een journalistiek onderonsje zou zijn'. Dit advies is destijds niet opgevolgd en wordt ook nu nog door de Raad van de hand gewezen.

De Raad lijkt op het eerste gezicht evenwichtig te zijn samengesteld. Hij bestaat uit een voorzitter en drie vice-voorzitters, die allen vooraanstaande rechters zijn, en verder uit dertien leden-journalisten en dertien leden-niet-journalisten. De daaruit gevormde kamers die de klachten behandelen, bestaan in de praktijk uit vijf personen: een juridisch geschoolde, onafhankelijke voorzitter, twee journalisten en twee niet-journalisten.

De indruk van evenwichtigheid is echter schijn: in december 2005 waren van de dertien leden-niet-journalisten:

- vijf leden aan een uitgeverij verbonden of verbonden geweest;
- drie leden docent journalistiek;
- vier leden oud-politici, waarvan er een voorzitter van de raad van bestuur van een publieke omroep was geweest;
- een lid hoogleraar procesrecht (tevens lid van de Hoge Raad).

In 2006 is de voorzitter van de Raad voormalig voorzitter van een publieke omroep; de huidige secretaris was voorheen werkzaam als jurist bij de NVJ. Daarmee is niet per definitie gezegd dat de onafhankelijkheid van voorzitter en secretaris in twijfel moet worden getrokken en dat de bewering van sommigen¹¹ dat de Raad niet onafhankelijk zou zijn terecht is, maar om gezag in de samenleving uit te oefenen moet iedere schijn van partijdigheid worden vermeden.

Zo roept ook de aanwezigheid van oud-politici in de Raad bedenkingen op. Zij hebben immers, zoals eerder ter sprake kwam, in hun actieve politieke bestaan doorgaans intensieve contacten met de journalistiek onderhouden. Voor hoofdredacteur Joustra van Elsevier was de aanwezigheid van politici als leden van de Raad een van de redenen om te besluiten zijn redacteuren niet langer te laten meewerken aan de Raad.¹² Voor oud-minister van justitie Sorgdrager was de voortdurende kritiek op aanwezigheid van oud-politici in de Raad reden om haar lidmaatschap van de Raad op te zeggen.¹³

10 De suggestie van Herstel, in diens commentaar op het hoofdstuk, om voor 'jaarlijks' het woord 'zo nodig' in te voegen brengt het risico van verstarring van de code met zich, omdat actualisering van de code dan naar believen zou kunnen worden uitgesteld.

11 Zie o.a. Van Harinxma 2006, p. 60.

12 A. Joustra, *Waarom Elsevier uit de Raad is gestapt*, De Journalist 23 februari 2000.

Bij drie van de vier in hoofdstuk 10 besproken buitenlandse Raden¹⁴ bestaan op het punt van onpartijdigheid van leden van de Raad die de consument (de burger) vertegenwoordigen, strenge voorschriften.¹⁵ In Groot-Brittannië was de gebrekkige vertegenwoordiging van de burger in de toenmalige Press Council zelfs de belangrijkste reden om de Press Complaints Commission (PCC) op te richten. Hetzelfde argument gold in 2002 in Vlaams België bij de vervanging van de Raad voor de Deontologie door de Raad voor de Journalistiek.

Een tweede bezwaar tegen de samenstelling van de Raad is van getalsmatige aard. Volgens artikel 1 van zijn reglement behandelt de Raad een zaak met een kamer bestaande uit ten minste drie en ten hoogste vijf leden. In de praktijk is echter een kamer van vijf leden de norm. Zoals eerder aangegeven (vergelijk hoofdstuk 6) valt met een kamer van vijf leden in de praktijk moeilijk te werken. Dit wordt aangetoond door het relatief grote aantal malen dat de Raad met minder dan vijf leden beslist, omdat een lid op de zitting plotseling verhinderd is.

Als de ontstentenis niet de voorzitter betreft, trekt een behandeling van de klacht door vier leden vanzelfsprekend de verhouding tussen leden-journalisten en leden-niet-journalisten scheef. Als de voorzitter verhinderd is ontbreekt, zoals ik eerder opmerkte, aan de uitspraak het oordeel van een in rechtspreken bedreven professional.

Daarbij komt dat een geschillenbeslechting door een kamer bestaande uit een even aantal personen op gespannen voet staat met een grondbeginsel van Nederlands procesrecht. Ter vergelijking: artikel 1026 lid 1 juncto artikel 1065 lid 1 Rv verklaart een arbitraal vonnis, gewezen door een even aantal arbiters, vernietigbaar.

Het bovenstaande leidt tot de navolgende twee aanbevelingen:

- Artikel 6 van de statuten zou moeten worden aangevuld met de zin:
De voordracht van de leden-niet-journalisten geschiedt op voordracht van de Consumentenbond. Zij zullen direct noch indirect betrokken zijn of betrokken zijn geweest bij journalistieke werkzaamheden als omschreven in artikel 4 lid 2 van de statuten.

13 W. Sorgdrager, *Media moeten zelf ook tegen kritiek kunnen*, Trouw 15 september 2000.

14 Dat in Duitsland geen buitenstaanders in de Presserat zitting hebben geeft aanleiding tot voortdurende kritiek op de Presserat.

15 Zo telt artikel 10 lid 1 sub C van Articles of Association van de PCC als vereiste voor degene die de consument vertegenwoordigt: 'Persons not engaged in or [...] connected with or interested in the business of publishing newspapers, periodicals or magazines.'

- Artikel 1 lid 4 van het reglement van de Raad moet worden geschrapt en artikel 1 lid 1 zou moeten luiden:

De Raad voor de Journalistiek, verder te noemen de Raad, behandelt een zaak met een kamer bestaande uit drie leden, te weten de voorzitter of de plaatsvervangend voorzitter alsmede een lid-journalist en een lid-niet-journalist. Bij ontstentenis van een lid wordt de zitting verdaagd.

Tegen het voorstel om de Consumentenbond aan te wijzen als instantie die de leden-niet-journalisten voordraagt zou als bezwaar kunnen worden aangevoerd dat het aan een zekere willekeurigheid lijdt. Dit bezwaar is niet geheel onjuist, maar de Consumentenbond lijkt mij een betere behartiger van de belangen van de burger dan het bestuur van de Stichting Raad voor de Journalistiek, die momenteel de leden-niet-journalisten voordraagt en benoemt. In plaats van aan een voordracht door de Consumentenbond zou ook aan een openbare sollicitatieprocedure kunnen worden gedacht.

Tegen het tweede voorstel kan worden ingebracht dat een kamer van vijf leden een groter 'draagvlak' heeft dan een kamer van drie. Dit argument is niet erg overtuigend, want in min of meer vergelijkbare procedures, zoals tuchtzaken tegen artsen, advocaten en registeraccountants, wordt ook 'rechtgedaan' door colleges van drie personen. Bij een zorgvuldige selectie van de leden mag een kamer van drie geacht worden voldoende draagvlak te bezitten.

Ook zou kunnen worden aangevoerd dat een kamer van vijf het voordeel biedt dat bij ontstentenis van een lid de zitting toch kan doorgaan als partijen daartegen geen bezwaar hebben. Dit argument gaat echter voorbij aan mijn betoog dat het beoordelen van een klacht door een even aantal leden – zelfs als men het principiële bezwaar daartegen buiten beschouwing laat – afbreuk doet aan de kwaliteit van de beoordeling.

12.5 BEMIDDELING

Al in de voorstellen van de commissie-Rooij van 1972 werd – vergeefs – het instellen van een bemiddelaar (persombudsman) voor het oplossen van klachten tegen de media bepleit.

De commissie-Van Veen uit 1991 noemde bemiddeling een van de hoofddoelen van de Raad. Bemiddeling heeft daarop een plaats gekregen in de statuten (artikel 2 en artikel 3) en het reglement (artikel 4) maar zij is – zoals vermeld – desondanks nooit tot enige wasdom gekomen.

Ook in de voorstellen van het driemanschap Schmitz, Schuijt en Van der Zande kwam bemiddeling voor, zij het op een zeer bescheiden niveau. In het advies van het driemanschap aan de NVJ stond de aanbeveling om de secretaris van de Raad 'een zekere ombudsmanachtige rol' te laten vervullen:

Een telefoontje naar de betrokken hoofdredacteur kan er misschien toe bijdragen dat in zo'n geval de klager een nette brief krijgt en zijn klacht intrekt.

Van een dergelijke (informele) ombudsfunctie van de secretaris valt in de huidige praktijk van de Raad weinig te merken. De secretaris vraagt incidenteel wel eens aan potentiële klagers of zij zelf al contact hebben gezocht met het betrokken medium, maar speelt bij het leggen van een dergelijk contact zelf geen actieve rol.¹⁶

De Britse PCC zegt over het zeer hoge aantal minnelijke regelingen dat door zijn bemiddeling tot stand komt terecht dat deze vorm van conflictoplossing 'reflects the modern approach to litigation'.

Terwijl ook in Nederland het overheidsbeleid¹⁷ erop gericht is, zowel uit het oogpunt van kostenbeheersing als van een gewijzigde kijk op conflictoplossingen (dejuridiserend, minder polariserend), het beslechten van geschillen door de overheidsrechter te beperken, lijkt het bij de Raad precies de andere kant op te gaan. In beginsel leidt immers iedere klacht – hoe futiel ook – tot een formele behandeling door de Raad. De bemiddeling van artikel 4 van het reglement is, zoals gezegd, op sterven na dood.

Daarvan is moeilijk los te zien het feit dat de Raad sinds 2000 journalisten tegen wie een klacht is ingediend niet meer 'betrokkene' noemt, maar 'verweerder'. Deze naamgeving accentueert m.i. het contestatoire karakter van de procedure bij de Raad. Trouwens, de Raad geeft in zijn uitspraken – hoewel hij pretendeert een opinieraad te zijn – geen 'opinie' maar een 'beslissing'.

De situatie in Groot-Brittannië en Vlaams België, anders dan in Duitsland, laat zien dat bemiddeling in mediageschillen alleen een succes wordt als de Raad daarbij een actieve rol speelt. Als het antwoord op de vraag of een minnelijke

¹⁶ Te overwegen valt om aan het in behandeling nemen van een klacht de prealabele voorwaarde te stellen dat de klager eerst zelf contact heeft gezocht met het betrokken medium.

¹⁷ Zie o.a. *Rechtspraak in de 21ste eeuw. Contourennota modernisering rechterlijke organisatie* 1998; Beleidsbrief ADR 2000-2002, Kamerstukken 26 352 nr 19; Beleidsbrief van de minister van justitie van 19 april; 2004 over mediation en het rechtsbestel (Kamerstukken 29 528 nr. 1); en de kabinetsreactie op het WRR-rapport *De toekomst van nationale rechtsstaat*, de nota *Rechtsstaat en rechtsorde*, Kamerstukken 11 2003/04, 29 279, nr. 1. Vranken zegt in Asser-Vranken, *Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht*, Algemeen deel 2005, p. 126-127 over het overheidsbeleid: 'Zij (de overheid) roept de burgers op de gang naar de overheidsrechter als laatste redmiddel te beschouwen en naarstig op zoek te gaan naar kwalitatief betere manieren om geschillen op te lossen, liefst door hen zelf, en als dat niet lukt, onder leiding van een onafhankelijke derde, zoals een mediator.'

regeling valt te bereiken aan partijen wordt overgelaten, komt van een effectieve bemiddeling niets terecht.

Sedert de wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering op 1 januari 2002 is er in civiele bodemprocedures bij de Rechtbank nog slechts één mogelijkheid voor partijen tot persoonlijk contact met de Rechter, hetzij bij de zogenaamde comparitie na antwoord (artikel 131 Rv), hetzij bij pleidooi.

De comparitie is in de praktijk een effectief instrument gebleken om minnelijke regelingen te bereiken: zo wordt in ruim 40% van de gevallen bij comparitie na antwoord onder leiding van een rechter-commissaris een minnelijke regeling bereikt.¹⁸ Daarbij komt dat vanaf medio 2005 bij alle Rechtbanken en Hoven fasegewijs als extra mogelijkheid tot minnelijke schikking de verwijzing naar mediation¹⁹ is ingevoerd. De Raad voor de Rechtspraak heeft becijferd dat ongeveer 8% van alle civiele- en bestuurszaken zal kunnen worden doorverwezen naar een mediator. Voorlopig wordt met dergelijke doorverwijzingen echter nog weinig resultaat geboekt.²⁰

De Raad voor de Journalistiek, die in beginsel op iedere klacht een formele uitspraak doet, opereert – gezien deze ontwikkelingen bij de civiele rechter – dus eigenlijk als een rechtbank uit de vorige eeuw.

Om deze ontwikkeling om te buigen lijkt de navolgende aanbeveling dienstig:

- Artikel 4 van het reglement van de Raad zou als volgt moeten worden gewijzigd:

18 Bij de periodieke prestatiemeting van de civiele sectoren van Rechtbanken door het Ministerie van Justitie, die bepalend is voor hun budgettering, worden bereikte schikkingen even zwaar meegeteld als vonnissen.

19 Mediation onderscheidt zich van een minnelijke regeling die bereikt wordt in een comparitie bij de Rechtbank doordat een mediator de oplossing van het conflict zoekt vanuit de wederzijdse belangen van partijen die achter het conflict schuilgaan, terwijl bij een comparitie van partijen door de rechter-commissaris een oplossing wordt gezocht vanuit het (min of meer dogmatische) systeem van normen, regels en begrippen van het burgerlijk recht: Zie Asser-Vranken 2005, p. 131.

20 Volgens mededeling van het Ministerie van Justitie werd bij een eerder gehouden proef bij de Rechtbank Arnhem, het Gerechtshof Arnhem, de Rechtbank Assen, de Rechtbank Zwolle, de Rechtbank Utrecht, de Rechtbank Amsterdam, de Rechtbank Alkmaar en de Rechtbank Haarlem in ruim 60% van de naar een mediator verwezen zaken een gehele of gedeeltelijke minnelijke regeling bereikt. Dit geeft echter door het geringe aantal doorverwijzingen een te geflatteerd beeld van het succes van mediation op verwijzing door de rechter. Van Steenberghe maakt aannemelijk dat uiteindelijk slechts 3% van het totaal aantal zaken dat mogelijk door de rechter kon worden doorverwezen naar mediation werd afgedaan met gebruikmaking van dit instrument: W. Steenberghe, *Doorverwijzing naar mediation vanuit de rechtspraak*, NJB 16 december 2005, p. 2364 ev.

Artikel 4

- 1 De klacht wordt in handen gesteld van een door de Raad uit zijn midden aangewezen bemiddelaar. Deze bemiddelt zo snel mogelijk tussen partijen en naar eigen inzicht om tot een minnelijke regeling te komen.
- 2 Indien de bemiddeling is geslaagd wordt de klacht als ingetrokken beschouwd.
- 3 Als de bemiddeling niet binnen 4 weken tot een minnelijke regeling heeft geleid wordt de klacht door de Raad in behandeling genomen.
- 4 De bemiddelaar doet van zijn bevindingen schriftelijk verslag en stelt het bemiddelingsverslag ter beschikking van de Raad. Hij neemt niet deel aan de beraadslagingen over de klacht.

Men zou kunnen tegenwerpen dat introductie van actieve bemiddeling veel tijd en geld kost. Daar staat echter tegenover dat de Raad zich tijd en geld zou kunnen besparen door via actieve bemiddeling het aantal van zijn zittingen drastisch te beperken. Daarbij komt dan nog het niet op geld waardeerbare voordeel dat een minnelijke regeling voor beide partijen een meer bevredigende oplossing van het conflict oplevert dan een uitspraak van de Raad, verkregen na een full dress procedure, die het geschil meestal alleen maar verder heeft doen escaleren.

12.6 KENNELIJK NIET-ONTVANKELIJKE EN KENNELIJK ONGEGRONDE KLACHTEN

Niet alleen bemiddeling reduceert het aantal klachten dat voor een uitspraak van de Raad voor de Journalistiek in aanmerking komt. Introductie van een systeem waarbij kennelijk niet-ontvankelijke en kennelijk ongegronde klachten in een voorprocedure worden afgedaan heeft hetzelfde effect. De beschreven praktijk van de persraden in de drie ons omringende landen en in Zweden (vergelijk hoofdstuk 10) en de procedure bij de Reclame Code Commissie (vergelijk hoofdstuk 11) laten dit zien. Een dergelijke voorprocedure kent de Nederlandse Raad niet.²¹

De Zweedse persombudsman (PO) zeeft in een voorprocedure zaken van geringe importantie weg. Het rapport van de commissie-Van Veen bevatte, naar het voorbeeld van Zweden, een voorstel van die strekking. In Zweden kan de-

21 Wel pleegt de secretaris van de Raad aan degene die (gelet op het direct- belangvereiste) een kennelijk niet-ontvankelijke klacht indient, een uitspraak van de Raad in een vergelijkbare zaak toe te zenden met het verzoek binnen 10 dagen nader te motiveren wat zijn directe belang is en met de aanzegging dat de Raad – ingeval de nadere motivering uitblijft – ervan uitgaat dat de klacht niet wordt gehandhaafd.

gene wiens klacht door de PO is afgedaan wegens gebrek aan importantie, de zaak zelf (opnieuw) aan de Opinieraad voorleggen.

Iets soortgelijks gebeurt bij de Reclame Code Commissie. Als de klacht via een terzijdelegging door de voorzitter is afgedaan, heeft de klager de mogelijkheid tegen deze beslissing bezwaar te maken bij de voltallige commissie. Het rapport van de commissie-Van Veen maakt geen melding van deze mogelijkheid. Volgens deze commissie zouden zaken van onvoldoende importantie definitief door een enkelvoudige kamer van de Raad (de bemiddelaar) kunnen worden afgedaan. Een discussie over de vraag of de enkelvoudige kamer een klacht terecht de kwalificatie van onvoldoende importantie heeft gegeven, werd in het rapport van de commissie-Van Veen uitgesloten. Dit maakt haar voorstel op dit punt onbevredigend.

Maar ook het Zweedse systeem lijkt niet bevredigend te werken. Degene die na afdoening van de zaak door de Ombudsman (PO) bij de Opinieraad aanklopt, wordt – naar blijkt (vergelijk hoofdstuk 10) – in de meeste gevallen in het ongelijk gesteld. De Ombudsman heeft kennelijk zoveel maatschappelijk gezag dat de Opinieraad niet graag van diens oordeel afwijkt. Daarom is het beter om de in een voorprocedure te hanteren selectie te beperken tot klachten die kennelijk niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond zijn.

Dit brengt mij tot de navolgende aanbeveling:

- Naar analogie van artikel 21 lid 2 van het werkingsreglement van de Vlaamse Raad voor de Journalistiek zou in het reglement van de Raad een nieuw artikel (4a) moeten worden ingevoegd, dat luidt:

Wanneer onmiddellijk na het indienen van een klacht of bij de bemiddeling blijkt dat de klacht kennelijk niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond is, geeft de secretaris daarvan kennis aan de voorzitter. De voorzitter beslist binnen twee weken of de klacht om die reden niet verder zal worden behandeld. De partijen worden door de secretaris van de beslissing van de voorzitter schriftelijk in kennis gesteld.

Indien de klacht op een van vermelde gronden door de voorzitter wordt afgewezen, kan de klager tegen deze beslissing binnen twee weken schriftelijk bezwaar maken bij de voltallige Raad. In dat geval zal de Raad de klacht behandelen volgens het bepaalde in artikel 5 e.v. van dit reglement.

12.7 HET BELANGHEBBENDE-VEREISTE

Nu, zoals in § 7.3 aannemelijk is gemaakt, de toetsingscriteria van Raad en rechter in wezen dezelfde zijn is het van belang dat de klager bij Raad een toegangspoort tot de procedure aantreft die dezelfde afmeting heeft als die bij de rechter. Nu geldt nog dat de klager voor een procedure bij de Raad ‘rechtstreeks

belanghebbende' moet zijn, terwijl voor de eiser in een civiele procedure volstaat dat hij 'voldoende' belang heeft (zie § 5.3, a).

Het huidige toelatingscriterium tot de Raad leidt, zoals de in § 5.3a vermelde reeks zaken laat zien, niet zelden tot voor de klagers moeilijk te begrijpen niet-ontvankelijkheden. Daarom is het gewenst in het reglement van de Raad het belangvereiste van artikel 3:303 BW te introduceren. Een nog verder openzetten van de deur van de klachtprocedure bij de Raad lijkt niet zinvol. Het aantal querulanten dat klaagt zou er alleen maar door toenemen.²²

Dit leidt tot de navolgende aanbeveling:

- Artikel 2 lid 1 van het reglement van de Raad zou moeten worden vervangen door:
Een zaak wordt bij de Raad aanhangig gemaakt door indiening van een klaagschrift bij de secretaris door een persoon die naar het oordeel van de Raad voldoende belang bij de klacht heeft.
- Voorts zou in artikel 2 lid 2 sub d van het reglement het woord 'rechtstreeks' moeten vervallen.

12.8 VERSCHIJNINGSPLICHT

Zoals eerder is signaleerd (vergelijk hoofdstuk 6) verschenen, ondanks het bepaalde in artikel 36 lid 3 van de statuten van de NVJ,²³ in de periode 1990-2005 de verweerders in circa eenderde van de gevallen niet ter zitting van de Raad. Voormalig voorzitter Fleers van de Raad heeft zijn bezorgdheid over dit verschijnsel uitgesproken in zijn voorwoord bij het jaarverslag 2003 van de Raad. Voor een van zijn voorgangers, Verburgh, was dit zorgelijk verschijnsel zelfs aanleiding om te pleiten voor een wettelijke verschijningsplicht.²⁴

In civiele (kort geding) procedures bestaat weliswaar evenmin de verplichting voor de gedaagde om ter zitting te verschijnen, maar hij zal vrijwel altijd op de dagvaarding reageren, omdat er anders – zo goed als zeker – een verstekveroordeling volgt.

Door niet op de zitting te verschijnen geeft de betrokken journalist m.i. blijk van onvoldoende respect voor de Raad. Bovendien wekt dit gedrag bij de wel verschenen klager de indruk dat de journalist zijn klacht niet serieus neemt, waardoor de reeds bij de klager levende frustratiegevoelens zullen

²² Van de in hoofdstuk 10 besproken persraden kent alleen Duitsland het systeem dat het klachtrecht aan eenieder toekomt.

²³ Zie hierboven sub 3.3.

²⁴ Ars Aequi 1987, p. 685.

worden versterkt. De remedie mag echter niet zijn het – door Fleers geop-
perde – niet behandelen van de klacht bij niet-verschijnen van de betrokken
journalist. Die werkwijze zet immers, zoals eerder opgemerkt, een premie op
niet-verschijnen.

Het bovenstaande brengt mij tot de navolgende aanbeveling:

- Naar analogie van artikel 139 Rv zou aan artikel 7 van het reglement van de Raad een lid moeten worden toegevoegd dat luidt:

Indien de betrokkene, hoewel naar behoren opgeroepen, niet op de eerste of op een door de Voorzitter nader bepaalde zitting verschijnt, verleent de Raad verstek tegen hem en beslist hij dat de klacht gegrond is, tenzij deze hem niet-ontvankelijk of ongegrond voorkomt. Dit wordt de verweerder bij de oproep medegedeeld. Als de betrokkene freelancer is wordt de hoofdredacteur altijd mee-opgeroepen.

12.9 PUBLICATIEPLICHT

De Raad heeft het advies van het driemanschap Schmitz, Schuijt, Van der Zande opgevolgd om meer bekendheid aan zijn uitspraken te geven. De Raad beschikt inmiddels over een uitstekende website²⁵ waarop alle uitspraken sedert 1960 zijn vermeld. Verder geeft de Raad enkele dagen na de uitspraak een persbericht uit, waarin de beslissing van de Raad is samengevat. Gaat het betrokken medium niet tot publicatie over, dan rappelleert de secretaris.

Desalniettemin worden veel uitspraken van de Raad in de media niet gepubliceerd. Het in 2000 opgestelde convenant waarin de publicatieplicht contractueel is vastgelegd, is slechts door een deel van de media getekend. Hoe groot exact het percentage van de media is dat het convenant niet heeft ondertekend, maakt de Raad niet bekend. De ondertekening van het convenant is echter weinig relevant gebleken want, zoals Fleers in zijn Cier-lezing heeft aangegeven, leidt het ondertekenen van het convenant niet noodzakelijkerwijs tot publicatie van een uitspraak, zeker niet als deze het betreffende medium onwelgevallig is.²⁶

Publicatie van de uitspraak is in feite de enige sanctie die aan een uitspraak van de Raad verbonden is.²⁷ Behandeling van een klacht heeft dan ook weinig zin als niet vooraf vaststaat dat de uitspraak zal worden gepubliceerd door het betrokken medium. Daarom dient vóór het behandelen de zaak door het be-

²⁵ www.rvdj.nl.

²⁶ Zoals uit hoofdstuk 10 blijkt is de discipline in Duitsland t.a.v. publicaties van uitspraken van de Deutscher Presserat veel groter.

²⁷ Met het in § 12.7 bepleite mee-oproepen van de hoofdredacteur wordt tevens beoogd de kans op publicatie van de uitspraak te vergroten.

trokken medium duidelijk antwoord te worden gegeven op de vraag of het een uitspraak waarin de klacht gegrond wordt verklaard zal publiceren.²⁸

Bij een ontkennend of ontwijkend antwoord op de vraag of het betrokken medium de beslissing waarin de klacht gegrond wordt verklaard zal publiceren, dient de Raad het aan de klager over te laten om te beslissen of de behandeling van de zaak zal worden doorgezet.²⁹

Voorts is het, vanwege het grote belang dat beslissingen van de Raad worden gepubliceerd, raadzaam de aan de Stichting Raad voor de Journalistiek deelnemende organisaties – statutair – medeverantwoordelijk te maken voor het nakomen van de publicatieplicht.

Daarom doe ik de navolgende aanbevelingen:

- Naar analogie van artikel 10 lid 2 van de statuten van de Stichting Reclame Code zou aan artikel 2 van de statuten van de Raad een bepaling dienen te worden toegevoegd die luidt:

*De aan de Raad deelnemende organisaties zijn verplicht al hetgeen in hun vermogen ligt te doen om te bereiken dat de media de uitspraken van de Raad op adequate wijze ter kennis brengen van het publiek.*³⁰

- Aan artikel 5 van het reglement dient te worden toegevoegd een bepaling van de navolgende inhoud:

De betrokkene dient tegelijk met het verweerschrift of ter zitting schriftelijk te verklaren dat hij een uitspraak van de Raad waarbij de klacht geheel of gedeeltelijk gegrond wordt verklaard, integraal of in samenvatting zal publiceren. Bij gebreke van een dergelijke verklaring beslist de voorzitter in overleg met de klager of de behandeling van de zaak zal worden voortgezet.

Men zou daartegen kunnen inbrengen dat laatstgenoemd voorstel de klager in de kou laat. Dit argument is echter niet overtuigend. De voorgestelde bepaling schept immers juist duidelijkheid voor de klager. Hij kan, als de betrokkene zich vooraf niet tot publicatie bereid verklaart en het verkrijgen van een openbare genoegdoening daardoor onzeker wordt, alsnog de weg naar de rechter kiezen.

12.10 RAAD EN RECHTER

Bij de Britse PCC geldt de regel dat een klacht niet-ontvankelijk wordt verklaard als deze reeds aan de rechter is voorgelegd.

²⁸ Met het publiceren van ongegrond verklaarde klachten zijn klagers niet gediend.

²⁹ Idem rapport Commissie Van Veen hoofdstuk VII

³⁰ Dat de organisaties reeds hun best doen om de uitspraken gepubliceerd te krijgen, zoals Herstel in zijn commentaar opmerkt, blijkt in de praktijk weinig effect te hebben.

In Zweden beoordeelt de Opinieraad van geval tot geval of een klacht in behandeling wordt genomen die al bij de rechter aanhangig is. Als de Opinieraad van mening is dat een nieuwe behandeling van de zaak – uit het oogpunt van beroepsethiek – overbodig is, kan hij van behandeling afzien.

In Duitsland geldt dat de Presserat zijn beslissing kan uitstellen als hij met zijn opinie het oordeel van de rechter zou kunnen beïnvloeden.

Net als in Nederland kan in België de klager de zaak gelijktijdig bij de Raad en de rechter aanhangig maken.

In Zweden, Groot-Brittannië en Duitsland is er niets dat een klager verhindert een zaak eerst aan de Persraad voor te leggen en daarna nog eens aan de rechter. Zoals eerder opgemerkt is dit ook een logische volgorde: eerst het oordeel van een in beroepsethische kwesties gespecialiseerde instantie inwinnen alvorens een passende sanctie te eisen. Dat is zeker het geval als vaststaat dat de rechter veel waarde hecht aan het oordeel van de Persraad, zoals in Groot-Brittannië het geval is.

Er valt veel voor te zeggen om in Nederland het Engelse systeem in te voeren, al was het maar om forum-shopping tegen te gaan. Het driemanschap Schmitz, Schuijt en Van der Zande adviseerde, tot op heden vergeefs, om te komen tot een systeem waarbij notoire forum-shoppers niet-ontvankelijk zouden worden verklaard.

De Raad bekommert zich momenteel ten onrechte niet over de vraag of er tijdens de behandeling van de klacht al een procedure bij de rechter aanhangig is over dezelfde feiten en omstandigheden. In een uitspraak in 1998³¹ overwoog de Raad:

Het enkele feit dat er met betrekking tot de gewraakte passage ook een gerechtelijke procedure aanhangig is, staat aan een beoordeling door de Raad niet in de weg.

Voor de door mij gewenste niet-ontvankelijkverklaring, in het geval dat de klager de zaak al aan de rechter heeft voorgelegd, is geen reglementswijziging nodig. De Raad zou voortaan in die situatie kunnen overwegen dat de klager het vereiste ‘belang’ mist (vergelijk § 12.6), nu ervan moet worden uitgegaan dat de Rechter de zaak volgens het – in wezen – zelfde toetsingcriterium (vergelijk § 7.3) als de Raad heeft beoordeeld of zal beoordelen.

12.11 DE BEVOEGDHEID OM GETUIGEN ONDER EDE TE HOREN

Zoals in hoofdstuk 8 is gebleken, wordt de Raad vaak in moeilijkheden gebracht als hij de juistheid van de door de journalist gestelde feiten niet kan vaststellen,

³¹ RvdJ 1998-11 (Geerts/Het Parool).

omdat de stellingen van partijen lijnrecht tegenover elkaar staan. Dit leidt (vergelijk § 8 sub 1) niet zelden tot ongewenste c.q. onjuiste beslissingen, variërend van het ongegrond verklaren van de klacht tot het onthouden van een oordeel. Ook als de Raad de bewijslast juist verdeelt en betrokkene belast met het bewijs van de door hem gestelde feiten, is het gewenst de Raad de bevoegdheid te geven getuigen onder ede te horen. Immers, zonder deze mogelijkheid zou, ten koste van de waarheidsvinding, de betrokkene op wie de bewijslast rust in bewijsnood kunnen komen.

Het probleem hierbij is dat de bevoegdheid om getuigen onder ede te horen op een wettelijke bepaling moet steunen. In de civiele rechtspraak is het gebruikelijk om een bindend adviseur de bevoegdheid te geven getuigen onder ede te horen door partijen te laten overeenkomen de bindend adviseur tijdelijk – voor de duur van het getuigenverhoor – de status van arbiter te geven. De wet biedt immers arbiters wél de bevoegdheid om getuigen onder ede te horen;³² een bindend adviseur kan dat niet. Op dezelfde wijze zouden partijen de Raad de bevoegdheid kunnen toekennen om beëdigde getuigenverhoren te houden.

Dit voert tot de navolgende aanbeveling:

- Aan artikel 6 lid 7 van het reglement zou moeten worden toegevoegd:
Indien klager en betrokkene zulks wenselijk achten, kennen zij de Raad – voor de duur van het getuigenverhoor – de status van arbiter toe, opdat de Raad de getuigen onder ede kan horen.

Tegen dit voorstel kan worden aangevoerd dat, juist omdat de Raad geen feitenonderzoek doet, hij geen behoefte heeft getuigen onder ede te horen.³³ Dit is naar mijn mening echter geen overtuigend argument omdat, zoals eerder besproken, juist de omstandigheid dat de Raad geen feitenonderzoek doet niet zelden tot een onbevredigende uitspraak leidt, omdat daaraan iedere waarheidsvinding ontbreekt.

12.12 DRIE OPTIES

Nu de conclusie zich opdringt dat er naast de rechter tevens een laagdrempelige instantie ter beoordeling van journalistiek gedragingen gewenst is zijn er drie opties om de, in dit hoofdstuk geopperde, veranderingsvoorstellen in een levende werkelijkheid om te zetten.

³² Artikel 1041 Rv.

³³ Zie het commentaar van Herstel.

Optie 1: Een wettelijke regeling³⁴

Deze wet zou zich, o.a. in verband met artikel 7 Grondwet, moeten beperken tot een aantal basisvoorwaarden en beginselen, te weten:

- eisen ten aanzien van de samenstelling van de Raad, met name wat betreft de vertegenwoordiging van de burgers;
- de verschijningsplicht;
- de mogelijkheid om getuigen onder ede te horen;
- de publicatieplicht.

Dit scenario lijkt, gezien de weerzin van de beroepsgroep tegen overheidsingrijpen, niet de meest aantrekkelijke optie.

Optie 2: Zelfregulering in the shadow of the law

Naar analogie van de ontstaansgeschiedenis van de Britse Press Complaints Commission zou de wetgever het voornemen kenbaar kunnen maken de in de sub 1 bedoelde wet na een bepaalde termijn (van bijvoorbeeld twee jaar) in te voeren, tenzij de beroepsgroep zelf voordien tot een voor de wetgever bevredigende regeling is gekomen.³⁵

Leerzaam is dat veranderingen in het toezicht op journalistieke gedragingen in Groot-Brittannië, Duitsland en Vlaams België pas tot stand kwamen na dreiging van ingrijpen door de wetgever.

Optie 3: Vrijwillige zelfregulering

De derde optie is om verbetering van de huidige situatie volledig aan de beroepsgroep over te laten. Dat is geen aanlokkelijk scenario, omdat door de geschiedenis van de Raad (vergelijk hoofdstuk 2) niet alleen het ontbreken van gezag van de Raad als een rode draad loopt, maar ook het niet opvolgen door de Raad van door de jaren heen gegeven zinvolle adviezen ter verbetering van zijn functioneren. Niet onaannemelijk is dat dit laatste de oorzaak van het eerste is.

³⁴ Dit is in de definitie van Bröhmer en Ukrow (zie hoofdstuk 2 noot 44) co-regulering. Dommering zegt in zijn noot onder NJ 1992, 455 (Ezelin): 'Zou men in Nederland de RvdJ meer gewicht willen geven, dan is het nodig dat hij een wettelijke basis krijgt.' Zo is de Deense Raad voor de Journalistiek gebaseerd op een wet uit 1992. Deze wet schiet echter door: Hij regelt zelfs de journalistieke gedragscode.

³⁵ Men kan zich zelfs de vraag stellen of het niet tot de plicht van de overheid behoort in te grijpen als de beroepsgroep nalaat zelf met een bevredigende regeling te komen: Zie de eerder genoemde arresten EHRM 16 maart 2000, nr 23144/93 (Özgür Gündem) en EHRM 6 mei 2002, nr 44306/98 (Appleby).

Samenvatting

De journalistiek ondervindt sinds enige jaren van verschillende kanten felle kritiek. Volgens sommigen worden de media steeds commerciëler. Zij zouden zich voornamelijk laten leiden door wat het publiek behaagt, waardoor media-hypes ontstaan die een goede informatie van de burger in de weg staan. Volgens anderen ondermijnen journalisten hun onafhankelijkheid door een te innige band te onderhouden met politiek of het bedrijfsleven.

Hoe divers ook, de kritiek is onder één noemer te brengen: De vraag of bepaalde journalistieke gedragingen maatschappelijk aanvaardbaar zijn. Sinds 1982 bestaat er in Nederland een opiniërend, laagdrempelig (want gratis) klachteninstituut dat journalistieke gedragingen toetst op maatschappelijke aanvaardbaarheid, de Raad voor de Journalistiek.

Ook de Raad voor de Journalistiek ligt echter onder vuur. De belangrijkste kritiek is dat het de Raad aan gezag ontbreekt. Er zijn media die de Raad niet erkennen en volledig boycotten; andere media verschijnen vaak niet op de zittingen van de Raad en weer andere weigeren zich te verplichten uitspraken van de Raad te publiceren.

Vergeleken bij buitenlandse persraden, bijvoorbeeld die in Groot-Brittannië of Zweden, ontvangt de Nederlandse Raad voor de Journalistiek relatief weinig klachten. Ik stel in *hoofdstuk 1* de vraag: Heeft de Nederlandse Raad voor de Journalistiek in zijn huidige vorm bestaansrecht naast de controle van de rechter op journalistieke gedragingen?

De in *hoofdstuk 2* geschetste geschiedenis van de Raad laat zien dat pogingen van de wetgever in de periode 1945-1960 om te komen tot een wettelijk tuchtrecht voor journalisten mislukten bij gebrek aan maatschappelijk draagvlak. Invoering van een wettelijk tuchtrecht werd door de beroepsgroep gezien als een bedreiging van de persvrijheid.

In 1960 werd de in 1948 door de Federatie van Nederlandse Journalisten opgerichte Raad van Tucht vervangen door een Raad voor de Journalistiek, die, in tegenstelling tot de Raad van Tucht, voor elke journalist (georganiseerd of niet) zou moeten gelden. Deze Raad voor de Journalistiek had tot taak te waken tegen aantastingen van 'de waardigheid van de stand van de Nederlandse journalisten'. De Raad kon geen sancties opleggen, maar uitsluitend opiniërende uitspraken doen. In verband met het geringe gezag van de Raad kreeg een commissie onder voorzitterschap van professor Rooij van het bestuur van de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ) opdracht te adviseren over taak, functie en werkwijze van de Raad. Op advies van deze commissie werd

in 1982 een nieuwe toetsingsnorm ingevoerd. De Raad voor de Journalistiek zou een Raad van opinie moeten blijven, maar voortaan moeten oordelen 'of de grenzen zijn overschreden van hetgeen, gelet op de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de journalist, maatschappelijk aanvaardbaar is'. Tevens werd in dat jaar conform het advies van de commissie-Rooij de privaatrechtelijke grondslag van de Raad verbreed door daarin naast de NVJ ook werkgeversorganisaties uit de perswereld en de omroeporganisaties van radio en tv te laten participeren.

In *hoofdstuk 3* komt de vraag aan de orde in hoeverre de persvrijheid ruimte laat voor bemoeienis van de overheid. Een beperkt literatuuronderzoek laat zien dat persvrijheid – gelet op de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de journalist – geen absolute vrijheid is. Dit laatste betekent echter niet dat sterk afwijkende meningen of aanvallen op gemeenschapswaarden niet in de media aan bod zouden mogen komen. Het betekent wel dat journalisten verantwoording tegenover het publiek behoren af te leggen als zij daartoe door een instituut als de Raad voor de Journalistiek worden opgeroepen.

In de uitspraken van het Europese Hof van de Rechten van de Mens (EHRM) is – zoals geschetst in *hoofdstuk 4* – dezelfde opvatting over uitingsvrijheid te vinden als in de literatuur: Uitingstvrijheid is zowel een van de essentiële elementen van een democratische samenleving als een van de basisvoorwaarden voor de ontwikkeling van ieder mens. Volgens het EHRM heeft uitingsvrijheid ook betrekking op informatie of ideeën die 'offend, shock or disturb'. Dit betekent echter niet dat journalisten onbeperkt hun gang kunnen gaan. Artikel 10 lid 2 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en Fundamentele Vrijheden (EVRM) maakt duidelijk dat uitingsvrijheid onlosmakelijk verbonden is met maatschappelijke verantwoordelijkheid. Het EHRM verlangt van journalisten dat zij handelen 'in accordance with the ethics of journalism'. De regels van journalistiek ethiek maken volgens het EHRM deel uit van de 'pressing social need' die volgens artikel 10 lid 2 EVRM vereist is voor het beperken van de persvrijheid.

Hoewel artikel 10 EVRM primair betrekking heeft op overheidsinmenging in de uitingsvrijheid heeft de bepaling ook horizontale werking, bijvoorbeeld in de relatie tussen de burger en de media. Het is dan ook opmerkelijk dat de Raad voor de Journalistiek heeft beslist dat de jurisprudentie van het EHRM irrelevant is voor zijn uitspraken.

In hoofdstuk 4 wordt tevens enige aandacht besteed aan situaties die ontstaan als uitingsvrijheid botst met gelijkwaardige andere grondrechten, zoals de vrijheid van godsdienst of het recht op privacy.

Hoofdstuk 5 laat zien dat de burger die zich door een journalistieke gedraging gelaedeerd acht, weinig hulp mag verwachten van de strafrechter. Daarentegen biedt de civiele recht degene die schade meent te hebben ondervonden van de pers tal van mogelijkheden om een rechtsvordering in te stellen, zij het dat een civiele procedure meestal hoge kosten met zich brengt. Laatstgenoemd nadeel kent een klachtprocedure bij de Raad voor de Journalistiek niet. Daar staat echter tegenover dat de Raad geen sancties kan opleggen en de klachtprocedure voor de klager vele manco's vertoont in vergelijking met de procedure bij de civiele rechter.

In *hoofdstuk 6* zijn de uitspraken van Raad en rechter in de periode 1990 t/m 2004 met elkaar vergeleken voor zover ze betrekking hebben op media met een landelijk bereik. Bij een getalsmatige vergelijking van de geheel of gedeeltelijk door de Raad gegrond bevonden klachten met geheel of gedeeltelijk door de civiele rechter toegewezen vorderingen, blijkt dat de mening van sommigen dat de Raad strenger oordeelt dan de rechter te ongenueanceerd is. Zo oordeelt de rechter in zaken tegen entertainmentbladen opmerkelijk vaker ten gunste van de gelaedeerde partij dan de Raad.

Bij een vergelijking van de soorten klagers bij de Raad en categorieën eisers bij de rechter valt op dat particulieren beduidend vaker hun weg zoeken naar de Raad dan naar de rechter. Public figures en ondernemingen gaan daarentegen eerder naar de rechter dan naar de Raad.

Vergelikt men de klachten bij de Raad met de eisen die bij de rechter worden ingesteld naar inhoud, dan blijkt dat – als men de dagbladen uitzondert – de procedures bij de rechter over aantasting van eer en goede naam en van de privacy het aantal klachten van dit soort bij de Raad in percentage aanzienlijk overtreft.

Ten slotte komt uit het cijfermateriaal naar voren dat in de onderzochte periode in circa 30% van de gevallen de verweerder niet ter zitting verscheen, hetgeen op niets anders kan duiden dan een gebrekkig gezag van de Raad.

In *hoofdstuk 7* wordt getracht aan te tonen dat het door sommigen ingenomen standpunt dat uitspraken van de Raad en de rechter niet vergelijkbaar zijn, omdat de Raad over beroepsethiek gaat en de rechter (on)rechtmatigheid van journalistiek gedragingen oordeelt, moeilijk houdbaar is. De toetsingcriteria die Raad en rechter hanteren verschillen niet wezenlijk van elkaar; de principe-uitspraken die de Raad tot nu toe deed zijn inhoudelijk van dien aard dat zij van de civiele rechter afkomstig hadden kunnen zijn.

In de sporadische gevallen dat Raad en rechter, oordelend over dezelfde feiten en omstandigheden, tot een verschillende uitspraak kwamen, was er telkens sprake van een notoir verkeerde beslissing van de Raad.

Het vorenstaande laat onverlet dat er op een drietal punten wezenlijke verschillen bestaan tussen de jurisprudentie van Raad en rechter. Deze komen in *hoofdstuk 8* aan de orde.

- Allereerst blijkt dat bij onjuiste berichtgeving de Raad de bewijslast anders toedeelt dan de rechter. De rechter verlangt van de journalist dat hij juistheid van de door hem in een publicatie gestelde feiten op zijn minst aannemelijk maakt. De Raad gaat er daarentegen veelal van uit dat het op de weg van de klager ligt om de onjuistheid van de in de publicatie vermelde feiten aan te tonen.
- In gevallen van een beweerdelijke aantasting van eer en goede naam verlangt de rechter van de journalist een deugdelijke onderbouwing van de gepubliceerde feiten. Deze onderbouwing behoeft echter niet altijd bestaan in toepassing van hoor en wederhoor. De Raad daarentegen meent dat de journalist onder alle omstandigheden hoor en wederhoor moet toepassen.
- Het derde verschilpunt zit in de wijze waarop de Raad oordeelt in gevallen dat de persvrijheid botst met het recht op privacy. Hoewel de Raad sedert 1997 meer betekenis is gaan toekennen aan het recht op privacy lijkt de Raad er nog steeds van uit te gaan dat persvrijheid zwaarwegender is dan het recht op privacy. De rechter daarentegen acht, in het voetspoor van het EHRM, de belangen die door de grondrechten van persvrijheid en het recht op privacy worden gegarandeerd, gelijkwaardig aan elkaar.

De Raad is, zoals in hoofdstuk 6 is gebleken, voor de particulier een toegankelijker forum dan de rechter. Toch ontbreekt in Nederland, anders dan in andere landen, een journalistiek gedragscode die deze particulier kan gebruiken als kapstok voor zijn klacht. De open norm van maatschappelijk aanvaardbaarheid die de Raad bij het beoordelen van journalistieke gedragingen hanteert, biedt de niet juridisch geschoolde burger weinig houvast.

Hoofdstuk 9 schetst dat dit een minder gewenste situatie is en dat met name de Code of Practice van het Verenigd Koninkrijk en de Pressekodex van Duitsland laten zien dat het bezwaar van sommigen dat een geschreven gedragscode in algemeenheden blijft steken en/of verstarrend werkt, niet gegrond is.

Voor de Nederlandse Raad voor de Journalistiek valt, zoals besproken in *hoofdstuk 10*, veel te leren van de persraden in Zweden, Groot-Brittannië, Duitsland en Vlaanderen. Daar worden kennelijk ongegronde of kennelijk niet-ontvankelijke klachten in een voorprocedure weggezeefd. Bovendien neemt bij de Britse Press Complaints Commission en de Vlaamse Raad voor de Journalistiek bemiddeling een zeer belangrijke plaats in bij de klachtbehandeling. Het in

1991 door de werkgroep van Veen op verzoek van het bestuur van de Stichting Raad voor de Journalistiek uitgebrachte rapport, deed het voorstel om bemiddeling tot 'een van de hoofddoelen van de Raad te maken'. Dit advies is echter in de wind geslagen. Mede daardoor wordt bij de Nederlandse Raad voor de Journalistiek wordt op iedere klacht – hoe futiel ook – een full dress procedure met vijf raadsleden losgelaten.

In *hoofdstuk 11* wordt de vergelijking getrokken tussen de Raad voor de Journalistiek en de Reclame Code Commissie, waar jaarlijks ruim twintig maal zoveel klachten worden ingediend als bij de Raad. De vergelijking is voor de Raad op enkele punten leerzaam:

- Ook bij de Reclame Code Commissie worden kennelijk ongegronde of kennelijk niet-ontvankelijke klachten op eenvoudige wijze in een voorprocedure afgewikkeld.
- Bij de Reclame Code Commissie dient verweerder de juistheid van de door hem in de reclameboodschap gestelde feiten te bewijzen.
- De statuten van de Stichting Reclame Code maken de bij haar aangesloten organisaties – die voor een belangrijk deel dezelfde zijn als de organisaties die deelnemen in de Stichting Raad voor de Journalistiek – medeverantwoordelijk voor het effectueren van de beslissingen van de Reclame Code Commissie.

In *hoofdstuk 12* wordt de in hoofdstuk 1 gestelde vraag voorlopig ontkennend beantwoord. Er worden, ter verbetering van het functioneren van de Raad, tien voorstellen gedaan tot wijziging van de statuten en/of het reglement van de Raad. Het hoofdstuk bespreekt tevens het kritische commentaar van de voorzitter van de Raad voor de Journalistiek op deze voorstellen. Dit commentaar heeft echter geen wijziging gebracht in de gedane aanbevelingen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met drie opties om de aanbevelingen in de praktijk te brengen.

Summary

Over the last few years, journalists have been under severe attack from many sides. Some of the critics blame the media for selling out to commercialism, suggesting that the media pander to popular taste, resulting in media hypes that stand in the way of providing the public with reliable information. Others believe journalists undermine their autonomy by maintaining too close ties with politicians or the private sector.

As diverse as the criticism may be, there is a single common denominator: the question whether certain journalistic practices are socially acceptable. Since 1982, the Netherlands has sported a readily accessible (i.e. free) institution which collects and examines complaints about such journalistic practices: the *Raad voor de Journalistiek* (the Press Council).

Frequently expressing its opinions in public, the *Raad voor de Journalistiek* has been taking a lot of flak itself recently. The main thrust of the criticism has been that the *Raad* lacks authority. Some media refuse to recognize the authority of the *Raad*, boycotting it completely; other media often fail to appear at the *Raad*'s hearings, while yet other media refuse to be obliged to publish the *Raad*'s decisions. Contrary to the press councils active in other countries, such as the United Kingdom and Sweden, the Dutch *Raad voor de Journalistiek* receives relatively few complaints. In *Chapter 1* I will posit the question: Does the Dutch *Raad voor de Journalistiek*, in its present form, have a right to exist when journalistic practices are also examined by the courts of its country?

The history of the *Raad* as set forth in *Chapter 2* will show that attempts by the legislator over the 1945-1960 period to lay down in the law disciplinary rules for journalists failed for lack of broad public support. The profession held the introduction of disciplinary rules to be a threat to the freedom of the press.

In 1960, the Disciplinary Council (*Raad van Tucht*), established in 1948 by the Netherlands Union of Journalists (*Federatie van Nederlandse Journalisten*), was replaced by a *Raad voor de Journalistiek*, which, unlike its predecessor, was given competence with regard to all journalists, organized or otherwise. The *Raad* was given the duty to guard against any disparagement of 'the dignity of the estate of the Dutch journalists'. The *Raad* did not have any power to impose sanctions, its disciplinary powers being limited to giving decisions in the form of opinions. The lack of authority of the *Raad* prompted the board of the Netherlands Association of Journalists (*Nederlandse Vereniging van Journalisten* (NVJ)) to instruct a committee headed by Professor Rooij to advise on the duties, function and procedures of the *Raad*. In 1982, on the recommendation of the com-

mittee, a new standard for reviewing journalistic practices was introduced. The *Raad voor de Journalistiek* was to remain a council of opinion, yet henceforth its duties included assessing ‘*whether the limits of social acceptability, given the social responsibility of the journalist, have been crossed.*’. In that same year, again in conformity with the advice of the Rooij committee, the *Raad* was given a broader basis in private law in that the *Raad* was also to encompass employer’s organizations from the media sector and the radio and television broadcasting organizations.

Chapter 3 addresses the question whether and to what extent the freedom of the press allows the authorities to interfere. A limited study of the available literature makes clear that freedom of the press is not – given the social responsibility of the journalist – an absolute freedom. However, this does not mean that the media should not allow strongly different opinions or attacks on community values not to be voiced. What it does mean, though, is that journalists should be accountable to the public if they are called upon to do so by an institute such as the *Raad voor de Journalistiek*.

Case law of the European Court of Human Rights (ECHR) – as *outlined in Chapter 4* – echoes the general view articulated in literature: the freedom of expression is both one of the essential elements of a democratic society and one of the basic preconditions for each person’s development as a human being. According to ECHR case law, the freedom of expression also relates to information or ideas which ‘*offend, shock or disturb*’. However, this does not mean that journalists can just do as they please, without restriction. Article 10(2) of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (‘CPHR’) makes clear that the freedom of expression is inextricably entwined with social responsibility. The CPHR demands that journalists act ‘*in accordance with the ethics of journalism*’. Under the CPHR, the rules pertaining to the ethics of journalism are part of the ‘*pressing social need*’, which according to Article 10(2) CPHR is a prerequisite for any public authority proposing to curtail the freedom of the press.

Although Article 10 CPHR primarily addresses the interference by public authorities, the provision also has horizontal effect, affecting the relationship between the public and the media, for instance. In this light, it is remarkable that the *Raad voor de Journalistiek* decided that the ECHR case law is of no relevance to the *Raad*’s own decisions.

Chapter 4 also pays some regard to situations that arise when the freedom of expression clashes with other fundamental rights of equal value, such as the freedom of religion or the right to personal privacy.

Chapter 5 demonstrates that civilians who consider themselves to have been aggrieved by media practices should not expect much help from the criminal courts. Civil law, however, offers a wide range of opportunities to those who believe to have suffered damage at the hands of the press, although civil proceedings usually carry high price tags. That is one drawback a complaints procedure before the *Raad voor de Journalistiek* does not have. However, this is offset by the fact that the *Raad* has no power to impose sanctions and that, in contrast with proceedings before the civil courts, the *Raad's* complaints procedure is riddled with deficiencies that are to the detriment of the complainant.

Chapter 6 compares the decisions of the *Raad* and the courts as rendered over the period 1990-2004 in so far as they relate to media with nationwide coverage. A simply numerical comparison of the complaints held fully or partly justified by the *Raad* and the court judgments fully or partly in favour of the claimant goes to show that those who believe that the *Raad* is harsher in its decisions than the civil courts are oversimplifying the matter. As a case in point, in cases brought against entertainment magazines, the civil courts tend to award in favour of the claimant remarkably more often than the *Raad*.

The first thing that strikes the eye when comparing the types of complainants to the *Raad* and the categories of claimants in the courts is that private persons are more inclined – to a significant extent – to seek the *Raad's* help than to go to litigation. Public figures and companies, on the other hand, prefer taking legal action to the *Raad's* complaints procedure.

A comparison on substance of the complaints submitted to the *Raad* and the cases brought before the civil courts makes clear that – excepting the daily newspapers – the percentage of court procedures for defamation of character and for infringement of privacy is far higher than the percentage of complaints to the *Raad* in the same category.

Finally, the figures show that in the relevant period in approximately 30 percent of the cases the defendant did not make an appearance, which leaves but one conclusion: the *Raad* lacks authority.

In *Chapter 7*, I attempt to prove that the view some people have – that the decisions of the *Raad* and of the courts cannot be compared because the *Raad* deals with professional ethics and the courts judges on the (il)legality of journalistic practices – is difficult to uphold. Essentially, the criteria used by both the *Raad* and the courts in their assessment of complaints/claims do not differ much; so far, the *Raad's* decisions on matters of principle are of such nature and substance that they could have been made by the civil courts.

In the few isolated instances that the *Raad* and the courts, when asked to decide on the same facts and circumstances, handed down differing judgments, the *Raad* was notoriously wrong each time. However, this does not alter the fact that the case law of the *Raad* and that of the civil courts display three fundamental differences, which is discussed in *Chapter 8*. First of all, in cases involving incorrect media coverage, the *Raad* consistently allocates the burden of proof in a different way than civil courts do. Courts require that journalists make at least a convincing case for the accuracy of the facts in their publications. The *Raad*, on the other hand, tends to start from the assumption that it is upon the complainant to prove the inaccuracy of the facts stated in the publication.

In cases involving (alleged) defamation of character, the courts require that journalists provide a decent substantiation of the facts as published. However, journalists do not in all instances have to apply the principle of considering both sides of the issue. In contrast, the *Raad* takes the view that journalists must at all times apply the principle of hearing both sides.

The third difference is the *Raad's* decisions in instances where freedom of the press comes head-to-head with the right to privacy. Although since 1997 the *Raad* has attached increasing importance to the right to privacy, it still seems to presume that the freedom of the press outweighs the right to privacy. Taking their cue from the ECHR, the courts however consider to be equal the interests guaranteed by the fundamental rights of freedom of the press and the right to privacy.

As demonstrated in *Chapter 6*, the *Raad* is a more readily accessible forum for private persons than the courts. Still, unlike other countries, the Netherlands has no code of conduct for journalists, thus denying private persons a basis on which to found their complaints. The open standard of social acceptability applied by the *Raad* in assessing journalistic practices offers very little footing for a private individual with no legal schooling.

Chapter 9 outlines the less than desirable nature of this situation and goes on to contend that the German *Pressekodex* and, in particular, the UK Code of Practice have shown that the objections some have raised – that a written code of conduct promotes rigidity and/or fails on account of being overly generalising – are without ground.

As set out in *Chapter 10*, the *Raad voor de Journalistiek* can learn a lot from the press councils active in Sweden, the UK, Germany and Flanders (the Dutch-speaking part of Belgium). In these jurisdictions, manifestly unfounded or manifestly inadmissible complaints are filtered out by means of a screening

procedure. In addition, mediation takes a dominant place in the complaints handling procedure of both the British Press Complaints Commission and the Flemish *Raad voor de Journalistiek*. In 1991, a committee headed by Veen issued a report at the request of the *Stichting Raad voor de Journalistiek*, recommending that mediation be made ‘one of the chief aims of the *Raad*’. However, this advice was not heeded. Which is one of the reasons why every complaint brought before the Dutch *Raad voor de Journalistiek* – no matter how futile – gets the full dress procedure, with five members of the *Raad* investigating the complaint.

Chapter 11 draws a comparison between the *Raad voor de Journalistiek* and the Dutch *Reclame Code Commissie* (Advertising Code Committee). With the latter handling over twenty times as many complaints as the former, the comparison can be of great instructive value to the *Raad*. Take for example the following points:

- The *Reclame Code Commissie* has also devised a simple method to screen out manifestly ill-founded or manifestly inadmissible complaints;
- The *Reclame Code Commissie* requires that the defendant prove the accuracy of the facts presented in the defendant’s advertisement;
- By virtue of the articles of the *Stichting Reclame Code* (Advertising Code Authority), all affiliated organisations – which for the main part are the same organisations that participate in the *Stichting Raad voor de Journalistiek* – are co-responsible for effectuating the rulings of the *Reclame Code Commissie*.

In *Chapter 12*, the question posed in Chapter 1 receives a preliminarily negative answer. To improve the *Raad*’s performance, it also suggests ten proposals to alter the *Raad*’s articles and/or rules and regulations. This chapter goes on to discuss the critical comments the chairman of the *Raad voor de Journalistiek* had in response to the proposals. However, his comments have not resulted in the recommendations being altered. The chapter concludes by presenting three options to put the recommendations into practice.

Bijlagen

Bijlage bij hoofdstuk 2

Eindrapport van de werkgroep, ingesteld ter evaluatie van de werkzaamheden van de stichting Raad voor de Journalistiek

Eerst media-bemiddeling, daarna opinie-uitspraken

I INLEIDING

Het bestuur van de stichting Raad voor de Journalistiek besloot op 19 september 1989 een werkgroep in te stellen, onder voorzitterschap van prof.mr. Th.W. van Veen, ter evaluatie van de ervaringen die met de Raad voor de Journalistiek zijn opgedaan sinds zijn verbreding in 1982 door toetreding van uitgevers en omroep. De directe aanleiding daarvoor vormde een notitie van mr. K.J.P. Verburgh, waarin de in 1988 overleden oud-voorzitter van de Raad veranderingen voorstelde die tot een beter functioneren zouden kunnen leiden. Vervolgens vroeg het bestuur de werkgroep in te gaan op deze driedelige probleemstelling:

1. Ligt het in de lijn van de ontwikkeling van de Raad voor de Journalistiek, gelet op het feit dat de stichting in de huidige structuur sinds 1982 werkzaam is, om haar bezwaren tegen hoger beroep, sancties en een publikatieplicht van uitspraken te handhaven en de statuten van de stichting en het reglement van de Raad onveranderd te laten?
2. Welke leeftijdsgrenzen zijn, in het licht van de huidige maatschappelijke inzichten en het draagvlak van de stichting bij participanten, aanvaardbaar voor leden van de Raad uit de mediawereld, voor leden van de Raad uit de juridische discipline, alsmede voor bestuursleden van de stichting?
3. Van welk plan kan, onder de huidige omstandigheden en bij de bestaande financiële mogelijkheden, een nieuwe stimulans uitgaan tot aanstelling van een ombudsman voor de media?

Aangezien het bestuur, in vervolg op het voorgaande, de vrijheid van de werkgroep om haar activiteiten op eigen wijze in te richten accentueerde, werd besloten daarvan op zo praktisch mogelijke manier gebruik te maken. De antwoorden van de werkgroep op de geformuleerde vragen liggen besloten in deze uit tien onderdelen bestaande rapportage, welke tot stand kwam via een vertrouwelijke

tussenrapportage die in een eerder stadium is voorgelegd aan het stichtingsbestuur en de Raad voor de Journalistiek. Voorts dient nog te worden opgemerkt dat het Instituut voor Informatierecht te Amsterdam op verzoek van de werkgroep een notitie heeft uitgebracht over Raden voor de Journalistiek in andere landen, zodat ook ontwikkelingen elders in de beschouwingen konden worden betrokken. Deze notitie is als bijlage aan de rapportage toegevoegd.

II ZINNIG WERK VOOR DE RAAD

Allereerst heeft de werkgroep zich afgevraagd op welke terreinen de Raad voor de Journalistiek als privaatrechtelijke instelling van pers en omroep door opinie-uitspraken zinnig werk kan verrichten, zonder dat het tot doublures komt. Dit uitgangspunt leidt tot een aantal constatering. Allereerst: rechters in kort geding behandelen vorderingen tot rectificaties, wanneer de pers door onjuistheden schade toebrengt. Het nieuwe Burgerlijk Wetboek zal daarin geen wijziging brengen. Daarnaast bepaalt artikel 138 van de Hediawet dat rectificaties binnen het domein van de omroep, ook zonder dat schade is toegebracht, worden behandeld door de president van de Amsterdamse rechtbank.

Naar de mening van de werkgroep vloeit daaruit als een van de taken voor de Raad voor de Journalistiek voort de behandeling van verzoeken om rectificaties in persorganen, wanneer bij voorbeeld geklaagd wordt over onjuistheden zonder dat een schadeclaim in het geding is.

Ook ziet de werkgroep het als een taak van de Raad om te oordelen over klachten gericht op journalistieke handelingen in strijd met journalistieke normen, met privacy, en met onder andere het niet nakomen van toezeggingen en afspraken.

De werkgroep is van opvatting dat op deze terreinen nuttig werk gedaan kan worden door de Raad voor de Journalistiek, zonder dat bestaande voorzieningen worden gedoubleerd. Bij deze opstelling moet er rekening mee worden gehouden dat lezers, luisteraars en kijkers de vrijheid hebben conflicten voor te leggen aan de rechter of aan de Raad voor de Journalistiek. Indien de eerste weg is ingeslagen zou strikte doorvoering van het uitgangspunt, inhoudende dat dubbel werk voorkomen behoort te worden, tot niet-ontvankelijkheid bij de Raad voor de Journalistiek moeten leiden. Hoewel de werkgroep daar in eerste instantie wel degelijk aan heeft gedacht, is zij bij nadere beschouwing tot het inzicht gekomen, dat deze consequentie te ver gaat, mede omdat dit bij de desbetreffende klagers waarschijnlijk op onbegrip zal stuiten. Dat houdt overigens wel in dat dubbel werk nooit uitgesloten kan worden.

Na ampele discussies is de werkgroep tot de conclusie gekomen dat het in dit verband de voorkeur verdient het voorkomen van dubbel werk aan de prudentie van de Raad over te laten, die onder meer de bevoegdheid heeft zaken aan te houden of van een uitspraak af te zien.

Indien klagers meerdere instanties inschakelen, met de kennelijke bedoeling om de rechter een uitspraak van de Raad te kunnen voorhouden, kan altijd gemotiveerd worden waarom het gewenst was de verdere behandeling van een zaak uit te stellen. De werkgroep acht het met name belangrijk om deze mogelijkheid aan te geven, omdat bij de behandeling van een zaak kan blijken dat de Raad geen mogelijkheden heeft om alle benodigde gegevens voor een gezaghebbende uitspraak te verkrijgen, terwijl andere instanties daarvoor wel de instrumenten hebben. In voorkomende gevallen zou ervoor gekozen kunnen worden eerst af te wachten tot deze gegevens, via de andere weg, in de openbaarheid zijn gekomen, om deze daarna wel te kunnen betrekken bij de oordeelsvorming van de Raad.

Het zij overigens herhaald dat de behandeling van een klacht bij de Raad, welke wordt gevolgd door een uitspraak, het daarna aanspannen van een zaak niet in de weg kan staan. De betrokken rechters kunnen desgewenst het opinie-oordeel van de Raad in hun overwegingen betrekken. Het Gerechtshof te Amsterdam deed dat in zijn arrest d.d. 20-10-1988 inzake een onzorgvuldige perspublicatie van Vrij Nederland (Kort Geding 1988, nr. 428). De beslissing van de Raad voor de Journalistiek werd toen in het arrest opgenomen.

Voor de duidelijkheid wordt in dit verband direct gesteld dat daarmee nog geen antwoord is gegeven op de vraag of een rectificatieplicht, opgelegd door de Raad, al dan niet moet worden ingevoerd, een kwestie die later in deze rapportage wordt beantwoord.

Aangezien deze afbakening van het werkterrein van de Raad in de praktijk betekent dat klagende burgers over concrete gevallen de mening van de Raad zullen vragen, kan het voorkomen dat principiële kwesties van journalistieke ethiek de Raad zelden bereiken. In het verleden is dit meermalen aangemerkt als een lacune. De werkgroep is er voorstander van dit vraagstuk op te lossen via een procedure waarbij speciaal daarvoor aangewezen bemiddelaars uit de Raad – waaraan deze rapportage afzonderlijke passages wijdt – en de participanten (besturen) in de stichting Raad voor de Journalistiek in actie kunnen komen, wanneer een principiële uitspraak omtrent journalistieke normen wenselijk is. Daardoor ontstaat naar het oordeel van de werkgroep voor de Raad de kans om zijn gezag met meer richtinggevende uitspraken te versterken. Ten opzichte van de huidige praktijk betekent het voorgaande een verruiming: bemiddelaars krijgen nu ook de bevoegdheid behandeling van principiële zaken aanhangig te maken.

Samengevat is het werkterrein van de Raad voor de Journalistiek, bij overname van de bovenstaande voorstellen, de behandeling van:

1. zaken over handelingen in strijd met journalistieke normen (onder andere klachten over onjuiste berichtgeving, aantasting van privacy, het niet-nakomen van toezeggingen of afspraken, en dergelijke);
2. principiële zaken die door speciaal aangewezen bemiddelaars of besturen van participanten in de stichting aan de Raad voor de Journalistiek zijn voorgelegd.

III GEEN TUCHTRECHTSpraak, MAAR BEMIDDELING

Nadat het werkterrein van de Raad aldus is aangegeven, trekt de werkgroep als conclusie dat in deze opzet zwaar gewicht wordt gelegd op accentuering van journalistieke normen, met behulp van opinie-uitspraken door een privaatrechtelijk orgaan. Het overgaan naar een door sommigen bepleite tuchtrechtspraak wordt ongewenst geacht, omdat daarmee onvermijdelijk het terrein van de sancties zou moeten worden betreden. De werkgroep deelt met vroegere rapporteurs (onder andere de commissie-Rooij) verschillende praktische en principiële bezwaren die tegen tuchtrechtspraak met sancties in de journalistiek zijn ingebracht. Bij de Raad voor de Journalistiek op privaatrechtelijke grondslag, met een zo groot mogelijk draagvlak bij zijn participanten, past wel versterking van de mogelijkheden voor bemiddeling tussen media en publiek. De werkgroep adviseert dit tot een van de hoofddoelen van het beleid te maken, en daarvoor de inrichting van de Raad te wijzigen.

IV STRUCTUUR VAN DE RAAD

Op grond van het voorgaande worden veranderingen in de constructie van de Raad voorgesteld.

In de bepleite nieuwe opzet heeft de Raad twee taken: het bemiddelen in geschillen en het doen van opinie-uitspraken daarover. Deze tweeledige opdracht wordt uitgevoerd door enkelvoudige en meervoudige Kamers.

De enkelvoudige Kamer bestaat uit een lid, voor een bepaalde periode of zaak door de Raad uit zijn midden aangewezen, dat naar aanleiding van binnengekomen klachten bemiddelt tussen de klager en het betrokken medium. De Raad heeft de bevoegdheid meerdere enkelvoudige Kamers samen te stellen, al naar gelang de behoefte daaraan.

Slaagt de bemiddeling, dan is de klacht opgelost. Is er daarentegen sprake van een mislukte bemiddeling, dan zijn er twee mogelijkheden.

Een klacht die naar het oordeel van de bemiddelaar tot de categorie kleine zaken moet worden gerekend, wordt door hem afgedaan. Bij klachten van voldoende importantie stelt de bemiddelaar na een mislukte bemiddeling een rapport op voor de meervoudige Kamer die in de desbetreffende zaak de opinie-uitspraak doet. Vooraf kan deze bemiddelaar alleen nog door de meervoudige

Kamer als getuige worden gehoord, in het bijzijn van de betrokken partijen.

In aansluiting op het voorgaande plaatst de werkgroep de kanttekening, dat een zaak ook na een geslaagde bemiddeling aan de meervoudige Kamer van de Raad voor de Journalistiek moet kunnen worden voorgelegd. Ook in dat geval kan een zaak immers interessant genoeg zijn voor een opinie-uitspraak van de Raad.

De werkgroep is uitdrukkelijk van oordeel dat de rol van bemiddelaar in een zaak niet vermengd dient te worden met die van de opinie-uitsprekende leden van de Raad. In haar visie kan een bemiddelaar in een latere fase alleen nog als rapporteur optreden en in die kwaliteit de zaak aanhangig maken bij de meervoudige Kamer, en vervolgens getuigen. Uitsluiting van de bemiddelaar aan de behandeling van de zaak door de meervoudige Kamer van de Raad is een garantie voor onbevangenheid bij de beoordeling van de klacht.

In deze opzet heeft de enkelvoudige Kamer (bemiddelaar) van de Raad voor de Journalistiek derhalve drie taken: bemiddelen in geschillen, principiële zaken aan de meervoudige Kamer voorleggen naar aanleiding van een geschil, op eigen initiatief principiële zaken aan de meervoudige Kamer voorleggen die van betekenis zijn voor de norm-ontwikkeling van de journalistiek.

De meervoudige Kamer van de Raad voor de Journalistiek behandelt de zaken die door de enkelvoudige Kamer naar aanleiding van een geschil of op eigen initiatief worden aangebracht, alsmede de principiële zaken die door de besturen van de participanten in de Stichting Raad voor de Journalistiek worden voorgelegd.

V SNEL REAGEREN DOOR DE RAAD

In de afgelopen jaren is de klachtenbehandeling door de Raad voor de Journalistiek aanzienlijk versneld. Niettemin bleef bij menigeen het verlangen naar een nog vlottere gang van zaken. Hoewel de Raad uiteraard door de aard van zijn werk nooit de lichtvoetigheid van een pure sprinter mag worden toegewenst, ziet de werkgroep in een verdere ontwikkeling van de bemiddelingsfunctie voor media en publiek een kans om tegemoet te komen aan in deze richting uitgesproken wensen.

In de zienswijze van de werkgroep dient de bemiddeling tussen media, publiek en andere betrokken partijen de eerste taak te zijn van de bemiddelaars uit de Raad voor de Journalistiek, en niet die van een ombudsman. De figuur van een ombudsman voor de journalistiek acht zij namelijk minder aantrekkelijk. Een ombudsman is iemand die onderzoekt. Dat onderzoek betreft het gedrag van de instantie of de persoon tegen wie de klacht is gericht. De ombudsman heeft zekere bevoegdheden, komt tot een oordeel over de klacht, en dus ook over degene die daarvan het object is geweest.

De werkgroep is van opvatting dat deze figuur eventueel wel past bij een instrument dat op klacht van de burger controle uitoefent op ambtelijke instanties, maar niet bij geschillen tussen burgers onderling, waartoe de werkgroep de geschillen tussen burgers en media rekent. Het verdient daarom de voorkeur aansluiting bij de gedachte van het bemiddelen te zoeken boven het introduceren van een met bevoegdheden uitgeruste onderzoeker, waarbij de media vanaf het begin op de beklagdenbank zitten. In de Nederlandse traditie zijn aanknopingspunten te vinden voor colleges van bemiddelaars die pas als de bemiddeling niet slaagt tot een oordeel komen. De partijen staan daarbij in principe op gelijke voet. Er is geen aanklacht, er is een geschil.

Aan de versterking van de bemiddelingsfunctie van de Raad ligt bovendien de gedachte ten grondslag dat verschillen van inzicht tussen media enerzijds en personen, instellingen of overheidsorganen anderzijds allereerst via snel overleg naar een bevredigende uitkomst kunnen worden geleid. Als dan toch in dit verband de aanduiding ombudsman zou worden gebruikt, wekt deze gemakkelijk associaties met een van hogerhand ingestelde voorziening die bovendien ten onrechte verwachtingen kan wekken omtrent sancties.

Voorts wijst de werkgroep erop dat haar aanbevelingen in vergelijking met de huidige situatie de positie van de klager bij de Raad voor de Journalistiek verbeteren, omdat deze mede zijn toegespitst op versnelling van werkzaamheden, hetgeen essentieel wordt geacht voor de behandeling van mediazaken.

Verder blijft het informele karakter van de behandeling bij de Raad gehandhaafd, en wordt deze als het ware uitgebreid met een informeel voorstation.

Een Raad voor de Journalistiek die zijn leden onderscheidt in bemiddelaarsleden voor pers en omroep enerzijds en opinie-uitsprekende leden anderzijds, is in de gelegenheid klachten in eerste instantie zeer snel in behandeling te nemen en deze te richten op het bereiken van een oplossing in overleg met (hoofd)redacties en programmamakers. De werkgroep verwacht dat een aanzienlijk deel van de klachten op deze wijze bevredigend voor alle betrokken partijen kan worden opgelost, aangezien bij de media een goede relatie met het publiek algemeen wordt gewaardeerd.

Deze gedachte kan weliswaar met optimisme voor cultivering aangegrepen worden, toch is het realistisch om ook rekening te houden met het afstuiten van succesvol overleg tussen media en publiek op (principiële) tegenstellingen. In dat geval kan de bemiddelaar van de Raad voor de Journalistiek geen verzoening tot stand brengen. Acht deze bemiddelaar de klacht van voldoende gewicht, dan is de zaak rijp voor verwijzing naar de opinie-uitsprekende Raad, aan de hand van een door de bemiddelaar geformuleerd vraagpunt of rapport waarin de oorzaak van het falen van de bemiddeling is opgenomen. Aan zulk

een klachtbehandeling is het praktische voordeel verbonden dat kleine zaken tijdens het eerste stadium vakkundig door de enkelvoudige Kamer kunnen worden afgedaan. Bij deze opzet acht de werkgroep het niet nodig dat daarna voor deze categorie een behandeling in tweede instantie door nog een enkelvoudige Kamer (bij voorbeeld bestaande uit de voorzitter of vice-voorzitter) of meervoudige Kamer volgt. Openstelling van een dergelijke procedure zou te veel spanning veroorzaken met het uitgangspunt van de werkgroep, dat dubbel werk voorkomen behoort te worden wanneer dit redelijkerwijs mogelijk is en bovendien niet zinvol is.

Voor zaken van voldoende importantie wordt in zekere mate aansluiting gevonden bij het (hoger) beroep in de Nederlandse rechtspraak.

Het ontbreken van een tweede aanleg bij de Raad voor de Journalistiek is tot nu toe een meermalen geuite klacht waaraan op deze wijze enigszins tegemoet kan worden gekomen. Immers, wanneer bemiddeling niet mocht slagen en het geschil derhalve grondig is besproken door de bemiddelaar, buigt de Raad zich nog eens over de kwestie.

VI GEZAG VAN DE RAAD

Thans bestaat de Raad voor de Journalistiek in totaal uit 18 leden. De voorzitter en vice-voorzitter zijn benoemd op grond van hun juridische kwaliteiten. Verder zijn er acht leden-journalisten en acht leden die geen journalist zijn maar uit andere media-disciplines komen. Deze categorieën garanderen een brede beschikbaarheid van media-kennis, op de terreinen van pers en omroep. In het verlengde van het vorige onderdeel van het rapport wordt aanbevolen om bij toekomstige benoemingen van leden van de Raad voor de Journalistiek te letten op bekwaamheid en beschikbaarheid voor een dubbele functie: bemiddelen, en opinies uitspreken. De werkgroep beklemtoont dat de leden van de Raad naarmate zij op meer gezag steunen vanuit de media hun opdrachten gemakkelijker zullen kunnen vervullen.

VII PUBLIKATIE OP BASIS VAN VRIJWILLIGHEID

De werkgroep stelde zich eerder op het standpunt dat in het gekozen stelsel voor de Raad van de Journalistiek oplegging van een publikatieplicht in ieder geval niet aan de orde kan zijn. De privaatrechtelijke grondslag van de Raad biedt daarentegen wel een basis voor andere mogelijkheden die als volgt kunnen worden weergegeven:

1. media sluiten vrijwillig een convenant omtrent opneming van opinie-oordelen van de Raad, waarbij zij als partij betrokken zijn;

2. media maken, voorafgaande aan de behandeling van een zaak, met de Raad de incidentele afspraak dat het desbetreffende opinieoordeel zal worden opgenomen;
3. de Raad bepaalt welke door hem gedane opinie-uitspraken voor publikatie in het vakblad De Journalist in aanmerking komen.

Het voorstel tot de bovenstaande driedeling bij publikatie van opinie-oordelen houdt rekening met de in het journalistieke vak bestaande opvattingen over oplegging van publikatieplicht, alsmede de vrijwillige aanvaarding daarvan. Het berust op de volgende gedachtengang.

Via een convenant kunnen media zich tegenover de Raad op basis van vrijwilligheid in het algemeen verplichten uitspraken te publiceren over geschillen waarbij zij partij zijn.

Daarnaast behoort er voor media .die de eerste mogelijkheid verwerpen, ruimte te zijn om, voorafgaande aan de behandeling van een geschil waarbij zij partij zijn , incidenteel toe te zeggen dat de desbetreffende uitspraak door het betrokken medium zal worden gepubliceerd. Voor het geval dat het medium geen algemene verplichting op zich heeft willen nemen, kan daarin wellicht een alternatief worden gezien.

De derde categorie betreft uitspraken die voor de journalistiek van belang zijn, en die in het vakblad De Journalist worden gepubliceerd. Voor opinies van de Raad die de norm-ontwikkeling in het mediavak raken, is deze openbaarmaking, gezien de lezerskring, in ieder geval altijd effectief, en soms meer aangewezen dan in het medium dat partij was in het geschil.

Indien een rectificatie de inzet van het geding is, ligt het voor de hand dat de Raad voor de Journalistiek na de bemiddelingsfase en vóór de verdere behandeling van de zaak zich ervan vergewist of zijn opinie-uitspraak door het betrokken medium gepubliceerd zal worden. Dit dient aan de klager meegedeeld te worden, opdat deze nader kan bepalen of voortzetting van de behandeling van de klacht overeenkomstig zijn bedoeling is.

Meer in het algemeen is de werkgroep tot de slotsom gekomen dat de effectivering van een vrijwillig aanvaarde publikatieplicht alleen zinvol is, indien het belang van de lezers, luisteraars, kijkers enerzijds en anderzijds het belang van de journalistiek worden gediend. Bestaat een convenant, dan betekent dit in ieder geval niet dat uitspraken steeds zouden moeten worden gepubliceerd, maar wel dat publikatie volgt als de Raad voor de Journalistiek dit op goede gronden aangeeft. In principe komen voor publikatie alleen de uitspraken van de meervoudige Kamers van de Raad in aanmerking (waarvan in dit opzicht

dus de resultaten van bemiddeling onderscheiden dienen te worden). Maar eveneens in die gevallen behoort vast te staan dat er reden is om een algemeen publiek te bereiken met de desbetreffende opinie-uitspraak.

Voor oordelen van de Raad voor de Journalistiek over principiële zaken geldt dat publikatie in het vakblad *De Journalist* de beoogde bekendheid bij de beroepsbeoefenaren realiseert.

Wellicht ten overvloede zij vermeld, dat ook als media zich niet vooraf akkoord verklaren met publikatie in de eigen kolommen of programma's van een oordeel van de Raad voor de Journalistiek in een bepaalde zaak, dit de verdere behandeling van de klacht door de Raad geenszins in de weg staat. Ook dan heeft de klager duidelijkheid gekregen. Het opinie-oordeel van de Raad kan in dat geval, net als voorheen, in *De Journalist* gepubliceerd worden.

Voor het overige wordt erop gewezen dat uitspraken van de Raad voor de Journalistiek door redacties op hun nieuws- en informatiewaarde worden gewogen, als gevolg waarvan tot publikatie kan worden overgegaan.

VIII SAMENSTELLING EN DOORSTROMING

De leden van het bestuur van de Stichting Raad voor de Journalistiek worden aangewezen door de participerende organisaties. Het algemeen bestuur kiest uit zijn midden een dagelijks bestuur. Uit de structuur van de stichting vloeit voort dat alle bestuursleden op actieve wijze de band onderhouden met de organisatie die hen heeft afgevaardigd.

Deze factor moet naar het oordeel van de werkgroep van beslissende betekenis zijn voor de samenstelling van en de doorstroming in het stichtingsbestuur. Dat wil zeggen: het bestuurslidmaatschap is verbonden met de maatschappelijke functie die wordt vervuld. Wanneer deze wordt beëindigd, dient er tevens een einde te komen aan het bestuurslidmaatschap bij de stichting.

Voor de leden van de onafhankelijk werkende Raad voor de Journalistiek gaat de voorkeur uit naar een andere benadering. Bij de benoeming van leden van de Raad ligt de nadruk op kennis van de media en het recht, welke tot op zeer hoge leeftijd paraat kan zijn. De werkgroep acht het verdedigbaar een limiet te zoeken met het oog op een wenselijke doorstroming die het draagvlak van de Raad in het mediavak verbreedt. De stimulans daarvoor kan gevonden worden in een regel die de termijn van zitting op vier jaar bepaalt, met de mogelijkheid van één herbenoeming. Een nieuwe (her)benoeming daarna zou voor twee jaar kunnen worden uitgesloten.

IX OPENBAAR MAKEN

De werkgroep meent met dit rapport de vragen te hebben beantwoord die het bestuur van de Stichting Raad voor de Journalistiek ter beantwoording aan

haar heeft voorgelegd. In haar slot-vergadering heeft zij de commentaren van bestuurszijde en van de Raad in haar beschouwingen betrokken en vervolgens de eind-rapportage vastgesteld.

Het bestuur van de stichting Raad voor de Journalistiek wordt aanbevolen het rapport openbaar te maken.

X VERKORTE WEERGAVE VAN ENKELE AANBEVELINGEN

- Verstrek de Raad voor de Journalistiek de bevoegdheid en mogelijkheden om, voorafgaande aan zijn opinie-uitspraken, te bemiddelen in media-klachten.
- Geef de Raad voor de Journalistiek de gelegenheid om bemiddelaars aan te wijzen, die ook principiële zaken aanhangig kunnen maken.
- Streef, onder andere ter voorkoming van verwarring, niet langer naar een ombudsman voor de media.
- Ontwerp een convenant voor media die op vrijwillige basis met de Raad voor de Journalistiek afspreken dat opinie-oordelen over klachten waarbij zij partij zijn, in de eigen kolommen of programma's bekend worden gemaakt.
- Open voor media die tegenstander zijn van een convenant waarvan een publikatieplicht uitgaat als de Raad dit bepaalt, de mogelijkheid om in voorkomende gevallen tot een incidentele afspraak te komen over publikatie van de opinie-uitspraak van de Raad.

Prof.mr. Th.W. van Veen, voorzitter; mr. V. Lebesque, mr. J.J. Nouwen, mr. B.A. Schmitz, W.P. Timmers; mr. H.J.A. Grootveld, secretaris, p/a NDP, Postbus 50570, 1007 DB Amsterdam

Amsterdam, 26 februari 1991
633S/HG/LvH

Bijlage bij hoofdstuk 6

Tabellen

Tabel B1 Gegrond bevonden klachten/toegewezen vorderingen: dagbladen.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en tussen [] van de civiele rechter in de periode 1990-2005 betreffende de geselecteerde dagbladen; onderstreept de aantallen van de geheel of gedeeltelijk door de Raad gegrond verklaarde klachten en de geheel of gedeeltelijk door de rechter toegewezen vorderingen betreffende deze categorie.

<i>Jaar</i>	<i>De Telegraaf</i>		<i>de Volkskrant</i>		<i>NRC Handelsblad</i>	
1990	2 [0]	<u>1 [0]</u>	1 [0]	<u>0 [0]</u>	3 [0]	<u>1 [0]</u>
1991	1 [2]	<u>1 [0]</u>	1 [0]	<u>1 [0]</u>	1 [0]	<u>0 [0]</u>
1992	2 [1]	<u>1 [0]</u>	2 [0]	<u>2 [0]</u>	1 [0]	<u>1 [0]</u>
1993	3 [0]	<u>2 [0]</u>	1 [2]	<u>0 [1]</u>	0 [3]	<u>0 [0]</u>
1994	2 [0]	<u>1 [0]</u>	2 [1]	<u>1 [0]</u>	2 [0]	<u>1 [0]</u>
1995	3 [1]	<u>3 [0]</u>	1 [0]	<u>1 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>
1996	9 [1]	<u>6 [1]</u>	3 [1]	<u>0 [0]</u>	1 [1]	<u>1 [1]</u>
1997	4 [0]	<u>2 [0]</u>	3 [2]	<u>1 [0]</u>	3 [2]	<u>0 [0]</u>
1998	5 [1]	<u>4 [1]</u>	4 [1]	<u>0 [0]</u>	2 [0]	<u>1 [0]</u>
1999	4 [2]	<u>2 [1]</u>	4 [1]	<u>2 [1]</u>	2 [0]	<u>1 [0]</u>
2000	5 [2]	<u>2 [2]</u>	4 [2]	<u>1 [1]</u>	4 [1]	<u>1 [0]</u>
2001	4 [0]	<u>2 [0]</u>	1 [1]	<u>0 [1]</u>	1 [0]	<u>0 [0]</u>
2002	2 [4]	<u>1 [0]</u>	3 [0]	<u>0 [0]</u>	2 [1]	<u>1 [0]</u>
2003	12 [2]	<u>6 [1]</u>	2 [0]	<u>1 [0]</u>	1 [1]	<u>0 [0]</u>
2004	6 [1]	<u>3 [0]</u>	2 [2]	<u>1 [1]</u>	3 [0]	<u>1 [0]</u>
Totaal	64 [17]	<u>37 [6]</u>	32 [13]	<u>11 [5]</u>	26 [10]	<u>9 [2]</u>

<i>Jaar</i>	<i>Algemeen Dagblad</i>		<i>Het Parool</i>		<i>Trouw</i>	
1990	1 [0]	<u>0 [0]</u>	4 [0]	<u>3 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>
1991	1 [0]	<u>0 [1]</u>	0 [2]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1992	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1993	1 [3]	<u>1 [0]</u>	0 [2]	<u>0 [1]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1994	0 [1]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	1 [0]	<u>1 [0]</u>
1995	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1996	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [2]	<u>0 [1]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1997	1 [0]	<u>0 [0]</u>	1 [1]	<u>0 [0]</u>	1 [0]	<u>0 [0]</u>

<i>Jaar</i>	<i>Algemeen Dagblad</i>		<i>Het Parool</i>		<i>Trouw</i>	
1998	0 [0]	<u>0 [0]</u>	3 [0]	<u>1 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1999	2 [1]	<u>1 [0]</u>	2 [1]	<u>1 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
2000	5 [1]	<u>1 [0]</u>	3 [0]	<u>1 [0]</u>	2 [1]	<u>0 [0]</u>
2001	1 [0]	<u>1 [0]</u>	2 [0]	<u>1 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
2002	3 [1]	<u>2 [0]</u>	1 [0]	<u>1 [0]</u>	1 [0]	<u>0 [0]</u>
2003	4 [2]	<u>1 [1]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
2004	3 [0]	<u>1 [0]</u>	4 [0]	<u>1 [0]</u>	1 [0]	<u>0 [0]</u>
Totaal	22 [10]	8 [3]	20 [11]	9 [5]	6 [2]	1 [1]

Tabel B2 Gegrond bevonden klachten/toegewezen vorderingen: tv.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en tussen [] van de civiele rechter in de periode 1990-2005 betreffende de geselecteerde dagbladen; onderstreept de aantallen van de geheel of gedeeltelijk door de Raad gegrond verklaarde klachten en de geheel of gedeeltelijk door de rechter toegewezen vorderingen betreffende deze categorie.

<i>Jaar</i>	<i>RTL</i>		<i>TROS</i>		<i>SBS</i>		<i>VARA</i>		<i>NCRV</i>	
1990	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [0]</u>
1991	0 [0]	<u>0 [0]</u>	1 [0]	<u>1 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>
1992	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [3]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1993	1 [2]	<u>1 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [3]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1994	0 [3]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1995	2 [3]	<u>1 [3]</u>	0 [3]	<u>0 [1]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	1 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [5]	<u>0 [2]</u>
1996	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [3]	<u>0 [2]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [2]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [0]</u>
1997	1 [2]	<u>1 [1]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	1 [1]	<u>0 [1]</u>	1 [1]	<u>1 [0]</u>	1 [2]	<u>0 [1]</u>
1998	8 [1]	<u>5 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	2 [0]	<u>1 [0]</u>	2 [1]	<u>1 [1]</u>	0 [1]	<u>0 [0]</u>
1999	1 [1]	<u>0 [0]</u>	2 [0]	<u>0 [0]</u>	1 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
2000	2 [2]	<u>0 [1]</u>	1 [0]	<u>0 [0]</u>	1 [3]	<u>0 [0]</u>	2 [0]	<u>1 [0]</u>	1 [0]	<u>1 [0]</u>
2001	1 [3]	<u>1 [3]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [6]	<u>0 [3]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
2002	1 [1]	<u>0 [0]</u>	1 [1]	<u>0 [1]</u>	1 [1]	<u>1 [0]</u>	2 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
2003	0 [1]	<u>0 [0]</u>	2 [0]	<u>2 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [0]</u>	2 [0]	<u>2 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [0]</u>
2004	1 [0]	<u>1 [0]</u>	4 [0]	<u>3 [0]</u>	1 [4]	<u>0 [4]</u>	3 [1]	<u>2 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
Totaal	18 [20]	10 [9]	11 [12]	6 [4]	7 [17]	2 [9]	13 [9]	7 [1]	2 [12]	1 [4]

<i>Jaar</i>	<i>KRO</i>		<i>NOS/NPS</i>		<i>EO</i>		<i>VPRO</i>		<i>Veronica</i>	
1990	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>
1991	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1992	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [0]</u>	1 [0]	<u>0 [0]</u>	1 [0]	<u>1 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>
1993	1 [0]	<u>0 [0]</u>	1 [1]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>

Jaar	KRO		NOS/NPS		EO		VPRO		Veronica	
1994	0 [1]	0 [1]	0 [0]	0 [0]	0 [1]	0 [0]	0 [1]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
1995	2 [0]	1 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
1996	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [1]	0 [1]	1 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
1997	0 [0]	0 [0]	0 [2]	0 [0]	1 [3]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
1998	1 [1]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [1]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
1999	1 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [1]	0 [1]	1 [1]	0 [0]
2000	1 [1]	1 [0]	0 [0]	0 [0]	1 [0]	0 [0]	1 [1]	0 [1]	0 [1]	0 [0]
2001	1 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [2]	0 [0]
2002	1 [1]	1 [1]	1 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	1 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
2003	0 [0]	0 [0]	2 [0]	0 [0]	1 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
2004	1 [1]	0 [0]	4 [1]	2 [0]	2 [0]	2 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
Totaal	9 [5]	3 [2]	8 [6]	2 [1]	6 [5]	2 [1]	4 [4]	1 [2]	1 [6]	0 [2]

Tabel B3 Gegrond bevonden klachten/toegewezen vorderingen: opiniebladen.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en tussen [] van de civiele rechter in de periode 1990-2005 betreffende de geselecteerde dagbladen; onderstreept de aantallen van de geheel of gedeeltelijk door de Raad gegrond verklaarde klachten en de geheel of gedeeltelijk door de rechter toegewezen vorderingen betreffende deze categorie.

Jaar	HP-de Tijd		Vrij Nederland		Groene Amsterdammer		Quote		Elsevier	
1990	0 [0]	0 [0]	1 [0]	0 [0]	1 [0]	0 [0]	0 [1]	0 [0]	0 [1]	0 [0]
1991	0 [0]	0 [0]	1 [0]	0 [0]	1 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
1992	0 [0]	0 [0]	0 [1]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
1993	0 [0]	0 [0]	0 [2]	0 [2]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
1994	0 [0]	0 [0]	0 [1]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	1 [0]	0 [0]
1995	2 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	1 [0]	0 [0]
1996	0 [0]	0 [0]	1 [0]	1 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
1997	1 [0]	1 [0]	1 [1]	1 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [1]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
1998	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	1 [0]	1 [0]
1999	1 [1]	0 [0]	2 [0]	2 [0]	3 [0]	3 [0]	1 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
2000	1 [0]	0 [0]	1 [0]	0 [0]	1 [0]	1 [0]	0 [1]	0 [0]	1 [0]	0 [0]
2001	1 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [1]	0 [0]
2002	0 [1]	0 [1]	2 [0]	0 [0]	2 [0]	0 [0]	0 [2]	0 [1]	0 [0]	0 [0]
2003	4 [2]	2 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	0 [0]	1 [1]	0 [0]	0 [0]	0 [0]
2004	3 [0]	3 [0]	1 [1]	1 [0]	0 [0]	0 [0]	2 [0]	2 [0]	0 [0]	0 [0]
Totaal	13 [4]	6 [1]	10 [6]	5 [2]	8 [0]	4 [0]	4 [6]	2 [1]	4 [2]	1 [0]

Tabel B4 Gegrond bevonden klachten/toegewezen vorderingen: familiebladen.
De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en tussen [] van de civiele rechter in de periode 1990-2005 betreffende de geselecteerde dagbladen; onderstreept de aantallen van de geheel of gedeeltelijk door de Raad gegrond verklaarde klachten en de geheel of gedeeltelijk door de rechter toegewezen vorderingen betreffende deze categorie.

Jaar	Nieuwe Revu		Panorama	
1990	0 [2]	<u>0 [2]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1991	2 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>
1992	2 [0]	<u>1 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>
1993	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [2]	<u>0 [0]</u>
1994	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [2]	<u>0 [0]</u>
1995	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1996	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [2]	<u>0 [1]</u>
1997	2 [2]	<u>0 [0]</u>	0 [2]	<u>0 [2]</u>
1998	1 [0]	<u>1 [0]</u>	0 [2]	<u>0 [2]</u>
1999	0 [0]	<u>0 [0]</u>	4 [1]	<u>3 [1]</u>
2000	2 [1]	<u>1 [1]</u>	0 [2]	<u>0 [0]</u>
2001	1 [0]	<u>1 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>
2002	2 [0]	<u>1 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
2003	0 [0]	<u>0 [0]</u>	2 [1]	<u>1 [1]</u>
2004	2 [2]	<u>2 [1]</u>	2 [0]	<u>1 [0]</u>
Totaal	14 [7]	<u>5 [4]</u>	8 [17]	<u>5 [10]</u>

Tabel B5 Gegrond bevonden klachten/toegewezen vorderingen:
entertainmentbladen.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en tussen [] van de civiele rechter in de periode 1990-2005 betreffende de geselecteerde dagbladen; onderstreept de aantallen van de geheel of gedeeltelijk door de Raad gegrond verklaarde klachten en de geheel of gedeeltelijk door de rechter toegewezen vorderingen betreffende deze categorie.

Jaar	Story		Privé		Party		Weekend	
1990	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1991	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1992	0 [2]	<u>0 [2]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1993	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1994	0 [2]	<u>0 [2]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1995	0 [1]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [3]	<u>0 [2]</u>

BIJLAGE BIJ HOOFDSTUK 6

<i>Jaar</i>	<i>Story</i>		<i>Privé</i>		<i>Party</i>		<i>Weekend</i>	
1996	0 [3]	<u>0 [3]</u>	2 [0]	<u>1 [0]</u>	0 [3]	<u>0 [3]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
1997	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [2]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>	1 [0]	<u>1 [0]</u>
1998	0 [2]	<u>0 [2]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>
1999	0 [2]	<u>0 [2]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
2000	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>
2001	0 [1]	<u>0 [0]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [1]	<u>0 [0]</u>
2002	1 [2]	<u>0 [2]</u>	0 [2]	<u>0 [1]</u>	0 [2]	<u>0 [2]</u>	0 [2]	<u>0 [2]</u>
2003	2 [1]	<u>2 [1]</u>	1 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	0 [1]	<u>0 [1]</u>
2004	0 [1]	<u>0 [1]</u>	0 [2]	<u>0 [2]</u>	0 [0]	<u>0 [0]</u>	1 [1]	<u>0 [1]</u>
Totaal	3 [19]	<u>2 [17]</u>	3 [10]	<u>1 [7]</u>	0 [8]	<u>0 [8]</u>	2 [9]	<u>1 [7]</u>

Tabel C1 Soorten klagers: dagbladen.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en – onderstreept – van de civiele rechter betreffende de geselecteerde dagbladen in de periode 1990-2005 naar soorten klagers.

	<i>A</i>		<i>B</i>		<i>C</i>		<i>D</i>		<i>E</i>		<i>F</i>	
De Telegraaf	11	<u>8</u>	4	<u>4</u>	11	<u>1</u>	5	<u>2</u>	4	<u>0</u>	29	<u>2</u>
de Volkskrant	3	<u>6</u>	5	<u>1</u>	5	<u>2</u>	1	<u>1</u>	0	<u>0</u>	20	<u>3</u>
NRC Handelsblad	5	<u>4</u>	1	<u>4</u>	5	<u>1</u>	0	<u>1</u>	1	<u>0</u>	14	<u>0</u>
Algemeen Dagblad	3	<u>3</u>	7	<u>5</u>	1	<u>0</u>	1	<u>2</u>	0	<u>0</u>	10	<u>0</u>
Het Parool	6	<u>6</u>	2	<u>0</u>	1	<u>0</u>	1	<u>3</u>	0	<u>0</u>	10	<u>2</u>
Trouw	2	<u>2</u>	1	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	3	<u>0</u>
Totaal	30	<u>29</u>	20	<u>14</u>	23	<u>4</u>	8	<u>9</u>	5	<u>0</u>	86	<u>7</u>

Tabel C2 Soorten klagers: tv.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en – onderstreept – van de civiele rechter betreffende de geselecteerde Tv-stations in de periode 1990-2005 naar soorten klagers.

<i>T.V.</i>	<i>A</i>		<i>B</i>		<i>C</i>		<i>D</i>		<i>E</i>		<i>F</i>	
RTL	5	<u>0</u>	1	<u>7</u>	4	<u>2</u>	6	<u>2</u>	0	<u>0</u>	2	<u>9</u>
VARA	0	<u>0</u>	0	<u>4</u>	5	<u>0</u>	2	<u>2</u>	2	<u>0</u>	4	<u>3</u>
KRO	1	<u>0</u>	3	<u>2</u>	1	<u>1</u>	1	<u>1</u>	0	<u>0</u>	3	<u>1</u>
NOS/NPS	0	<u>0</u>	0	<u>3</u>	1	<u>2</u>	3	<u>0</u>	3	<u>1</u>	1	<u>0</u>
TROS	1	<u>0</u>	5	<u>6</u>	1	<u>0</u>	1	<u>6</u>	1	<u>0</u>	2	<u>0</u>

<i>T.V.</i>	<i>A</i>		<i>B</i>		<i>C</i>		<i>D</i>		<i>E</i>		<i>F</i>	
EO	0	<u>0</u>	0	<u>2</u>	2	<u>0</u>	1	<u>1</u>	0	<u>0</u>	3	<u>2</u>
SBS	0	<u>0</u>	4	<u>2</u>	0	<u>0</u>	2	<u>1</u>	0	<u>3</u>	1	<u>11</u>
VPRO	0	<u>0</u>	0	<u>4</u>	1	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	3	<u>0</u>
Veronica	0	<u>0</u>	1	<u>3</u>	0	<u>0</u>	0	<u>1</u>	0	<u>0</u>	0	<u>2</u>
NCRV	0	<u>0</u>	0	<u>3</u>	0	<u>0</u>	0	<u>5</u>	0	<u>0</u>	2	<u>4</u>
Totaal	7	<u>0</u>	14	<u>36</u>	15	<u>5</u>	16	<u>19</u>	6	<u>4</u>	21	<u>32</u>

Tabel C3 Soorten klagers: opiniebladen.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en – onderstreept – de civiele rechter betreffende de geselecteerde opiniebladen in de periode 1990-2005 naar soorten klagers.

	<i>A</i>		<i>B</i>		<i>C</i>		<i>D</i>		<i>E</i>		<i>F</i>	
Vrij Nederland	4	<u>2</u>	0	<u>0</u>	2	<u>0</u>	0	<u>2</u>	1	<u>0</u>	3	<u>2</u>
Elsevier	0	<u>1</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>1</u>	0	<u>0</u>	4	<u>0</u>
HP-de Tijd	4	<u>3</u>	2	<u>0</u>	2	<u>0</u>	0	<u>1</u>	0	<u>0</u>	5	<u>0</u>
Groene Amsterdammer	3	<u>0</u>	0	<u>0</u>	1	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	4	<u>0</u>
Quote	2	<u>4</u>	1	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>1</u>	0	<u>0</u>	1	<u>1</u>
Totaal	13	<u>10</u>	3	<u>0</u>	5	<u>0</u>	0	<u>5</u>	1	<u>0</u>	17	<u>3</u>

Tabel C4 Soorten klagers: familiebladen.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en – onderstreept – van de civiele rechter betreffende de geselecteerde familiebladen in de periode 1990-2005 naar soorten klagers.

<i>Familiebladen</i>	<i>A</i>		<i>B</i>		<i>C</i>		<i>D</i>		<i>E</i>		<i>F</i>	
Nieuwe Revu	1	<u>1</u>	3	<u>5</u>	1	<u>0</u>	2	<u>0</u>	0	<u>0</u>	7	<u>1</u>
Panorama	4	<u>8</u>	1	<u>4</u>	0	<u>0</u>	0	<u>5</u>	1	<u>0</u>	2	<u>0</u>
Totaal	5	<u>9</u>	4	<u>9</u>	1	<u>0</u>	2	<u>5</u>	1	<u>0</u>	9	<u>1</u>

Tabel C5 Soorten klagers: entertainmentbladen.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en – onderstreept – van de civiele rechter betreffende de geselecteerde entertainmentbladen in de periode 1990-2005 naar soorten klagers.

<i>Entertainmentbladen</i>	<i>A</i>		<i>B</i>		<i>C</i>		<i>D</i>		<i>E</i>		<i>F</i>	
Story	2	<u>14</u>	0	<u>1</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	1	<u>4</u>
Privé	2	<u>6</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	1	<u>0</u>	0	<u>4</u>

BIJLAGE BIJ HOOFDSTUK 6

<i>Entertainment bladen</i>	<i>A</i>		<i>B</i>		<i>C</i>		<i>D</i>		<i>E</i>		<i>F</i>	
Party	0	<u>6</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>2</u>
Weekend	2	<u>7</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	0	<u>2</u>
Totaal	6	<u>33</u>	0	<u>1</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>	1	<u>0</u>	1	<u>12</u>

Tabel D1 Klachtinhoud: dagbladen.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en – onderstreept – van de civiele rechter betreffende de geselecteerde media in de periode 1990-2005 naar klachtinhoud.

<i>Dagbladen</i>	<i>1</i>		<i>2</i>		<i>3</i>		<i>4</i>	
De Telegraaf	35	<u>10</u>	12	<u>4</u>	15	<u>3</u>	2	<u>0</u>
de Volkskrant	20	<u>5</u>	8	<u>6</u>	3	<u>0</u>	3	<u>2</u>
NRC Handelsblad	10	<u>4</u>	10	<u>5</u>	0	<u>0</u>	6	<u>1</u>
Algemeen Dagblad	9	<u>8</u>	5	<u>2</u>	2	<u>0</u>	6	<u>0</u>
Het Parool	14	<u>3</u>	4	<u>7</u>	2	<u>1</u>	0	<u>0</u>
Trouw	4	<u>0</u>	0	<u>1</u>	0	<u>1</u>	2	<u>0</u>
Totaal	92	<u>30</u>	39	<u>25</u>	22	<u>5</u>	19	<u>2</u>

Tabel D2 Klachteninhoud: tv.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en – onderstreept – van de civiele rechter betreffende de geselecteerde Tv-stations in de periode 1990-2005 naar klachtinhoud.

<i>T.V.</i>	<i>1</i>		<i>2</i>		<i>3</i>		<i>4</i>	
RTL	4	<u>3</u>	3	<u>8</u>	7	<u>5</u>	4	<u>4</u>
VARA	3	<u>5</u>	2	<u>2</u>	6	<u>1</u>	2	<u>1</u>
KRO	4	<u>1</u>	0	<u>2</u>	4	<u>1</u>	1	<u>1</u>
NOS/NPS	4	<u>5</u>	0	<u>0</u>	3	<u>0</u>	1	<u>1</u>
TROS	5	<u>1</u>	2	<u>5</u>	2	<u>5</u>	2	<u>1</u>
EO	1	<u>1</u>	1	<u>1</u>	3	<u>2</u>	1	<u>1</u>
SBS	1	<u>7</u>	0	<u>2</u>	3	<u>5</u>	3	<u>1</u>
VPRO	1	<u>0</u>	2	<u>2</u>	0	<u>1</u>	1	<u>1</u>
Veronica	0	<u>3</u>	1	<u>3</u>	0	<u>0</u>	0	<u>0</u>
NCRV	0	<u>5</u>	1	<u>0</u>	1	<u>5</u>	0	<u>2</u>
Totaal	23	<u>31</u>	12	<u>27</u>	29	<u>25</u>	15	<u>13</u>

Tabel D3 Klachtinhoud: opiniebladen.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en – onderstreept – van de civiele rechter betreffende de geselecteerde opiniebladen in de periode 1990-2005 naar klachtinhoud.

	1		2		3		4	
Vrij Nederland	6	<u>1</u>	1	<u>2</u>	1	<u>2</u>	2	<u>1</u>
Elsevier	3	<u>0</u>	0	<u>2</u>	0	<u>0</u>	1	<u>0</u>
HP-de Tijd	3	<u>1</u>	5	<u>2</u>	2	<u>1</u>	3	<u>0</u>
Groene Amsterdammer	7	<u>0</u>	0	<u>0</u>	1	<u>0</u>	0	<u>0</u>
Quote	2	<u>1</u>	0	<u>2</u>	1	<u>3</u>	1	<u>0</u>
Totaal	21	<u>3</u>	6	<u>8</u>	5	<u>6</u>	7	<u>1</u>

Tabel D4 Klachtinhoud; familiebladen.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en – onderstreept – van de civiele rechter betreffende de geselecteerde familiebladen in de periode 1990-2005 naar klachtinhoud.

Familiebladen	1		2		3		4	
Nieuwe Revu	3	<u>0</u>	6	<u>6</u>	5	<u>1</u>	0	<u>0</u>
Panorama	6	<u>3</u>	1	<u>4</u>	1	<u>10</u>	0	<u>0</u>
Totaal	9	<u>3</u>	7	<u>10</u>	6	<u>11</u>	0	<u>0</u>

Tabel D5 Klachtinhoud; entertainmentbladen.

De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek en – onderstreept – van de civiele rechter betreffende de geselecteerde entertainmentbladen in de periode 1990-2005 naar klachtinhoud.

Entertainmentbladen	1		2		3		4	
Story	1	<u>1</u>	0	<u>6</u>	2	<u>8</u>	0	<u>4</u>
Privé	1	<u>0</u>	1	<u>4</u>	1	<u>4</u>	0	<u>2</u>
Party	0	<u>1</u>	0	<u>0</u>	0	<u>6</u>	0	<u>1</u>
Weekend	2	<u>2</u>	0	<u>1</u>	0	<u>5</u>	0	<u>1</u>
Totaal	4	<u>4</u>	1	<u>11</u>	3	<u>23</u>	0	<u>8</u>

Bijlagen bij hoofdstuk 9

Codes

- 1 Code van Bordeaux
- 2 Code van het Genootschap van Hoofdredacteurs
- 3 Charte des Devoirs
- 4 Declaration of the rights and duties of journalists
- 5 Council of Europe Resolution on the ethics of journalists
- 6 Code of Practice
- 7 Deutscher Pressekodex
- 8 Swedish Code of Ethics
- 9 Code et chartes, règles et usages de la presse quotidienne régionale

Bijlage 1 Code van Bordeaux

IFJ DECLARATION OF PRINCIPLES ON THE CONDUCT OF JOURNALISTS

*(Adopted by 1954 World Congress of the International Federation of Journalists
– IFJ. Amended by the 1986 World Congress.)*

This international Declaration is proclaimed as a standard of professional conduct for journalists engaged in gathering, transmitting, disseminating and commenting on news and information in describing events.

1. Respect for truth and for the right of the public to truth is the first duty of the journalist.
2. In pursuance of this duty, the journalist shall at all times defend the principles of freedom in the honest collection and publication of news, and of the right of fair comment and criticism.
3. The journalist shall report only in accordance with facts of which he/she knows the origin. The journalist shall not suppress essential information or falsify documents.
4. The journalist shall use only fair methods to obtain news, photographs and documents.
5. The journalist shall do the utmost to rectify any published information which is found to be harmfully inaccurate.
6. The journalist shall observe professional secrecy regarding the source of information obtained in confidence.
7. The journalist shall be aware of the danger of discrimination being furthered by the media, and shall do the utmost to avoid facilitating such discrimination based on, among other things, race, sex, sexual orientation, language, religion, political or other opinions, and national or social origins.
8. The journalist shall regard as grave professional offences the following:
 - plagiarism;
 - malicious misrepresentation;
 - calumny, slander, libel, unfounded accusations;
 - acceptance of a bribe in any form in consideration of either publication or suppression.
9. Journalists worthy of the name shall deem it their duty to observe faithfully the principles stated above. Within the general law of each country the journalist shall recognize in professional matters the jurisdiction of colleagues only, to the exclusion of every kind of interference by governments or others.

Bijlage 2 Code van het Genootschap van Hoofdredacteuren

GEDRAGSCODE VOOR NEDERLANDSE JOURNALISTEN

Deze gedragscode vormt mede een inhoudelijke adstructie en concretisering van het toetsingscriterium van de Raad voor de Journalistiek: of de journalist de grenzen heeft overschreden van hetgeen, gelet op de eisen van journalistieke verantwoordelijkheid, maatschappelijk aanvaardbaar is. De Raad voor de Journalistiek beoordeelt tegen de achtergrond van dit eigen criterium journalistieke gedragingen. Zijn uitspraken beschouwt de journalist als richting- en maatgevend voor de interpretatie en naleving van deze gedragscode.

NB De Raad voor de Journalistiek is een onafhankelijk instituut en staat derhalve ongebonden tegenover deze gedragscode.

1. De journalist beschouwt een deugdelijke publieke nieuwsvoorziening als een algemeen belang van de eerste orde. Ten behoeve daarvan geeft hij via zijn medium informatie door, die bestaat uit feiten, meningen en/of beelden. Daarbij neemt hij de werkelijkheid, zoals hij die aantreft en waarneemt, als uitgangspunt.
2. Bij het verzamelen, vormgeven en doorgeven van informatie komt de journalist vrijheid en onafhankelijkheid toe; een onbelemmerde nieuwsgaring is daartoe een primaire maatschappelijke voorwaarde. Op zijn beurt gaat de journalist bij zijn berichtgeving, ook in maatschappelijk opzicht, zorgvuldig en integer te werk.
3. De journalist verwerpt:
 - het aannemen van materiële of immateriële vergoedingen die bedoeld zijn berichtgeving te beïnvloeden, te bevorderen of tegen te gaan;
 - het opzettelijk onjuist, onvolledig of niet weergeven van beschikbare informatie, die voor een goede publieke nieuwsvoorziening relevant is;
 - het bedrijven van informatievervalsing of andere vormen van misleiding;
 - het in berichtgeving uiten van ongegronde beschuldigingen;
 - het misbruik maken van zijn positie als journalist.
4. De feiten, meningen en/of beelden die de journalist weergeeft, berusten uitsluitend op eigen waarneming of op bronnen die hem bekend zijn en die hij

betrouwbaar acht. De journalist zal overeengekomen vertrouwelijkheid van deze bronnen respecteren en zoveel als in zijn vermogen ligt garanderen. Hij past hoor en wederhoor toe waar dit geboden is voor het verwerven van de feiten. Hij past eveneens hoor en wederhoor toe om niet door het algemeen belang gerechtvaardigde eenzijdigheid in berichtgeving te voorkomen.

5. In beginsel maakt de journalist zich bij het verzamelen van informatie als zodanig bekend. Hierop kan een uitzondering worden gemaakt wanneer informatie die het algemeen belang dient, alleen op een andere manier kan worden verkregen.
6. De journalist ontziet de privacy van slachtoffers, nabestaanden, patiënten, verdachten, veroordeelden en eventueel anderen door de algemene herkenbaarheid van betrokkenen in de berichtgeving te vermijden in al die gevallen waarin deze personen onevenredig nadeel van herkenbaarheid zullen ondervinden en voor zover het vermijden van herkenbaarheid niet in strijd is met het belang van een adequate berichtgeving.

De journalist hoeft met betrekking tot de privacy geen of minder terughoudendheid te betrachten

- indien anders verwarring met anderen kan ontstaan;
- indien het nieuwsfeit van dien aard is dat de identiteit van een betrokkene als integrerend onderdeel van de berichtgeving moet worden gezien;
- indien een betrokkene in lokale, regionale, nationale of internationale zin geacht kan worden een publieke of bekende persoonlijkheid te zijn;
- indien een betrokkene uitdrukkelijk te kennen geeft tegen openbaarmaking van zijn identiteit geen bezwaar te hebben.

7. De journalist van wie blijkt dat hij zich schuldig heeft gemaakt aan onjuiste berichtgeving, zal op de kortst mogelijke termijn tot een passende rechtzetting overgaan c.q. deze bevorderen.
Voorts bevordert de journalist dat een betrokkene die zich door zijn berichtgeving in redelijkheid tekort gedaan voelt, de gelegenheid krijgt binnen de daarvoor door het medium gestelde spelregels te reageren.

Bestuur Nederlands Genootschap van Hoofredacteurs
november 1995

Bijlage 3 Charte des Devoirs

CHARTE DES DEVOIRS PROFESSIONNELS DES JOURNALISTES FRANÇAIS (1918)

Un journaliste, digne de ce nom :

- prend la responsabilité de tous ses écrits, même anonymes;
- tient la calomnie, les accusations sans preuves, l'altération des documents, la déformation des faits, le mensonge pour les plus graves fautes professionnelles;
- ne reconnaît que la juridiction de ses pairs, souveraine en matière d'honneur professionnel;
- n'accepte que des missions compatibles avec la dignité professionnelle;
- s'interdit d'invoquer un titre ou une qualité imaginaires, d'user de moyens déloyaux pour obtenir une information ou surprendre la bonne foi de quiconque;
- ne touche pas d'argent dans un service public ou une entreprise privée où sa qualité de journaliste, ses influences, ses relations seraient susceptibles d'être exploitées;
- ne signe pas de son nom des articles de réclame commerciale ou financière;
- ne commet aucun plagiat, cite les confrères dont il reproduit un texte quelconque;
- ne sollicite pas la place d'un confrère, ni ne provoque son renvoi en offrant de travailler à des conditions inférieures;
- garde le secret professionnel;
- n'utilise pas de la liberté de la presse dans une intention intéressée;
- revendique la liberté de publier honnêtement ses informations;
- tient le scrupule et le souci de la justice pour des règles premières;
- ne confond pas son rôle avec celui du policier.

Paris, Juillet 1918 – révisée en 1939

Bijlage 4 Declaration of the rights and duties of journalists

DÉCLARATION DES DEVOIRS ET DES DROITS DES JOURNALISTES (MUNICH, 1971)

PRÉAMBULE

Le droit à l'information, à la libre expression et à la critique est une des libertés fondamentales de tout être humain.

Ce droit du public de connaître les faits et les opinions procède l'ensemble des devoirs et des droits des journalistes.

La responsabilité des journalistes vis-à-vis du public prime toute autre responsabilité, en particulier à l'égard de leurs employeurs et des pouvoirs publics.

La mission d'information comporte nécessairement des limites que les journalistes eux-mêmes s'imposent spontanément. Tel est l'objet de la déclaration des devoirs formulés ici.

Mais ces devoirs ne peuvent être effectivement respectés dans l'exercice de la profession de journaliste que si les conditions concrètes de l'indépendance et de la dignité professionnelle sont réalisées. Tel est l'objet de la déclaration des droits qui suit.

DÉCLARATION DES DEVOIRS

Les devoirs essentiels du journaliste, dans la recherche, la rédaction et le commentaire des événements, sont :

- [1] respecter la vérité, quelles qu'en puissent être les conséquences pour lui-même, et ce, en raison du droit que le public a de connaître;
- [2] défendre la liberté de l'information, du commentaire et de la critique;
- [3] publier seulement les informations dont l'origine est connue ou les accompagner, si c'est nécessaire, des réserves qui s'imposent ; ne pas supprimer les informations essentielles et ne pas altérer les textes et les documents;
- [4] ne pas user de méthodes déloyales pour obtenir des informations, des photographies et des documents;

- [5] s'obliger à respecter la vie privée des personnes;
- [6] rectifier toute information publiée qui se révèle inexacte;
- [7] garder le secret professionnel et ne pas divulguer la source des informations obtenues confidentiellement;
- [8] s'interdire le plagiat, la calomnie, la diffamation, les accusations sans fondement ainsi que de recevoir un quelconque avantage en raison de la publication ou de la suppression d'une information;
- [9] ne jamais confondre le métier de journaliste avec celui du publicitaire ou du propagandiste; n'accepter aucune consigne, directe ou indirecte, des annonceurs;
- [10] refuser toute pression et n'accepter de directives rédactionnelles que des responsables de la rédaction.

Tout journaliste digne de ce nom se fait un devoir d'observer strictement les principes énoncés ci-dessus; reconnaissant le droit en vigueur dans chaque pays, le journaliste n'accepte, en matière d'honneur professionnel, que la juridiction de ses pairs, à l'exclusion de toute ingérence gouvernementale ou autre.

DÉCLARATION DES DROITS

- [1] Les journalistes revendiquent le libre accès à toutes les sources d'information et le droit d'enquêter librement sur tous les faits qui conditionnent la vie publique. Le secret des affaires publiques ou privées ne peut en ce cas être opposé au journaliste que par exception en vertu de motifs clairement exprimés.
- [2] Le journaliste a le droit de refuser toute subordination qui serait contraire à la ligne générale de son entreprise, telle qu'elle est déterminée par écrit dans son contrat d'engagement, de même que toute subordination qui ne serait pas clairement impliquée par cette ligne générale.
- [3] Le journaliste ne peut être contraint à accomplir un acte professionnel ou à exprimer une opinion qui serait contraire à sa conviction ou sa conscience.
- [4] L'équipe rédactionnelle doit être obligatoirement informée de toute décision importante de nature à affecter la vie de l'entreprise.
Elle doit être au moins consultée, avant décision définitive, sur toute mesure intéressant la composition de la rédaction : embauche, licenciement, mutation et promotion de journaliste.
- [5] En considération de sa fonction et de ses responsabilités, le journaliste a droit non seulement au bénéfice des conventions collectives, mais aussi à un contrat personnel assurant sa sécurité matérielle et morale ainsi qu'une rémunération correspondant au rôle social qui est le sien et suffisante pour garantir son indépendance économique.

Munich, 1971

Bijlage 5 Council of Europe Resolution on the ethics of journalists

COUNCIL OF EUROPE RESOLUTION 1003 (1993)

ON THE ETHICS OF JOURNALISM

Text adopted by the Assembly of the Council of Europe on July 1st, 1993 (42nd Sitting).

The Assembly affirms the following ethical principles for journalism and believes that they should be applied by the profession throughout Europe.

NEWS AND OPINIONS

1. In addition to the legal rights and obligations set forth in the relevant legal norms, the media have an ethical responsibility towards citizens 'and society which must be underlined at the present time, when information and communication play a very important role in the formation of citizens' personal attitudes and the development of society and democratic life.
2. The journalist's profession comprises rights and obligations, freedoms and responsibilities.
3. The basic principle of any ethical consideration of journalism is that a clear distinction must be drawn between news and opinions, making it impossible to confuse them. News is information about facts and data, while opinions convey thoughts, ideas, beliefs or value judgements on the part of media companies, publishers or journalists.
4. News broadcasting should be based on truthfulness, ensured by the appropriate means of verification and proof, and impartiality in presentation, description and narration. Rumour must not be confused with news. News headlines and -summaries must reflect as closely as possible the substance of the facts and data presented.
5. Expression of opinions may entail thoughts or comments on general ideal or remarks on news relating to actual events. Although opinions are necessarily subjective and therefore cannot and should not be made subject to the criterion of truthfulness, we must ensure that opinions are expressed honestly and ethically.

6. Opinions taking the form of comments on events or actions relating to individuals or institutions should not attempt to deny or conceal the reality of the facts or data.

THE RIGHT TO INFORMATION AS A FUNDAMENTAL HUMAN RIGHT

Publishers, proprietors and journalists

7. The media's work is one of 'mediation', providing an information service, and the rights which they own in connection with freedom of information depends on its addressees, that is the citizens.
8. Information is a fundamental right which has been highlighted by the case law of the European Commission and Court of Human Rights relating to Article 10 of the European Convention on Human Rights and recognised under Article 9 of the European Convention on Transfrontier Television, as well as in all democratic constitutions. The owner of the right is the citizen, who also has the related right to demand that the information supplied by journalists is conveyed truthfully, in the case of news, and honestly, in the case of opinions, without outside interference by either the public authorities or the private sector.
9. The public authorities must not consider that they own information. The representativeness of such authorities provides the legal basis for efforts to guarantee and extend pluralism in the media and to ensure that the necessary conditions are created for exercising freedom of expression and the right to information and precluding censorship. Moreover, the Committee of Ministers is aware of this fact, as demonstrated by its Declaration on the Freedom of Expression and Information adopted on 29 April 1982.
10. When dealing with journalism it must be borne in mind that it relies on the media, which are part of a corporate structure within which a distinction must be made between publishers, proprietors and journalists. To that end, in addition to safeguarding the freedom of the media, freedom within the media must also be protected and internal pressures guarded against.
11. News organisations must consider themselves as special socio-economic agencies whose entrepreneurial objectives have to be limited by the conditions for providing access to a fundamental right.

12. News organisations must show transparency in matters of media ownership and management, enabling citizens to ascertain clearly the identity of proprietors and the extent of their economic interest in the media.
13. Inside the news organisation, publishers and journalists must co-exist, bearing in mind that the legitimate respect for publishers' and owners' ideological orientations is limited by the absolute requirements on truthful news reporting and ethical opinions. This is essential if we are to respect the citizens' fundamental right to information.
14. These requirements are such that we must reinforce the safeguards of the journalist's freedom of expression, for they must in the last instance operate as the ultimate sources of information. In this connection we must legally expand and clarify the nature of the conscience clause and professional secrecy vis-à-vis confidential sources, harmonising national provisions on this matter so that they can be implemented in the wider context of democratic Europe.
15. Neither publishers and proprietors nor journalists should consider that they own the news. News organisations must treat information not as a commodity but as a fundamental right of the citizen. To that end, the media should exploit neither the quality nor the substance of the news or opinions for purposes of boosting readership or audience figures in order to increase advertising revenue.
16. If we are to ensure that information is treated ethically, its target audience must be considered as individuals and not as a mass.

THE FUNCTION OF JOURNALISM AND ITS ETHICAL ACTIVITY

17. Information and communication as conveyed by journalism through the media, with powerful support from the new technologies, has decisive importance for the development of the individual and society. It is indispensable for democratic life, since if democracy is to develop fully it must guarantee citizen participation in public affairs. Suffice it to say that such participation would be impossible if the citizens were not in receipt of the information on public affairs which they need and which must be provided by the media.
18. The importance of information, especially radio and television news, for culture and education was highlighted in Assembly Recommendation 1067. Its effects on public opinion are obvious.

19. It would be wrong to infer from the importance of this role that the media actually represent public opinion or that they should replace the specific functions of the public authorities or institutions of an educational or cultural character such as schools.
20. This would amount to transforming the media and journalism into authorities or counter-authorities ('mediocracy'), even though they would not be representative of the citizens or subject to the same democratic controls as the public authorities, and would not possess the specialist knowledge of the corresponding cultural or educational institutions.
21. Therefore journalism should not alter truthful, impartial information or honest opinions, or exploit them for media purposes, in an attempt to create or shape public opinion, since its legitimacy rests on effective respect for the citizen's fundamental right to information as part of respect for democratic values. To that end, legitimate investigative journalism is limited by the veracity and honesty of information and opinions and is incompatible with journalistic campaigns conducted on the basis of previously adopted positions and special interests.
22. In journalism, information and opinions must respect the presumption of innocence in particular in cases which are still sub judice and must refrain from making judgements.
23. The right of individuals to privacy must be respected. Persons holding office in public life are entitled to protection for their privacy except in those cases where their private life may have an effect on their public life. The fact that a person holds a public post does not deprive him of the right to respect for his privacy.
24. The attempt to strike a balance between the right to respect for private life, enshrined in Article 8 of the European Convention on Human Rights, and the freedom of expression set forth in Article 10, is well documented in the recent case law of the European Commission and Court of Human Rights.
25. In the journalist's profession the end does not justify the means, therefore information must be obtained by legal and ethical means.
26. At the request of the persons concerned, the news media must correct, automatically and speedily, and with all relevant information provided, any

news item or opinion conveyed by them which is false or erroneous. National legislation should provide for appropriate sanctions and, where applicable, compensation.

27. In order to harmonise the application and exercise of this right in the member states of the Council of Europe, we must implement Resolution (74) 26 on 'the right of reply – position of the individual in relation to the press', adopted by the Committee of Ministers on 2 July 1974, and also the relevant provisions of the Convention on Transfrontier Television.
28. In order to ensure high-quality work and independence on the part of journalists, they must be guaranteed decent pay and proper working conditions and facilities.
29. In the relations which the journalist must maintain in the course of his duties with the public authorities or the various economic sectors, care should be taken to avoid any kind of connivance liable to affect the independence and impartiality of journalism.
30. In journalism, controversial or sensational items must not be confused with subjects on which it is important to provide information. The journalist must not exploit his duties for the principal purpose of acquiring, prestige or personal influence.
31. In view of the complexity of the process of providing information., which is increasingly based on the use of new technologies, speed and conciseness, journalists must be required to have appropriate professional training.

RULES GOVERNING EDITORIAL STAFF

32. Within the newspaper business, publishers, proprietors and journalists must live side by side. To that end, rules must be drawn up for editorial staff in order to regulate professional relations between the journalists and the publishers and proprietors within the media, separately from the normal requirements of labour relations. Such rules might provide for the setting up of editorial boards.

SITUATIONS OF CONFLICT AND CASES OF SPECIAL PROTECTION

33. In society, situations of tension and conflict sometimes arise under the pressure of factors such as terrorism, discrimination against minorities, xenophobia or war. In such circumstances the media have a moral obligation

to defend democratic values: respect for human dignity, solving problems by peaceful, tolerant means, and consequently to oppose violence and the language of hatred and confrontation and to reject all discrimination based on culture, sex or religion.

34. No-one should remain neutral vis-à-vis the defence of democratic values. To that end the media must play a major role in preventing tension and must encourage mutual understanding, tolerance and trust between the various communities in regions where conflict prevails, as the Secretary General of the Council of Europe has set out to do with her confidence-building measures in the former Yugoslavia.
35. Having regard to the very specific influence of the media, notably television, on the attitudes of children and young people, care must be taken not to broadcast programmes, messages or images glorifying violence, exploiting sex and consumerism or using deliberately unsuitable language.

ETHICS AND SELF-REGULATION IN JOURNALISM

36. Having regard to the requisite conditions and basic principles enumerated above, the media must: undertake to submit to firm ethical principles guaranteeing freedom of expression and the fundamental right of citizens to receive truthful information and honest
37. In order to supervise the implementation of these principles, self-regulatory bodies or mechanisms must be set up comprising publishers, journalists, media-users, associations, experts from the academic world and judges; they will be responsible for issuing resolutions on respect for ethical precepts in journalism, with prior commitment on the part of the media to publish the relevant resolutions. This will help the citizen, who has the right to information, to pass either positive or negative judgement on the journalist's work and credibility.
38. The self-regulatory bodies or mechanisms, the media users' associations and the relevant university departments could publish each year the research done a posteriori on the truthfulness of the information broadcast by the media, comparing the news with the actual facts. This would serve as a barometer of credibility which citizens could use as a guide to the ethical standard achieved by each medium or each section of the media, or even each individual journalist. The relevant corrective mechanisms might simultaneously help improve the manner in which the profession of media journalism is pursued.

Bijlage 6 Code of Practice

The Press Complaints Commission is charged with enforcing the following Code of Practice which was framed by the newspaper and periodical industry and was ratified by the PCC on 13 June 2005.

THE CODE

All members of the press have a duty to maintain the highest professional standards. This Code sets the benchmark for those ethical standards, protecting both the rights of the individual and the public's right to know. It is the cornerstone of the system of self-regulation to which the industry has made a binding commitment.

It is essential that an agreed code be honoured not only to the letter but in the full spirit. It should not be interpreted so narrowly as to compromise its commitment to respect the rights of the individual, nor so broadly that it constitutes an unnecessary interference with freedom of expression or prevents publication in the public interest.

It is the responsibility of editors and publishers to implement the Code and they should take care to ensure it is observed rigorously by all editorial staff and external contributors, including non-journalists, in printed and online versions of publications.

Editors should co-operate swiftly with the PCC in the resolution of complaints. Any publication judged to have breached the Code must print the adjudication in full and with due prominence, including headline reference to the PCC.

1 Accuracy

- i) The Press must take care not to publish inaccurate, misleading or distorted information, including pictures.
- ii) A significant inaccuracy, mis-leading statement or distortion once recognised must be corrected, promptly and with due prominence, and – where appropriate – an apology published.
- iii) The Press, whilst free to be partisan, must distinguish clearly between comment, conjecture and fact.

- iv) A publication must report fairly and accurately the outcome of an action for defamation to which it has been a party, unless an agreed settlement states otherwise, or an agreed statement is published.

2 Opportunity to reply

A fair opportunity for reply to inaccuracies must be given when reasonably called for.

3 *Privacy

- i) Everyone is entitled to respect for his or her private and family life, home, health and correspondence, including digital communications. Editors will be expected to justify intrusions into any individual's private life without consent.
- ii) It is unacceptable to photograph individuals in private places without their consent.

Note: Private places are public or private property where there is a reasonable expectation of privacy.

4 *Harassment

- i) Journalists must not engage in intimidation, harassment or persistent pursuit.
- ii) They must not persist in questioning, telephoning, pursuing or photographing individuals once asked to desist; nor remain on their property when asked to leave and must not follow them.
- iii) Editors must ensure these principles are observed by those working for them and take care not to use non-compliant material from other sources.

5 Intrusion into grief or shock

In cases involving personal grief or shock, enquiries and approaches must be made with sympathy and discretion and publication handled sensitively. This should not restrict the right to report legal proceedings, such as inquests.

6 *Children

- i) Young people should be free to complete their time at school without unnecessary intrusion.

- ii) A child under 16 must not be interviewed or photographed on issues involving their own or another child's welfare unless a custodial parent or similarly responsible adult consents.
- iii) Pupils must not be approached or photographed at school without the permission of the school authorities.
- iv) Minors must not be paid for material involving children's welfare, nor parents or guardians for material about their children or wards, unless it is clearly in the child's interest.
- v) Editors must not use the fame, notoriety or position of a parent or guardian as sole justification for publishing details of a child's private life.

7 *Children in sex cases

- 1. The press must not, even if legally free to do so, identify children under 16 who are victims or witnesses in cases involving sex offences.
- 2. In any press report of a case involving a sexual offence against a child:
 - i) The child must not be identified.
 - ii) The adult may be identified.
 - iii) The word 'incest' must not be used where a child victim might be identified.
 - iv) Care must be taken that nothing in the report implies the relationship between the accused and the child.

8 *Hospitals

- i) Journalists must identify them-selves and obtain permission from a responsible executive before entering non-public areas of hospitals or similar institutions to pursue enquiries.
- ii) The restrictions on intruding into privacy are particularly relevant to enquiries about individuals in hospitals or similar institutions.

9 *Reporting of Crime

- i) Relatives or friends of persons convicted or accused of crime should not generally be identified without their consent, unless they are genuinely relevant to the story.

- ii) Particular regard should be paid to the potentially vulnerable position of children who witness, or are victims of, crime. This should not restrict the right to report legal proceedings.

10 *Clandestine devices and subterfuge

- i) The press must not seek to obtain or publish material acquired by using hidden cameras or clandestine listening devices; or by intercepting private or mobile telephone calls, messages or emails; or by the unauthorised removal of documents or photographs.
- ii) Engaging in misrepresentation or subterfuge, can generally be justified only in the public interest and then only when the material cannot be obtained by other means.

11 Victims of sexual assault

The press must not identify victims of sexual assault or publish material likely to contribute to such identification unless there is adequate justification and they are legally free to do so.

12 Discrimination

- i) The press must avoid prejudicial or pejorative reference to an individual's race, colour, religion, gender, sexual orientation or to any physical or mental illness or disability.
- ii) Details of an individual's race, colour, religion, sexual orientation, physical or mental illness or disability must be avoided unless genuinely relevant to the story.

13 Financial journalism

- i) Even where the law does not prohibit it, journalists must not use for their own profit financial information they receive in advance of its general publication, nor should they pass such information to others.
- ii) They must not write about shares or securities in whose performance they know that they or their close families have a significant financial interest without disclosing the interest to the editor or financial editor.
- iii) They must not buy or sell, either directly or through nominees or agents, shares or securities about which they have written recently or about which they intend to write in the near future.

14 Confidential sources

Journalists have a moral obligation to protect confidential sources of information.

15 Witness payments in criminal trials

- i) No payment or offer of payment to a witness – or any person who may reasonably be expected to be called as a witness – should be made in any case once proceedings are active as defined by the Contempt of Court Act 1981.

This prohibition lasts until the suspect has been freed unconditionally by police without charge or bail or the proceedings are otherwise discontinued; or has entered a guilty plea to the court; or, in the event of a not guilty plea, the court has announced its verdict.

*ii) Where proceedings are not yet active but are likely and foreseeable, editors must not make or offer payment to any person who may reasonably be expected to be called as a witness, unless the information concerned ought demonstrably to be published in the public interest and there is an over-riding need to make or promise payment for this to be done; and all reasonable steps have been taken to ensure no financial dealings influence the evidence those witnesses give. In no circumstances should such payment be conditional on the outcome of a trial.

*iii) Any payment or offer of payment made to a person later cited to give evidence in proceedings must be disclosed to the prosecution and defence. The witness must be advised of this requirement.

16 *Payment to criminals

- i) Payment or offers of payment for stories, pictures or information, which seek to exploit a particular crime or to glorify or glamorise crime in general, must not be made directly or via agents to convicted or confessed criminals or to their associates – who may include family, friends and colleagues.
- ii) Editors invoking the public interest to justify payment or offers would need to demonstrate that there was good reason to believe the public interest would be served. If, despite payment, no public interest emerged, then the material should not be published.

THE PUBLIC INTEREST

There may be exceptions to the clauses marked * where they can be demonstrated to be in the public interest.

1. The public interest includes, but is not confined to:
 - i) Detecting or exposing crime or serious impropriety.
 - ii) Protecting public health and safety.
 - iii) Preventing the public from being misled by an action or statement of an individual or organisation.
2. There is a public interest in freedom of expression itself.
3. Whenever the public interest is invoked, the PCC will require editors to demonstrate fully how the public interest was served.
4. The PCC will consider the extent to which material is already in the public domain, or will become so.
5. In cases involving children under 16, editors must demonstrate an exceptional public interest to over-ride the normally paramount interest of the child.

Bijlage 7 Deutscher Presssekodex

PRESSEKODEX

Vom Deutschen Presserat in Zusammenarbeit mit den Presseverbänden beschlossen und Bundespräsident Gustav W. Heinemann am 12. Dezember 1973 in Bonn überreicht.

In der Fassung vom 02.03.2005.

ZIFFER 1

Die Achtung vor der Wahrheit, die Wahrung der Menschenwürde und die wahrhaftige Unterrichtung der Öffentlichkeit sind oberste Gebote der Presse.

Richtlinie 1.1 – Exklusivverträge

Die Unterrichtung der Öffentlichkeit über Vorgänge oder Ereignisse, die nach Bedeutung, Gewicht und Tragweite für die Meinungs- und Willensbildung wesentlich sind, darf nicht durch Exklusivverträge mit den Informationsträgern oder durch deren Abschilderung eingeschränkt oder verhindert werden. Wer ein Informationsmonopol anstrebt, schließt die übrige Presse von der Beschaffung von Nachrichten dieser Bedeutung aus und behindert damit die Informationsfreiheit.

Richtlinie 1.2 – Wahlkampfveranstaltungen

Es entspricht journalistischer Fairness, dient der Informationsfreiheit der Bürger und wahrt die Chancengleichheit der demokratischen Parteien, wenn die Presse in ihrer Berichterstattung über Wahlkampfveranstaltungen auch Auffassungen mitteilt, die sie selbst nicht teilt.

Richtlinie 1.3 – Pressemitteilungen

Pressemitteilungen, die von Behörden, Parteien, Verbänden, Vereinen oder anderen Interessenvertretungen herausgegeben werden, müssen als solche gekennzeichnet werden, wenn sie ohne Bearbeitung durch die Redaktion veröffentlicht werden.

ZIFFER 2

Zur Veröffentlichung bestimmte Nachrichten und Informationen in Wort und Bild sind mit der nach den Umständen gebotenen Sorgfalt auf ihren Wahrheitsgehalt zu prüfen. Ihr Sinn darf durch Bearbeitung, Überschrift oder Bildbeschriftung weder entstellt noch verfälscht werden. Dokumente müssen

sinngetreu wiedergegeben werden. Unbestätigte Meldungen, Gerüchte und Vermutungen sind als solche erkennbar zu machen.

Symbolfotos müssen als solche kenntlich sein oder erkennbar gemacht werden.

Richtlinie 2.1 – Umfrageergebnisse

Der Deutsche Presserat empfiehlt der Presse, bei der Veröffentlichung von Umfrageergebnissen von Meinungsbefragungsinstituten die Zahl der Befragten, den Zeitpunkt der Befragung, den Auftraggeber sowie die Fragestellung mitzuteilen.

Sofern es keinen Auftraggeber gibt, soll vermerkt werden, dass die Umfragedaten auf die eigene Initiative des Meinungsbefragungsinstituts zurückgehen.

Richtlinie 2.2 – Symbolfoto

Kann eine Illustration, insbesondere eine Fotografie, beim flüchtigen Lesen als dokumentarische Abbildung aufgefasst werden, obwohl es sich um ein Symbolfoto handelt, so ist eine entsprechende Klarstellung geboten. So sind

- Ersatz- oder Behelfsillustrationen (gleiches Motiv bei anderer Gelegenheit, anderes Motiv bei gleicher Gelegenheit etc.)
- symbolische Illustrationen (nachgestellte Szene, künstlich visualisierter Vorgang zum Text etc.)
- Fotomontagen oder sonstige Veränderungen

deutlich wahrnehmbar in Bildlegende bzw. Bezugstext als solche erkennbar zu machen.

Richtlinie 2.3 – Vorausberichte

Die Presse trägt für von ihr herausgegebene Vorausberichte, die in gedrängter Fassung den Inhalt einer angekündigten Veröffentlichung wiedergeben, die publizistische Verantwortung. Wer Vorausberichte von Presseorganen unter Angabe der Quelle weiter verbreitet, darf sich grundsätzlich auf ihren Wahrheitsgehalt verlassen. Kürzungen oder Zusätze dürfen nicht dazu führen, dass wesentliche Teile der Veröffentlichung eine andere Tendenz erhalten oder unrichtige Rückschlüsse zulassen, durch die berechnete Interessen Dritter verletzt werden.

Richtlinie 2.4 – Interview

Ein Interview ist auf jeden Fall journalistisch korrekt, wenn es vom Interviewten oder dessen Beauftragten autorisiert wurde. Unter besonderem Zeitdruck ist es auch korrekt, Äußerungen in unautorisierter Interviewform zu veröffentlichen, wenn den Gesprächspartnern klar ist, dass die Aussagen zur wörtlichen oder sinngemäßen Publikation gedacht sind. Journalisten sollten sich stets als solche zu erkennen geben.

Wird ein Interview ganz oder in wesentlichen Teilen im Wortlaut übernommen, so muss die Quelle angegeben werden. Wird der wesentliche Inhalt der geäußerten Gedanken mit eigenen Worten wiedergegeben, entspricht eine Quellenangabe journalistischem Anstand.

Bei Ankündigung eines Interviews in Form einer Kurzfassung ist zu beachten, dass der Interviewte gegen Entstellungen oder Beeinträchtigungen, die seine berechtigten Interessen gefährden, geschützt ist.

Richtlinie 2.5 – Sperrfristen

Sperrfristen, bis zu deren Ablauf die Veröffentlichung bestimmter Nachrichten aufgeschoben werden soll, sind nur dann vertretbar, wenn sie einer sachgemäßen und sorgfältigen Berichterstattung dienen. Sie unterliegen grundsätzlich der freien Vereinbarung zwischen Informanten und Medien. Sperrfristen sind nur dann einzuhalten, wenn es dafür einen sachlich gerechtfertigten Grund gibt, wie zum Beispiel beim Text einer noch nicht gehaltenen Rede, beim vorzeitig ausgegebenen Geschäftsbericht einer Firma oder bei Informationen über ein noch nicht eingetretenes Ereignis (Versammlungen, Beschlüsse, Ehrungen u.a.). Werbezwecke sind kein sachlicher Grund für Sperrfristen.

Richtlinie 2.6 – Leserbriefe

- (1) Den Lesern sollte durch Abdruck von Leserbriefen, sofern sie nach Form und Inhalt geeignet sind, die Möglichkeit eingeräumt werden, Meinungen zu äußern und damit an der Meinungsbildung teilzunehmen. Es entspricht der journalistischen Sorgfaltspflicht, bei der Veröffentlichung von Leserbriefen die publizistischen Grundsätze zu beachten.
- (2) Zuschriften an Verlage oder Redaktionen können als Leserbriefe veröffentlicht werden, wenn aus Form und Inhalt erkennbar auf einen solchen Willen des Einsenders geschlossen werden kann. Eine Einwilligung kann unterstellt werden, wenn sich die Zuschrift zu Veröffentlichungen des Blattes oder zu allgemein interessierenden Themen äußert. Der Verfasser hat keinen Rechtsanspruch auf Abdruck seiner Zuschrift.
- (3) Es entspricht einer allgemeinen Übung, dass der Abdruck mit dem Namen des Verfassers erfolgt. Nur in Ausnahmefällen kann auf Wunsch des Verfassers eine andere Zeichnung erfolgen. Die Presse sollte beim Abdruck auf die Veröffentlichung von Adressangaben verzichten. Bestehen Zweifel an der Identität des Absenders, soll auf den Abdruck verzichtet werden. Die Veröffentlichung fingierter Leserbriefe ist mit der Aufgabe der Presse unvereinbar.
- (4) Änderungen oder Kürzungen von Zuschriften namentlich bekannter Verfasser ohne deren Einverständnis sind grundsätzlich unzulässig. Kürzungen

sind möglich, wenn die Rubrik Leserzuschriften einen ständigen Hinweis enthält, dass sich die Redaktion bei Zuschriften, die für diese Rubrik bestimmt sind, das Recht der sinnwahren Kürzung vorbehält. Verboten der Einsender ausdrücklich Änderungen oder Kürzungen, so hat sich die Redaktion, auch wenn sie sich das Recht der Kürzung vorbehalten hat, daran zu halten oder auf den Abdruck zu verzichten.

- (5) Alle einer Redaktion zugehenden Leserbriefe unterliegen dem Redaktionsgeheimnis. Sie dürfen in keinem Fall an Dritte weitergegeben werden.

ZIFFER 3

Veröffentlichte Nachrichten oder Behauptungen, insbesondere personenbezogener Art, die sich nachträglich als falsch erweisen, hat das Publikationsorgan, das sie gebracht hat, unverzüglich von sich aus in angemessener Weise richtigzustellen.

Richtlinie 3.1 – Richtigstellung

Für den Leser muss erkennbar sein, dass die vorangegangene Meldung ganz oder zum Teil unrichtig war. Deshalb nimmt eine Richtigstellung bei der Wiedergabe des korrekten Sachverhalts auf die vorangegangene Falschmeldung Bezug. Der wahre Sachverhalt wird geschildert, auch dann, wenn der Irrtum bereits in anderer Weise in der Öffentlichkeit eingestanden worden ist.

Richtlinie 3.2 – Dokumentierung

Führt die journalistisch-redaktionelle Erhebung, Verarbeitung oder Nutzung personenbezogener Daten durch die Presse zur Veröffentlichung von Richtigstellungen, Widerruf, Gegendarstellungen oder zu Rügen des Deutschen Presserats, so sind diese Veröffentlichungen von dem betreffenden Publikationsorgan zu den gespeicherten Daten zu nehmen und für dieselbe Zeitdauer zu dokumentieren wie die Daten selbst.

Richtlinie 3.3 – Auskunft

Wird jemand durch eine Berichterstattung in der Presse in seinem Persönlichkeitsrecht beeinträchtigt, so hat das verantwortliche Publikationsorgan dem Betroffenen auf Antrag Auskunft über die der Berichterstattung zugrundeliegenden, zu seiner Person gespeicherten Daten zu erstatten. Die Auskunft darf verweigert werden, soweit

- aus den Daten auf Personen, die bei der Recherche, Bearbeitung oder Veröffentlichung von Beiträgen berufsmäßig journalistisch mitwirken oder mitgewirkt haben, geschlossen werden kann,
- aus den Daten auf die Person des Senders, Gewährsträgers oder Infor-

manten von Beiträgen, Unterlagen und Mitteilungen für den redaktionellen Teil geschlossen werden kann,

- durch die Mitteilung der recherchierten oder sonst erlangten Daten die journalistische Aufgabe des Publikationsorgans durch Ausforschung des Informationsbestandes beeinträchtigt würde oder
- es sich sonst als notwendig erweist, um das Recht auf Privatsphäre mit dem für die Freiheit der Meinungsäußerung geltenden Vorschriften in Einklang zu bringen.

ZIFFER 4

Bei der Beschaffung von personenbezogenen Daten, Nachrichten, Informationen und Bildern dürfen keine unlauteren Methoden angewandt werden.

Richtlinie 4.1 – Grundsätze der Recherche

Recherche ist unverzichtbares Instrument journalistischer Sorgfaltspflicht. Journalisten geben sich grundsätzlich zu erkennen. Unwahre Angaben des recherchierenden Journalisten über seine Identität und darüber, welches Organ er vertritt, sind grundsätzlich mit dem Ansehen und der Funktion der Presse nicht vereinbar.

Verdeckte Recherche ist im Einzelfall gerechtfertigt, wenn damit Informationen von besonderem öffentlichen Interesse beschafft werden, die auf andere Weise nicht zugänglich sind.

Bei Unglücksfällen und Katastrophen beachtet die Presse, dass Rettungsmaßnahmen für Opfer und Gefährdete Vorrang vor dem Informationsanspruch der Öffentlichkeit haben.

Richtlinie 4.2 – Recherche bei schutzbedürftigen Personen

Bei der Recherche gegenüber schutzbedürftigen Personen ist besondere Zurückhaltung geboten. Dies betrifft vor allem Menschen, die sich nicht im Vollbesitz ihrer geistigen oder körperlichen Kräfte befinden oder einer seelischen Extremsituation ausgesetzt sind, aber auch Kinder und Jugendliche. Die eingeschränkte Willenskraft oder die besondere Lage solcher Personen darf nicht gezielt zur Informationsbeschaffung ausgenutzt werden.

Richtlinie 4.3 – Sperrung oder Löschung personenbezogener Daten

Personenbezogene Daten, die unter Verstoß gegen den Pressekodex erhoben wurden, sind von dem betreffenden Publikationsorgan zu sperren oder zu löschen.

ZIFFER 5

Die vereinbarte Vertraulichkeit ist grundsätzlich zu wahren.

Richtlinie 5.1 – Vertraulichkeit

Hat der Informant die Verwertung seiner Mitteilung davon abhängig gemacht, dass er als Quelle unerkennbar oder ungefährdet bleibt, so ist diese Bedingung zu respektieren. Vertraulichkeit kann nur dann nicht bindend sein, wenn die Information ein Verbrechen betrifft und die Pflicht zur Anzeige besteht. Vertraulichkeit muss nicht gewahrt werden, wenn bei sorgfältiger Güter- und Interessenabwägung gewichtige staatspolitische Gründe überwiegen, insbesondere wenn die verfassungsmäßige Ordnung berührt oder gefährdet ist.

Über als geheim bezeichnete Vorgänge und Vorhaben darf berichtet werden, wenn nach sorgfältiger Abwägung festgestellt wird, dass das Informationsbedürfnis der Öffentlichkeit höher rangiert als die für die Geheimhaltung angeführten Gründe.

ZIFFER 6

Jede in der Presse tätige Person wahrt das Ansehen und die Glaubwürdigkeit der Medien sowie das Berufsgeheimnis, macht vom Zeugnisverweigerungsrecht Gebrauch und gibt Informanten ohne deren ausdrückliche Zustimmung nicht preis.

Richtlinie 6.1 – Trennung von Funktionen

Übt ein Journalist oder Verleger neben seiner publizistischen Tätigkeit eine Funktion, beispielsweise in einer Regierung, einer Behörde oder in einem Wirtschaftsunternehmen aus, müssen alle Beteiligten auf strikte Trennung dieser Funktionen achten. Gleiches gilt im umgekehrten Fall. Widerstreitende Interessen schaden dem Ansehen der Presse.

Richtlinie 6.2 – Nachrichtendienstliche Tätigkeiten

Nachrichtendienstliche Tätigkeiten von Journalisten und Verlegern sind mit den Pflichten aus dem Berufsgeheimnis und dem Ansehen der Presse nicht vereinbar.

ZIFFER 7

Die Verantwortung der Presse gegenüber der Öffentlichkeit gebietet, dass redaktionelle Veröffentlichungen nicht durch private oder geschäftliche Interessen Dritter oder durch persönliche wirtschaftliche Interessen der Journalistinnen und Journalisten beeinflusst werden. Verleger und Redakteure wehren derartige Versuche ab und achten auf eine klare Trennung zwischen redaktionellem Text und Veröffentlichungen zu werblichen Zwecken.

Richtlinie 7.1 – Trennung von redaktionellem Text und Anzeigen

Für bezahlte Veröffentlichungen gelten die werberechtlichen Regelungen. Nach ihnen müssen die Veröffentlichungen so gestaltet sein, dass die Werbung für den Leser als Werbung erkennbar ist.

Richtlinie 7.2 – Schleichwerbung

Redaktionelle Veröffentlichungen, die auf Unternehmen, ihre Erzeugnisse, Leistungen oder Veranstaltungen hinweisen, dürfen nicht die Grenze zur Schleichwerbung überschreiten. Eine Überschreitung liegt insbesondere nahe, wenn die Veröffentlichung über ein begründetes öffentliches Interesse oder das Informationsinteresse der Leser hinausgeht.

Die Glaubwürdigkeit der Presse als Informationsquelle gebietet besondere Sorgfalt beim Umgang mit PR-Material sowie bei der Abfassung eigener redaktioneller Hinweise durch die Redaktionen.

Dies gilt auch für unredigierte Werbetexte, Werbefotos und Werbezeichnungen.

Richtlinie 7.3 – Sonderveröffentlichungen

Sonderveröffentlichungen unterliegen der gleichen redaktionellen Verantwortung wie alle redaktionellen Veröffentlichungen.

Richtlinie 7.4 – Wirtschafts- und Finanzmarktberichterstattung

Journalisten und Verleger, die Informationen im Rahmen ihrer Berufsausübung recherchieren oder erhalten, nutzen diese Informationen vor ihrer Veröffentlichung ausschließlich für publizistische Zwecke und nicht zum eigenen persönlichen Vorteil oder zum persönlichen Vorteil anderer.

Journalisten und Verleger dürfen keine Berichte über Wertpapiere und/oder deren Emittenten in der Absicht veröffentlichen, durch die Kursentwicklung des entsprechenden Wertpapiers sich, ihre Familienmitglieder oder andere nahestehende Personen zu bereichern. Sie sollen weder direkt noch durch Bevollmächtigte Wertpapiere kaufen bzw. verkaufen, über die sie zumindest in den vorigen zwei Wochen etwas veröffentlicht haben oder in den nächsten zwei Wochen eine Veröffentlichung planen.

Um die Einhaltung dieser Regelungen sicherzustellen, treffen Journalisten und Verleger die erforderlichen Maßnahmen. Interessenskonflikte bei der Erstellung oder Weitergabe von Finanzanalysen sind in geeigneter Weise offenzulegen.

ZIFFER 8

Die Presse achtet das Privatleben und die Intimsphäre des Menschen. Berührt jedoch das private Verhalten öffentliche Interessen, so kann es im Einzelfall in der Presse erörtert werden. Dabei ist zu prüfen, ob durch eine Veröffentlichung Persönlichkeitsrechte Unbeteiligter verletzt werden.

Die Presse achtet das Recht auf informationelle Selbstbestimmung und gewährleistet den redaktionellen Datenschutz.

Richtlinie 8.1 – Nennung von Namen/Abbildungen

- (1) Die Nennung der Namen und die Abbildung von Opfern und Tätern in der Berichterstattung über Unglücksfälle, Straftaten, Ermittlungs- und Gerichtsverfahren (siehe auch Ziffer 13 des Pressekodex) sind in der Regel nicht gerechtfertigt. Immer ist zwischen dem Informationsinteresse der Öffentlichkeit und dem Persönlichkeitsrecht des Betroffenen abzuwägen. Sensationsbedürfnisse können ein Informationsinteresse der Öffentlichkeit nicht begründen.
- (2) Opfer von Unglücksfällen oder von Straftaten haben Anspruch auf besonderen Schutz ihres Namens. Für das Verständnis des Unfallgeschehens bzw. des Tathergangs ist das Wissen um die Identität des Opfers in der Regel unerheblich. Ausnahmen können bei Personen der Zeitgeschichte oder bei besonderen Begleitumständen gerechtfertigt sein.
- (3) Bei Familienangehörigen und sonstigen durch die Veröffentlichung mittelbar Betroffenen, die mit dem Unglücksfall oder der Straftat nichts zu tun haben, sind Namensnennung und Abbildung grundsätzlich unzulässig.
- (4) Die Nennung des vollständigen Namens und/oder die Abbildung von Tatverdächtigen, die eines Kapitalverbrechens beschuldigt werden, ist ausnahmsweise dann gerechtfertigt, wenn dies im Interesse der Verbrechensaufklärung liegt und Haftbefehl beantragt ist oder wenn das Verbrechen unter den Augen der Öffentlichkeit begangen wird.
Liegen Anhaltspunkte für eine mögliche Schuldunfähigkeit eines Täters oder Tatverdächtigen vor, sollen Namensnennung und Abbildung unterbleiben.
- (5) Bei Straftaten Jugendlicher sind mit Rücksicht auf die Zukunft der Jugendlichen möglichst Namensnennung und identifizierende Bildveröffentlichungen zu unterlassen, sofern es sich nicht um schwere Taten handelt.
- (6) Bei Amts- und Mandatsträgern können Namensnennung und Abbildung zulässig sein, wenn ein Zusammenhang zwischen Amt und Mandat und einer Straftat gegeben ist. Gleiches trifft auf Personen der Zeitgeschichte zu, wenn die ihnen zur Last gelegte Tat im Widerspruch steht zu dem Bild, das die Öffentlichkeit von ihnen hat.
- (7) Namen und Abbild Vermisster dürfen veröffentlicht werden, jedoch nur im Benehmen mit den zuständigen Behörden.

Richtlinie 8.2 – Schutz des Aufenthaltsortes

Der private Wohnsitz sowie andere Orte der privaten Niederlassung, wie z. B. Krankenhaus-, Pflege-, Kur-, Haft- oder Rehabilitationsorte, genießen besonderen Schutz.

Richtlinie 8.3 – Resozialisierung

Im Interesse der Resozialisierung müssen bei der Berichterstattung im Anschluss an ein Strafverfahren in der Regel Namensnennung und Abbildung unterbleiben.

Richtlinie 8.4 – Erkrankungen

Körperliche und psychische Erkrankungen oder Schäden fallen grundsätzlich in die Geheimsphäre des Betroffenen. Mit Rücksicht auf ihn und seine Angehörigen soll die Presse in solchen Fällen auf Namensnennung und Bild verzichten und abwertende Bezeichnungen der Krankheit oder der Krankenanstalt, auch wenn sie im Volksmund anzutreffen sind, vermeiden. Auch Personen der Zeitgeschichte genießen über den Tod hinaus den Schutz vor diskriminierenden Enthüllungen.

Richtlinie 8.5 – Selbsttötung

Die Berichterstattung über Selbsttötung gebietet Zurückhaltung. Dies gilt insbesondere für die Nennung von Namen und die Schilderung näherer Begleitumstände. Eine Ausnahme ist beispielsweise dann zu rechtfertigen, wenn es sich um einen Vorfall der Zeitgeschichte von öffentlichem Interesse handelt.

Richtlinie 8.6 – Opposition und Fluchtvorgänge

Bei der Berichterstattung über Länder, in denen Opposition gegen die Regierung Gefahren für Leib und Leben bedeuten kann, ist immer zu bedenken: Durch die Nennung von Namen oder die Wiedergabe eines Fotos können Betroffene identifiziert und verfolgt werden. Gleiches gilt für die Berichterstattung über Flüchtlinge. Weiter ist zu bedenken: Die Veröffentlichung von Einzelheiten über Geflüchtete, die Vorbereitung und Darstellung ihrer Flucht sowie ihren Fluchtweg kann dazu führen, dass zurückgebliebene Verwandte und Freunde gefährdet oder noch bestehende Fluchtmöglichkeiten verbaut werden.

Richtlinie 8.7 – Jubiläumsdaten

Die Veröffentlichung von Jubiläumsdaten solcher Personen, die sonst nicht im Licht der Öffentlichkeit stehen, bedingt, dass sich die Redaktion vorher vergewissert hat, ob die Betroffenen mit der Veröffentlichung einverstanden sind oder vor öffentlicher Anteilnahme geschützt sein wollen.

Richtlinie 8.8 – Datenübermittlung

Alle von Redaktionen zu journalistisch-redaktionellen Zwecken erhobenen, verarbeiteten oder genutzten personenbezogenen Daten unterliegen dem Redaktionsgeheimnis. Die Übermittlung von Daten zu journalistisch-redaktionellen Zwecken zwischen den Redaktionen ist zulässig. Sie soll bis zum Abschluss eines formellen datenschutzrechtlichen Beschwerdeverfahrens unterbleiben. Eine Datenübermittlung ist mit dem Hinweis zu versehen, dass die übermittelten Daten nur zu journalistisch-redaktionellen Zwecken verarbeitet oder genutzt werden dürfen.

ZIFFER 9

Es widerspricht journalistischem Anstand, unbegründete Behauptungen und Beschuldigungen, insbesondere ehrverletzender Natur, zu veröffentlichen.

ZIFFER 10

Veröffentlichungen in Wort und Bild, die das sittliche oder religiöse Empfinden einer Personengruppe nach Form und Inhalt wesentlich verletzen können, sind mit der Verantwortung der Presse nicht zu vereinbaren.

ZIFFER 11

Die Presse verzichtet auf eine unangemessen sensationelle Darstellung von Gewalt und Brutalität. Der Schutz der Jugend ist in der Berichterstattung zu berücksichtigen.

Richtlinie 11.1 – Unangemessene Darstellung

Unangemessen sensationell ist eine Darstellung, wenn in der Berichterstattung der Mensch zum Objekt, zu einem bloßen Mittel, herabgewürdigt wird. Dies ist insbesondere dann der Fall, wenn über einen sterbenden oder körperlich oder seelisch leidenden Menschen in einer über das öffentliche Interesse und das Informationsinteresse der Leser hinausgehenden Art und Weise berichtet wird.

Richtlinie 11.2 – Berichterstattung über Gewalttaten

Bei der Berichterstattung über Gewalttaten, auch angedrohte, wägt die Presse das Informationsinteresse der Öffentlichkeit gegen die Interessen der Opfer und Betroffenen sorgsam ab. Sie berichtet über diese Vorgänge unabhängig und authentisch, lässt sich aber dabei nicht zum Werkzeug von Verbrechern machen. Sie unternimmt keine eigenmächtigen Vermittlungsversuche zwischen Verbrechern und Polizei.

Interviews mit Tätern während des Tatgeschehens darf es nicht geben.

Richtlinie 11.3 – Unglücksfälle und Katastrophen

Die Berichterstattung über Unglücksfälle und Katastrophen findet ihre Grenze im Respekt vor dem Leid von Opfern und den Gefühlen von Angehörigen. Die vom Unglück Betroffenen dürfen grundsätzlich durch die Darstellung nicht ein zweites Mal zu Opfern werden.

Richtlinie 11.4 – Abgestimmtes Verhalten mit Behörden/ Nachrichtensperre

Nachrichtensperren akzeptiert die Presse grundsätzlich nicht. Ein abgestimmtes Verhalten zwischen Medien und Polizei gibt es nur dann, wenn Leben und Gesundheit von Opfern und anderen Beteiligten durch das Handeln von Journalisten geschützt oder gerettet werden können. Dem Ersuchen von Strafverfolgungsbehörden, die Berichterstattung im Interesse der Aufklärung von Verbrechen in einem bestimmten Zeitraum, ganz oder teilweise zu unterlassen, folgt die Presse, wenn das jeweilige Ersuchen überzeugend begründet ist.

Richtlinie 11.5 – Verbrecher-Memoiren

Die Veröffentlichung sogenannter Verbrecher-Memoiren verstößt gegen die publizistischen Grundsätze, wenn Straftaten nachträglich gerechtfertigt oder relativiert werden, die Opfer unangemessen belastet und durch eine detaillierte Schilderung eines Verbrechens lediglich Sensationsbedürfnisse befriedigt werden.

Richtlinie 11.6 – Drogen

Veröffentlichungen in der Presse dürfen den Gebrauch von Drogen nicht verharmlosen.

ZIFFER 12

Niemand darf wegen seines Geschlechts, einer Behinderung oder seiner Zugehörigkeit zu einer rassischen, ethnischen, religiösen, sozialen oder nationalen Gruppe diskriminiert werden.

Richtlinie 12.1 – Berichterstattung über Straftaten

In der Berichterstattung über Straftaten wird die Zugehörigkeit der Verdächtigen oder Täter zu religiösen, ethnischen oder anderen Minderheiten nur dann erwähnt, wenn für das Verständnis des berichteten Vorgangs ein begründbarer Sachbezug besteht.

Besonders ist zu beachten, dass die Erwähnung Vorurteile gegenüber schutzbedürftigen Gruppen schüren könnte.

ZIFFER 13

Die Berichterstattung über Ermittlungsverfahren, Strafverfahren und sonstige förmliche Verfahren muss frei von Vorurteilen erfolgen. Die Presse vermeidet deshalb vor Beginn und während der Dauer eines solchen Verfahrens in Darstellung und Überschrift jede präjudizierende Stellungnahme. Ein Verdächtiger darf vor einem gerichtlichen Urteil nicht als Schuldiger hingestellt werden. Über Entscheidungen von Gerichten soll nicht ohne schwerwiegende Rechtfertigungsgründe vor deren Bekanntgabe berichtet werden.

Richtlinie 13.1 – Vorverurteilung – Folgeberichterstattung

Die Berichterstattung über Ermittlungs- und Gerichtsverfahren dient der sorgfältigen Unterrichtung der Öffentlichkeit über Straftaten, deren Verfolgung und richterlichen Bewertung. Bis zu einer gerichtlichen Verurteilung gilt die Unschuldsvermutung, auch im Falle eines Geständnisses. Auch wenn eine Täterschaft für die Öffentlichkeit offenkundig ist, darf der Betroffene bis zu einem Gerichtsurteil nicht als Schuldiger im Sinne eines Urteilsspruchs hingestellt werden.

Vorverurteilende Darstellungen und Behauptungen verstoßen gegen den verfassungsrechtlichen Schutz der Menschenwürde, der uneingeschränkt auch für Straftäter gilt.

Ziel der Berichterstattung darf in einem Rechtsstaat nicht eine soziale Zusatzbestrafung Verurteilter mit Hilfe eines "Medien-Prangers" sein. Daher ist zwischen Verdacht und erwiesener Schuld in der Sprache der Berichterstattung deutlich zu unterscheiden.

Hat die Presse über eine noch nicht rechtskräftige Verurteilung eines namentlich erwähnten oder für einen größeren Leserkreis erkennbaren Betroffenen berichtet, soll sie auch über einen rechtskräftig abschließenden Freispruch bzw. über eine deutliche Minderung des Strafvorwurfs berichten, sofern berechnigte Interessen des Betroffenen dem nicht entgegenstehen. Diese Empfehlung gilt sinngemäß auch für die Einstellung eines Ermittlungsverfahrens.

Kritik und Kommentar zu einem Verfahren sollen sich erkennbar vom Prozessbericht unterscheiden.

Richtlinie 13.2 – Straftaten Jugendlicher

Bei der Berichterstattung über Ermittlungs- und Strafverfahren gegen Jugendliche sowie über ihr Auftreten vor Gericht soll die Presse mit Rücksicht auf die Zukunft der Betroffenen besondere Zurückhaltung üben. Diese Empfehlung gilt sinngemäß für jugendliche Opfer von Straftaten.

ZIFFER 14

Bei Berichten über medizinische Themen ist eine unangemessen sensationelle Darstellung zu vermeiden, die unbegründete Befürchtungen oder Hoffnungen beim Leser erwecken könnte. Forschungsergebnisse, die sich in einem frühen Stadium befinden, sollten nicht als abgeschlossen oder nahezu abgeschlossen dargestellt werden.

Richtlinie 14.1 – Medizinische oder pharmazeutische Forschung

Die Berichterstattung über angebliche Erfolge oder Misserfolge der medizinischen oder pharmazeutischen Forschung zur Bekämpfung von Krankheiten verlangt Sorgfalt und Verantwortungsgefühl. In Text und Aufmachung ist alles zu unterlassen, was bei Kranken und deren Angehörigen unbegründete und mit dem tatsächlichen Stand der medizinischen Forschung nicht in Einklang stehende Hoffnungen auf Heilung in absehbarer Zeit erweckt. Andererseits sollen durch kritische oder gar einseitige Berichte über kontrovers diskutierte Meinungen Kranke nicht verunsichert und der mögliche Erfolg therapeutischer Maßnahmen nicht in Frage gestellt werden.

ZIFFER 15

Die Annahme und Gewährung von Vorteilen jeder Art, die geeignet sein könnten, die Entscheidungsfreiheit von Verlag und Redaktion zu beeinträchtigen, sind mit dem Ansehen, der Unabhängigkeit und der Aufgabe der Presse unvereinbar. Wer sich für die Verbreitung oder Unterdrückung von Nachrichten bestechen lässt, handelt unehrenhaft und berufswidrig.

Richtlinie 15.1 – Einladungen und Geschenke

Die Gefahr einer Beeinträchtigung der Entscheidungsfreiheit von Verlagen und Redaktionen sowie der unabhängigen Urteilsbildung der Journalisten besteht, wenn Redakteure und redaktionelle Mitarbeiter Einladungen oder Geschenke annehmen, deren Wert das im gesellschaftlichen Verkehr übliche und im Rahmen der beruflichen Tätigkeit notwendige Maß übersteigt. Schon der Anschein, die Entscheidungsfreiheit von Verlag und Redaktion könne durch Gewährung von Einladungen oder Geschenken beeinträchtigt werden, ist zu vermeiden.

Geschenke sind wirtschaftliche und ideelle Vergünstigungen jeder Art. Die Annahme von Werbeartikeln zum täglichen Gebrauch oder sonstiger geringwertiger Gegenstände zu traditionellen Gelegenheiten ist unbedenklich.

Recherche und Berichterstattung dürfen durch die Vergabe oder Annahme von Geschenken, Rabatten oder Einladungen nicht beeinflusst, behindert oder gar verhindert werden. Verlage und Journalisten sollten darauf bestehen, dass

Informationen unabhängig von der Annahme eines Geschenks oder einer Einladung gegeben werden.

ZIFFER 16

Es entspricht fairer Berichterstattung, vom Deutschen Presserat öffentlich ausgesprochene Rügen abzudrucken, insbesondere in den betroffenen Publikationsorganen.

Richtlinie 16.1 – Rügenabdruck

Für das betroffene Publikationsorgan gilt:

Der Leser muss erfahren, welcher Sachverhalt der gerügten Veröffentlichung zugrunde lag und welcher publizistische Grundsatz dadurch verletzt wurde.

Bijlage 8 Swedish Code of Ethics

CODE OF ETHICS FOR THE PRESS, RADIO AND TELEVISION

[Adopted by the Co-operation Council of the Press originally in 1978, revised in September 1995. The Cooperation council consists of the Publishers' Club, the Swedish Journalists' Association, the Swedish Newspaper publishers' Union, Sweden's public radio, Sweden's public television), educational radio and the Radiobroadcasters' Union]

The press, radio and television shall have the greatest possible degree of freedom, within the framework of the Freedom of the Press Act and the constitutional right of freedom of speech, in order to be able to serve as disseminators of news and as scrutinizers of public affairs. In this connection, however, it is important that the individual be protected from unwarranted suffering as a result of publicity.

Ethics does not consist primarily in the application of a formal set of rules but in the maintenance of a responsible attitude in the exercise of journalistic duties. The code of ethics for the press, radio and television is intended to provide support for this attitude.

I RULES ON PUBLICITY

Provide accurate news

1. The role played by the media in society and the confidence of the general public in them require accurate and objective news reports.
2. Be critical of news sources. Check facts as carefully as possible in the light of the circumstances even if they have been published earlier. Allow the reader/ listener/ viewer the possibility of distinguishing between statements of fact and comments.
3. News menus, headlines and leads must correspond to the story.
4. Make sure of the authenticity of pictures. See to it that pictures and graphics are accurate and are not used in a misleading way.

Treat rebuttals generously

5. Factual errors are to be corrected when requested. Anyone wishing to rebut a statement shall, if this is legitimate, be given the opportunity to do so. Corrections

and rebuttals shall be published promptly in appropriate form, in such a way that they will come to the attention of those who received the original information. It should be noted that a rebuttal does not always call for an editorial comment.

6. Publish without delay statements of censure issued by the Swedish Press Council in cases concerning your own newspaper.

Respect individual privacy

7. Be careful in giving publicity where it can violate an individual's privacy. Refrain from such action unless it is clearly in the public interest.
8. Exercise great caution in publishing notices concerning suicide and attempted suicide, particularly out of consideration for the feelings of relatives and in view of what has been said above concerning the privacy of the individual.
9. Always show the greatest possible consideration for victims of crime and accidents. Carefully check names and pictures for publication out of consideration for the victims and their relatives.
10. Do not emphasize race, sex, nationality, occupation, political affiliation or religion in the case of the persons concerned if such particulars are not important in the context or are disparaging.

Exercise care in the use of pictures

11. Where applicable, these rules are also apply to pictures.
12. Doing a montage, retouching a picture electronically, or writing the caption of a picture should not be done in such a way as to mislead or deceive the reader. Always state, close to the picture, whether it has been altered by montage or retouching. This also applies when such material is filed.

Listen to each side

13. Endeavor to give people who are criticized in a factual report the opportunity to reply to the criticism simultaneously. Endeavor also to state the views of all parties involved. Keep in mind that the sole purpose of some reports may be to cause harm to the subjects of the reports.
14. Remember that, in the eyes of the law, a person suspected of an offence is always presumed to be innocent until proven guilty. The final outcome of a case that is described should be reported.

Be cautious in publishing names

15. Give careful thought to the harmful consequences that might follow for people if their names are published. Refrain from publishing names unless it is clearly in the public interest.
16. If a person's name is not to be stated, refrain from publishing a picture or specifics of occupation, title, age, nationality, sex, etc., which would enable the person in question to be identified.
17. Bear in mind that the entire responsibility for publication of names and pictures rests with the publisher of the material.

II PROFESSIONAL RULES

The integrity of the journalist

1. Do not accept an assignment from anyone outside the editorial staff leaders.
2. Do not accept an assignment or an invitation, a free trip or any other benefit either in or outside your job, that could bring in question your status as a free and independent journalist.
3. Do not use your position as a journalist in order to exert pressure for your own or someone else's profit or in order to acquire personal benefits.
4. Do not utilize, for your own or someone else's profit, unpublished news concerning economic conditions or measures by state, municipalities, organizations, companies or private persons.
5. Bear in mind the provision in the Collective Contract for Journalists according to which a journalist cannot be ordered to write against his/ her conviction or to carry out humiliating assignments.

Obtaining of material

6. Comply with reasonable wishes from persons interviewed to find out beforehand how and where their statements will be published.
7. Show particular consideration with people not used to being interviewed.

Inform him/her whether the conversation is intended for publication or only for background.

8. Do not falsify interviews or pictures.
9. Show consideration in taking photographs and in procuring them, especially in connection with accidents and crimes.
10. Do not yield to outside pressure intending to prevent or restrict justified publishing.
11. Observe copyright as well as quotation rules and rights to photographs.
12. Indicate the source when the published material is mainly based in information from other parts.

Time of press releases

13. Respect the agreed times of releases (embargos).

III RULES AGAINST EDITORIAL ADVERTISING

Main rule

Protect the public's trust for the press, radio and television as well as their integrity. Do not make the general public suspicious that anybody might improperly influence the content of a program or story. Therefore do not publish or present within editorial material anything that is not motivated by journalism. This implies that material published must not have an advertising purpose: it must have informative qualities or be motivated by entertaining or artistic reasons.

General regulations

1. Frame the material only in accordance to journalistic and/ or program-related decisions. Your intention must never be to give publicity to any products or services; neither can the presentation of the material be such that the audience think it is commercial by nature. Beware that the commercial material should not be mixed with the editorial material, in the slightest.
2. Dismiss ideas and proposals of articles and programs if they include in return, as a favor, advertisement in any form. As a principle, also dismiss of-

fers of free or heavily subsidized trips. Reject gifts and other benefits. Never promise beforehand that you are going to publish anything.

3. Articles and programs informing consumers put specially heavy demands on journalistic integrity. Therefore show how the choice of the products/ services in the article/ program has been made. Make it clear how the products/ services have been compared or tested. Be particularly careful and critical when dealing with reviews of products. Avoid bias in informing about limited groups of products or only about one provider of products/ services, warehouses, shops, restaurants etc.
4. Put information about theatre shows, concerts, films, art exhibitions, sport events and such through a normal journalistic evaluation to determine the value of it as news. Look critically through the material and make sure that it is given in a journalistically motivated form. Consider carefully whether information and pictures about new companies and shops or such have news value.
5. Only mention companies and organizations that donate prizes, or take part in any other way, for example, as a sponsor at parties, competitions, carnivals, charity balls and such, if there are very strong journalistic reasons to do so. [...]
6. Do not publish/ present on editorial space information about the rights and obligations of individuals and other public messages that state or municipal authorities demand or wish to see published. Broadcasting companies are subject to the rules on messages by the authorities that may exist in contracts between the broadcasting company and the State and in internal instructions related to that. Reject from the editorial space data about companies and organizations, such as opening hours, product demonstrations, prize competitions or other arrangements that are not journalistically motivated.
7. Advertisements by newspapers or broadcasting companies for their own products and services shall be presented as advertisements.
8. When using material (cars, boats, clothing, furniture, kitchen equipment etc) for photographing purposes, only mention the names of the producers or retailers if there are journalistic reasons for it.
9. Special editorial pages and supplements in newspapers must be journalistically motivated. Overviews such as 'the job market', 'the boat market', 'the

house market', 'the car market' and such, which might be considered as advertisements or which imply that the products and services are offered for sale, must be presented as commercials.

10. Lists of entrepreneurs and suppliers at building companies presented in the newspaper must take a form of an advertisement.

Bijlage 9 Code et Chartes: Règles et usages de la presse quotidienne régionale

PRÉAMBULE

La multiplication et le volume croissant des sources d'information communication, liés au développement des supports de communication, induisent le risque d'une perte d'identification de la fonction éditoriale.

Cette évolution préoccupante soulève la question du rôle et de la responsabilité des médias clairement identifiés dans les phénomènes de société, tant vis-à-vis du citoyen que du pays.

Partant de ce double constat, la Presse Quotidienne Régionale tient à rappeler sa spécificité et son rôle.

Forte de ses trente sept titres et de ses vingt millions de lecteurs, la Presse Quotidienne Régionale constitue, à titre principal, un média de proximité, conscient au quotidien de la responsabilité d'informer.

Cette responsabilité s'exerce en se référant à deux valeurs fondamentales: le droit à l'information du citoyen et le respect de la personne.

Elle s'inscrit dans le cadre d'une liberté d'expression qui doit s'exercer à travers une pratique guidée par une déontologie forte.

Cette déontologie est le fruit d'une culture, d'une formation et d'un professionnalisme qui s'accomplissent dans la pratique quotidienne d'un métier.

Les Directeurs de Publication de l'ensemble des quotidiens régionaux tiennent, à rap-peler solennellement ces règles et usages professionnels sur lesquels s'appuie leur engagement d'éditeur, dans le cadre de la responsabilité de chacun qui conserve la pleine et entière maîtrise du contenu de sa publication.

RÈGLES ET USAGES PROFESSIONNELS

Proche de ses lecteurs et conscient de ses responsabilité à leur égard, le journal veille à ce que le 'fait' soit distingué du 'commentaire' dans le traitement de l'information.

Exigence de sérieux et de rigueur

Publier une information avérée et précise. La crédibilité d'un journal repose sur sa capacité à diffuser une information avérée et précise. Aussi la publication d'une information vérifiée est la garantie du sérieux, de la rigueur et de la bonne foi du journal.

Ne pas nourrir la rumeur. En particulier, le journal met tout en œuvre pour ne pas nourrir et amplifier une rumeur même si d'autres supports de communication s'en sont déjà fait l'écho.

Assurer le suivi des informations. Dans un souci de rigueur, le journal assure le suivi des informations portées à la connaissance de ses lecteurs. Il apporte, le cas échéant, toutes les précisions, commentaires, analyses ou corrections nécessaires à la compréhension des faits.

Faire preuve de mesure dans l'expression. De manière générale, le journal veille à ce que les articles ne contiennent pas d'expressions outrancières ou blessantes à regard des personnes.

La fiabilité des faits relatés, 'la prudence et la modération' dans l'expression, l'équilibre dans le traitement de l'information, caractérisent sa démarche.

Affirmation du respect de la personne

Informers sans provoquer la discrimination, le racisme ou la violence. Le journal s'attache au strict respect des dispositions légales interdisant la provocation à la discrimination, à la haine ou à la violence envers une personne ou un groupe de personnes 'en raison de leur origine ou de leur appartenance ou de leur non-appartenance, à une ethnie, une nation, une race ou une religion déterminées'.

La discrimination consiste à faire naître dans l'esprit des lecteurs, des sentiments de distinction (ségrégation) fondés sur le mépris, l'antipathie ou l'aversion.

La haine met en jeu l'hostilité à l'égard de quelqu'un, la volonté de lui nuire en raison de son appartenance ou non à une ethnie, une nation,...

La violence doit s'entendre aussi bien au sens moral que physique du terme.

Au delà des provocations clairement identifiables, le journal évite tout propos, tout qualificatif qui mettent ou soient susceptibles de mettre en jeu les sentiments évoqués ci-dessus.

Respecter la dignité de la personne humaine. Le journal veille, en particulier, à ne pas publier de photos susceptibles de porter atteinte à la dignité de la personne humaine.

Respecter la vie privée. Le journal veille au respect de la vie privée et du droit à l'image. Il ne publie que les faits qu'il considère comme relevant de la vie publique.

Ne pas diffamer. Le journal veille au respect de l'honneur et de la considération de la personne. De manière générale, il veille au respect des quatre critères qui sont à la base de toute démarche inspirée par un souci de bonne foi:

- la légitimité du but poursuivi. Le journal s'attache à ce que les faits soient toujours traités dans un souci d'intérêt général, fondé sur le droit à l'information du public. La priorité est donnée au sujet traité par rapport aux acteurs du fait évoqué.
- l'absence d'animosité personnelle. Le journal se garde de publier des articles à caractère délibérément polémique à l'égard des personnes, qui seraient inspirés par l'existence de contentieux personnels.
- la mesure dans l'expression. Le journal veille à ce que les articles ne contiennent pas d'expressions outrancières ou blessantes à l'égard des personnes.
- la fiabilité de l'enquête. La recherche de l'information est fondée sur le principe du contradictoire, qui est à la base de toute démarche inspirée par un souci de bonne foi.

Recueillir tous les points de vue nécessaires. A cet effet, un contact est recherché avec les principales parties concernées par une affaire traitée par le journal, dans le souci de recueillir leur point de vue et de traiter l'information de manière équitable. Lorsqu'une personne concernée se refuse à toute déclaration, le journal en informe le lecteur.

Divulguer l'identité des personnes avec discernement. Lorsqu'elle n'est pas nécessaire à une claire information du lecteur, la publication des noms des personnes impliquées dans de petites infractions sera évitée.

Une approche similaire caractérise la publication des noms de personnes ayant fait l'objet d'une peine avec sursis.

Respect de la présomption d'innocence

Au terme de l'article 9 de la Déclaration des droits de l'homme et du citoyen du 26 août 1789, qui a valeur constitutionnelle, tout homme est présumé innocent jusqu'à ce qu'il ait été déclaré coupable, c'est-à-dire tant qu'il n'a pas été condamné,

Si le droit à l'information du public légitime la publication d'informations recueillies par le journal, le respect de la présomption d'innocence impose une rigueur exemplaire dans le choix des informations portées à la connaissance des lecteurs et une grande vigilance dans leur présentation.

Veiller à la véracité de l'information et à la prudence et l'équité dans l'expression. De manière générale, les principes de véracité, de prudence, d'équité et de rigueur ex-posés précédemment s'appliquent tout particulièrement dans le traitement des informations concernant les faits divers.

Ne pas se substituer à la justice: informer sans condamner. Le journal, s'il entend bien ne pas abandonner la maîtrise de son contenu éditorial, n'a pas vocation à se substituer à la justice. Il relate avec rigueur et professionnalisme les éléments dont il dispose. Lorsqu'il publie des faits avérés au terme d'une démarche professionnelle rigoureuse, il veille à rappeler au lecteur le principe de la présomption d'innocence dont bénéficie toute personne mise en cause dans le cadre de poursuites judiciaires,

Utiliser les termes juridiques appropriés. Dans ce cadre, le journal veille à ce que les bons termes juridiques soient utilisés et écarte les expressions 'qualifiantes'.

Ne pas induire une présomption de culpabilité par l'image. Dans le même souci, il évite de publier la photo d'une personne présentée de façon humiliante ou induisant un sentiment de culpabilité.

Le journal veille à publier le non-lieu dont a bénéficié une personne impliquée dans une affaire judiciaire traitée par la rédaction, sauf volonté contraire de la personne. Cette publication est effectuée de manière à porter cette information à la connaissance du lecteur dans les meilleures conditions.

Exercice du droit de réponse

Faciliter l'exercice du droit de réponse. Le journal facilite l'exercice du droit de réponse, dès lors qu'il lui apparaît que les termes de la réponse :

- ne sont pas contraires à la loi ou aux bonnes mœurs ;

- ne sont pas de nature à léser l'intérêt des tiers ;
- ne portent pas atteinte à l'honneur du journal ou de l'auteur de l'article.

Le journal n'adjoint pas de note de la rédaction (NDLR) à la réponse publiée, sauf cas particulier motivant de manière sérieuse et légitime un complément d'information du lecteur.

Le principe de ne pas recourir à la NDLR s'applique sans réserve, en cas d'exercice du droit de réponse par une personne ayant bénéficié d'un non lieu, d'une relaxe ou d'un acquittement, la mettant expressément ou non hors de cause.

CONCLUSION

Le rappel des 'règles et usages de la Presse Quotidienne Régionale' s'inscrit dans la continuité de la réflexion menée par le Syndicat de la Presse Quotidienne Régionale sur les relations presse/justice/citoyen, depuis plusieurs années.

Ce texte n'a pas vocation à clore le débat fondamental sur la liberté d'expression et le respect de la personne. Il constitue une contribution à la clarification des droits et devoirs qui s'imposent à la fois à la presse, à la justice et au citoyens.

PS: publication par le SPQR en décembre 1995

Bijlagen bij hoofdstuk 12

- 1 Commentaar van de Voorzitter van de Raad voor de Journalistiek op de aanbevelingen in hoofdstuk 12
- 2 Statuten van de Stichting Raad voor de Journalistiek
- 3 Reglement van de Raad voor de Journalistiek

Bijlage 1 Commentaar van de Voorzitter van de Raad voor de Journalistiek op de aanbevelingen in hoofdstuk 12

Mr. A. Herstel, voorzitter van de Raad voor de journalistiek

VOORAF

Dit commentaar is tot stand gekomen in overleg met de waarnemend voorzitter van de Stichting Raad voor de Journalistiek, de heer H. Elzerman, en de secretaris van de Raad, mevrouw mr. D.C. Koene.

Het leveren van commentaar op het laatste hoofdstuk van een proefschrift zonder de inhoud van de voorafgaande hoofdstukken te kennen draagt enig risico in zich. Daarom vraag ik op voorhand verschoning voor eventuele tekortkomingen.

ALGEMENE CONCLUSIE

Het hoofdstuk begint met een algemene conclusie die weinig vleidend is voor de Raad. De strekking is dat uit het onderzoek van Sjerps (febr. 1996) een vernietigend beeld van de werkwijze van de Raad oprijst en dat er sindsdien geen tevredenheidsonderzoek onder klagers heeft plaatsgevonden. En dan volgt de zin: 'Op essentiële punten is er sedert 1995 bij de Raad weinig veranderd.' Ik ben nieuwsgierig naar de onderbouwing van deze stelling, met name tegen de achtergrond van het weergegeven citaat van Sjerps.

12.1 ARTIKEL 10 EVRM

Dit artikel gaat over de vrijheid van meningsuiting, de grondslag voor de persvrijheid. Dit recht is ook in onze grondwet verankerd in artikel 7, doch wel met de toevoeging 'behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet'.

Ook in het EVRM worden beperkingen toegelaten, doch wel onder de voorwaarde dat die bij de wet zijn voorzien en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving. Het Hof heeft aan de overheidsinmenging een wat ruimere interpretatie gegeven dan de term 'bij wet voorzien' zou doen vermoeden.

De Raad zou zich, zo stelt de schrijver, niet gebonden achten aan bovenstaand artikel. Verwezen wordt naar een uitspraak van de Raad uit 2002. Daarin staat het volgende:

Naar aanleiding van de verwijzing van verweerders naar rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens merkt de Raad – wellicht ten over-

vloede – op dat deze betrekking heeft op de rechtmatigheid naar burgerlijk recht van een journalistieke gedraging. Het oordeel van de Raad daarentegen ziet op de vraag of grenzen zijn overschreden van hetgeen, gelet op de eisen van journalistieke verantwoordelijkheid, maatschappelijk aanvaardbaar is.

Dat betekent niet dat de Raad zich niet aan artikel 10 EVRM gebonden acht (het betreffende verdrag bevat immers voor een ieder die zich bevindt in een bij dit verdrag aangesloten staat geldend recht), doch dat hij als zelfreguleringsinstituut over journalistieke gedragingen oordeelt naar een onderling overeengekomen maatstaf. De Raad spreekt naar aanleiding van klachten (en soms ‘ambtshalve’) oordelen uit, doch kan geen sancties opleggen. In zoverre is de verwijzing naar het Steur-arrest niet van toepassing.

De wijziging van artikel 3 lid 1 van de Statuten zou kunnen, doch is gelet op de werkingssfeer van het EVRM niet nodig.

De wijziging van artikel 3 lid 1 van de Statuten is overbodig.

12.2 JOURNALISTIEKE GEDRAGSCODE

De Raad heeft in een onlangs gehouden vergadering besloten een werkgroep in te stellen om een codeontwerp te maken. Een voorontwerp van één van de leden van de Raad dient daarbij als uitgangspunt. Hoewel een zekere vrees voor verstarring niet geheel verdwenen is, meent de Raad dat het goed zou zijn de (hoofd)lijnen van zijn jurisprudentie in heldere en concrete bepalingen vast te leggen. Het vaststellen en in werking stellen van een Code van de Raad voor de Journalistiek vergt de instemming van het bestuur van de Stichting.

Met betrekking tot de voorgestelde tekst van artikel 3 lid 1 ware voor het woord ‘jaarlijks’ in te voegen het woord ‘zonodig’.

12.3 SAMENSTELLING

De samenstelling van de Raad lijkt evenwichtig, stelt mr. Mentink, doch is niet geheel vrij van de schijn van partijdigheid. Het is de vraag bij wie die schijn wordt gewekt. Klagers en verweerders hebben er belang bij, dat een oordeel naar aanleiding van een klacht wordt gegeven door mensen met de nodige betrokkenheid en ervaring op het terrein van de media. Het komt mij voor dat grote terughoudendheid past bij het eventueel uitsluiten van bepaalde personen of groepen van personen. Daarbij moeten we ook niet door koudwater-vrees worden overmeesterd. Binnen de Raad geldt de stellige regel dat enige betrokkenheid bij het ‘aangeklaagde’ medium prohibitief is voor het deelnemen aan de behandeling van de klacht. Het voorstel om de Consumentenbond als voordragende instantie bij de benoeming van niet-journalisten aan te wijzen lijdt aan een zekere mate van willekeurigheid, waarmee niet gezegd wil zijn dat

de huidige wijze van benoeming van niet-leden de meest ideale zou zijn. Het Stichtingsbestuur heeft echter bewezen in staat te zijn te komen tot een – ik spreek niet over mijzelf – hoogwaardige bemensing van de Raad.

De aanvulling van artikel 6 is onnodig en ongewenst.

Ten aanzien van het getalsmatige bezwaar merk ik het volgende op:

De Raad werkt – met uitzondering van de bureaustaf (-- fte) – uitsluitend met vrijwilligers die vrijwel allen drukke beroeps- of andere werkzaamheden hebben. De leden van de Raad ontvangen voor hun deelname aan het werk van de Raad een, gelet op de tijdsintensieve aard van het werk, minimale vergoeding. De Raad heeft een zeer krap budget, dat geen ruimhartig financieel beleid toestaat.

Een kamer van de Raad met drie leden lijkt goedkoper, doch bij ontstentenis of verschoning van of door één lid moet de gehele zitting worden verdaagd, hetgeen ongetwijfeld leidt tot een langere afdoeningstermijn.

Het werken met een kamer van vijf leden heeft het voordeel van een groter ‘draagvlak’, zeker in de situatie waarin oordeelsvorming plaatsvindt op basis van wikken en wegen. Daar komt bij, dat bij afwezigheid van één of twee leden de zitting toch doorgang kan vinden, zij het steeds alleen indien ‘partijen’ daartegen geen bezwaar hebben.

Die kleinere bezetting ontmoet bezwaar bij de schrijver, waarbij hij verwijst naar de vernietigbaarheid van een arbitraal vonnis, gewezen door een even aantal arbiters. Mij dunkt, dat de parallel met de arbitrage niet opgaat nu het karakter van de ‘rechtspraak’ van de Raad een geheel andere is. De behandeling van klachten door niet-complete kamers komt zeker voor, doch de voorstelling van zaken op dit punt gegeven is enigszins vertekenend. Over tien jaren gerekend is in 16% van de zittingen met vier raadsleden gewerkt.

De voorgestelde wijziging van artikel 1 van het reglement van de Raad is ongewenst.

12.4 BEMIDDELING

Het is juist, dat de bemiddeling bij de Raad geen hoge vlucht heeft genomen. Toch worden de partijen vrij vaak gewezen op de mogelijkheid van bemiddeling. Soms is er al veel over en weer gepraat, gemaild of geschreven en dan zijn de geesten minder rijp voor een bemiddelingspoging. Met name de media staan niet altijd positief tegenover deze wijze van oplossen van het conflict. Zij willen wel eens van de Raad horen hoe het nu werkelijk ligt. Klagers willen ook vaak hun ‘gelijk’ bevestigd zien.

De door mr. Mentink voorgestelde procedure is op het eerste gezicht aantrekkelijk. Echter de uitwerking in de praktijk is in onze situatie nauwelijks

haalbaar. In iedere zaak een bemiddelingspoging ondernemen kost tijd en geld, nog daargelaten de vraag of de zaak zich voor bemiddeling leent. Tijd en geld zijn schaars. Als de poging mislukt gaat kostbare tijd verloren.

Ook hier gaat de vergelijking met de overheidsrechtspraak niet op. De gang naar de Raad kan een 'voorfase' zijn, voordat men overweegt naar de burgerlijke rechter te gaan.

Dat bemiddeling in Engeland wel werkt is simpelweg te verklaren door de omstandigheid, dat aldaar wordt beschikt over een jaarlijks budget met een omvang van twintig maal het onze.

In Vlaams België is de situatie blijkens het jaarverslag in zoverre anders dan in ons land, dat het aantal zaken aanzienlijk lager is en dat onder 'minnelijke regeling' ook die afdoeningen vallen waarmee de Raad aldaar niet of nauwelijks bemoeienis heeft gehad. De Vlaamse Raad heeft overigens een bijna even groot budget als de Nederlandse Raad met veel minder klachten.

In Duitsland is de 'Vermittlung' (par. 6 Beschwerdeordnung) niet de bemiddeling, zoals wij die kennen in ons Reglement. De verweerder wordt op de mogelijkheid gewezen om zelf te beoordelen of hij – in onze termen – de grenzen heeft overschreden van hetgeen, gelet op de eisen van journalistieke verantwoordelijkheid, maatschappelijk aanvaardbaar is en of hij zulks heeft hersteld. Dat iets totaal anders dan onze bemiddeling.

Informatie bij onze oosterburen leerde dat een wijziging van het reglement in Duitsland op enige termijn bemiddeling in onze lijn mogelijk zal maken.

De wijziging van artikel 4 van het reglement van de Raad dient niet te worden doorgevoerd.

12.5 KENNELIJK NIET-ONTVANKELIJKE EN KENNELIJK ONGEGRONDE KLACHTEN

De hier gedane aanbeveling om een nieuw artikel 4a in het reglement van de Raad op te nemen verdient navolging ten aanzien van de kennelijk niet-ontvankelijke klachten en sommige van de klachten, waarin de Raad kennelijk niet bevoegd is. Met betrekking tot de klachten, die 'kennelijk ongegrond' zijn ware grote terughoudendheid te betrachten.

12.6 HET BELANGHEBBENDE-VEREISTE

Dit punt betreft een oude discussie, die in en rond de Raad is gevoerd.

Soms is het spijtig om een klager, die op zichzelf een belangwekkende klacht heeft, met de huidige interpretatie van het belanghebbende-vereiste 'ledig te moeten heenzen'. Een iets ruimhartiger benadering zou in combinatie met de toepassing van een eventueel nieuw artikel 4a (zie 12.5) een verbetering kunnen zijn. Denkbaar zou zijn de term 'aannemelijk' in te voeren: ' [...] die

naar het oordeel van de Raad aannemelijk maakt, dat hij belang heeft bij een oordeel van de Raad over zijn klacht.’

Deze aanbeveling verdient, al dan niet aangepast, navolging.

12.7 VERSCHIJNINGSPLICHT

In elke klachtprocedure, van welke aard dan ook, is het onwenselijk, dat beide partijen dan wel één van hen niet op een (hoor)zitting verschijnen.

Mijn voorganger, mr. Fleers, heeft in het voorwoord bij het Jaarverslag 2003 van de Raad in voorzichtige bewoordingen de vraag aan de orde gesteld of het behandelen van de klacht bij niet verschijnen van de aangeklaagde journalist wel zin zou hebben. Hij heeft dat zeker niet duidelijk bepleit.

Een verkapte verschijningsplicht als hier aanbevolen zal echter niet baten, zeker waar de angel daarvan – overigens volstrekt terecht – wordt verwijderd door de woorden ‘tenzij deze hem niet-ontvankelijk of ongegrond voorkomt’. De Raad zal zich toch uitspreken.

Deze aanbeveling ware niet te volgen.

12.8 PUBLICATIEPLICHT

Een uitspraak van de Raad, die niet wordt gepubliceerd, bestaat niet. Immers op de website van de Raad worden alle uitspraken gepubliceerd en in De Journalist worden alle uitspraken verkort weergegeven, terwijl via persberichten korte samenvattingen van de uitspraken worden verspreid. Het is dus nog maar de vraag of een niet in het betreffende medium gepubliceerde uitspraak van de Raad geen zin zou hebben.

Maar het streven is daarnaast dat het aangeklaagde medium de uitspraak op de tegen hem ingediende klacht in zijn kolommen of programma bekend maakt. Het komt gelukkig steeds vaker voor dat publicatie wel plaatsvindt.

Of de voorgestelde toevoegingen daar verbetering in zullen aanbrengen staat nog te bezien. De deelnemende organisaties doen al hun best om te bereiken dat de uitspraken worden gepubliceerd. Een ‘codificatie’ daarvan heeft weinig meerwaarde.

De toevoeging aan artikel 5 zou kunnen betekenen dat de klager in de kou blijft staan. Die is waarschijnlijk meer geïnteresseerd in het oordeel van de Raad over zijn klacht dan in een eventuele bekendmaking.

Deze aanbevelingen verdienen geen navolging.

12.9 RAAD EN RECHTER

Of de rechter een zaak volgens hetzelfde toetsingscriterium beoordeelt als de Raad, zou een punt van discussie kunnen zijn. Vast staat dat de Raad laagdrempeliger is dan de rechter en dat in de procedure van de Raad geen schade hoeft te worden aangetoond.

Nu hier geen wijziging van het reglement wordt voorgesteld is het aan de Raad om naar bevind van zaken te oordelen.

12.10 DE BEVOEGDHEID OM GETUIGE ONDER EDE TE HOREN

Tijdens de zittingen van de Raad krijgen klagers de gelegenheid hun klacht nader toe te lichten, waarna verweerders daarop kunnen reageren. Bovendien kunnen de raadsleden vragen stellen aan de partijen. De Raad doet geen feitenonderzoek en gaat ook niet op pad voor een plaatsopneming. Kortom: de Raad heeft geen behoefte aan verklaringen onder ede.

De aanbeveling verdient geen navolging.

12.11 GEEN RAAD?

In deze paragraaf noemt mr. Mentink als positief argument voor het voortbestaan van de Raad voor de Journalistiek dat er duidelijk behoefte bestaat aan een laagdrempelig, kosteloos instituut voor klachten over journalistieke gedragingen. Welnu, hij wordt op maat bediend: dat instituut bestaat: de Raad voor de Journalistiek.

Ik ben benieuwd naar de ‘vele manco’s’, die de Raad van zijn bestaansrecht beroven.

12.12 DRIE OPTIES

Gelet op het vorenstaande geen commentaar.

Bijlage 2 Statuten van de Stichting Raad voor de Journalistiek

ARTIKEL 1

1. De Stichting is genaamd:
‘Stichting Raad voor de Journalistiek’
2. De Stichting heeft haar zetel in de gemeente Amsterdam.

ARTIKEL 2

De Stichting heeft ten doel:

een Raad ter beoordeling van journalistieke gedragingen, Raad voor de Journalistiek genaamd, verder in deze statuten te noemen de Raad, in te stellen en in stand te houden, die omtrent bij hem aanhangig gemaakte klachten tevens bemiddelt.

ARTIKEL 3

1. De door de Stichting in te stellen Raad heeft tot taak om in de bij hem aanhangig gemaakte zaken betreffende journalistieke gedragingen te beoordelen of de grenzen zijn overschreden van hetgeen, gelet op de eisen van journalistieke verantwoordelijkheid, maatschappelijk aanvaardbaar is. De Raad kan tevens uit eigen hoofde uitspraken doen ter zake van het vorenstaande, indien zich naar zijn oordeel principiële vraagstukken voordoen.
2. Een zaak kan bij de Raad aanhangig worden gemaakt door indiening van een klaagschrift door een ter beoordeling van de Raad rechtstreeks belanghebbende.
3. De Raad heeft tevens tot taak het bemiddelend optreden tussen burgers en instanties enerzijds en publiciteitsmedia anderzijds in daarvoor in aanmerking komende gevallen.
4. De aan de Stichting deelnemende organisaties kunnen de Raad verzoeken een uitspraak te doen omtrent zaken met een algemene strekking en die van principieel belang zijn. De organisatie wordt in dat geval beschouwd als rechtstreeks belanghebbende.
5. De Raad zal voorts datgene verrichten wat hem verder bij deze statuten of bij reglement wordt opgedragen.

ARTIKEL 4

1. Voor de toepassing van deze statuten en de reglementen van de Raad wordt onder journalistieke gedraging verstaan een handelen of nalaten van een journalist in de uitoefening van zijn beroep. Voorts wordt onder een journalistieke gedraging in deze statuten en in de reglementen verstaan een handelen of nalaten in het kader van journalistieke werkzaamheden van iemand die geen journalist zijnde, regelmatig en tegen betaling meewerkt aan de redactionele inhoud van de in het volgende lid genoemde publiciteitsmedia.

2. Voor de toepassing van deze statuten en de reglementen van de Raad wordt onder journalist verstaan:
degene die, hetzij in dienstverband, hetzij als zelfstandige, er zijn hoofdberoep van maakt mede te werken aan de redactionele leiding of redactionele samenstelling van publiciteitsmedia, waaronder:
 - een dagblad, nieuwsblad, huis-aan-huisblad of tijdschrift voor zover de inhoud daarvan bestaat uit nieuws, foto's en andere illustraties, verslagen of artikelen;
 - een persbureau, voor zover de productie daarvan bestaat uit nieuws, foto's en andere illustraties, verslagen of artikelen bestemd voor dagbladen, nieuwsbladen, huis-aan-huisbladen, tijdschriften, radio, televisie, film, teletext of viewdata;
 - programma's die worden verspreid door radio of televisie, voor zover deze bestaan uit nieuws, reportages, beschouwingen of rubrieken van informatieve aard;
 - films, beeld-, geluids- en ampexbanden, voor zover deze nieuws verschaffen, een documentair karakter dragen of dienstbaar zijn aan rubrieken van informatieve aard;
 en/of
 - internet, teletext of viewdata, voor zover de inhoud daarvan bestaat uit nieuws, reportages, beschouwing of rubrieken van informatieve aard.

3. Zonder anderen daarmee uit te sluiten, worden in elk geval als journalisten in de zin van het voorgaande lid beschouwd: gewone leden van de Nederlandse Vereniging van Journalisten, de Buitenlandse Persvereniging en het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteurs.

4. Voor de toepassing van deze statuten en de reglementen worden voorts als journalist beschouwd bij de in lid 2 genoemde publiciteitsmedia werkzame eigenaren-hoofdredacteurs en eigenaren-redacteurs en – indien het pu-

bliciteitsmedium wordt uitgegeven casu quo wordt verzorgd door een rechtspersoon – directeuren-hoofredacteurs of directeuren-redacteurs.

ARTIKEL 5

1. De Raad zal als volgt zijn samengesteld:
een voorzitter en ten hoogste drie plaatsvervangend voorzitters, die jurist en geen journalist zijn, én ten minste tien leden die journalist zijn én ten minste tien leden die geen journalist zijn.
2. Volgens bij reglement nader te stellen regels bestaat de Raad ter behandeling van een zitting uit een Kamer van ten minste drie en ten hoogste vijf leden, de voorzitter of plaatsvervangend voorzitter meegerekend.
3. Aan de Raad worden toegevoegd een secretaris en ten hoogste twee plaatsvervangend secretarissen, die jurist zijn.
4. De voorzitter, de plaatsvervangend voorzitters, de leden van de Raad, de secretaris en plaatsvervangend secretarissen worden voor vier jaar benoemd. Zij zijn terstond herbenoembaar.
5. Tenzij het bestuur anders bepaalt, hebben leden van de Raad zitting voor een periode van vier jaar met als mogelijkheid voor één aansluitende periode van vier jaar te worden herbenoemd.

ARTIKEL 6

1. De voorzitter, de plaatsvervangend voorzitters, de leden van de Raad, de secretaris en de plaatsvervangend secretarissen worden benoemd door het bestuur van de Stichting en verrichten hun werkzaamheden zonder last of ruggespraak.
2. De benoeming van zeven leden-journalisten geschiedt op voordracht van het bestuur van de Nederlandse Vereniging van Journalisten.
3. De benoeming van drie leden-journalisten geschiedt op voordracht van het bestuur van het Nederlands Genootschap van Hoofredacteurs in overleg met het bestuur van de beroepsgroep hoofredacteurs van de Nederlandse Vereniging van Journalisten.
4. Beide voordrachten bevatten ten minste het dubbele aantal namen als er leden-journalisten te benoemen zijn.

ARTIKEL 7

Het bestuur van de Stichting stelt reglementen vast waarin nadere regelen worden gesteld met betrekking tot de benoeming en de werkwijze van de Raad.

ARTIKEL 8

Het vermogen van de Stichting wordt gevormd door:

- a. incidentele of periodieke bijdragen van de organisaties vermeld in artikel 10 lid 2, juncto lid 3;
- b. hetgeen de Stichting op enigerlei andere wijze verkrijgt.

ARTIKEL 9

Het boekjaar van de Stichting loopt van één januari tot en met eenendertig december.

ARTIKEL 10

1. Het bestuur van de Stichting bestaat uit ten minste zes leden.
2. De Nederlandse Vereniging van Journalisten, de Vereniging De Nederlandse Dagbladders, de Tijdschriftengroep van het Nederlands Uitgeversverbond (NUV) en de Nederlandse Omroep Stichting zijn gerechtigd ieder twee personen aan te wijzen om in het bestuur zitting te nemen, de Nederlandse Nieuwsbladders, Stichting Regionale Omroep Overleg en Samenwerking, het Algemeen Nederlands Persbureau, de Holland Media Groep, SBS Broadcasting en het Nederlands Genootschap van Hoofdredeacteurs ieder één[©] persoon.
3. Andere organisaties die
 - a. representatief zijn voor een belangrijk deel van de georganiseerde journalisten ofwel;
 - b. representatief zijn voor een belangrijk deel van de georganiseerde werkgevers in de journalistiek, gezien per type publiciteitsmedium, kunnen worden toegelaten tot de Stichting en gerechtigd worden ten hoogste twee personen aan te wijzen om in het bestuur zitting te nemen krachtens een besluit van het bestuur genomen met inachtnaam van artikel 20.
4. Het bestuur kiest uit zijn midden een voorzitter, een secretaris en een penningmeester.

ARTIKEL 11

Het lidmaatschap van het bestuur eindigt door:

- a. ontslag op eigen verzoek;
- b. intrekking van de aanwijzing als bedoeld in artikel 10 lid 2, juncto lid 3;
- c. beëindiging van de functie op grond waarvan de benoeming tot bestuurslid tot stand kwam;
- d. bij overlijden.

ARTIKEL 12

- 1. Wanneer een vacature in het bestuur ontstaat wordt daarin voorzien door de organisatie door welke het gedefungeerde lid werd aangewezen.
- 2. Het bestuur verzoekt binnen twee maanden na het ontstaan van de vacature het bestuur van de desbetreffende organisatie een nieuw bestuurslid aan te wijzen.
- 3. Ook wanneer in vacatures nog niet is voorzien, kan het bestuur rechtsgeldige besluiten nemen.

ARTIKEL 13

- 1. De voorzitter en de secretaris van het bestuur zijn belast met de uitvoering van de besluiten van het bestuur. Het bestuur, alsmede de voorzitter en de secretaris gezamenlijk, vertegenwoordigen de Stichting. In geval van ontstentenis of belet van de voorzitter of de secretaris wordt de Stichting vertegenwoordigd door de voorzitter of de secretaris tezamen met een ander lid van het bestuur. Bij ontstentenis of belet van zowel de voorzitter als de secretaris wordt de Stichting vertegenwoordigd door twee andere bestuursleden tezamen.
- 2. De Stichting kan vertegenwoordigd worden door é©® of meerderden die daartoe schriftelijk volmacht van het bestuur hebben ontvangen.
- 3. De leden van het bestuur genieten ten laste van de kas van de Stichting geen beloning doch kunnen een vergoeding ontvangen voor de door hen in de uitoefening van hun functie gemaakte kosten volgens door het bestuur vast te stellen regels.

ARTIKEL 14

- 1. Het bestuur vergadert zo dikwijls als de voorzitter of degene die hem bij ontstentenis of verhindering vervangt, ofwel ten minste twee andere leden van het bestuur dit gewent achten, doch ten minste eenmaal per jaar.

2. De secretaris roept op tot de vergadering. Hij maakt van het ter vergadering behandelde en beslotene notulen op die door hem en de voorzitter worden ondertekend. Aan ieder lid van het bestuur wordt door de secretaris een door hem ondertekende kopie van de notulen uitgereikt.

ARTIKEL 15

1. Het bestuur kan slechts rechtsgeldige besluiten nemen wanneer ten minste twee/derde ($\frac{2}{3}$) van het aantal leden aanwezig is, met een minimum van vijf.
2. Bij ontbreken van het quorum wordt het voorstel voor een volgende vergadering geagendeerd. Wanneer dan wederom het quorum niet wordt gehaald, geeft meerderheid van stemmen de doorslag.
3. In de bestuursvergadering heeft elk lid één stem.
4. Tenzij in deze statuten anders wordt bepaald, worden besluiten genomen met meerderheid van stemmen. Bij staken der stemmen wordt het voorstel in een volgende vergadering opnieuw in stemming gebracht. Als de stemmen wederom staken, is het voorstel verworpen.
5. Het bestuur is bevoegd zowel in als buiten de vergadering besluiten te nemen. In dat laatste geval is daartoe vereist dat alle bestuursleden geraadpleegd zijn en zovelen zich ten gunste van het besluit schriftelijk, telefonisch of per telefax/e-mail hebben uitgesproken dat ten minste een meerderheid wordt bereikt welke voor de totstandkoming van het besluit in een voltallige bestuursvergadering is vereist.
6. Het bestuur is bevoegd tot het aangaan van overeenkomsten tot het verkrijgen, vervreemden en bezwaren van registergoederen, alsmede tot het aangaan van overeenkomsten waarbij de Stichting zich als borg of hoofdelijk medeschuldenaar verbindt.

ARTIKEL 16

1. Na afloop van elk boekjaar worden de boeken van de Stichting afgesloten, waaruit door het bestuur een jaarrekening bestaande uit een balans, baten- en lastenrekening en een toelichting op deze stukken worden opgesteld, die vervolgens dienen te worden vastgesteld door het bestuur.
2. Het bestuur stelt voorts een verslag op omtrent de werkzaamheden van de Stichting in het afgelopen boekjaar.

3. Door het bestuur zal een registeraccountant worden benoemd die de jaarrekening onderzoekt en aan het bestuur rapport uitbrengt omtrent zijn bevindingen.
4. Het verslag van het bestuur als bedoeld in lid 2 en de jaarrekening zullen binnen drie maanden na afloop van het boekjaar aan de organisaties, genoemd in artikel 10 lid 2 juncto lid 3 ter beschikking worden gesteld.

ARTIKEL 17

Uiterlijk drie maanden vóór het einde van het boekjaar stelt het bestuur een begroting op van de inkomsten en uitgaven in het volgende boekjaar en legt de begroting voor aan de besturen van de in artikel 10 lid 2 juncto lid 3 genoemde organisaties met het verzoek binnen drie maanden hun mening over de begroting kenbaar te maken.

ARTIKEL 18

1. Het bestuur is bevoegd de statuten van de Stichting te wijzigen.
2. Voor een wijziging van de artikelen 2, 3, 4, 5, 10 lid 2, 13, 14 en dit artikel alsmede gebruikmaking van de bevoegdheid gegeven in artikel 10 lid 3 is de toestemming vereist van elk van de in artikel 10 lid 2 juncto lid 3 genoemde organisaties.
3. Omtrent voorstellen tot wijziging van de overige bepalingen van deze statuten neemt het bestuur geen beslissing alvorens de besturen van de in artikel 10 lid 2 juncto lid 3 genoemde organisaties ten minste drie maanden in de gelegenheid te hebben gesteld terzake schriftelijk of mondeling hun mening kenbaar te maken.
4. Een besluit tot wijziging van de statuten zal slechts kunnen worden genomen met een meerderheid van zeven/tiende (7/10) van de stemmen in een vergadering waarin alle bestuursleden aanwezig zijn, en waarvoor zij onder vermelding van het voorstel tot wijziging zijn opgeroepen.
5. Het bepaalde in artikel 15, lid 4 van deze statuten is ook van toepassing op een besluit tot statutenwijziging.
6. Wanneer in de desbetreffende vergadering niet alle leden aanwezig zijn, zal na veertien dagen, doch binnen dertig dagen een nieuwe bestuursvergadering worden gehouden waarin met een meerderheid van twee/derde van de aanwezige leden wordt beslist.

7. De wijziging van de statuten dient op straffe van nietigheid bij notariële akte te geschieden. Het bestuur is verplicht een authentiek afschrift van de akte van wijziging alsmede de gewijzigde statuten neer te leggen ten kantore van het handelsregister gehouden door de Kamer van Koophandel te Amsterdam.

ARTIKEL 19

1. Het bestuur is bevoegd de Stichting te ontbinden. Op een daartoe te nemen besluit is van toepassing het bepaalde in artikel 18 de leden 2 tot en met 5.
2. Het bestuur is met de vereffening van het vermogen van de Stichting belast, tenzij het een of meer personen daartoe uitdrukkelijk benoemt.
3. Gedurende de vereffening blijven de bepalingen van de statuten voor zoveel mogelijk en nodig van kracht.
4. Het bestuur bepaalt welke bestemming na betalen van alle schulden aan de overgebleven bezittingen van de Stichting zal worden gegeven.

ARTIKEL 20

In alle gevallen waarin deze statuten en de reglementen niet voorzien, besluit het bestuur.

Amsterdam, mei 2001

Bijlage 3 Reglement van de Raad voor de Journalistiek

ARTIKEL 1

1. De Raad voor de Journalistiek, verder te noemen de Raad, behandelt een zaak met een kamer bestaande uit ten minste drie en ten hoogste vijf leden, te weten de voorzitter of de plaatsvervangend voorzitter en een evenredig aantal leden-journalisten en leden-niet-journalisten (1/1) of (2/2).
2. De voorzitter bepaalt voor de behandeling van elke zaak de samenstelling van de kamer.
3. De samenstelling van de kamer blijft van de eerste behandeling af tot de beslissing onveranderd.
4. In afwijking van de voorgaande leden van dit artikel kan de voorzitter bij plotselinge ontstentenis van een der leden van de Raad bepalen dat een zaak behandeld wordt of de reeds aangevangen behandeling van een zaak wordt voortgezet door hem en twee of drie leden, tenzij de ter zitting verschenen partijen daartegen overwegende bezwaren hebben.
5. De bevoegdheden van de voorzitter worden bij diens ontstentenis door de plaatsvervangend voorzitter uitgeoefend. Bij ontstentenis ook van deze laatste kan de Raad uit zijn midden voor de duur van de ontstentenis een plaatsvervangend voorzitter aanwijzen.
6. De secretaris van de Raad of zijn plaatsvervanger woont de zittingen van de Raad bij met adviserende stem.

ARTIKEL 2

1. Een zaak wordt bij de Raad aanhangig gemaakt door indiening van een klaagschrift bij de secretaris door een ter beoordeling van de Raad rechtstreeks belanghebbende.
2. Het klaagschrift moet zijn gedagtekend en ondertekend en bevatten:
 - a. de naam en het adres van de klager;
 - b. de feiten en gronden waarop de klacht berust;
 - c. een aanduiding van de journalist of journalisten op wie de klacht betrekking heeft;
 - d. een aanduiding van het rechtstreeks belang dat klager heeft bij een oordeel van de Raad.
3. Een klager kan bij het indienen van het klaagschrift verzoeken om versnelde behandeling van de klacht. De voorzitter wijst het verzoek toe, indien naar zijn oordeel bijzondere belangen zodanige behandeling vereisen.

4. In de verdere artikelen van dit reglement wordt de indiener van het klaagschrift aangeduid als de klager; de journalist of de journalisten op wie de klacht betrekking heeft als de verweerder.

ARTIKEL 2A

1. Een klaagschrift moet worden ingediend binnen 6 maanden nadat de journalistieke gedraging, waartegen de klacht is gericht, heeft plaatsgevonden.
2. Een klaagschrift is tijdig ingediend indien het voor het einde van de termijn door het secretariaat van de Raad voor de Journalistiek is ontvangen.
3. Indien een klaagschrift niet tijdig is ingediend, is de klager in zijn klacht niet-ontvankelijk.
4. Ten aanzien van een na afloop van de termijn ingediend klaagschrift blijft niet-ontvankelijkverklaring op grond daarvan achterwege indien redelijkerwijs niet kan worden geoordeeld dat de klager in verzuim is geweest.

ARTIKEL 3

1. De secretaris tekent de dag van ontvangst op het origineel van het klaagschrift en doet een kopie aan de voorzitter toekomen.
2. De secretaris bevestigt klager de ontvangst van het klaagschrift onder vermelding van de verdere procedure.
3. De secretaris beoordeelt of het klaagschrift voldoet aan het bepaalde in artikel 2.2 en stelt klager, indien nodig, in de gelegenheid eventuele onvolkomenheden binnen een bepaalde termijn te herstellen.
4. Niet-ondertekende en onvolledige niet-aangevulde klaagschriften kunnen door de Raad als niet voor behandeling vatbaar zijnde terzijde worden gelegd. De klager blijft in dat geval bevoegd op grond van dezelfde feiten een nieuw klaagschrift in te dienen.

ARTIKEL 4

1. Indien de klacht daartoe aanleiding geeft wijst de secretaris klager op de mogelijkheid van bemiddeling vanuit de Raad.
2. Indien door de klager bemiddeling wordt gewenst wordt de klacht in handen gesteld van een door de Raad uit zijn midden aangewezen bemiddelaar. Deze kan naar eigen inzicht tussen klager en verweerder bemiddelen.
3. Indien de bemiddeling naar het oordeel van de bemiddelaar niet binnen acht weken is geslaagd geeft de bemiddelaar daarvan kennis aan de secretaris, waarna de klacht in behandeling wordt genomen. De bemiddelaar zal zelf niet deelnemen aan de verdere behandeling van de zaak.
4. Indien de bemiddeling is geslaagd wordt de klacht als ingetrokken beschouwd.

5. De bemiddelaar legt zijn bevindingen per klacht schriftelijk vast en stelt dit bemiddelingsverslag ter beschikking van de secretaris.

ARTIKEL 5

1. Wanneer een klaagschrift in behandeling kan worden genomen, zendt de secretaris een kopie naar verweerder met het verzoek om binnen drie weken een schriftelijke reactie, verder verweerschrift te noemen, in te zenden. Heeft de voorzitter het verzoek om een versnelde behandeling als bedoeld in artikel 2.3. toegewezen, dan wordt de periode van drie weken verkort tot tien dagen. Verlenging van deze termijn is niet mogelijk. In geval van een versnelde behandeling zijn de volgende leden van dit artikel niet van toepassing; toelichting geschiedt dan alleen ter zitting.
2. Wanneer het verweerschrift van verweerder is ontvangen, legt de secretaris het klaagschrift en het verweerschrift voor aan de voorzitter die beslist dat hetzij de zaak direct ter zitting in behandeling kan worden genomen, hetzij dat de zaak uitgebreider voorbereiding behoeft.
3. In het geval dat de zaak naar het oordeel van de voorzitter uitgebreider voorbereiding behoeft, kan hij klager, al dan niet aan de hand van concrete vragen, een schriftelijke reactie vragen op het verweerschrift van verweerder en verweerder vragen op zijn beurt weer schriftelijk te reageren, hier verder repliek en dupliek te noemen.
4. De voorzitter is tevens bevoegd ter voorbereiding van een zitting klager en/of verweerder uit te nodigen voor een voorlopig onderzoek. In dat geval maakt de secretaris een schriftelijk verslag van het gesprek met klager en/of verweerder.

ARTIKEL 6

1. Wanneer naar de mening van de voorzitter een zaak voldoende is voorbereid, bepaalt hij dat de zaak door de Raad ter zitting kan worden behandeld. De voorzitter bepaalt de samenstelling van de Raad als bedoeld in artikel 1.2. en stelt dag en uur vast. De secretaris roept de leden op voor de zitting onder toezending van het volledige dossier dat op de zaak betrekking heeft.
2. Wanneer de voorzitter het vanwege de aard van de zaak niet nodig acht klager en verweerder voor een mondelinge toelichting tegenover de Raad uit te nodigen, kan de Raad, tenzij bij de klager of bij de verweerder daartegen overwegende bezwaren bestaan, zijn oordeel vormen op basis van de schriftelijke stukken. De Raad kan echter besluiten dat het alvorens tot een beslissing te komen gewenst is alsnog klager en betrokkene uit te nodigen. Bij een versnelde behandeling, zoals bedoeld in artikel 2.3., worden klager en verweerder altijd uitgenodigd voor de behandeling van de zaak ter zitting.

3. Wanneer de voorzitter het nodig acht klager en verweerder uit te nodigen de gewisselde stukken mondeling tegenover de Raad toe te lichten en vragen van de Raad te beantwoorden, nodigt de secretaris hen schriftelijk of – na telefonisch overleg – per fax of e-mailbericht uit.
4. De secretaris draagt er tevens zorg voor dat klager en verweerder in het bezit zijn van aller schriftelijk gewisselde stukken, van verslagen als bedoeld in artikel 5.4. en andere bescheiden die op de zaak betrekking hebben en ter kennis van hetzij de Raad, hetzij een van beiden zijn gebracht.
5. Klager en verweerder zijn bevoegd om zich bij de Raad te laten bijstaan door een raadsman, mits zij dit de secretaris van de Raad tijdig hebben laten weten.
6. De secretaris deelt klager en verweerder de samenstelling van de Raad mee en verzoekt hen hem schriftelijk te laten weten of zij aan de uitnodiging gehoor zullen geven en of zij zich door een raadsman laten bijstaan en of zij zich door getuigen en/of deskundigen willen laten vergezellen, een en ander met vermelding van de namen en adressen van de desbetreffende personen.
7. De voorzitter is bevoegd, al dan niet op grond van een daartoe strekkend verzoek van klager of verweerder, getuigen en deskundigen uit te nodigen ter zitting te verschijnen ten einde te worden gehoord. De voorzitter willicht een dergelijk verzoek van klager of verweerder in, wanneer het hem voor een goede behandeling van de zaak nuttig voorkomt. Indien hij meent dat dit laatste niet het geval is, legt hij het verzoek aan de Raad ter beslissing voor.
8. Dag en uur worden niet eerder bepaald dan drie weken nadat de uitnodiging is verzonden, tenzij klager en verweerder instemmen met een kortere termijn. Bij een versnelde behandeling wordt de zaak zo spoedig mogelijk ter zitting behandeld. Dag en uur van de mondelinge behandeling worden in dat geval aanstonds telefonisch aan klager en verweerder meegedeeld en vervolgens per brief, fax of e-mailbericht bevestigd.

ARTIKEL 7

1. De voorzitter leidt de zitting.
2. Hij beslist over de ter zitting voorkomende geschillen betreffende de wijze van behandeling.
3. Dat deel van de zitting waarbij klager en verweerder aanwezig zijn, is openbaar tenzij de voorzitter in het belang van de zaak van klager of van verweerder anders beslist.
4. Klager en verweerder zijn bevoegd tot de uitspraak is gedaan elk lid van de Raad te wraken op grond van feiten of omstandigheden waardoor de onpartijdigheid van de Raad schade kan lijden.

5. Over de wraking wordt zo spoedig mogelijk beslist door de niet-gewraakte leden.
6. Bij staking van stemmen wordt de wraking geacht te zijn toegewezen.
7. Indien zich feiten of omstandigheden voordoen als bedoeld in lid 4 van dit artikel, op grond waarvan kan worden getwijfeld aan de onpartijdigheid van een lid van de Raad, dient dit lid zich te verschonen.

ARTIKEL 8

1. De leden en de secretaris van de Raad zijn, behoudens het bepaalde in artikel 10.1 tot geheimhouding met betrekking tot aanhangige of behandelde zaken gehouden.
2. Zij mogen zich over klaagschriften die bij de Raad aanhangig zijn, dan wel naar zij weten of vermoeden aanhangig zullen worden, niet inlaten in enig bijzonder onderhoud of gesprek met klager of verweerder of hun raadslieden, noch van hen enig geschrift aannemen anders dan ten behoeve van de Raad.

ARTIKEL 9

1. Over het al dan niet uitspreken van een oordeel alsmede over de inhoud van een uit te spreken oordeel beslist de Raad bij meerderheid van stemmen na besloten beraadslaging. De secretaris heeft een adviserende stem.
2. Blijkt tijdens de behandeling een klaagschrift te zijn ingediend door een niet-rechtstreeks belanghebbende dan spreekt de Raad de niet-ontvankelijkheid van klager uit.
3. Indien en voor zover de Raad bij zijn beraadslaging niet tot het inzicht kan komen dat de behandeling van het klaagschrift met de vereiste grondigheid kan geschieden en dat de Raad daarbij aan de verdediging van de belangen van de verweerder voldoende recht kan doen wedervaren, zal de Raad zich om die reden van het geven van een oordeel inzake het klaagschrift onthouden.
4. Tenzij de Raad bij met redenen omklede beslissing een nader onderzoek nodig acht, geeft hij binnen acht weken nadat de klacht ter zitting is behandeld zijn oordeel. Indien de bijzondere aard van het onderzoek hiertoe aanleiding geeft, kan de Raad deze termijn met drie weken verlengen. Bij een versnelde behandeling worden de termijnen verkort tot vier respectievelijk twee weken.

Een beslissing van de Raad dient te bevatten:

- a. de naam en woonplaats van de klager, tenzij deze anoniem wenst te blijven;
- b. de naam, de woonplaats en het publiciteitsmedium van verweerder;
- c. een omschrijving van de feiten en omstandigheden die tot het klaagschrift aanleiding hebben gegeven en naar aanleiding daarvan zijn onderzocht;

- d. de overwegingen van de Raad;
- e. het eindoordeel van de Raad, dan wel de redenen, als bedoeld in 9.2 of 9.3 die ertoe hebben geleid dat de Raad geen oordeel uitspreekt;
- f. de namen van de voorzitter en de leden van de Raad die aan de totstandkoming van de beslissing hebben meegewerkt, alsmede van de secretaris;
- g. de ondertekening door de voorzitter en de secretaris;
- h. een verzoek aan verweerder de beslissing van de Raad in het publiciteitsmedium naar aanleiding waarvan het klaagschrift werd ingediend integraal of in samenvatting te publiceren c.q. uit te zenden.

ARTIKEL 10

- 1. Van de door de Raad genomen beslissing zendt de secretaris afschriften aan:
 - a. klager;
 - b. verweerder;
 - c. het bestuur van de Stichting;
 - d. de leden van de Raad.
- 2. De in het vorige lid genoemden zijn tot geheimhouding gehouden voor zover de beslissing van de Raad geheel of ten dele niet voor publicatie wordt vrijgegeven.
- 3. Indien naar het inzicht van de Raad belangrijke redenen hiertoe aanwezig zijn, zal de Raad al dan niet op verzoek van verweerder of klager, besluiten de door hem genomen beslissing geheel of ten dele niet voor publicatie vrij te geven.
- 4. Behoudens het bepaalde in lid 3 van dit artikel neemt de secretaris de geëigende maatregel opdat aan de door de Raad genomen beslissing een zo ruim mogelijke bekendheid wordt gegeven.

ARTIKEL 11

- 1. De Raad kan ook anders dan naar aanleiding van een klacht uitspraak doen over zaken betreffende journalistieke gedragingen met een algemene strekking en die van principieel belang zijn.
- 2. Een besluit tot het doen van een uitspraak als bedoeld in het vorige lid wordt genomen door de voltallige Raad hetzij op voorstel van een of meer leden van de Raad hetzij op verzoek van een van de aan de Stichting Raad voor de Journalistiek deelnemende organisaties.
- 3. De behandeling van een dergelijke zaak vindt plaats op een wijze als door de voorzitter bepaald.
- 4. Het bepaalde in artikel 10 is van overeenkomstige toepassing.

ARTIKEL 12

1. De Raad komt ten minste eenmaal per jaar bijeen in een vergadering waartoe alle leden door de secretaris worden opgeroepen.
2. De Raad bespreekt in deze vergadering de algemene gang van zaken en stelt een jaarverslag vast dat het aan het bestuur van de Stichting toezendt.

ARTIKEL 13

1. Het bestuur van de Stichting Raad voor de Journalistiek kan de leden van de Raad een vergoeding toekennen voor de ten behoeve van de Raad gemaakte reis- en verblijfkosten, alsmede een nader door bestuursbesluit vast te stellen bedrag aan zitpenningen.
2. De secretaris ontvangt naast een vergoeding van de ten behoeve van de Raad gemaakte reis- en verblijfkosten een honorarium, vast te stellen door het bestuur van de Stichting.

ARTIKEL 14

1. Dit reglement kan worden gewijzigd door een besluit van het bestuur van de Stichting.
2. Het bestuur neemt een dergelijk besluit niet dan na de Raad in plenaire vergadering alsmede de besturen van de organisaties, genoemd in artikel 12 lid 2 van de statuten, in de gelegenheid te hebben gesteld een advies over de voorgenomen wijziging uit te brengen.
3. De Raad is bevoegd eigener beweging voorstellen tot wijziging bij het bestuur van de Stichting in te dienen.

*Goedgekeurd door het bestuur van de Stichting Raad voor de Journalistiek d.d.
1 februari 2005.*

Lijst van geraadpleegde literatuur

Abram	A.I. Abram, de tekst van zijn voorwoord 'De Raad is geen verlengstuk van de journalistiek', voorwoord jaarverslag van de Raad over 1995.	27
Van Agt	A.A.M. van Agt, 'Zijn nadere wetgevende voorzieningen op het gebied van het tuchtrecht en het tuchtprocesrecht wenselijk?', preadvies Nederlandse Juristen Vereniging 1971.	24
Van den Akker	E.J.A.M. van den Akker, <i>Beroepsaansprakelijkheid ten opzichte van derden</i> (diss. Universiteit Tilburg 2001).	94, 96
Van Amerongen	M. van Amerongen, jaarvergadering Nederlandse Orde van Advocaten 2000, advocatenblad 20 oktober 2000.	17
Asscher	B.J. Asscher, in: Schuijt e.a., <i>Rectificatie</i> , Amsterdam 1989.	100
Asscher	B.J. Asscher interview in de Journalist van 23 april 1993.	13
Asser, Anema, Verdam	Asser, Anema, Verdam, <i>Van bewijs</i> , 1953	107
Asser	W.D.H. Asser, <i>Bewijslastverdeling</i> , Deventer 2003.	107
Asser, Vranken & Groen	W.D.H. Asser, H.A. Groen en J.B.M. Vranken, <i>Uitgebalanceerd</i> . Eindrapport fundamentele herziening Nederlands burgerlijk procesrecht, 2006.	65
Aubel	C.P. Aubel, <i>Persoon en pers</i> (diss. Universiteit Nijmegen 1968).	63
Bardoel 2003	J.L.H. Bardoel, <i>Macht zonder verantwoordelijkheid? Media, mediabeleid en de kwaliteit van de openbare informatievoorziening</i> (oratie Nijmegen 2003).	9
Bardoel 2004	J.L.H. Bardoel, <i>Media als moderne schandpaal; publieke verantwoording voor en door de media</i> , Jaarboek 2004/2005 Beleid en Maatschappij.	134
Barendrecht	J.M. Barendrecht, <i>Breidel de pers</i> , in NJB-special <i>Media, Macht en Recht</i> van 24 oktober 2003.	11
Beleidsbrief 2004	Beleidsbrief van de minister van Justitie van 19 april 2004 over Mediation en het rechtsbestel (kamerstukken 29.528 nr. 1).	182
Beleidsbrief ADR	Beleidsbrief ADR 2000-2002, kamerstukken 26.352 nr. 19.	182

Van Bellekom	Th. v. Bellekom, <i>'Het Hof voor de Rechten van de Mens 42 en de beperkingsclausules in het EVRM'</i> , in: <i>40 jaar Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens</i> , Leiden 1990.
Bergmann	F. Bergmann, <i>On being free</i> , University of Notre Dame Press 1977.
Berlin	I. Berlin, <i>Two concepts of liberty</i> , Oxford University Press 1958.
Bertrand 2002	C.J. Bertrand, <i>Media ethics & accountability systems</i> , London 2002.
Bertrand 2003	C.J. Bertrand, <i>An Arsenal of Democracy</i> , Hampton Press 2003.
Bertrand 2005	C.J. Bertrand interview in: <i>Op zoek naar vertrouwen in de pers</i> , Christen Democratische Verkenningen, Amsterdam 2005.
Bertrand & Jansen	C.J. Bertrand & Th. Jansen, <i>'Zes manieren om de journalistiek aanspreekbaar te maken'</i> , Volkskrant 26 april 2005.
Bloembergen	A.R. Bloembergen, noot onder HR 5 november 1999, NJ 2000, 63
Blokland	H. Blokland, <i>Wegen naar vrijheid</i> , Amsterdam 1995.
Boon	P.J. Boon, <i>Zonder voorafgaand verlof</i> , Nijmegen 1993.
H. Boukema	H.J.M. Boukema, <i>De grenzen in de journalistiek</i> , RM Themis 2004-4
P. Boukema	P.J. Boukema, <i>Enkele aspecten van de vrijheid van meningsuiting in de Duitse Bondsrepubliek en Nederland</i> (diss. UvA 1966).
Bröhmer & Ukrow	J. Bröhmer en J. Ukrow, <i>Selfregulation of the media in Europe. A comparative Legal Study</i> , EMR/ Institut für Europäisches Medien Recht, Saarbrücken 1999.
Brenninkmeijer 2003	A.F.M. Brenninkmeijer, <i>'Een gedragscode voor de media'</i> in NJB-special <i>Media, macht en recht</i> van 24 oktober 2003.
Brenninkmeijer 2005	A.F.M. Brenninkmeijer, <i>Verplaatsing van de vrijheid</i> , NJB 2005-43.

LIJST VAN GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Bromley	M. Bromley, <i>M.A.S. in the United Kingdom, Between complaint and compliance: A groping for media accountability</i> , in: Bertrand e.a. <i>Arsenal for democracy</i> 2003.	147
Bulk 1998	M. Bulk, <i>Rectificatie en uitingsvrijheid</i> (diss. UvA 1998).	67
Bulk 2003	M. Bulk, <i>De bescherming van de eer en goede naam bij Rechter en Raad voor de Journalistiek</i> , in: <i>Van ontvanger naar zender, opstellen aangeboden aan prof. mr. J.M. de Meij</i> , Amsterdam 2004.	64, 118
Calcutt	D. Calcutt QC, <i>Review of Press Self Regulation</i> , Londen 1993.	147
Ceuleers	J. Ceuleers, <i>Een Vlaamse Regulator voor de Media</i> , A&M 2006/1.	153
De Cock Buning	M. de Cock Buning, <i>Auteursrecht en de informatievrijheid; over de beperkte toepassing van art. 10 EVRM</i> , Mediaforum 2005-4.	48
Commissie van Enk	Rapport van de Commissie van Enk, NJV 1975.	24, 100
Commissie de Meij	Rapport van de Commissie de Meij, 'Toegang tot rechterlijke uitspraken', bijlage bij Mediaforum 2006-4.	76
Commissie Rooij	Rapport Commissie Rooij, NJV 1972.	22-25, 100
Commissie Publiciteit in Strafzaken	Rapport van de Commissie Publiciteit in Strafzaken (gezamenlijke commissie van de Nederlandse Orde van Advocaten en de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak) 1986.	127
Commissie Van Veen	Rapport Commissie Van Veen, NJV 1991.	25, 26, 28, 156-158, 181, 185
Commission of the Freedom of the Press	Commission of the Freedom of the Press, <i>A free and responsible press</i> . University of Chicago Press 1947.	36
Contourennota	Rechtspraak in de 21ste eeuw, <i>Contourennota modernisering rechterlijke organisatie</i> , 1998.	182
Corstens	G.J.M. Corstens, <i>Het Nederlands strafprocesrecht</i> , Deventer 2002.	63
Van Delft-Baas	M. van Delft-Baas, <i>Reclame mag, maar er zijn grezen</i> . Tjeenk Willink 1982.	166

Deltour	P. Deltour, <i>Journalistiek zelfregulering in een modern kleedje; Vlaamse Raad voor de Journalistiek</i> , 2000.	152
Deutscher Presserat 2005	Deutscher Presserat, <i>Regeln für guten Journalismus – Die publizistischen Grundsätze des Deutschen Presserats mit Fallbeispielen</i> , Bonn 2005.	150
Deutscher Presserat 2006	Deutscher Presserat und das Institut zur Förderung publizistischen Nachwuchses, <i>Ethiek im Redaktionsaltag</i> , Bonn 2006	150
Diemer	E. Diemer, <i>Bescherming van het individu ten opzichte van de communicatiemedia</i> , Preadvies Nederlandse Juristen Vereniging 1978.	24
Dommering 1987	E.J. Dommering, <i>Rectificatie of weerwoord</i> , NJB 2 mei 1987	96, 159, 173
Dommering 1992	E.J. Dommering, noot onder EHRM 26 april 1991, NJ 1992, 455.	89, 176, 191
Dommering 2001(a)	E.J. Dommering, noot onder EHRM 25 november 1999, NJ 2001, 63.	46
Dommering 2001(b)	E.J. Dommering, noot onder EHRM 2 mei 1999, NJ 2001, 64.	100
Dommering 2005(a)	E.J. Dommering, noot onder EHRM 18 mei 2004, NJ 2005, 401.	98
Dommering 2005 (b)	E.J. Dommering, noot onder EHRM 24 juni 2004, NJ 2005, 23.	55
Dommering 2006	E.J. Dommering, <i>De Deense Beeldenstorm</i> , NJB 2006-11.	52
Doomen 1987	J. Doomen, <i>Opinies over journalistiek gedrag. De uitspraken van de Raad voor de Journalistiek 1960-1987</i> , Arnhem 1987.	17
Doomen 1988	J. Doomen, <i>Privacy slachtoffers geschonden</i> , NJB 1988 p. 1982.	127
Doomen 1989	J. Doomen, <i>De Raad moet veranderen</i> , De Journalist 5 juni 1989.	74
Donner	P.H. Donner, inleiding op de Internationale Dag van de Persvrijheid, 4 maart 2004.	10, 16
Dragstra	L. Dragstra, noot onder Hof Amsterdam, 9 december 2005, Mediaforum 2006-2, p.56	60
Dresen	P.R.A.P. Dresen, <i>Vrije Meningsuiting</i> (diss. UvA 1949).	34
Drion & Wechem	C.E. Drion & E. Van Wechem, <i>Kroniek van het vermogensrecht</i> , NJB 2006-9.	53

Van Dijck	J. van Dijck, <i>De regels van het spel</i> , in: M.L. Snijder, 135 J. van Dijck, <i>Ethiek in de journalistiek</i> , Amsterdam 1995.
Duk	W. Duk, <i>Preadvies over de strafrechtelijke bescherming</i> 60 <i>van eer en goede naam in Nederland</i> , Zwolle 1972.
Du Perron	Du Perron, <i>Overeenkomst en derden</i> , Deventer 1999. 96
Dworkin	R. Dworkin, <i>Taking rights seriously</i> , in: Rostov e.a., <i>Is</i> 34, 35 <i>law dead?</i> , New York 1971.
Evers	H.J. Evers, <i>Journalistiek en ethiek</i> (diss. UvA 1987). 17, 35, 80, 133, 136
Fleers 2003 ^a	J.B. Fleers, voorwoord jaarverslag Raad voor de Jour- 28, 73, nalistiek 2003. 186
Fleers 2003 ^b	J.B. Fleers, lezing Centrum voor Intellectueel Eigen- 67, 71, domsrecht Utrecht, 26 februari 2003. 75
Frost	C. Frost, <i>Media ethics</i> , Longman 2000. 133, 143, 147
Gilhuis	K. Gilhuis, <i>Enkele recente ontwikkelingen op het gebied</i> 11, 55 <i>van de (on)rechtmatige perspublicaties</i> , Mediaforum 2005-10.
Gilmore & Root	G. Gilmore & R. Root, <i>Ethics for newsmen</i> , in: Merrill 38 e.a., <i>Ethics and the press</i> , New York 1975.
Gordon	O.A. Gordon, <i>Controversies in media ethics</i> , New York 133 1998.
Griffith	J. Griffith, <i>Geef mij meer fatsoen en minder recht!</i> , NJB 11 17 december 2004.
Groeneweg	C. Groeneweg, <i>Red de Raad voor de Journalistiek</i> , 27 NRC Handelsblad september 2000.
Groenveld	S. Groenveld, <i>The Mecca of authors? States Assemblies</i> 36 <i>and censorship in the Seventeenth Century Dutch Re-</i> <i>public</i> , Zutphen 1987.
Grosheide	Grosheide, <i>Communicatie – & mediarecht</i> , Nijmegen 97 2000.
Van Groesen	J. van Groesen, Nieuwspoortforum maart 2005-2. 135
Gutwirth	S. Gutwirth, <i>Privacyvrijheid!</i> , Amsterdam 1998. 55
Van Haaren	E. van Haaren, <i>Fatsoensridders moeten journalisten</i> 176 <i>met rust laten</i> , NRC Handelsblad 12 april 1996.
Van Harinxma thoe Slooten	L.R. van Harinxma thoe Slooten, <i>De critici bekriti-</i> 12 2004 <i>seerd; een waakhond voor de media</i> , NJB 2004 p. 1200.

Van Harinxma thoe Slooten 2005	L.R. van Harinxma thoe Slooten, <i>Snel en goedkoop procederen tegen de media</i> , NJB 2005 p. 342.	13
Van Harinxma thoe Slooten 2006	L.R. van Harinxma thoe Slooten, <i>Toegang tot het recht in perszaken</i> (Diss. Universiteit van Tilburg 2006).	13, 28, 62, 65, 66, 67, 69, 88, 100, 132, 143
Hartkamp	A.S. Hartkamp, <i>Europese mensenrechten en nationaal dwingend recht – de Nederlandse rechter en het EVRM</i> , NJCM bulletin januari/februari 2000.	49
Hartlief	T. Hartlief, <i>Leven in een claimcultuur; wie is er bang voor Amerikaanse toestanden?</i> NJB 2005 p. 830.	66
Van den Heuvel	H. van den Heuvel, <i>De vrijheid van de pers</i> , Baarn 1981.	17
Hoedeman	J. Hoedeman, <i>De strijd om de waarheid op het Binnenhof</i> , Amsterdam 2005.	135
Holzhauer	R.W. Holzhauer, <i>Ontoelaatbare reclame</i> , 1994.	170
Ten Hoove	S. ten Hoove, <i>Grenzen in de journalistiek</i> , Amsterdam 2003.	12, 25, 26, 28, 70, 81, 87, 125, 136
Huijgen	W.G. Huijgen, <i>Beroeps- en dienstenaansprakelijkheid, algemeen</i> , in <i>Onrechtmatige Daad</i> , Kluwer losb (losbladig) VI-4.	94, 96
Van Hulten 2006 (a)	M. van Hulten, interview Nieuwe Revu 8 februari 2006.	143
Van Hulten 2006 (b)	M. van Hulten, interview de Volkskrant 9 februari 2006.	10
Janssens	A.L.J.M. Janssens, <i>Strafbare belediging</i> (diss. Universiteit Groningen 1998).	59
Janssens & Nieuwenhuis	A.L.J. Janssens & A.J. Nieuwenhuis, <i>Uitingsdelicten</i> , Deventer 2005.	60, 90
Joustra	A. Joustra, <i>Waarom Elsevier uit de Raad is gestapt</i> , de Journalist 23 februari 2000.	81, 179
Jurgens	E.C.M. Jurgens, <i>Journalistieke ethiek is gewone-mensen-moraal</i> , Mediaforum 1995-9.	100, 133
Kabel 1981	J.J.C. Kabel, <i>Uitingsvrijheid en absolute beperkingen op handelsreclame</i> (diss. UvA 1981).	159, 160

Kabel 1983	J.J.C. Kabel, <i>Zelfregulering en recht</i> , SEW 1983, p. 153.	169, 170
Kabinetsreactie	Kabinetsreactie op de rapporten van RMO en ROB, brief staatssecretaris aan de Tweede Kamer van 12 juli 2004.	13, 170
Kelk	C. Kelk, <i>Studieboek materieel Strafrecht</i> 1998.	59
Van Kleef	P. van Kleef, <i>De taal van Story</i> , de Volkskrant 4 december 2004.	67
Koekoek	A.K. Koekoek, <i>De betekenis van grondrechten voor het privaatrecht</i> , WPNR 1985, p. 385 ev.	48
Korthals Altes 1989	W.F. Korthals Altes, <i>Is de Raad voor de Journalistiek overbodig?</i> , Massacommunicatie 1989/3.	13, 100
Korthals Altes 2004	W.F. Korthals Altes, <i>De zin van de Raad voor de Journalistiek</i> , Mediaforum 2004-5, p. 160 ev.	13, 131
Korthals Altes 2006	W.F. Korthals Altes, <i>Journalistiek privilege ook voor anonieme claimbrieven?</i> , NJB 2006-3, p. 144 ev.	42
Kortmann	C.A. J.M. Kortmann, <i>Op Recht, opstellen aangeboden aan A.V.M. Struycken</i> , Deventer 1995.	48
Kuitenbrouwer 1986	F. Kuitenbrouwer, <i>De Raad voor de Journalistiek en 25 jaar regels van de kunst</i> , NJB 1986, p. 1017 ev.	175
Kuitenbrouwer 1987	F. Kuitenbrouwer, <i>Gedragcode voor journalisten gevaarlijk</i> , NRC Handelsblad 16 november 1987.	136
Kuitenbrouwer 1999	F. Kuitenbrouwer, <i>Raad van opinie</i> , Mediaforum 1999-13	136
Kuitenbrouwer 2000	F. Kuitenbrouwer, <i>Raad voor de Journalistiek blijft onmisbaar</i> , NRC Handelsblad 5 september 2000.	27
Van der Laan	Staatssecretaris M. van der Laan, toespraak 3 februari 2004 in het internationaal perscentrum Nieuwspoort	10
Langemeijer	Langemeijer, 'De verantwoordelijkheid van de rechter', in: Crombag e.a., <i>Het rechtelijk oordeel</i> , Zwolle 1973.	97
Langerak	J. Langerak, <i>Freedom; idea and ideal</i> , in: J. Kraay en A. Tol (red) <i>Hearing and Doing: Philosophical Essays</i> , Toronto 1979.	30
Lawson 1999	R.A. Lawson, <i>De internationale rechter en de Nederlandse rechtsorde</i> , Preadvies NJV 1999.	47
Lawson 2001	R.A. Lawson, <i>Securing the freedom of expression; three trends in the case-law of the European Court of Human Rights</i> , Istanbul 2001 (niet gepubliceerd).	43, 44

Lawson & Schermers	R.A. Lawson & H.G. Schermers, <i>Leading Cases of the European Court of Human Rights</i> , Nijmegen 1999.	55
Leijten	J. Leijten, <i>Namen in de journalistiek</i> , NJB 1987, p. 786.	127
Lemmens	P. Lemmens, <i>Vrijheid van meningsuiting, een grondrecht ingebed in plichten en verantwoordelijkheden</i> , preadvies Vereniging voor het vergelijkende recht van Nederland en België 2005	41
Van Manen 1999	W.C. van Manen, <i>Raad en Rechter</i> , Mediaforum 1999-	95, 106 13.
Van Manen 2000	W.C. van Manen, <i>De Raad voor de Journalistiek is misbaar</i> , NRC Handelsblad 2000.	13
De Meij 1975	J.M. de Meij, <i>De vrijheid en de verantwoordelijkheid van de pers</i> (diss. RU Utrecht 1975).	17, 19, 22, 62, 63, 70, 81, 88, 144, 150, 155
De Meij 1995	J.M. de Meij, <i>Ze waren geen SS'ers, nee...</i> , NJB 1995-	61 15.
De Meij 1996	J.M. de Meij, <i>Uitingsvrijheid</i> , Amsterdam 1996.	34, 160
Meiklejohn	A. Meiklejohn, <i>Free speech and its relation to self-government</i> , New York 1948.	34
Michiels van Kessenich-Hoogendam	I.P. Michiels van Kessenich-Hoogendam, <i>Beroepsfouten</i> , Deventer 1995.	94, 96
Mill	J.S. Mill, <i>On Liberty</i> , in: <i>Utilitarianism</i> , New York 1986.	30, 31, 33
Morgan	K. Morgan, <i>Council into Commission, British Experience of Press Accountability</i> , in Bertrand e.a., <i>An arsenal for democracy</i> , 2003, p. 137 ev.	147
Mout	B. Mout, <i>Bescherming van het individu tegen ongefundeerde aantijgingen in de massamedia</i> , preadvies NJV 1978.	24, 63
Nieskens	J.J.H. Nieskens, <i>De Raad voor de journalistiek, een gevaarlijk produkt</i> , NJB 1961 p. 533 ev.	22
A.J. Nieuwenhuis 1991	A.J. Nieuwenhuis, <i>Persvrijheid en persbeleid</i> , Amsterdam 1991.	35, 38
A.J. Nieuwenhuis 1997	A.J. Nieuwenhuis, <i>Over de grens van de uitingsvrijheid</i> , Nijmegen 1997.	33, 34, 36
A.J. Nieuwenhuis 2000	A.J. Nieuwenhuis, <i>Raad, gezag en open deuren</i> , Mediaforum 2000-10	27

LIJST VAN GERAADPLEEGDE LITERATUUR

A.J. Nieuwenhuis 2001	A.J. Nieuwenhuis, <i>Tussen privacy en persoonlijkheidsrecht</i> , Nijmegen 2001.	32
A.J. Nieuwenhuis 2003	A.J. Nieuwenhuis, <i>Het EHRM en het belang van het publiek</i> , in: A.W. Hins; A.J. Nieuwenhuis (red.) <i>Van ontvanger naar zender, opstellen aangeboden aan prof. mr. J.M. de Meij</i> , Amsterdam 2003.	54
A.J. Nieuwenhuis 2006	A.J. Nieuwenhuis, <i>Vrijheid van meningsuiting en het strafrecht in het derde millennium</i> , Mediaforum 2006-4.	52
J.H. Nieuwenhuis	J.H. Nieuwenhuis, <i>De constitutie en het burgerlijk recht</i> , R.M. Themis 2000 p. 204.	48
Nieuwenhuis, Stolker & Valk	J.H. Nieuwenhuis, C.J.J.M. Stolker & W.L. Valk, <i>Burgerlijk Wetboek, 'tekst & commentaar'</i> , 2001.	73
Norman	R. Norman, <i>Free and equal, a philosophical examination of political values</i> , Oxford University Press 1987.	33
Oppenoorth 1994	F. Oppenoorth, <i>De Raad voor de Journalistiek en de strijd om de informatievrijheid</i> , Mediaforum februari 1994.	13, 100, 102
Oppenoorth 1995	F. Oppenoorth, <i>Journalistieke code beperkt uitingsvrijheid</i> , Mediaforum 1995-11/12.	135
Penders	A.S. Penders, <i>Bescherming van de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers van delicten</i> , NJB 1989 p. 353.	127
Peters	J.A. Peters, <i>Het primaat van de vrijheid van meningsuiting</i> (diss. Leiden 1981).	34, 59, 107
Pitlo	A. Pitlo, <i>Na 3 maart 1905, in: gespreide keuze</i> , Groningen 1974.	97
Van der Putten	W.G.H.M. van der Putten, <i>Verbreding van de grondslag van de Raad voor de Journalistiek</i> , <i>Ars Aequi</i> 1983, p. 120 ev.	20
Raad voor de Journalistiek	Jaarverslagen Raad voor de Journalistiek 1982 t/m 2005	13, 27, 28, 65, 71, 73, 77, 154, 158
Raad voor de Maatschappelijke ontwikkeling	Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO), <i>9, 13 Medialogica, over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek</i> , Den Haag 2003	
Raad voor het Openbaar Bestuur	Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB), <i>Politiek en media, pleidooi voor een LAT-relatie</i> , Den Haag 2003.	9

Reclame Code Commissie	Jaarverslagen 2000 t/m 2005 van de Stichting Reclame Code	14, 166
Redish	M. Redish, <i>The value of free speech</i> , 1982.	34
Richards	D. Richards, <i>Foundations of American Constitutionalism</i> , 1989.	34
De Roos	Th. de Roos, <i>Journalist, strafrecht en algemeen belang</i> , Mediaforum 1995-5.	59
Ruiz	B. Ruiz, <i>Privacy in telecommunications</i> , Deventer 1997.	54
Safranski	R. Safranski, <i>Het kwaad of Het drama van de vrijheid</i> , Amsterdam 2001.	32
Schalken	T. Schalken, <i>Straf de pers voor haar rechtersrol</i> , Trouw 16 juni 2001.	24
Schauer	F. Schauer, <i>Free speech and its philosophical roots</i> , in: Shumate e.a., <i>The First Amendment</i> , London, 1985.	34
Schneider & Hemels	M. Schneider & J. Hemels, <i>De Nederlandse krant 1618-1978</i> , Baarn 1979.	36
Schuijt (O.D.)	G.A.I. Schuijt, <i>VII aantasting eer en goede naam en andere aantasting van de persoon</i> , in A.R. Bloembergen (red.) <i>Onrechtmatige Daad</i> , Kluwer (losbl.).	57, 63, 64, 67, 100
Schuijt 1975	G.A.I. Schuijt, <i>Tuchtrecht voor journalisten bestaat niet</i> , in <i>Tuchtrecht</i> , Zwolle 1975.	17
Schuijt 1987	G.A.I. Schuijt, <i>Werkers van het woord</i> (diss. Universiteit Leiden 1987).	15, 17, 24, 34, 37, 58
Schuijt 1991 (a)	G.A.I. Schuijt, <i>Media en de vrijheid van het politieke debat</i> , Mediaforum 1991-9.	92
Schuijt 1991 (b)	G.A.I. Schuijt, <i>De vrijheid van nieuwsgaring als excuus?</i> , in: Bakker, Schreuders en van Stegeren, <i>Ont-hullingsjournalistiek, een leidraad voor de speurende verslaggever</i> , Groningen 1991.	98
Schuijt 1995	G.A.I. Schuijt, <i>Journalistieke ethiek en recht</i> , in: Van Dijck e.a. <i>Ethiek in de journalistiek</i> , Amsterdam 1995.	101, 135
Schuijt 1996	G.A.I. Schuijt, <i>De rechter en de verborgen camera, recente en eerdere jurisprudentie</i> , AMI 1996 p. 83.	98
Schuijt 1998	G.A.I. Schuijt, <i>Journalistieke ethiek en recht</i> , in: <i>advocatendossier 10, advocaat en ethiek</i> , Den Haag 1998.	134

LIJST VAN GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Schuijt 2002	G.A.I. Schuijt, <i>De Raad voor de Journalistiek en de Reclame Code Commissie en hun consequenties voor de uitingsvrijheid</i> , Mediaforum september 2002-9, p. 278.	27, 87, 92, 159, 171
Schuijt 2004 (a)	G.A.I. Schuijt, <i>Inzoomen op de Eikenhorst</i> , Den Haag 2004.	62
Schuijt 2004 (b)	G.A.I. Schuijt, <i>Laat de klok maar luiden</i> , Den Haag 2004.	162
Schuijt 2004 (c)	G.A.I. Schuijt, noot onder EHRM 24 juni 2004, Mediaforum 2004-7/8 nr 27.	40, 55
Schuijt 2005 (a)	G.A.I. Schuijt, noot onder Vزر. Rb. Den Haag 15 maart 2005, Mediaforum 2005-4.	52
Schuijt 2005 (b)	G.A.I. Schuijt, <i>Interviewer en geïnterviewde</i> , Mediaforum 2005-5.	130
Schuijt 2006 (a)	G.A.I. Schuijt, <i>Vrijheid van nieuwsgaring</i> , Den Haag 2006.	15, 98, 138
Schuijt 2006 (b)	G.A.I. Schuijt, noot onder Rb. Amsterdam 29 maart 2006, Mediaforum 2006-5.	56
Shannon	R. Shannon, <i>A press free and responsible: self regulation and the Press Complaints Commission 1991-2001</i> , London 2002.	147
Siebert	F. Siebert, <i>Four theories of the press</i> , Urbana University of Illinois Press 1956.	35, 36
Sjerps	M. Sjerps, <i>Onderzoek naar bevindingen van klagers met de Raad voor de Journalistiek in de periode juli 1993 t/m juni 1995</i> , Amsterdam 1996.	26, 175
K. Snijders	K. Snijders, <i>Massamedia, hun bijdragen tot een verantwoordelijke maatschappij</i> , in: Hamelink, <i>Kerk en massamedia</i> , Baarn 1971	37
M.L. Snijders	M.L. Snijders, <i>De schuchtere relatie tussen de Nederlandse media en de ethiek</i> , in: M.L. Snijders en J. van Dijck, <i>Ethiek in de Journalistiek</i> , Amsterdam 1995.	135
Sorgdrager	W. Sorgdrager, <i>Media moeten zelf ook tegen kritiek kunnen</i> , Trouw 15 september 2000.	180
Spier	Advocaat-Generaal A.J. Spier, conclusie bij HR 29 april 2004 LJN no AO3164.	58
Steenbergen	W. Steenbergen, <i>Doorverwijzing naar mediation vanuit de rechtspraak</i> , NJB 16 december 2005.	183

Stempels	A. Stempels, <i>Ter inleiding</i> , in: J.A. van Hamel, <i>Beslissingen van de Raad van Tucht der Federatie van Nederlandse Journalisten (1948-1961)</i> , Leiden 1962.	20
Stolker	C.J.J.M. Stolker, <i>Nieuwenhuis, Stolker & Valk Burgerlijk Wetboek, Tekst & Commentaar</i> , 2001	73
Taylor	Ch. Taylor, 'Atomism', in: <i>Powers, possessions and freedom; essays in honour of C.B. McPherson</i> , Toronto University Press 1979.	33
Thomass	B. Thomass, 'M.A.S. in Germany, <i>Some gaps in the system</i> ', in: Bertrand e.a., <i>An Arsenal for democracy</i> , Hampton Press 2003.	150, 151
Toet	D. Toet, <i>Raad voor de Journalistiek vervult uiterst nuttige taak</i> , Haagsche Courant 27 september 2000.	175
Vasterman	P. Vasterman, <i>Mediahype</i> (diss. UvA 2004).	9
Van Veen	Th. W. van Veen, <i>Bedreiging der samenleving op het terrein van de privacy en strafrecht als middel tot afweer</i> , Themis 1968 p. 488.	63
Van Velthoven & Ter Voert	Van Velthoven & Ter Voert, <i>Geschillendelta 2003</i> , Den Haag 2004.	69
Venekatte	E. Venekatte, <i>Open normen in de reclame</i> (diss. Universiteit Twente 2002).	95, 159, 163, 169, 171, 173
Verburgh	M.J.P. Verburgh, <i>De Raad voor de Journalistiek</i> , Ars Aequi 1987-11.	74
Verkade	D.W.F. Verkade, <i>Intellectuele eigendom, mededinging en reclame</i> , Deventer 1990.	160
Verhey	L. Verhey, <i>Horizontale werking van grondrechten, in het bijzonder van het recht op privacy</i> , Deventer 1994.	53, 87, 136, 186
Verpaalen	O.A.C. Verpaalen, <i>Zijn nadere wetgevende voorzieningen op het gebied van het tuchtrecht en het tuchtprocesrecht wenselijk?</i> , preadvies Nederlandse Juristen Vereniging 1971.	24
Versteeg	D. Versteeg, <i>Journalistieke codes bestaan allang</i> , NRC Handelsblad 28 juli 1997.	175
Voorhoof 1998	D. Voorhoof, <i>Naar een Raad voor de Journalistiek? Samenleving en politiek 1998/4</i>	152
Voorhoof 1999	D. Voorhoof, <i>Zelfregulering of co-regulering; de Raad voor de Journalistiek in België</i> , Mediaforum 1999-13.	152
Voorhoof 2000	D. Voorhoof, <i>Journalisten zonder grenzen? A&M 2000/1-2</i>	152

LIJST VAN GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Voorhoof 2004	D. Voorhoof, <i>Het Europese first amendment</i> , Mediaforum 2004 nr. 4 en nr. 6.	43, 57, 97
Vranken	J.B.M. Vranken in Asser-Vranken, <i>Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Algemeen deel, een vervolg</i> , Deventer 2005.	96, 102, 182, 183
Van Vree & Prenger	F. van Vree & M. Prenger, <i>Schuivende grenzen, de vrijheid van de journalist in een veranderend medialandschap</i> , 2004.	10
Weibull & Börjesson	L. Weibull & B. Börjesson, 'M.A.S. in Sweden, stability and change', in: Bertrand e.a., <i>An arsenal for democracy</i> , Hampton press 2003.	144, 145
Van Westerloo	G. van Westerloo, <i>Oorlog tussen pers en politiek</i> , M maandblad NRC Handelsblad september 2004.	10
Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), <i>Focus op functies, uitdagingen voor een toekomstbestendig mediabeleid</i> , Amsterdam 2005.	9, 13
Wiardi Beckman Stichting	Wiardi Beckman Stichting, <i>De vrijheid van drukpers. Het recht op antwoord</i> , 1956.	19
Witteman	P.M. Witteman, <i>Schiep de Raad voor de Journalistiek een gevaarlijk precedent?</i> , NJB 1961, p. 45 ev.	21
Wijfjes 2003	H. Wijfjes, <i>Onafhankelijke ombudsman voor de media nodig</i> , NRC Handelsblad 1 maart 2003.	88
Wijfjes 2004	H. Wijfjes, <i>Journalistiek in Nederland 1850-2000. Be-roep, cultuur en organisatie</i> , Amsterdam 2004.	9, 12, 17, 21, 28
Zahn	E. Zahn, <i>Meningsvorming en maatschappelijke orde</i> , Amsterdam 1971.	98

Rechtspraakregister

EHRM	blz
7 december 1976, <i>NJ</i> 1978, 236 (Handyside)	40, 45
26 april 1979, <i>NJ</i> 1980, 146 (Sunday Times)	44
8 juli 1986, <i>NJ</i> 1987, 901 (Lingens)	46, 90, 91, 104
20 november 1989 <i>NJ</i> 1991, 738 (Markt Intern)	63, 160
26 april 1991, <i>NJ</i> 1992, 455 (Ezelin)	89, 92, 176, 191
23 april 1992 <i>Leading Cases</i> (Lawson & Schermers), p.453 (Castells)	55
20 september 1994 <i>NJ</i> 1995, 366 (Preminger)	51
23 september 1994 <i>NJ</i> 1995, 387 (Jersild)	14, 43, 91
19 december 1994 Series A, vol.302 (VDSO)	44
13 juli 1995 <i>NJ</i> 1996, 544 (Tolstoy Miloslavsky)	66
27 maart 1996, <i>NJ</i> 1996, 577 (Goodwin)	68, 133
24 februari 1997, <i>NJ</i> 1998, 360 (De Haes & Gijssels)	45, 95
1 juli 1997 <i>NJ</i> 1999,709 (Oberschlick II)	90, 91
23 september 1998 Reports 1998 p.2864 (Lehideux & Isorni)	50
21 januari 1999 <i>NJ</i> 1999, 713 (Fressoz & Roire)	45, 95, 98
20 mei 1999 <i>NJ</i> 2001,64 (Bladet Tromsø)	45, 46, 95
8 juli 1999, nr.23168/94 (Karatas)	44
8 juli 1999, nr 24122/94 (Sürek)	50
25 november 1999, <i>NJ</i> 2001, 63 (Nilsen & Johnsen)	40
11 januari 2000 <i>Mediaforum</i> 2000-3 nr. 14 (News Verlags)	55
29 februari 2000 <i>Mediaforum</i> 2000-5, nr. 52 (Fuentes Bobo)	44
16 maart 2000, nr 23144/93 (Özgür Gündem)	44, 191
2 mei 2000, <i>NJ</i> 2001,64 (Bergens Tidende)	90, 91, 100
6 februari 2001, <i>Mediaforum</i> 2001-4, nr. 17 (Tammer)	55, 91
28 juni 2001, <i>NJ</i> 2001, 181 (Verein gegen Tierfabriken)	161
26 februari 2002, nr. 34315/96 (Krone Verlag)	56, 81
7 mei 2002, nr. 46311/99 (McVicar)	46, 107
17 oktober 2002, nr. 37928/97 (Stambuk)	161
5 november 2002, nr. 38743/97 (Demuth)	160
17 december 2002, nr. 35373/97 (A/UK)	54
28 januari 2003, nr. 44647/98 (Peck)	54, 74
6 mei 2003, nr. 44306/98 (Appleby)	44, 48, 191
6 mei 2003, <i>Mediaforum</i> 2003-4, nr. 28 (Perna)	40
19 juni 2003, nr 49017/99 (Pedersen & Baadsgaard), bekrachtigd door de Grand Chamber 17 december 2004 <i>NJ</i> 2005, 156	46, 95, 104
28 oktober 2003, <i>Mediaforum</i> 2004-1, nr. 1 (Steur)	88, 89, 91, 103, 176

RECHTSPRAAKREGISTER

11 december 2003, <i>Mediaforum</i> 2004-2, nr. 6 (Krone Verlag 3)	102
24 juni 2004, <i>Mediaforum</i> 2004-7/8, nr. 27 (Caroline von Hannover)	55, 68, 119, 138
3 september 2005, <i>NJ</i> 2005, 647 (I.A./Turkije)	51
24 november 2005, nr. 53886/00 (Tourrancheau et July)	105
31 januari 2006, <i>NJB</i> 2006, p.899 (Giniewski)	51
25 april 2006 nr. 69698/01 (Stoll)	103, 104
25 april 2006 nr. 77551/01 (Dammann)	104

HOGE RAAD

14 februari 1946, <i>NJ</i> 1947, 155.(Gemeente Aalsmeer/Lamberts e.a)	68
22 januari 1965, <i>NJ</i> 1965, 131 (X/Y)	65
2 april 1976, <i>NJ</i> 1977, 361 (Perbo/Ontvanger Rijksbelastingen)	68
24 juni 1983, <i>NJ</i> 1984, 801(Gemeenteraadslid X)	64, 108
27 januari 1984, <i>NJ</i> 1984, 803 (Leading Succes People/Vara)	80
26 juni 1984, <i>NJ</i> 1985, 40 (OM/Georg G)	60
8 maart 1985, <i>NJ</i> 1986, 437 (Herrenberg/Het Parool)	114
7 februari 1986 <i>NJ</i> 1986, 378 (Van Liere/Spruijt)	95
9 januari 1987, <i>NJ</i> 1987, 982(Edamse bijstandsmoeder)	49, 62
4 maart 1988 <i>NJ</i> 1989, 367 (Kinderen Prinses Irene)	62, 119
10 november 1989, <i>NJ</i> 1990, 113 (Daly/Simonis)	68
21 november 1989, <i>DD</i> 1990.130 ('Aasgieren')	49
2 februari 1990, <i>NJ</i> 1991, 291 (Goeree)	63
5juni 1990, <i>NJ</i> 1991, 432 (McDonalds/Wolters-Noordhoff)	116
9 november 1990, <i>NJ</i> 1991, 26 (Speeckaert/Gradener)	94
11 december 1990, <i>NJ</i> 1991, 313 (OM/Van Gogh)	11
26 april 1991, <i>NJ</i> 1991, 455 (Benjaddi/Neve)	94
17 september 1993, <i>NJ</i> 1994, 18 (Severin/Detam)	73
21 januari 1994, <i>NJ</i> 1994, 473 (Ferdie E.)	54, 119
21 oktober 1994, <i>NJ</i> 1996, 346 (Rails)	49
6 januari 1995, <i>NJ</i> 1995, 422 (Het Parool/Van Gasteren)	63, 65, 94, 119
27 juni 1995 <i>NJ</i> 1995, 711 (OM/Hovius)	59
12 januari 1996 <i>NJ</i> 1996, 683 (Kroymans/Sun Alliance)	94
29 juni 2001, <i>RvdW</i> 2001, 124 (Orde van Advocaten/Stichting Worm)	123
12 juli 2002, <i>RvdW</i> 2002, 122 (St. Lucas Andreas Ziekenhuis/X)	96
7 maart 2003, <i>RvdW</i> 2003, 47 (Bout e.a./W.)	94
23 april 2004 <i>LJN</i> nummer AO 3164 (Stichting Nederland-Amerika/Avondbladen Combinatie Rotterdam)	58
2 september 2005, <i>Mediaforum</i> 2005-10, nr.31 (Stichting Ostade Blade e.a./Staat)	42

HOF AMSTERDAM

8 januari 1970, <i>NJ</i> 1970, 67 (Hiltermann/de Volkskrant)	101
30 oktober 1980, <i>NJ</i> 1981, 422 (Reclame Code Commissie/Boycot Outspan Aktie)	162
27 mei 1982, <i>NJCM-Bulletin</i> 1982, p. 246 e.v. (Reclame Code Commissie/Medisch Komité Palestina)	162
29 oktober 1988, <i>KG</i> 1988, 724 (Vrij Nederland/Jagt)	95
27 april 1989, <i>NJ</i> 1990, 370 (Vondelpark II)	62
29 juli 1993, <i>Mediaforum</i> 1993-9, p.B82 (Stichting Blijf van mijn lijf/Rails)	102
4 november 1994 <i>NJ</i> 1996,7 (Story/Meuldijk en De Nijs)	38
8 december 1994, <i>KG</i> 1995, 274 (Eveline van B./RTL)	127
23 mei 1996, <i>Mediaforum</i> 1996-7/8, p. B99 (Bouwbond FNV e.a./Aanemersver. Afbouw e.a.)	67
30 mei 1996, <i>Mediaforum</i> 1996-6, p. B109 (Lakeman/Dasa)	114
28 november 1996, <i>Mediaforum</i> 1997-2, p. B28 (Abortusklinieken/EO)	68, 99
16 oktober 1997, <i>Mediaforum</i> 1998-1, nr. 2 (Nivo/Van der Velde)	69
8 juni 2000, <i>NJ</i> 2000, 520 (B./mr.J.)	94
14 juli 2001, <i>Mediaforum</i> 2001-10, nr.39 (Storms factory/Niessen)	99
4 juli 2002, <i>KG</i> 2002, 191 (Gordon/Party)	120
5 augustus 2004, <i>Mediaforum</i> 2004-10, nr.35 (X/Audax)	68
9 december 2005 <i>Mediaforum</i> 2006-2, nr.6 (OM/Van der Linden)	60

HOF ARNHEM

29 mei 1973 <i>NJ</i> 1975, 201 (mr.H/Heyster)	96

HOF DEN BOSCH

18 februari 1999, <i>Mediaforum</i> 1999-3, nr. 17 (De Limburger c.s. / van Goethem)	114
5 november 2002, <i>Mediaforum</i> 2003-1, nr.5 (Wijzen/de Limburger)	120

HOF DEN HAAG

25 mei 1994, <i>Mediaforum</i> 1994-7/8, p. B62 (Roesink/Algemeen Dagblad)	114
19 juli 1994, <i>Mediaforum</i> 1994-10, p. B93 (OM/Hovius)	59
11 december 1996, <i>NJ</i> 1997, 552 (T./mr. X)	96
4 maart 1999, <i>Mediaforum</i> 1999-4, nr. 21 (GPD/X)	98, 123
10 juni 1999, <i>KG</i> 2000-90 (Staat/Worm)	123
26 maart 2003, <i>NJ</i> 2003, 249 (Academisch Ziekenhuis Leiden/X)	94

HOF LEEUWARDEN

3 februari 1988, <i>NJ</i> 1989, 314 (Rauwerda/Nieuwsblad van het Noorden)	68
17 november 1993 <i>Mediaforum</i> 1994-1, p.B 8 (Buma/Boomsma)	61
26 januari 1995, <i>NJ</i> 1995, 388 (OM/Boomsma)	61

14 mei 1997, *NJ* 1998, 580 (Van der Beek/D.) 95

RECHTBANK AMSTERDAM

21 februari 1990, (Foudraine/Het Parool), niet gepubliceerd; geciteerd in Schuijt
1995, p. 86 101
8 oktober 1997, *Mediaforum* 1997-11/12, p. B157 (FNV/De Vries e.a.) 98
28 oktober 1998 *Mediaforum* 1999-1, nr 5 (Huibregtsen/de Volkskrant) 112
29 april 1998, *Mediaforum* 1998-6, nr. 32 (Bom / Stichting Nederland-Amerika) 117
25 februari 2004, *LJN* AO4371 (Prins Willem-Alexander en Prinses Maximá / Privé) 67
15 september 2004 *Mediaforum* 2004-11/12, p. 354 (Aerts/Sobi) 73
6 oktober 2004, *Mediaforum* 2004-11/12, p. 354 (Brink/VNU) 107
29 maart 2006, *Mediaforum* 2006-5, nr 13 (Kroonprinselijk paar / De Telegraaf) 56

RECHTBANK ARNHEM

7 december 1995, *NJ* – kort 1996, 2 (K./notaris B.) 96

RECHTBANK GRONINGEN

9 juni 1994 *Mediaforum* 1994-7/8, p. B67 (OM/Boomsma) 61

RECHTBANK DEN HAAG

13 juni 2001, *NJ* 2001, 445 (Stichting Vie d'Or/Staat der Nederlanden) 95

RECHTBANK HAARLEM

19 augustus 1997, *Mediaforum* 1997-9, p. B130 (Van der Meyden / Spaarnestad) 120

PRESIDENT RECHTBANK ALKMAAR

2 juni 1967, *NJ* 1967, 284 (De Beer/Van der Heijden) 126

PRESIDENT/VOORZIENINGENRECHTER RECHTBANK AMSTERDAM

3 augustus 1979, niet gepubliceerd maar vermeld bij Schuijt O.D.VII aantekening
184 (Essing/De Telegraaf) 67
12 maart 1985, *KG* 1985-26 (Prins Claus/Privé) 139
28 augustus 1986, *KG* 1986-404 (Bonk/Elseviers Magazine) 132
12 maart 1987, *KG* 1987-175 (kinderen Prinses Irene) 67
9 juni 1987, *KG* 1987-301 (Stichting Nederland-Amerika/Financieel Economisch
Magazine FEM) 108
7 januari 1988, *KG* 1988, 55 (X/NOS) 122, 127
25 februari 1988, *KG* 1988-148 (Finkers/Privé) 97
21 april 1988, *KG* 1988-197 (J.TROS) 67
1 december 1988, *KG* 1989-15 (Kemp/De Telegraaf) 68

8 februari 1990, <i>KG</i> 1990-89 (Jover/Trouw)	108
18 februari 1993, <i>Mediaforum</i> 1993-4, p.B 53 (Engelsma/Middelburg)	108
8 april 1993; <i>Mediaforum</i> 1993-5, p.59 (Baars/De Limburger)	102
28 april 1994, <i>KG</i> 1994- 171 (E/RTL4)	119
27 oktober 1994 <i>Mediaforum</i> 1995 nr. 1 (Playboy/EO)	117
13 februari 1995 <i>Mediaforum</i> 1995-4, p.B54 (Tholen/TROS)	122
14 augustus 1996 <i>Mediaforum</i> 1997-5, p.B78 (Hammerstein/De Telegraaf)	115
1 mei 1997, <i>Mediaforum</i> 1997-6, p. 100 (Ten Kortenaar/Gooi & Eemlander)	129
29 april 1998, <i>Mediaforum</i> 1998- nr. 32 (Stichting Nederland-Amerika/Bom en KRO)	116
16 september 1998, <i>NJ</i> 1999, 439 (Henneman/HP De Tijd)	120
8 december 1999, <i>Mediaforum</i> 2000-4, nr. 25 (Belderbos/Veronica en RTL)	115
11 september 2000, <i>LJN</i> nr. AA 7058 (De Hond/Quote)	116
25 september 2000, <i>Mediaforum</i> 2000-11/12, nr 75 (Schinkel/RTL en Veronica)	99
10 januari 2002 <i>LJN</i> nr. AD 8052 (X/Weekend)	67
20 juni 2002, <i>KG</i> 2002, 179 (Brandsteder/Party, Story en Weekend)	107
24 oktober 2002, <i>KG</i> 2002, 277 (Peper/KPMG)	95
5 mei 2004 <i>LJN</i> AO 9435 (X/Weekbladpers)	66
11 november 2004, <i>NJ</i> Feitenrechtspraak 2005-36 (Tensen/Prive)	66
29 november 2004, <i>LJN</i> AR6898 (Mohammed B./Staat)	37
4 mei 2005, <i>Mediaforum</i> 2005-7/8, p. 276 (Puppiecentrum Van der West/Tros)	70
24 november 2005, <i>Mediaforum</i> 2006-1, nr.2 (X/Staat en gem. Amsterdam)	60
23 februari 2006, rol nr.334170 <i>KG</i> 06-131; niet gepubliceerd, (Bakker en Leefbaar Amsterdam/Het Parool)	104
 PRESIDENT RECHTBANK ARNHEM	
28 juni 1997, <i>KG</i> 1997-53 (v.G./DS en BS)	108
22 januari 1998, <i>Informatierecht/AMI</i> 1998-7, p. 120 (van Hesteren/Ordelman)	127
 VOORZIENINGENRECHTER RECHTBANK DEN HAAG	
15 maart 2005, <i>Mediaforum</i> 2005-4, nr.15 (Hafid e.a./Hirsi Ali)	52
 PRESIDENT RECHTBANK GRONINGEN	
26 juni 1996, <i>KG</i> 1996-238 (Pinto/v. Gelder)	108
 PRESIDENT RECHTBANK HAARLEM	
1 mei 1986, <i>KG</i> 1986-378 (X/Panorama)	108
4 december 1996, <i>KG</i> 1997, 90 (BG-Verlag/Spaarnestad)	117
20 februari 1997, <i>KG</i> 1997-117 (Vos/NRC Handelsblad)	108

RECHTSPRAAKREGISTER

PRESIDENT RECHTBANK MAASTRICHT

23 februari 1994, *KG* 1994, 99 (Bijsmans/Dautzenberg) 106

PRESIDENT RECHTBANK ROERMOND

28 juli 1992, *KG* 1992, 273 (X/Dagblad voor Noord Limburg) 127

PRESIDENT RECHTBANK ROTTERDAM

4 april 2000, *KG* 2000-159 (Langendoen/NRC Handelsblad) 108

6 april 2000, *Mediaforum* 2000-5 nr. 34 (Vos/Algemeen Dagblad) 108

PRESIDENT RECHTBANK UTRECHT

16 april 1993, *KG* 1993-223 (Hummon/NCB) 108

7 december 1994, *Mediaforum* 1995-2, p.25 (Dasa/Lakeman) 68

PRESIDENT/VOORZIENINGENRECHTER RECHTBANK ZUTPHEN

25 maart 1993, *KG* 2003-89 (Belmondo/Wegener) 115

RECLAME CODE COMMISSIE

RCC 1 november 1996, nr. 96.9344B 163

RCC 2 oktober 1998, nr. 97.0435A 163

RCC 31 maart 1999, nr. 99.0089A 163

RCC 16 april 1999, nr. 99.0072C 163

RCC 28 mei 1999, nr. 99.0058 163

RCC 16 augustus 2002, nr.02.0273B 164

RCC 30 september 2004, nr.04.0125 164

RAAD VOOR DE JOURNALISTIEK

16 november 1970, 1970-5 (Hiltermann/de Volkskrant) 101

6 januari 1983, 1983-1 (Lisser/Middelburg en Tamboer) 93

2 juni 1983, 1983-9 (Amsterdams Navigatie Instituut/Raap, Westfries Weekblad) 108

26 september 1985, 1985-23 (Franken/Panorama) 70

19 december 1985, 1985-28 (Koreman/Nieuwe Revu) 123

9 juni 1986, 1986-8 (Advocatencollectief Rotterdam/De Telegraaf) 118

18 september 1986, 1986-11 (Foudraïne/Het Parool) 101

18 september 1986, 1986-12 (De Triangel/Opzij) 115

18 september 1986, 1986-13 (Houben/de Volkskrant) 72

19 februari 1987, 1987-6 (Weijenbergh/Vrije Volk) 126

13 mei 1987, 1987-15 (Dörr/Elseviers Weekblad) 124

16 mei 1988, 1988-19 (Van der Berg/Groene Amsterdammer) 113

6 oktober 1988, 1988-27 (Fida/Vrij Nederland) 109

8 november 1988, 1988-28 (Burgdorffer/AD, Volkskrant, Nieuwsblad van het Noorden, Veronica en EO)	121, 126
10 februari 1989, 1989-5 (Van Borssum Waalkes/HP De Tijd)	122, 128
31 maart 1989, 1989-7 (Haags Meld- en Registratiepunt Discriminatiezaken/Tros Aktua)	103
17 december 1990, 1990-23 (NS/De Telegraaf)	89
1 oktober 1990, 1990-19 Zuidafrikaanse Werkgemeenschap/Helmonds Dagblad)	112
28 maart 1991, 1991-3 (Moermanvereniging/De Telegraaf)	112
6 december 1991, 1991-22 (Selier/Vrij Nederland)	102
20 december 1991, 1991-25 (Scientology Kerk/Rensen, Nieuwe Revu)	109
10 januari 1992, 1992-2 (Bastiaans/Dagblad voor Noord-Limburg)	115
26 februari 1992, 1992-8 (Hulman/Graafschapsbode)	109
29 juni 1992, 1992-13 (Spanjaard/Gooi- en Eemlander)	122, 126
6 november 1992, 1992-18 (Nederlands-Russische Kamer van Koophandel/Haagsche Courant)	109
5 februari 1993, 1993-2 (Ten Kortenaar/Algemeen Dagblad)	91
14 maart 1993, 1993-7 (Heertje/de Volkskrant)	112
30 juni 1993, 1993-9 (Gemeente Spijkenisse/Rotterdams Dagblad)	123
30 juni 1993, 1993-10 (FNV-vrouwensecretariaat/Rails)	102
5 november 1993, 1993-19 (Comité 'Lombok het voorbeeld' e.a./RTL4)	102
30 januari 1995, 1995-2 (Bond tegen het vloeken/VARA)	113
23 juni 1995, 1995-15 (De Roy-Boorsma/Eindhovens Dagblad)	121, 125
24 november 1995, 1995-32 (Ambtshalve uitspraak over onrechtmatig verkregen gegevens)	49, 78, 98
23 februari 1996, 1996-4 (Van Tol en Mettes/De Telegraaf)	129
15 maart 1996, 1996-10 (Aqua Tilis Therapie Ned. BV e.a./Van Tijn, Vrij Nederland)	110
15 maart 1996, 1996-11 (Stafbestuur Merwedeziekenhuis/De Dordtenaar)	72, 121
5 juli 1996, 1996-22 (Landelijk Buro Racismebestrijding/De Telegraaf)	103
20 augustus 1996, 1996-44 (Ambtshalve uitspraak over gebruik van verborgen opname-apparatuur)	78, 98
23 augustus 1996, 1996-31 (Geerdinck/Tubantia)	72
10 oktober 1996, 1996-33 (Gender behandelcentrum Utrecht/Utrechts Nieuwsbladblad)	110
10 oktober 1996, 1996-34 (Leijen/N-H Dagblad en Alkmaarsche Courant)	110
18 december 1996, 1996-39 (van Berkel/De Telegraaf)	121, 122
8 januari 1997, 1997-2 (Sport 7 BV/Nieuwstribune)	109
4 maart 1997, 1997-7 (Ramaker/NCRV)	113
24 april 1997, 1997-15 (De Kroon/De Telegraaf)	124
16 juni 1997, 1997-46 (Boogaard/De Gooi- en Eemlander)	128

RECHTSPRAAKREGISTER

5 augustus 1997, 1997-20 (Antidiscriminatiebureau/van Gogh en Holman)	11	
5 augustus, 1997, 1997-25 (Bense/EO)	128	
29 augustus 1997, 1997-32 (Ouwerkerk/NRC Handelsblad)	72	
14 november 1997, 1997-42 (Timmers/Trouw)	26	
26 februari 1998, 1998-8 (Brown/P.R. de Vries)	110	
26 maart 1998, 1998-11 (Geerts/Het Parool)	189	
28 mei 1998, 1998-19 (van Julsingha/De Telegraaf)	116	
3 juli 1998, 1998-22 (Hendriks/Mandemaker)	101	
18 december 1998, 1998-47 (van Mierlo/Elsevier)	26	
5 februari 1999, 1999-11 (Pijpers/Vrij Nederland)	108	
11 maart 1999, 1999-18 (Beekman/Zwolse Courant)	129	
26 april 1999, 1999-27 (X/Dagblad de Limburger en Limburgs Dagblad)	126	
29 april 1999, 1999-24 (College van Procureurs Generaal/Panorama)	70	
20 juli 1999, 1999-42 Westbroek/Vrij Nederland)	130	
29 juli 1999, 1999-44 (v. Gasteren/Hemelrijk)	15, 24	
1 september 1999, 1999-57 (Schuitemaker/HP De Tijd)	126	
27 oktober 1999, 1999-68 (SSH/Cobouw)	108	
30 november 1999, 1999-73 (X/Algemeen Dagblad)	124	
6 januari 2000, 2000-1 (X/eindredacteur 'Catherine', Tév� Holland)	130	
21 maart 2000, 2000-24 (Rombouts/Bezemer, Amsterdams Stadsblad)	108	
30 maart 2000, 2000-27 (Zwarts/Blankvoort, Nieuw Kamper Dagblad)	111	
30 mei 2000, 2000-40 (Van der Zee/Zwolse Courant)	129	
13 juli 2000, 2000-46 (Korper/Nieuwe Revu)	128	
1 augustus 2000, 2000-50 (Officier van Justitie te Amsterdam/RTL-nieuws)	27	
24 oktober 2000, 2000-59 (Pots/Nieuwsblad van het Noorden)	122	
7 december 2000, 2000-65 (Elias/Volkskrant)	117	
12 december 2000, 2000-67 (Zijp/Het Parool)	126	
23 februari 2001, 2001-4 (Van Gelder/DeTelegraaf)	127	
13 maart 2001, 2001-7 (Vrijlandt/De Gooi- en Eemlander)	90	
8 mei 2001, 2001-12 (Buck/Het Parool)	116	
21 augustus 2001, 2001-31 (Gemeente Heemstede/De Heemsteder, 1)	170	
21 augustus 2001, 2001-33 (Gemeente Heemstede/De Heemsteder, 2)	170	
15 februari 2002, 2002-6 (Ter Haar/AT5)	73	
15 februari 2002, 2002-8 (Vereniging Kritisch Prikken/NPS en Vara)	118	
15 februari 2002, 2002-9 (De Kok/BN-De Stem)	132	
25 februari 2002, 2002-10 (Van Os/de Volkskrant)	111	
19 maart 2002, 2002-11 (Van Heijningen/Algemeen Dagblad)	90, 91, 132	
14 mei 2002, 2002-19 (Mulholland Pictures/de Volkskrant)	118	
25 juni 2002, 2002-21 (X/Nieuwe Revu)	49, 89, 131	
8 juli 2002, 2002-23 (Dittrich/NRC Handelsblad)	117	317

1 augustus 2002, 2002-33 (Tros/VPRO Gids)	72
20 september 2002, 2002-36 (X/NOS-Journaal)	132
20 september 2002, 2002-37 (X/RTL Nieuws)	132
8 oktober 2002, 2002-42 (Vos de Wael-Smulders/Trouw)	132
17 oktober 2002, 2002-44 (Ruyssenaars en Honkoop/SBS)	87, 93, 124
23 oktober 2002, 2002-47 (Van Haaften/De Groene Amsterdammer)	111
20 november 2002, 2002-49 (X/BN-De Stem)	132
20 november 2002, 2002-50 (X/TV Gazet)	132
20 november 2002, 2002-51 (X/De Telegraaf)	132
26 november 2002, 2002-59 (Gemeente Delft/Delftsche Courant)	170
17 december 2002, 2002-66 (Gemeente Utrecht/AVRO-radio)	170
11 februari 2003, 2003-4 (Aerts en Oosterdijk/Algemeen Dagblad)	132
19 maart 2003, 2003-15 (Stichting Al Quakf al Islami/NPS en Vara)	86
9 april 2003, 2003-19 (Regiopolitie Friesland/Privé)	170
9 april 2003, 2003-21 (Hingst/De Telegraaf)	87, 93
9 april 2003, 2003-22 (NS/HP De Tijd)	132
8 september 2003, 2003-50 (ambtshalve uitspraak inzake embargo)	99
19 november 2003, 2003-62 (Langenhuizen/Brabants Dagblad)	111
8 december 2003, 2003-66 (College van Procureur-generaal/FEM Business)	132, 170
8 januari 2004, 2004-4 (Westerveld/Algemeen Dagblad)	125
26 maart 2004, 2004-25 (Ver. van Vrienden en Vriendinnen van de Blauwe Aanslag/ NOS Journaal)	111
28 mei 2004, 2004-40 (Jouahri/HP De Tijd)	53
15 juni 2004, 2004-45 (X/EO)	117
29 juni 2004, 2004-50 (Minister van Justitie/NPS en Vara)	170
6 juli 2004, 2004-58 (Werkgroep Jomanda/Dagblad van het Noorden)	72
9 juli 2004, 2004-59 (Regionaal politiekorps Drenthe/v.d. Valk)	170
8 november 2004, 2004-88 (Blöte/KRO-Netwerk)	72
17 december 2004, 2004-97 (Doeve/Radio-en TV-Gelderland en de Stentor)	125
21 december 2004, 2004-99 (Nebbeling/BN-De Stem)	127
14 december 2005, 2005-68 (B&W Sittard –Geleen/Dagblad de Limburger en Limburgs Dagblad)	170
20 december 2005, 2005-72 (Bakker/Het Parool)	90, 104
8 februari 2006, 2006-6 (X/BNR- Nieuwsradio)	130, 131
8 februari 2006, 2006-7 (X/RTL- FM radio)	130, 131
8 februari 2006, 2006-8 (X/NOS-Journaal)	130, 131
8 februari 2006, 2006-9 (X/www.nu.nl)	130, 131
8 maart 2006, 2006-15 (Ruissen/HP De Tijd)	126
11 mei 2006, 2006-25 (X/Brabants Dagblad)	125

Curriculum vitae

MR J. MENTINK

Geboren te Rotterdam op 29 oktober 1934

Eindexamen gymnasium bèta Bonifaciuslyceum Utrecht 1953

Doctoraalexamen Nederlands recht R.U. Utrecht 1957

1958-1974

Advocaat te Rotterdam

1974-1982

Wethouder van Ruimtelijke Ordening, Verkeer en Vervoer
van de Gemeente Rotterdam

1982-2004

Advocaat te Rotterdam

‘Veel raad, weinig baat’, 1e druk 2006

© 2006 Hans Mentink, Den Haag

Een uitgave van Uitgeversmaatschappij Ad. Donker bv, Rotterdam

Niets uit deze uitgave mag op enigerlei wijze worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Boekverzorging: Het vlakke land, Rotterdam

ISBN 90 6100 603 1